LA PRA LUT BAROH

(La pynkylla sha ka ktien Khasi na ka Nobel
Things Fall Apart
ba la thoh da U Chinua Achebe)

ANTOINETTE KHARMALKI

2008

LA PRA LUT BAROH

(La pynkylla sha ka ktien Khasi na ka nobel

Things Fall Apart

ba la thoh da u Chinua Achebe)

Antoinette Kharmalki

2008

Published by :
Lianmeroschse

1st Edition - 1000 Copies

Printed at SMS Hi-Tech Impression, G. S. Road, Police Bazar, Shillong - 1

Antoinette Kharmalki,
B Ed., M.A.(Kh.), M.A (Ling.), University of Delhi, M.Phil, Ph.D. (NEHU)
Reader, Department of Khasi, North-Eastern Hill University, Shillong

Ka Lamkhmat

Ka long ka kam kaba eh ban pynkylla ïa ki jingthoh ba la thoh ha ka ktien nongwei sha ka Khasi khamtam eh namar ba ka deiriti jong kiwei ka pher na ka jong ngi. Ka jingeh ha kane ka jingpynkylla ka long ba ïa ka deiriti jong ki nong Ibo la thoh ha ka phareng. O ka long kaba tasam tasam palat, hynrei ngam lah ban klet ïa ka jingkyntu kynpham jong i Kong Esther (Prof. E. Syiem) iba la thoh, '...kane kan long ka jingsdang...' bad i Prof. S. S. Majaw iba la thoh, 'kyrmen phin nang sei shuh' ha ka kot *U Doktor Phastos* san snem mynshwa. Shisha i mat kine ki kyntien kyntu kynpham ki la urlong mynta ba nga la lah ban pynkylla ïa ka Nobel *Things Fall Apart* ba la thoh da u Chinua Achebe sha ka Khasi da kaba ai kyrteng ïa ka da ***La Pra Lut Baroh.*** Ïa kiei kiei baroh ba la pynsawa da u Chinua Achebe shaphang ka jingñiom jong u dohlieh ïa ka deiriti ki nong Ibo, nga ieh ha ki nongpule ba kin thew kin woh hi, katkum ki theory jong ka Jingbishar Bniah ki bapher bapher.

Ha kane ka jingpyrshang barit jong nga, nga la leh ha ka sur kaba mynshwa ban spel Khasi ïa ka ktien ki nong Ibo bad nga la pyrshang ruh ban buh wei ar ïa ki ktien tnat na ka ri u Hynñiewtrep.

Nga pynpaw ïa ka jingsngewnguh jong nga ïa baroh kine harum kiba la don kti lem ha kaba pyndep ïa kane ka *translation.*

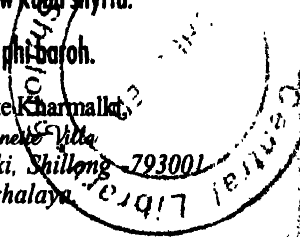
- Ïa i Ma, Pun, Mai, Dil bad Mi na ka bynta ka jingaipor jong ki ha ka por ba nga dang trei ïa kane ka *translation.*

- Ïa i Indaman, Jied, Je, Lang kiba la ïarap lem ban pynïoh ïa ka jingbit (Permission) lyngba ki E-mail na u Chinua Achebe ban pynkylla ïa kane ka nobel jong u sha ka ktien Khasi.

-Ïa I Prof. E. Syiem i ba la ai ïa ka por kaba kyrpang ban pynpeit ïa kane ka jingtrei. Ka jingbtin lynti jong i kan long ka jingsah kynmaw kaba shyrta.

Khublei Shibun ïa phi baroh.

Dated Shillong
The 7th May, 2008

Antoinette Kharmalki,
Antoinette Villa
Kharmalki, Malki, Shillong - 793001
Meghalaya.

KA BYNTA

KA BA - NYNGKONG

LYNNONG 1

Ïa u Okonkwo la ithuh lut da baroh khyndai tylli ki shnong bad wat shabar jong kane ka shnong ruh. Ka nam jong u ka long namar ki jingjop jong u hi. Kum u samla uba dang khatphra snem ka ryta, u la wanrah burom ïa ka shnong jong u namar u la lah ban pyndem ïa u Amalinse ïa uba la ju sin da u Miaw. U Amalinse u la long u nongïalympat uba khraw namar ha ki hynñiew tylli ki snem, ym pat don ba lah ban pyndem ïa u, kata, naduh Umophia haduh Mbaino. La sin ïa u da u Miaw namar ka met jong u kam ju dei khyndew ha ba ïalympat. Dei ïa une u rangbah ba u Okonkwo u la kawang tyngeh ha kawei ka jingïaleh kaba ki 'riewtymmen ki la ong ba ka dei kawei na ki jingïaleh kaba shyrkhei tam namar u nongseng nongbuh ïa ka nongbah jong ki u la ïateh bad ka snaïap kynsha haduh kumba hynñiew sngi bad hynñiew miet.

Ki ksing ki tied, ki sharati ki kynud bad ki nongpeitkai ki ïa sngap jar. U Amalinse u long uba buit shalak bha hynrei u Okonkwo u btuit blar blar kum ka dohkha hapoh um. Ki thied ki jaw bad ki dohksah ki ïeng triang ha ki ksangkti ki jong ki, ha ki met ki jong ki, ha ki syngkai ki jong ki bad sngew kum ban ïohsngew ïa ki ba ki ïatan kum ban kdiah noh artat. Ha kaba khatduh u Okonkwo u la lah ban pyndem ïa u Miaw.

Kata ka la jia ha ki snem ba mynshuwa, arphew snem ne tam ïa kata bad ha kane ka por, ka nam u Okonkwo ka la klang la kum ka ding ha u phlang ha ka por ba beh ka lyer *harmattan*. U long uba jrong bad ba ratbah bad u don ki ñiuhmat ba rben bad ka khmut kaba ïar kiba pynlong ïa u ba un long itriem dur bha. U ring mynsiem

khia bha bad la ong ba haba u thiah, ki tnga bad ki khun jong u ha la ki ïing ki lah ban ïohsngew ïa kane ka jingring bad pynhiar mynsiem jong u. Haba u ïaid, ki khongdong jong u kim ju kham dei khyndew bad i kumba u shu ïaid rynsied beit, kumba un shu leit kynthih bad ksih ïano re ïano. Bad u la ju ksih teng hi ruh ïa ki briew bunsien. U don ka jingthlun ba malu mala haba kren, bad haba u dom namar ba um ïoh ki kyntien u shu kura beit. Um ju lah ban shah ïa ki briew kiba shahrem bad kiba jem mgiew. Um ju lah shah hi ruh ïa u kpa u jong u.

Ka kyrteng jong u kpa jong u ka long u Unoka bad u la ïap la shiphew snem mynshuwa. Ha ka jingim jong u, u la long uba jaituh tasam bad um ju nang ban tyngkai bad um ju lah ban pyrkhat ïa ka lawei lashai. Lada u ïoh pisa kumno re, bad um ju kham ïoh hi ruh, u ju thied marmar shibun klong ka waiñ-diengtlai bad u ju khot ruh ïa ki marjan marpa ban leh sngewbha. U ju ong barabor ba haba u ïohi ïa ka shyntur u nongïap, u ïohi ïa ka jingbakla jong ka jingbymtreh bam ïa kaei kaei kaba lah ban ïoh ha ka jingim u briew. U Unoka te u dei uba dap ram, bad dei ban siew ïa uwei pa uwei u marjan, naduh ki khyndiat ki pisa shai haduh kiba heh ruh.

U long u briew uba jrong hynrei pat uba raikhóh bad u ïaid dem khyndiat. U don ka dur khmat kaba i thliew bad kaba isngewsih lait noh tang haba u la dih nc haba u put sharati. U jur bha ban put sharati bad ki por kiba u sngewbha eh ki long ha ki ar bad lai bnai hadien ba la dep lum lut ïa ki jingthung, ha kaba ki nongput nongtem jong ka shnong ki wanrah la ki tiar tem tiar put kiba ki wah ha ryngien. U Unoka un put lem bad ki bad ka dur khmat jong u kan iphuh da ka jingïoh jingkyrkhu bad ka jingsuk mynsiem. Hateng hateng pat, kawei pat ka shnong kan kyrpad ïa ka kynhun u Unoka bad ka kynhun shad *ekwukwu* jong ka ba kin sah bad ki ban hikai lem ïa ki sur bad ki rukom shad jong ki. Kine ki kynhun ki ju leit sah bad kita ki nongkhot sngewbha kumba lai ne saw taiew ban ïaleh kmen bad sngewbha. U Unoka u ieit ïa ka bam bha bad ka leh kmen lang bad u sngewtynnat ban don ryngkat bad ki, bad u sngewtynnat khamtam

ïa ka aïom ha kaba u slap u la sangeh bad ka sngi ka mih man la ka step ban ai ïa ka jingtyngshaiñ phyrnai kaba itynnat. Kane ka aïom kam dei eh ka aïom shit namar ba ka lyer khriat bad rkhiang *harmattan* ka wan beh na shaphang shatei. Don pat ki snem ki snem ba ka lyer *harmattan* ka long khriat sangam bha bad ki lyoh ba rben ki tap ïa ka haw haw. Ha kum kane ka por ki 'riewtymmen bad ki khynnah kin ïa shong ha dpei ba la thang da ki diengthang ban pynsyaid ïa lade. U Unoka u sngewtynnat ïa kita baroh bad u sngewtynnat ha ka por ba ki khlieng ki ïaher nyngkong bad ki wanrah ïa ka aïom rkhiang bad ki khynnah ruh ki ju rwai ki jingrwai ban pdiang sngewbha ïa ki. U ju kynmaw ïa ka por khynnah khyllung jong u, kumno ba u ju shang kylleng ban peit ïa u khlieng uba her sngewtynnat sawdong ka sahit bneng ba rong jngum. U tang shu ïohi ïa uwei, u ju rwai naduh ka dohnud, ban pdiang sngewbha ïa u na ka jingleit lynti kaba jngai bad u ju kylli lada u la wanrah ki than jaiñ thymmai ne em ryngkat bad u.

Kita ki long ha ki snem kiba mynshuwa mynba u dang rit. Ha ka jinglong rangbah jong u, u Unoka um shym long uba ler khaw. U long uba duk bad ka tnga bad ki khun jong u kim ju kham ïoh bam kdang. Ki briew ki rkhie beiñ ïa u namar u long uba jaipdeh bad ki la smai pyrshah ban nym ai pisa kylliang shuh ïa u namar um ju siew shuh ïa kaba u la shim. Hynrei u Unoka u long uta u jait briew uba tbit ha ka ban pan shi pan kylliang bad kumta ka ram jong u ka kiew haduh u ñiuhmat jong u.

Ha kawei ka sngi, u paramarjan jong u uba kyrteng u Okoïe u la wan jngoh ïa u. U te u shong jahthait ha ka jingthiah khyndew ha ka trep jong u bad ha kata ka por u put sharati. U ïeng joit ban khublei kti ïa u Okoïe, bad nangta u Okoïe u siang ïa ka sniehblang kaba u rah bad u shong bhek hangta. U Unoka u leit sha ka kamra ba kham shapoh bad u wanphai bad kawei ka pliang dieng kaba don u sohot kola, u sohmrit bad khyndiat u mawthoh uba lieh.

"Nga don u sohot kola," u ong, katba u nang shong artat, bad u ai ïa ka pliang dieng ha uta u nongwan kai.

"Khublei shibun, Uta, uba wanrah sohot kola u wanrah jingim. Nga tharai kan bha ba phin pynpait maphi ïa u." Jubab u Okoïe da kaba pynphai pat ïa ka pliang dieng.

"Em phi, une u dei na ka bynta jong phi, nga tharai" bad ki ïasaid nia ïa kumba katto katne por shuwa ba u Unoka un pdiang ïa ka burom ban pynpait ïa u sohot kola. U Okoïe pat u dang ring dur da u mawthoh ha madan bad u airong artat ïa ka shympriah kjat kaba heh ka jong u.

Katba u dang pynpait ïa u sohot kola, u Onoka u dwai ïa ki longshuwa manshuwa ban pan ka jingim bad ka koit ka khiah bad ka jingïada na ki nongshun. Haba ki la dep bam ki ïa kren ïa bun kiei kiei: shaphang u slap uba jur uba pynkie lut ïa ki shriew, shaphang ka khawai ka ban dang wan na ka bynta ki kpa tymmen bad shaphang ka thma kaba lah ban khie bad ka shnong Mbaino. U Unoka um ju sngewtynnat ban ïakren shaphang ka thma. Ha ka jingshisha u dei u khawpud bad um ju lah shah hi ruh ban ïohi ïa ka snam. Bad kumta u pynkylla noh ïa ka phang kren, bad kren noh shaphang ka rwai ka siaw, bad ha kane ka por ka khmat jong u ka iphuh biang. U ïohsngew ha ka jingmut jong u ïa ki sur ba pynkhih ïa ki thied snam bad ïa ki khriang ba kyllaiñ jong ka *ekwe*, ka *udu* bad ka *ojin* bad u ïohsngew ruh ïa ka sharati jong u kaba kynud ryngkat ryngkat bad ki, kiba pynbang da ki sur kiba synlar. Kaba mih na kata ka long ka jingkmen bad ka sur sngewim, hynrei haba pynleit jingmut bha ïa kane ka sur kynih ka sharati kaba sangeh de hateng hateng, lah ban sngewthuh ba ka don ka sngewsih bad ka pangnud de hangta.

U Okoïe u nang ruh ban put ban tem, u ju tem bha ha ka *ojin*. Hynrei um dei pat uba shah jop ha ka longbriew manbriew kum u Unoka. U don ka ïingrep kaba dap da ki shriew bad u don lai ngut ki tnga. Bad mynta un sa shim ïa ka nam Idemli, kaba long ha ka kyrdan kaba lai ha kata ka jaka. Ka jinglut ka long kaba shyrkhei ha ka sngi ban shim ïa kane ka nam bad u dang ïaleh ban lum lut ïa ki jingïarap.

Kata, ha ka jingshisha ka dei ka daw ba u wan ban ïakynduh ïa u Unoka. U khriam ïa u ryndang jong u bad u sdang ban kren:

"Khublei shibun na ka bynta ki sohot kola. Phi la ïohsngew hi ïa ka jingleit shim nam jong nga khala khala."

Ynda u la dep kren beit kumta, u Okoïe u la kren pat sa da ki kyntien tymmen suda. Ki Ibo ki ju kheiñ kor bha ïa ka jingnang kren, bad kine ki 'tien tymmen ki 'tien sneng ki long kum ka umphniang-diengtlai ban ïarap ktha ïa ki kyntien. U Okoïe u dei uba bun ktien bha, u nang ban kren jrong bad u nang ban kren kyllaiñ ïa ka phang bad ha kaba khatduh, u sa ai eh. Kum ban shu kren lyngkot, u kwah ban ong ïa u Onoka ba un pynphai noh ïa ki arspah ki pisa sbai ba u la shim kylliang na u ar snem mynshuwa. U Unoka u tang shu sngewthuh ïa kaei kaba u lok u kwah, u rkhie tyngeh tyngeh. U rkhie slem shwa bad ka sur jong u ka tied shai kum ka *ojin* bad ki ummat ki la mih ha ki khmat jong u. Uta u nong wankai u la sngew phylla bad u la shu sngap noh jar. Ha kaba khatduh u Unoka u la ai ïa ka jubab hapdeng ka jingkmen ka bym lah ong.

"Peit ïa katai ka kynroh" u ong, da kaba kdew artat ïa ka kynroh jong ka trep jong u, ïa kaba la lape da ka 'dewsaw haduh ba kan da shai. "Peit ïa kito ki laiñ ba la thoh da u mawthoh" bad u Okoïe u ïohi shibun ki kynhun laiñ ba la pruid da pynïeng. Hangta don san tylli ki kynhun, bad ka kynhun kaba rit eh ka don shiphew tylli ki laiñ. U Unoka u don ka sap ban pynsngewbang ïa ka jingkren bad dei na kata ka daw ba u sangeh de hateng hateng, ryngkat ka ring duma de bad ka synriah artat artat bad u bteng ïa ka jingïathuh kumne : "Kawei pa kawei ka kynhun hangtai ka ïeng na ka bynta ka ram jong kiwei, bad uwei u laiñ u ïeng na ka bynta shispah tylli ki pisa sbai. Phi ïohi hi, nga dei ban siew ïa utai u briew shihajar ki pisa sbai. Hynrei u khlem wan ban pynkynmaw ïa nga mynne mynstep. Ngan sa siew ïa phi hynrei ymdei keiñ mynta ka sngi. Ki 'riewtymmen jong ngi ki ong ba ka sngi kan shat shuwa ha kito kiba ïeng shuwa ba kan shat bad ha

kito kiba dem khohsiew ha ki. Ngan siew shuwa ïa ki ram kiba kham heh." U ring mynsiem jylliew artat la kumba kata ka long ka jingsiew shuwa ïa ka ram kaba heh. Mar kumta hi u Okoïe u kyllaiñ noh ïa ka snieh blang bad leit noh artat.

Haba u Onoka u ïap um shym la shim nam na ka bynta kaei kaei ruh bad u ïap ha ka ram. Ym dei heit ïa kata ba u khun jong u, u Okonkwo un sngew leh raiñ eh? Donbok ba hapdeng kum kine ki jait briew, la bishar ïa uwei pa uwei katkum ki kam jong u, ym dei na ka kam kaba u kpa jong u, u la leh. U Okonkwo u la dei ban ïoh ïa kiei kiei kiba khraw. Wat la u dang khynnah ha ka ryta u lah dep ïoh pynban ïa ka nam nongïalympat ba triem eh ha ki khyndai tylli ki shnong. U long u nongrep ba riewspah bad u don ar tylli ki ïingrep ïa kiba la pyndap da ki shriew, bad u dang shu dep shong kurim ïa ka tnga ka ba-lai ka jong u. Ban pynkhraw shuh shuh ïa u , u la ïoh shim ar tylli ki nam bad u la pyni ïa ka jingtbit jong u ban ïaleh thma ha ki artylli ki thma ba la ïaleh bad kiwei pat ki jait. Te kumta, wat la u Okonkwo u dang khynnah ha ka ryta, u la long pat u wei na ki 'riew khraw ha kita ki por. Hooid, ki briew ki burom ïa ka ryta, hynrei pat ïa ka jingjop ruh la pyndonburom hi kumjuh. Kumba ong ki 'riewtymmen, lada u khunlung u lah ban sait pynkhuid ïa ka kti, u lah ruh ban shong bam lang bad ki syiem. U Okonkwo u la sait pynkhuid shisha ïa ki kti bad kumta u lah ban bam lang bad ki syiem bad ki 'riewtymmen. Bad kata ka pyni balei ba u ri u sumar ïa u khynnah uba jemdaw ïa uba la shah aiti kum u 'langsait pap ha ka shnong Umophia khnang ba kan lait na ka thma bad ka jingïaumsnam. Ïa une u khynnah uba jemdaw la tip kyrteng da u Ikemephuna.

LYNNONG 2

U Okonkwo u dang shu pynlip ïa ka pyrdit umphniang-diengtlai bad katba u dang thiah jyrtieng ha ka jingthiah siej jong u, u la ïohsngew ïa ka jingsawa ka *Ojin* jong u sangot kaba ksam ïa ka miet ba jar jar. *Kom, kom, kom, kom,* sawa ka tyndong nar. Nangta u sangot u pyrta ïa ka khubor ka jong u bad hadien nangta u tied biang ïa ka tiar pynsawa ka jong u. Kane ka long ka khubor. Baroh ki rangbah jong ka Umophia ki dei ban ïalum lang ha jaka ïew la shai mynstep. U Okonkwo u pyrkhat ba la jia ei ei imat. U la tip shai bha ïa ka sur sngewsih jong u sangot bad haduh mynta u ïohsngew hi ïa ka sawa katba ka nangjah nangjah artat.

Ka miet ka la long kaba kynjah. Ka ju kynjah hi kumne lait noh haba shai u bnai. Ka miet kaba dum ka pyntriem ïa ki briew baroh, wat ïa uba shlur tam na ki. Ha kum kine ki miet la mana ïa ki khynnah ki khyllung ba kin nym siaw namar ka jingtieng ïa ki ksuid. Ki mrad kiba pynmynsaw ki kham triem bad kham kynsha ha ka por kaba dum. Ia u bseiñ ruh kim ju khot da ka kyrteng ha ka por mynmiet namar un sa ïohsngew. Kumta ki ju khot ïa u da u ksai. Ha kane ka miet, katba ka sur u sangot ka nangjah nangjah, ka jingkynjah ruh ka la wan bad la nang pynjur shuh shuh da ka jingpah jong ki khñiang na ka khlaw.

Ha ka miet ba shai bnai ka mariang ka kham pher. Ha kum kane ka miet lah ban ïohsngew ïa ka sawa lehkmen jong ki khynnah ba ki ïalehkai ha ki madan lehkai. Bad lehse kito kiba la kham heh lei lei kin ïalehkai shijur shijur ha ki madan ba kham sha kyndong bad ki

tymmen shynrang bad kynthei pat ki ju kynmaw ïa ki por samla ki jong ki. Kumba ong ki nong Ibo: "Haba u bnai u shai, uba dkoh u thrang hir hir ban ïaidkai".

Hynrei kane ka miet ka long kaba dum bad kynjah. U sangot u pyrta ha baroh khyndai tylli ki shnong jong ka Umophia da ka *Ojin* bad la kynto ba baroh ki rangbah ki dei ban wan lashai mynstep. U Okonkwo uba don ha ka jingthiah siej ka jong u, u la pyrshang ban pynshongnia ïa kata ka jingkyrkieh jong ka kam —kan dei mo ka thma bad kine ki marjan? Kata ka lah ban long ka daw, bad u hi um ju tieng ïa ka thma. U dei u 'riewïaleh bad u 'riewthma. U te u lah ban shah haba u ïohi ïa ka snam, ym kum u kpa jong u. Ha ka thma kaba la dep ha Umophia, dei ma u, uba nyngkong uba wanlam ïa ka khlieh briew. Bad kata ka long ka khlieh kaba san kaba u la wanlam; bad ha kata ka por um pat da tymmen eh ha ka ryta. Ha ki jinglehniam kiba heh ba ki ju pynlong ha shnong ha thaw, u, un dih ïa ka waiñ-diengtlai na ka shynrong khlieh briew kaba nyngkong kaba u ïoh.

Ha kata ka step, ka ïew ka la dap. Lah ban shu antad ba ki ïadon kumba shiphew hajar ngut ki rangbah hangta bad baroh ki shu ïa kren siaw siaw ha ka sur kaba rit. Khatduh u Okbiwphi Esoko, u ïeng hapdeng uta u paid bad u pyrta sawsien, *"Umophia kwenu"* bad katba u dang pyrta, u da phai ïalade sawdong sawdong bad i kumba u ngiat lut ïa ka lyer da ka kti jong u kaba u la kham tyngeh. Bad ki shiphew hajar ki rangbah ki jubab *"ho-ooid"* ha man kawei pa kawei ka sien. Bad nangta ka sa don ka jingjarjar. U Okbiwphi Esoko u long u nongkren paitbah uba tbit bha bad ki ju jied ïa u barabor ban kren ha kum kine ki khep. U jyllud ïa ka khlieh kaba lieh jong u bad syrpai ïa u tmaiñ lieh u jong u. Nangta u sa pynbeit bha ïa ka jaiñ kaba u tawah na ka pohtit kamon bad kaba u teh pat halor ka tyrpeng kadiang ka jong u.

"Umophia kwenu" u pyrta biang da ka sur kaba jam bad ha ka sien kaba san ki paitbah ruh ki pyrta jam ban jubab ïa u. Kyndit

kyndit u sei syndet ïa ka kti kadiang bad u kdew shaphang ba don ka shnong Mbaino, bad u da kyriat bniat artat: "Kito ki khun ka mrad kynsha, ki la nud ban pynïap sa rat ïa ka khun kynthei ki Umophia." U pynnoh ïa ka khlieh bad u kyriat bniat artat bad u shah ba kane ka jingbyrthen suki hapoh jong u kan par lut sha u paitbah. Ynda u la sdang biang, ka jingdom na ka khmat jong u ka la jah noh hynrei mynta pat la mih da ka jingphuh samrkhie kaba nang ishyrkhei shuh shuh. Ha ka sur kaba shai u la ïathuh ïa ki nong Umophia ba kumno ka khun kynthei jong ki ka la leit sha ïew Mbaino bad ka la shah pynïap hangta. Kata ka kynthei, la ong u Esoko ka dei ka tnga jong u Okbiwphi Udo, bad ha kata ka por u peit sha uta u briew uba shong thapïur hajan jong u, uba dem artat ka khlieh. Mar kumta hi ki paitbah ki ïa pyrta da ka jingbitar bad ha ka jingthynrang dihsnam.

Ha kata ka jingïalang, la don bun kiwei ruh kiba la ai ïa ka jingkren, bad ha kaba khatduh la rai ban leh kumba ju leh. La phah ai jingtip mar mar sha ki nong Mbaino ba kin jied ïa kawei na kine, ka thma lane ka jingai noh sha ki ïa u samla shynrang bad ïa ka 'theisamla kum ka jingsiew noh namar kata ka kam sniew kaba ki la leh.

Baroh ki shnong kiba ïa marjan ki tieng lut ïa ka shnong Umophia. Ka long kaba khlaiñ ha ka ïaleh thma bad ruh ha ka leh myntro bad ïa ki lyngdoh bad ki kobiraj jong ka la tieng lut da ki ri kiba markhap pud. Ka dawai thma kaba khlaiñ jong ka, ka long kaba la rim bha kat ka ryta jong ka jait ka khong jong ka hi. Ym don ba tip haduh katno ka jingrim ka jong ka. Hynrei ka la don ka jingkubur ba —ka jingkhlaiñ jong kata ka dawai ka shong ha kawei ka tymmen kaba don tang shiliang ka kjat. Ha ka jingshisha, ïa kata ka dawai la khot hi da ka *akadi-nwaïi*, ne ka tymmen. Ka don la ka jaka kyntang hamar pdeng jong ka shnong Umophía, ha i jaka ba khuid bha. Bad lada don mano mano ba dohïap ban ïaid lyngba kata ka jaka ha ka por ba la dum, lah ban ïohi ïa ka tymmen ba ka kynthih shane bad shatai.

Kumta ki parajait kiba marjan kiba tip ïa kata ka jingshyrkhei ki nong Umophia, kim ju shlan ban ïaleh thma pyrshah bad ki khlem da tyrwa shwa ka jingïakren ïasuk. Bad lada kren hok shisha, katba lah ban kynmaw ka Umophia kam ju ïaleh thma, khlem da rai bad pdiang shwa da - u Nongbatai 'tien blei u jong ki - u Nongbatai 'tien blei jong ki Lum bad ki Krem. Bad la ju don hi ruh ki khep ba une u Nongbatai 'tien blei u mana ïa ki nong Umophia ba kin ïeng ïaleh thma. Lada kane ka jait ka khong kam kohnguh ïa u Nongbatai 'tien blei, la thikna lypa ba kin shah jop beit, namar ba ka *akadi-nwaïi* ne kata ka tymmen shyrkhei kam ju treh ban ïaleh ïa kata kaba ki nong Ibo ki khot *ka jingïaleh ka ban ïoh ka jingshah kynnoh hadien habud.*

Hynrei ka thma kaba la ïa byrthen mynta te imat ka dei ka thma shisha. Wat kita ki nongshun ruh ki tip ïa kata. Te kumta haba u Okonkwo jong ka Umophia u la poi ha Mbaino kum u nongsyntiat thma uba don ka bor, ynda u poi hangta, la pdiang burom ïa u bad hadien arsngi u wanphai sha ïing ryngkat bad u khynnah shynrang uba dang khatsan snem ka ryta bad ka 'thei samla. Ka kyrteng uta u khynnah ka long u Ikemephuna, uba don ka khana kaba sngewsih ïa kaba dang ïakren bad ïathuh haduh mynta, ha Umophia.

Ki 'riewtymmen ne ki *ndishe* ki ïa lum lang ban ïohsngew ïa ka khubor na u Okonkwo. Ha kaba khatduh ki ïa shim ïa ka rai kaba jan baroh ki la tip lypa, ba ka 'thei samla kan leit noh sha u Okbiwphi Udo ban mih pli ïa ka tnga jong u kaba la shah pynïap noh. Katba u khynnah shynrang pat, un long noh u jong ka jait ka khong jong ki hi baroh, bad kim pat ïarai eiei ruh shaphang ka jingim bad ka nusip jong u. Namarkata, la shu kyrpad noh ïa u Okonkwo ba un ri ïa u shipor. Bad kumta u Ikemephuna u la sah ha ïing u Okonkwo kumba lai snem.

U Okonkwo u dei u briew uba bat ïa ka bor ha ka ban synshar ïa ka ïing ka sem ka jong u. Ka tnga jong u khamtam kaba khatduh ka im ha ka jingtieng namar u long uba dukhi ha ka jinglong bad ki khun rit jong u ruh ki tieng bha ïa u. Lehse hapoh ka dohnud hi, u Okonkwo um da dei eh u briew uba da sniew haduh katta katta. Ka dei tang namar ba ïa ka jingim jong u ruh la ban da ka jingtieng, ka jingtieng ïa ka jingshahjop bad ka jingtlot bor te kumta, u ruh u long noh ha kane ka jinglong. Kane ka jingtieng ka ngam kham bun shah ban ïa ka jingtieng ïa ki ksuid bad ki blei ba kylla jutang, bad ka kham triem ban ïa ka jingtieng ïa ki myntro, ïa ka khlaw ka btap, ïa ki bor ka mariang, ïa ka jingthrang ban leh sniew, ne ïa ki ksuid kiba saw ki bniat bad ki tyrsim. Ka jingtieng jong u Okonkwo ka kham khraw ban ïa kine baroh. Kane ka jingtieng kam paw shabar hynrei ka sah bad u hi. Ka dei ka jingtieng jong u hi ïalade, ïoh ba yn shem ba u long kum u kpa jong u. Wat ha ki por ki jinglong khynnah jong u, u ju sngewmong ïa ka jingshahrem bad ka jingtlot ka jong u kpa jong u, bad haduh mynta u dang ïai kynmaw kumno ba u paralok jong u, u la ong ba u kpa jong u dei u *akbala*. Kata ka dei ka sien nyngkong ba u Okonkwo u tip ba ka kyntien *akbala* kam dei tang ka kyrteng sin ïa ka kynthei hynrei ka mut ruh ïa u rangbah u ba khlem shim nam eiei ruh. Kumta ïa u Okonkwo la synshar tang da kawei ka jingangnud kaba khih jur - kata, ban isih ïa baroh kiei kiei kiba u Unoka, u kpa jong u, u sngewtynnat. Kawei na kita ka long ban long jemnud bad kawei pat ka long, ban long jaipdeh.

Ha ka aïom rep, u Okonkwo un trei smat ha ki lyngkha jong u naduh dang saw ka tyngab haduh ban da thiah ka syiar. U long u briew uba khlaiñ bad um ju tip ïa ka thait. Hynrei ki tnga jong u bad ki khun jong u kim long kiba da khlaiñ eh bad kumta ki hap ban shah ïa ka jingeh. Hynrei pat kim ju shlan ban ïathuh ha u da kaba shai. U

khun nyngkong jong u, u Nwoïe ha kata ka por u la dap khatar snem ka ryta bad u ju long ka jingpyndik ïa u kpa namar ka jingsdang jaituh ka jong u. Lada shu kumno kumno ka jingjaituh ka paw ha u kpa, u kpa u ju ïaleh ban pynbeit da kaba wad daw bad sympat ïa u. Bad kumta u Nwoïe, u kylla long noh u khynnah uba idiaw sah ha ka dur ka jong u.

Ïa ka spah u Okonkwo lah ban ïohi na ka ïing ka sem ka jong u hi. U don ka jaka kaba heh kaba la skut da ki kynroh 'dewsaw kiba rben. Ka ïing jong u, ka *obi* ka don kham hadien ka phalor kaba don ha ka kynroh 'dewsaw. Kawei pa kawei ka tnga jong u ka don la i jong i jong i trep shadien jong ka *obi*, kiba haba peit ïa ki ki long kum u bnai uba mih tang shiteng. Ia ka ïingrep la thaw ha kaba kut jong kawei ka kynroh saw bad ki jait shriew kiba jrong ki dap ha kane ka ïing. Ha pyrshah ka phyllaw, don ka sem blang bad kawei pa kawei ka tnga ka thaw ïa i ïingdara ban syndait lang bad ka trep na ka bynta ki syiar. Hajan ka ïingrep don ka ïingrit ne "ka ïing buh dawai" bad kane ka dei ka jaka kyntang kaba u Okonkwo u buh ïa ki dur dieng kiba long ka dak jong u blei jong u hi kiba ïeng ruh na ka bynta ki mynsiem ki kpa tymmen ki jong u. U mane ïa ki da kaba ai jingkñia da ki sohot kola, ki jingbam bad ka waiñ-diengtlai, bad u ju dwai na ka bynta ïalade bad ïa ki lai ngut ki tnga jong u bad ruh u ju dwai ruh na ka bynta ki phra ngut ki khun jong u.

U Ikemephuna u wan ha ka ïing u Okonkwo ha ka por ba ka khun kynthei ki nong Umophia ka la shah pyniap ha Mbaino. Ynda u Okonkwo u ïalam ïa u sha ïing ha kata ka sngi, u khot ïa ka tnga kaba nyngkong jong u bad u aiti ïa u ha ka.

"Une mynta u la long u jong ngi' u ong ïa ka. "Kumta to sumar bha ïa u."

"Un sah slem bad ngi?" ka kylli.

"Oh ka briew, to leh ïa kaba nga ong" u Okonkwo u byrngem ha la ka thlun artat. "Naduh mynno pha la long kum kawei na ki riewtymmen *ndishe* jong ka Umophia?"

Bad kumta ka kmie u Nwoïe ka ïalam noh ïa u Ikemephuna sha trep jong ka bad ka khlem kylli eiei shuh.

Haba ïakren shaphang une u khynnah pat, u ruh u la dap da ka jingtieng. Um sngewthuh aïu ka la jia ha u. Kumno hi un tip ba u kpa jong u ïadon kti lang ha kaba pynïap ïa ka khun kynthei ki nong Umophia? U tip tang ïa kawei bad kata ka long ka jingwan ki khyndiat ngut ki 'riewrangbah ha ïing jong ki, ki ïa kren pasiaw bad u kpa jong u, bad ha kaba khatduh la shim noh ïa u ban aiti pat ha ka kti u 'riew phylla. Ka kmie jong u ka la ïam kthang paitdohnud, hynrei ma u te u la shu dap da ka jingsngew lyngngoh bad kumta um nang kumno ba un ïam. Kumta, uta u 'riew phylla u la ïalam ïa u bad ka khynnah kynthei lyngba ki lynti khlaw, jngai bah na ïing. Um shym ithuh ïa kata ka khynnah kynthei, bad um ju ïohi shuh artat hi ruh ïa ka.

LYNNONG 3

U Okonkwo um shym la ïoh lad ban sdang ïa ka jingim jong u kum ba ïoh lem kiwei ki para samla. Um shym la ïoh nongkynti ïa ka ïingrep na u kpa jong u namar ba u kpa jong u um don wat tang kawei ruh ka ïingrep. Ha Umophia, ki briew ki ju ïathuh khana kumno ba u kpa jong u, u Unoka, u la leit ban pan jingmut na u Nongbatai 'tien blei shaphang ka jingsniew bok jong u ha ka rep ka riang.

Ia une u Nongbatai 'tien blei la khot da u Akbala, bad ki briew na jan bad na jngai ki ju wan ban pan jingmut eiei na u. Ki wan haba wan jia kaba sniew ha ka jingim ka jong ki lane haba ïakajia eiei bad ki marjan marpa. Ki wan khnang ban tip ïa kaei ka ban sa jia ïa ki ha ka lawei lane ki pan jingmut na ki mynsiem jong ki kpa tymmen jong ki, kiba la leit noh.

Ka lynti ïaid sha kata ka jaka kyntang ka long lyngba ka thliew ba pyllun kaba don ha syngkai jong u lum, bad ka jingheh jong kata ka thliew ka shu long kham heh ïa ka jaka ban rung ka syiar. Ki nongleitdem nongleit nguh bad ki nongwad jingstad na uta u Nongbatai 'tien blei, ki ju par da ka kpoh na kata ka thliew haduh ba kin da shem ba kan don ka jaka ba dum ngiw ngiw, ka bym don jingkut bad kata ka pyni ïa ka jingdon jong u Akbala. Ym pat ju don ba ïohi markhmat ïa u Akbala laitnoh ka lyngdoh ka jong u. Hynrei ym pat ju don kiba par sha kata ka jaka kyntang ba shyrkhei kiba ju wan phai pat khlem ka jingtieng ïa ka bor ka jong u. Ka lyngdoh

jong u ka ïeng ha ka ding ba kyntang kaba ka la thaw hamar pdeng jong ka krem bad dei nangne ba la pynbna ïa ka mon jong uta u blei. Kata ka ding ka meh khlem pynmih phliah ding ei ei ruh em. Ki dieng lymbong kiba meh ding ki shu pynthaba malu mala ïa ka rynïeng bad ka dur baïong jong ka lyngdoh.

Hateng hateng pat don u briew uba wan ban ïa phylliew jingmut bad ka mynsiem ba la ïap jong u kpa jong u, ne bad ka mynsiem ka jait ka khong jong u. La ong ba haba kata ka mynsiem ka paw, u briew u lah ban ïohi ïa ka wer wer hapoh ba dum, hynrei pat ka long kaba eh ban ïohsngew ïa ka sur jong kata ka mynsiem. Don pat ki briew kiba ong ba ki la ïohsngew ba kita ki mynsiem ki ïa her bad kynther thapniang ha pyrshah ka tnum jong ka krem.

Bun bun snem mynshwa, mynba u Okonkwo u dang long tang u khynnah, u kpa jong u, u Unoka u la leit ban ïa phylliew jingmut bad u Akbala. Ka kynthei kaba long ka lyngdoh ha kata ka por ka dei ka Shika. Ka la long kaba la pyndap da ka bor u blei u jong ka, bad baroh ki tieng bha ïa ka. U Unoka u ïeng hakhmat jong ka bad u sdang ban ïathuh shaphang ka jingim ka jong u.

"Man la u snem" u ong ha ryngkat ka jingsngewsih kaba jur, "shwa ba ngan pynnoh ïa u symbai ha khyndew, nga ju kñia da u syiar na ka bynta ka Ani, ka trai muluk ka trai jaka. Kane ka dei ka aiñ jong ki kpa jong ngi. Nga pynïap ruh ïa u syiar ha jaka kyntang jong u Iphejioku, u blei jong ki shriew. Nga pynkhuid ïa u ñiut u ñier bad thang ïa ki, haba ki la rkhiang. Nga thung ïa ki shriew haba u slap nyngkong u la hap, bad nga sa ai dieng kyrshan ïa ki haba ki la sei lung. Nga sa thew kynbat ——"

"Sngap jar" pyrta ka lyngdoh, ka sur jong ka, ka sawa triem ha ka haw haw kaba dum. "Me me khlem pynthut ïa ki blei lymne ïa ki kpa jong me. Haba u briew u ïasuk bad ki blei bad ki thaw lang jong u, ka rep ka riang kan bha ne kan sniew katkum ka jingkhlaiñ jong ki ksangkti jong u. Ia me Unoka, la tip lut da baroh ha ka jait ka khong

jong me, ba ka wait jong me bad u mohkhiew jong me ki long kiba tlot bor. Haba ki marjan jong me ki rah bad la ki sdie jong ki ban pom ïa ki khlaw kiba ym shym pat rep, me pat me rep shriew ha ki jaka kiba la ju rep ki bym sboh shuh, bad ki bym da donkam hi ruh ban pynkhuid. Ki, ki kam ïa ki hynñiew tylli ki wah ban pynlong jaka rep; me pat me shong ha ïing ban pyndep ïa ki jingkñia ïa ka khyndew ka bym suitñiew eiei ruh em ïa me. Khie leit sha ïing bad trei borbah kum u rangbah".

U Unoka u long hi u briew uba sniew nusip. U blei *shi* lane u blei trai jong u, u long uba sniew bad kumta kane ka nusip sniew jong u ka la bud ïa u sha lum jingtep, lah ruh ban ong ba kane ka nusip sniew jong u ka bud ïa ka jingïap jong u hi namar um shym don la u lum ban tep ïa u. U ïap namar ka pang at kaba long ka jingijli ha ka 'lei mariang. Haba u briew u ïoh ka jingpang at ha ka kpoh bad ha ki kti bad kjat, ym ju shah ïa u ban ïap ha ïing. Dei ban rah ïa u shah Khlaw Ksuid bad ieh ïa u ba un ïap hangta. Ka don ka jingïathuhkhana shaphang uwei u 'riew atlukhi, uba wanphai biang sha ïing, bad u la shah ring biang sha khlaw bad la teh ïa u ha u dieng. Ka jingpang jong u ka long ka jingijli hakhmat ka khyndew, kumta ym lah ban tep ha snier ka khyndew. Kumta u la ïap halor ka khyndew bad ka met jong u ka pyut hangta bad ym shym la ai jingtep kaba shi sien bad kaba ar sien. Ka nusip u Unoka ruh ka long kumta hi. Haba la rah ïa u, u rah bad u ïa ka sharati ka jong u hi.

U Okonkwo u ïoh kum uta u jait kpa, bad dei namar kata ka daw ba um ïoh satia ka lad ban sdang ïa ka jingim kumba ïoh lem kiwei pat ki para samla. Um shym la ïoh nongkynti ïa ka ïingrep ne ïa kano kano ruh ka nam, bad u khlem ïoh hi ruh da ka tnga kaba dang khie samla. Hapdeng kat kita ki jingduna, u la sdang hi ban seng ïa la ka nongrim ban kynshew kyndiap na ka bynta ka lawei wat katba dang im u kpa jong u. Ka jingtrei jong u ka ïaid suki suki bad ka long kaba sngewpangnud. Hynrei u ïeng ban ïaleh tyngeh ïa kane. Ha ka jingshisha u la don ka jingtieng, bad kata ka jingtieng ka long namar ka jingim khlemraiñ u kpa jong u bad ka jingïap ba ilehraiñ jong u.

La don uwei u briew uba riewspah ha ka shnong u Okonkwo uba don lai tylli ki ïingrep ba ratbah, khyndai ngut ki tnga bad laiphew ngut ki khun. Ka kyrteng jong u ka long, u Nwakibe bad u la shim ïa ka nam kaba heh tam kaba u briew u lah ban shim tang kawei ha ka jait ka khong jong u. U Okonkwo u trei bylla shitom ha une u briew bad dei nangne ba u Okonkwo u ïoh kamai ban thied ïa ki shriew symbai nyngkong ki jong u.

U shim ïa u khiew buh waiñ-diengtlai bad ïa u syiar ryngkuh ban ai ha u Nwakibe. La khot ruh ïa ki arngut ki 'riew rangbah kiba long ki marjan bad ki arngut ki khun shynrang kiba la heh jong u Nwakibe ruh ki ïa don lang ha ka *obi* ka jong u. U ai sngewbha ïa u sohot kola bad u sohmrit kuratia bad la pynïaid sawdong ïa kine khnang ba baroh kin ïohi bad la pynphai biang sha u. U pynpait ïa u sohot kola bad ong artat kumne : "Baroh ngin ïa im slem bad khiah krat khiah stang. Ngi dwai na ka bynta ka jingim, ki khun ki kti, bad ka rep ka riang bad ruh na ka bynta ka jingsuk. Baroh na phi phin ïoh ïa kaei ka ban bha ïa phi, bad nga ngan ïoh ïa kaei ka ban bha ïa nga. Ai ba u khlieng un shong thait bad ai ba u pukni ruh un dem jah thait. Haba uwei na ki u ong em ïa u wei pat, to ai ba ka thapniang jong u kan kheiñ noh."

Hadien ba ki la dep ïabam ïa u sohot kola, u Okonkwo u wanrah ïa ka waiñ-diengtlai na kyndong jong ka trep, la buh ïa ka hapdeng jong ka kynhun. U khot ïa u Nwakibe da "U kpa jong ngi".

"*Naïa aïï*," u ong "nga wanrah shaphi ïa kine ki sohot kola. Kumba ong ki briew jong ngi, u briew hi uba burom ïa kiba khraw une u briew u thaw lad thaw lynti ruh ban khraw ïalade. Nga wan hangne ban ai burom ïa phi bad ruh ban pan jingïarap na phi. Hynrei to ngin ïa dih shwa ïa kane ka waiñ".

Baroh ki ai ka jingkhublei ïa u Okonkwo bad kita ki marjan ki sei ïa ki reng dih jingdih na ki pla snieh blang kiba ki ïa kieng. U

Nwakibe ruh u wanrah ïa ka reng dih jingdih jong u kaba u wah ha ki dieng khaiñshi. U khun jong u uba khamrit bad uba khynnah eh ha ka ryta ha kata ka kynhun, u ïaid sha pdeng, u kyntiew ïa u khiew ha ka khohsiew kadiang bad u sa theh ïa ka waiñ. Ka khuri kaba nyngkong ka leit sha u Okonkwo, uba dei ban mad shwa, shwa ba kiwei kin dih. Kumta ki sa sdang ban ïadih bad ha kata ka por la sdang shwa da u briew uba la rangbah duh na kita. Haba ki la ïadih lai ne saw reng, u Nwakibe u la phah khot sa ïa ki tnga ki jong u. Don napdeng jong ki, ki bym shym la don ha ïing bad tang saw ngut na ki, ki la poi hangta.

"Ka Anasi kam don ha ïing?" u kylli na ki. Ki ïathuh ba kan sa wan nadien. Ka Anasi ka dei ka tnga nyngkong jong u bad kumta kita kiwei pat ki tnga kim pat lah ban dih khlem da sdang dih shwa ma ka, bad kumta ki ïeng bad ap ïa ka.

Ka Anasi ka long kaba la kham san ha ka ryta, bad ka long kaba jrong bad kaba sngaid ikhlaiñ bha. Ka don ka maiñ nongsynshar ïa baroh kita ki kynthei ha kata ka ïing kaba heh bad kaba riewspah. Ka deng ïa ka khadu jong ki nam u tnga jong ka bad dei tang ma ka ka tnga nyngkong kaba lah ban deng ïa ka.

Ynda ka la wan ka la ïaid shajan u tnga jong ka bad ka pdiang ïa ka reng dih jingdih na u. Hadien ka dem khohsiew bad dih artat bad ka sa ai noh ïa ka reng dih jingdih. Ka ïeng noh bad khot ïa u da ka kyrteng bad nangta ka leit noh sha ka trep la jong. Kiwei pat ki tnga ruh ki la dih ha ka kajuh ka rukom katkum ka kyrdan jong ki kum ki tnga bad ki leit noh artat nangta.

Hadien nangta ki rangbah ruh ki nang ïabteng ka jingïadih bad ka ïakren ïakhana artat artat. U Okbiwphi Idiko u ïathuh khana shaphang uwei u nongkhlong waiñ-diengtlai uba kyrteng u Obiako, uba la shu ieh noh syndet ïa ka kam ka jong u.

"Ka lah ban don eiei phi hadien kane" u ong bad u ñiad artat ïa ka thnam waiñ na u tmaiñ jong u da ka kti ka mon ka jong u. "Ka dei ban don ka daw. Ka hynroh kam ju mareh ha ka por mynsngi khlem da don eiei".

"Don ki briew kiba ong ba u Nongbatai 'tien blei u la mana lypa ïa u ba un sa hap na u diengtlai bad un sa ïap," ong u Akukalia.

"U Obiako u long u briew uba phylla" ong u Nwakibe. "Nga ïohsngew ba mynshwa la bun snem, haba u kpa jong u um pat ïap slem, u la leit ban pan jingmut na u Nongbatai 'tien blei. U Nongbatai 'tien blei jong u, u ong ïa u 'u kpa uba la ïap jong me u kwah ïa me ba men kñia da ka blang na ka bynta jong u'. Phi tip kumno u jubab ïa u Nongbatai 'tien blei? U ong 'ong ïa u kpa uba la ïap jong nga la u don ne em tang kawei ka syiar ha ka por ba u dang im' " Baroh ki la ïa rkhie tyngeh laitnoh u Okonkwo uba shu rkhie malu mala namar kumba la ju ong, ka briew ba la tymmen kam ju sngewbha lada shim kyrteng da ki shyieng tyrkhong ha ki ktien tymmen. U Okonkwo u kynmaw ïa la u kpa la jong.

Ha kaba khatduh uta u khynnah uba sam ïa ka waiñ u dang bat ïa ka reng jingdih kaba don mar shiteng da ka sboh kaba lieh bad u ong "kaei kaba ngi ïadih mynta ka la lut." "Ngi la ïohi ïa kata", kiwei pat ki jubab "mano pat ban dih ïa ka sboh lieh kaba rben" u kylli, "uta uba don la ka kam ka jam un dih ïa ka" ong u Idiko, bad u peit artat sha u khun heh u Nwakibe, u Ikwelo da ki khmat kiba khih kumno re.

Baroh ki ïa mynjur lang ba u Ikwelo u dei ban dih ïa kata ka khyrdong sboh lieh. U Ikwelo u pdiang ïa ka reng kaba dap mar shiteng da ka sboh lieh na u para jong u bad u dih ïa ka. Kumba ong u Idiko, u Ikwelo u don la ka kam ban leh namar u dang shu dep shongkurim ïa ka tnga kaba nyngkong jong u shi bnai ne ar bnai mynshuwa. Kane ka sboh jong ka waiñ-diengtlai ka long kaba bha na ka bynta ki shynrang ki ban leit sha ki tnga ki jong ki.

Hadien ba la ïadep dih ïa ka waiñ u Okonkwo u pyni ïa ki jingeh ki jong u ha u Nwakibe.

"Nga la wan sha phi na ka bynta ban pan jingïarap," u ong "Lehse phi lah hi ban antad kaei kata. Nga la dep pynkhuid ïa ka lyngkha

bad ngam don shriew ban thung. Nga tip kumno kan long lada ong ïa u briew ba un shaniah ïa uwei pat ha ka liang ki shriew jong u, khamtam ha ka por mynta ha kaba ki samla shynrang ki tieng ban trei shitom. Nga te ngam ju tieng ban trei shitom. U ñiangbshiah uba kynthih na jrong dieng iroko sha khyndew u ong ba un ïaroh ïalade wat lada ym don nong ïaroh ïa u. Nga la sdang ban ïeng ha la ki kjat naduh ka ryta kaba jan baroh ki briew ha kata ka por ki dang kjit na ki jymbuiñ ki kmie jong ki. Lada phi ai ïa nga ki shriew symbai, nga kular ba ngan ym klet ïa phi."

U Nwakibe u khriam ïa u ryndang. "Nga da sngewkmen palat ban ïohi ïa u samla kum ma me ha kum kine ki por, ha kiba ki samla jong ngi ki bam ja jem palat. Bun ki samla shynrang ki la wan sha nga ban pan shriew hynrei nga la kyntait namar nga tip kin shu ïa tep ïa ki hapoh khyndew bad kin shu ieh ïa ki hangto bad ki phlang kin tap op ïa ki. Haba nga ong pat em ïa ki kin pyrkhat ba nga long uba eh dohnud. Hynrei kam dei kumta. U sim Eneke u ong ba katba ki khun bynriew ki nang ban siat beit khlem lait sharud, u ruh u nang ban her khlem shongthait. Nga la nang ban long u khapnap ha ka liang ki shriew. Hynrei nga shaniah ïa me. Ïa kata nga tip nga tang shu peit ïa me ruh. Ngan ai ïa me arshah ïa ki sawspah tylli ki shriew. Khie leit bad pynkhreh ïa ka lyngkha ka jong me".

U Okonkwo u ai khublei ïa u bunsien bad u leit sha ïing da ka jingsngewkmen. U tip ba u Nwakibe un ym kyrngah ïa u, hynrei pat u khlem lah ban mutdur ba un sbun haduh katta katta ïa u. U khlem khmih lynti hi ruh ba un ïoh palat sawspah tylli ki symbai. Mynta u hap ban pynkhreh ïa ka lyngkha kaba kham heh. U khmih lynti ba un ïoh sa sawspah tylli ki shriew sa na uwei na ki paralok u kpa jong u uba na Isiwso.

Ka rep bhura ka long ka lynti kaba suki palat kat haduh ban ïoh ban shna ïingrep la ka jong. Hadien ka jingtheh syep, uwei un ïoh tang shi bynta na ka lai bynta ynda haba la ïoh ot ïa ka jingrep.

Hynrei na ka bynta u samla uba don u kpa u bym shym la don ki shriew, ym don lad da kumwei pat. Bad kaba sngewsih tyngeh ha ka liang u Okonkwo ka long ba u hap ban kyrshan de ïa ka kmie ka jong u bad ïa ki arngut ki para kynthei jong u na kata ka jingrep kaba khyndiat eh. Haba kyrshan ïa ka kmie jong u, kane ka mut ruh ba u hap ban kyrshan ïa u kpa jong u ruh. Un ym lah ban mutdur ba ka kmie jong u kan shet kan tiew bad kan bam kan dih katba u kpa jong u pat un shah thngan. Bad kumta ha ka por ba u dang khynnah u hap ban trei shitom ban ïoh tei ïa ka ïingrep la jong lyngba ka rep bhura bad u Okonkwo u hap ruh ban kyrshan lang de ïa ka ïing u kpa u jong u. Kane ka long thik kumba thep ïa u riewhadem ha ka pla ba pei. Ka kmie bad ki para jong u ruh ki trei shitom bha, hynrei ki rep da ki jingthung kynthei kum ka shriew koko, u phresbin bad u phan dieng. Ka shriew kaba long u syiem ki jingthung ka dei ka kam thung jong ki rangbah.

Ka snem kaba u Okonkwo u shim phra spah tylli ki shriew symbai na u Nwakibe ka long ka snem kaba sniew palat ha ka jingkynmaw ka jong u. Eiei ruh ka khlem jia dei por, ka lah ban long ba ka kloi palat ne ka slem palat. Ka long thik kumba ka pyrthei ka la lamwir. U slap nyngkong u wan hap slem palat bad wat haba u wan ruh u neh tang shipor. Ka sngi kaba ju shit pat ka shu shit kynsan kynsan shaba palat, bad kam pat ju long kumne katba dang lah ban kynmaw, bad ka thang lut ïa ki sla jyrngam kiba la paw pyrthei ha ka por slap. Ka khyndew ka la khluit kum u rnga ding bad ka la pyningkhong lut ïa ki shriew kiba la thung. Kum kiwei kiwei ki nongrep kiba tbit, u Okonkwo ruh u la sdang ban rep ha ka por ba hap u slap nyngkong. U la dep thung sawspah tylli ki symbai haba la rang u slap nyngkong bad dei ha kane ka por ba ka sngi ruh ka la wan phai ban shoh ïa ki

jingthung. U shu peit ïa ka sahit bneng baroh shi sngi ban ïohi ïa ki dak jong u lyoh slap bad kumta um ju ïohthiah ha ka por mynmiet. Ynda mynstep u leit sha lyngkha bad u ïohi ïa ki jingthung ba ki sdang ban ïap stai. U ïaleh ban ïada ïa ka khyndew kaba khluit da kaba tap da ki sla sisal sawdong jong ki. Hynrei ha kaba kut, kine ki sla ki shah thang rkhiang ha ka sngi bad ki kylla dpei noh. U kylliang ïa ki man la ka sngi, bad u dwai ba u slap un hap ha ka por mynmiet. Hynrei ka jingrkhiang ka nang ïai bteng kumba phra taiew bad baroh ki shriew ki ïap lut.

Don pat ki nongrep ki bym pat thung ïa ki shriew jong ki. Kine ki long kiba jaituh bad barabor ki buh teng ban puh ïa ki lyngkha ki jong ki. Ha kane ka snem te ka paw ba ma ki pynban ki long kiba kham stad. Kumta ki sngewlem ïa ki marjan marpa jong ki da kaba ki kyrngah ïa ka khlieh ka jong ki, katba hapoh ka mynsiem te ki sngewkmen kumno re namar, ba ki shim ïa kata kum kaei kaei kaba ki la tip lypa.

U Okonkwo nangta u thung noh sa ïa kiwei pat ki shriew symbai kiba dangsah haba u slap ha kaba khatduh u la wan hap. U don kawei ka jingtngen ha lade. Ki shriew kiba u la thung shwa ka jingwan ka jingran tyrkhong ki long ki jong u hi, ki dei kiba u la khlong ha ka snem kaba la dep. U dang don shuh sa ki phra spah tylli kiba u shim na u Nwakibe bad kiwei pat ki sawspah tylli kiba u la shim na u paralok jong u kpa jong u. Kumta u dei ban sdang biang ka thung ka tep naba sdang.

Hynrei kane ka snem ka la long kaba lamwir shisha. Ka jinghap u slap ka la long shaba palat. Kam pat ju slap kumne ha ki por ba la leit. U slap u la ther tyngeh bad sngi bad miet, la shlei um lut ka lum ka them bad la rah lut ïa ki lyngkha thung shriew. La rat tyllong lut ïa ki dieng ki siej bad lah ban ïohi ïa ki pung ba jylliew ha baroh sawdong ki jaka. Hadien nangta u slap u la nang kham sting. Hynrei u dang ïai

slap hi man la ka sngi khlem da sangeh. Ka sngi kaba ju paw hapdeng ka por slap, ka khlem paw shuh mynta. Ki shriew ruh ki la sdang mih sla jyrngam, hynrei baroh ki nongrep ki tip ba khlem ka jingshai jong ka sngi, ki jingthung kin nym lah ban san.

Ha kata ka snem ka jingmih ka long kaba pangmet bha, ki nongrep ki jaw ummat kthang la kum ba leit on tep briew, ki jaw ummat katba ki dang tih ïa ki shriew kiba la pyut. Uwei u briew lei lei u da teh da ka jaiñ ha tnat dieng bad u phasi noh artat ïalade hangta.

U Okonkwo u kynmaw sah ïa kata ka 'nem sniew bad u ju khynñiuh rem ka met jong u haba u kynmaw ïa kata ha ka jingim ka jong u. Kawei kaba phylla pat ïa u ka long ba haba u pyrkhat ïa kata hadien, u shem ba u khlem shym la ngam jyllop pat ha kata ka jingduh jingkyrmen. U tip ba u long u nongïalympat uba shyrkhei, hynrei kata ka snem ka la biang ban pynpait wat ïa ka dohnud jong u sing.

"Haba nga dang lait im ha uta u snem" u ju ong barabor, "ngan sa nang ïai im la ha kano kano ka khep ruh". U buh ïa kata ha ka mon kaba skhem ka jong u ka bym lah shuh ban pynkhun ïa ka.

U kpa jong u, u Unoka, u bym don shuh ha ka met kaba shait ba koit u la ong ha u ha kata ka por ba ka wan ka nem sniew: "Wat duh jingkyrmen. Nga tip hi ruh ba men ym duh jingkyrmen. Me don ha me ka maiñ rangbah bad ka dohnud kaba shlur. U briew uba shlur u lah ban im wat lada don ka jingshahrem namar kata ka jingshahrem kam ju dung ne ktah ïa ka jingsarong. Kan long kaba kham eh bad kham kthang haba u rangbah u kyllon *marwei*".

U Unoka u long kumta ha ki sngi khatduh ki jong u. Ka jingbun ktien ruh ka la nangsan ryngkat bad ka ryta bad ka jingpang jong u. Kine baroh ki long ki jingtynjuh ïa ka jingïaishah jong u Okonkwo ki bym don ktien shuh ban ong.

LYNNONG 4

"Haba peit ïa ka shyntur u syiem," la ong uwei u 'riewtymmen, "u briew u lah ban pyrkhat ba um ju kjit na ka jymbuiñ jong ka kmie jong u". Ia kane u kren shaphang u Okonkwo, uba shu kiew kynsan kynsan na ka jingduk kaba khraw bad na ka nusip sniew, ban long pat uwei na ki kynrad jong ka jait ka khong. Une u 'riewtymmen u khlem kren wohdong ei ei ruh em ïa u Okonkwo. Ha ka jingshisha u burom ïa ka jingtreishitom bad ïa ka jingjop jong u. Hynrei u la sngewsih pat kum kiwei kiwei ki briew namar ba u Okonkwo u ju pyni ïa ka jingkhor haba u ïadei kam bad ki briew ki bym da kiew eh ha ka jingim. Dang shitaiew mynshuwa, uwei u briew u kren wohnia ïa u ha ka jingïalang shnong kaba la pynlong ban ïakren shaphang ka khawai ïa ki kpa tymmen kiba la leit noh. Khlem da peit ïa u briew u Okonkwo u ong "Kane ka dei ka jingïalang jong ki rangbah ho" Uta u briew uba wohnia ïa u, u dei uba khlem pat ïoh ïa ka nam eiei ruh. Dei na kata ka daw ba u khot ïa u da ka kynthei. U Okonkwo u lah ban pynjem rngiew ïa uno uno u briew.

Baroh ha kata ka jingïalang ki la ïa shah ïa u Usuko namar ba u Okonkwo u khot ïa u da ka kynthei. U briew uba la tymmen eh uba ïadon lang hangta u la ai da kaba tyngeh ïa kito kiba ïa ki soh-diengtlai la pynpait na ka bynta jong ki da u blei uba sbun, hynrei ba kim dei pat ban klet ïa kane bad kata ka long ban long kiba sngewrit. U Okonkwo u la panmap na ka bynta kata bad ka jingïalang ka dang ïai bteng hi.

Hynrei kam long kaba shisha ba ïa ki soh-diengtlai la pynpait lypa na ka bynta jong u Okonkwo da u blei u ba sbun. Ha ka jingshisha dei ma u uba la pynpait hi ïa ki. Lada don mano mano ba tip ïa ka jingtrei shitom jong u, ban ïaleh pyrshah ïa ka jingduk ka jingthngan kin ym lah satia ban ong ba u Okonkwo u long u briew uba donbok. Uno uno u briew uba dei hok ban ïoh ïa ka jingjop, uta u dei u Okonkwo. La dang khynnah ka ryta, u lah da ïoh kynjoh ïa ka nam kum u nongïalympat uba khraw hapoh ka ri. Kata kam dei satia ka nusip. Lah eh ruh ban ong ba u *shi* ne u blei jong u, u da bha eh ïa u. Hynrei ki nong Ibo ki don ka ktien tymmen kaba ong ba haba u briew u ong 'hooid' u *shi* jong u ruh un ong hi hooid. U Okonkwo u da ong hi 'hooid' da kaba skhem; kumta u *shi* jong u ruh u mynjur ïa kata. Bad ym dei tang u *shi* uba ong hooid, hynrei ka jait ka khong jong u ruh ka mynjur lem bad u Okonkwo, ka jait ka khong ruh ka ju bishar ïa u briew na ki kam jong u. Dei na kata ka daw ba la jied ïa u Okonkwo da ki khyndai tylli ki shnong ba un rah ïa u kyrwoh thma sha ki nongshun jong ki lymda ki mynjur ban siew noh ïa ki da u khynnah samla bad ka 'thei sotti namar ka jingpynïap jong ki ïa ka tnga u Udo. Ki nongshun jong ka Umophia ki la khaweit shisha ïa ki bad dei namar kata ka daw ba ki la leh burom ïa u Okonkwo kum u syiem bad ki la mynjur ruh ban ai ha u ïa ka 'theisotti ïa kaba yn phah ïa ka sha u Udo ban long ka tnga jong u, bad ruh ïa u khynnah uba kyrteng u Ikemephuna.

Ki 'riewrangbah jong kata ka shnong ki la rai ba u Ikemephuna un don shipor ha ka jingsumar sukher u Okonkwo. Hynrei ym shym la don ba kyndit bynriew ba kane ka jingsumar sukher kan long jin haduh lai snem. Tharai imat ki la klet ïa kaei kaba ki ïarai.

Ha kaba nyngkong u Ikemephuna u la don ha ka jingsheptieng. Ka la don ka por ba u mut ban phet noh, hynrei um tip kumno un sdang ban leh kumta. U pyrkhat ïa la ka jong ka kmie bad ïa la i para

iba dang lai snem bad kumta u ïam paitdohnud. U ju ong kumne : "Lano ngan ïoh ban leit sha ïing?" Haba u Okonkwo u tip ba um ju bam eiei, u ju wan sha ka trep jong u bad rah da u dieng uba heh ha ka kti jong u bad u ïeng hajan jong u katba u dang nguid artat ïa ki shriew ha la ka khynñiuh artat. Tang khyndiat por hadien nangta un leit sha kyrpong ban leit prie lut ïa kaba la bam. Ka kmie u Nwoïe pat ka leit sha u bad kan buh ïa ki kti ha ka shadem bad ka met jong u. U Ikemephuna u pang haduh kumba lai taïew, ynda la lait na kata, ynda shu peit ïa u te ikum ba u la jah lut ka jingtieng bad ka jingsngewsih baroh.

U khynnah te u long uba itynnat ka jinglong, bad suki suki u kylla long uba pawkhmat ha ka ïing ka sem u Okonkwo, bad khamtam ki khun jong kata ka ïing ki da sngewtynnat eh ïa u. U khun jong u Okonkwo u Nwoïe uba rit ïa u tang arsnem, u la ïajan bha bad u Ikemephuna bad ikum ba um ilah shuh ban ïakhlad bad u namar u tip lut ïa kiei kiei. U nang ban shna ki jingput da ki siej bad wat da u phlang hati ruh. U tip lut ïa ki kyrteng jong ki sim bad u nang ruh ban riam ïa ki risang, ki rabit bad ïa ki khnai lum. Bad u tip kino ki dieng kiba lah ban shna ïa ki ryntieh kiba skhem.

Wat u Okonkwo ruh u la sdang sngewtynnat bha ïa une u khynnah —bad kata ka long hapoh ka mynsiem jong u. U Okonkwo um ju pynpaw markhmat eh ïa ka jingsngew ka jong u, lait noh tang ïa ka jingdom bad bitar. Ha u hi, ban pynpaw than ïa ka jingsngew, u kheiñ ba kata ka dei ka dak jong ka jingtlot bor; u sngew ba kaei kaba dei ban pynpaw shabar ka dei ïa ka bor bad ka jingkhlaiñ. Namarkata, u leh ïa u Ikemephuna kumba leh ïa kiwei —kata, u pyni ïa ka bor wat ha u ruh. Hynrei ym don jingartatien ba u ieit bha ïa une u khynnah. Hateng hateng haba u leit sha ka rong ka taw ba ka shnong ka leh na ka bynta ban burom ïa ki kpa tymmen kiba la leit noh, u shaḥ ïa u Ikemephuna ban ïa synran lem bad u, la kum u khun hi bad u Ikemephuna u ïarap ban rah ïa ka lyngknot bad ïa ka pla sniehblang ka jong u. U Ikemephuna ruh u kam kpa ïa u.

U Ikemephuna u wan sha Umophia ha ka aïom ba la laitluid kata hamar pdeng ka aïom ot bad ka aïom thung. Ha ka jingshisha u dang shu koit na ka jingpang, khyndiat sngi shwa ba ka Taïew Jingsuk kan sdang. Bad kata ruh ka dei ka snem ha kaba u Okonkwo u la pynkheiñ ïa kata ka Jingsuk, bad u la shah pynshitom ha u Isini, u lyngdoh jong ka 'lei mariang katkum ka dustur.

U Okonkwo u dei hok hi ban dom namar ka tnga kaba khatduh jong u ka leit thaiñ ïa u shñiuh jong ka sha ïing ka paralok jong ka bad ka khlem wan phai kloi sha ïing ban shet ki jingshet ban bam ha ka por janmiet. Nyngkong, u Okonkwo um shym la tip hi ruh ba kam shym la don ha la ïing. Dei haduh ba u la ap slem ban ïoh ja ba u sa leit sha ka trep jong ka ban peit ba ka leh aiu. Hynrei ym don briew ha ka trep bad ka dpei ka daitthah slam slam.

"Shano ka Ojiwko ka leit?" u kylli na ka tnga ka ba-ar jong u, kaba mih shabar ban tong um na u khiew uba ratbah uba don ha trai jong uwei u dieng uba rit uba mih hapdeng jong ka phyllaw.

"Ka leit thaiñ shñiuh"

U Okonkwo u dait kyrbam ïa ka shyntur katba ka jingbitar ka la nang kiew.

"Shano pat ki khun jong ka? Ka ïalam lang bad ki?" u kylli ha ka rukom kaba jem bad u kham antad ïalade.

"Ki ïadon hangne phi" jubab ka tnga nyngkong jong u, ka kmie u Nwoïe. U Okonkwo u dem ka khlieh ban jngoh ïa ka trep jong ka. Ki khun ka Ojiwko ki dang ïabam lang bad ki khun ka tnga nyngkong jong u.

"Ka la ong ïa pha ba phan ïapynai bam lang ïa ki shuwa ba kan leit?"

"Hooid" la thok ka kmie u Nwoïe, ka pyrshang ban pynduna ïa ka jingleh khlem pyrkhat ka Ojiwko.

U Okonkwo u tip ba ka khlem ïathuh hok. U leit noh sha ka *obi* jong u ban ap lano ka Ojiwko kan wan phai ïing. Bad haba ka la wanphai u shoh tyngeh ïa ka. Ha kat kane ka jingdom u la klet noh ba ka dei ka Taïew ka Jingsuk. Ki arngut ki tnga jong u ki ïa mareh ban kyrpad ïa u ba un nym shoh ïa ka namar ka dei ka taïew ba kyntang. Hynrei u Okonkwo um dei uta u jait briew u ban iehnoh shiteng haba u shoh ïano ïano, um dei hi ruh u briew uba tieng ïa ka blei.

Ki paramarjan jong u Okonkwo ki la ïohsngew ïa ka jingïam ka tnga jong u bad ki la ïa peit na ki kynroh ban kylli balei ka leit jia kumta. Don napdeng jong ki wan haduh ha ïing ban jngoh da lade hi. Toi ha kum kane ka taïew kyntang ym ju kham ïohsngew koit ba u briew un shoh ïano ïano.

Shwa ban dum, u Isini, uba long u lyngdoh jong ka 'lei mariang, ka Ani, u khot ïa u Okonkwo ha ka *obi* jong u. U Okonkwo u wanrah ïa u sohot kola bad u buh ha khmat jong u lyngdoh.

"Shim noh ïa uto u sohot kola jong me. Ngan ym bam ha ïing jong u briew u bym burom shuh ïa ki blei jong ngi bad ïa ki kpa tymmen jong ngi".

U Okonkwo pat u pyrshang ban pynsngewthuh ïa u shaphang ka jingleh jong ka tnga jong u hynrei u Isini um pynleit jingmut ïa kata. U bat ïa u dienglyngkot ha ka kti jong u bad u tied hapoh madan ban ban ïa ki mat pyni ki jong u.

"Sngap ïa nga" u ong, haba u Okonkwo u la dep kren. "Mem shym long u nongwei ha Umophia. Me tip ruh kumba nga ruh nga tip ba ki kpa tymmen jong ngi ki la pynkyntang ïa kane ba ha shwa ba

ngin rep ei ei ha khyndew ngi dei ban rakhe ïa ka taïew kaba u briew um dei ban kren khor ïa la u marjan jong u. Ngi ïashongsuk para mangi ban kheiñ burom ïa ka 'lei mariang bakhraw ka jong ngi namar khlem ka jingkyrkhu kyrdoh jong ka, ki jingthung jong ngi kin ym lah ban san ban heh. Hynrei me la leh ïa kane ka kam sniew kaba khraw" u da tied tyngeh ïa u diengduh jong u ha madan. "Hooid ka tnga jong me ka la bakla, hynrei wat lada me lap ïa ka ha ka *obi* jong me ba ka ïathiah bad u baieit jong ka, katta ruh men bakla lada me shoh ïa ka". U tied biang ïa u diengduh ha madan. "Kane ka kam sniew kaba me la leh ka lah ban pynsniew lut ïa ka jait ka khong baroh kawei. Ka 'lei mariang kaba me la pynsngewsih ka lah ban ym kyrkhu shuh ïa ngi bad ngin sa duh jait lut". Ka sur jong u mynta ka la kylla na ka jingbitar sha ka sur hukum. "Men wanrah sha ka jaka kyntang ka Ani lashai ka sngi ïa kawei ka blang kynthei, kawei ka syiar, shi lynter ka jaiñ sala bad shispah tylli ki pisa sbai" u ïeng artat bad leit noh.

U Okonkwo u leh kumba la bthah u lyngdoh. U rah ruh bad u shi khiew ka waiñ-diengtlai. Hapoh te u Okonkwo u la kylla bamut. Hynrei um long pat uta u jait briew u ban leit phla lut ha baroh ba u la bakla. Bad kumta ki briew jong u ki ong ba um burom shuh wat ïa ki blei jong ka jait ka khong. Ki nongshun jong u ki ong ba ka nusip bha ka la kiew ha shynrong khlieh jong u. Ki khot ïa u da ka kyrteng uwei u sim rit uba kyrteng "*u nesa*" uba la klet ïalade bad u kren kob ïa u *shi* lajong hadien ba u la dep bam kdang.

Ha ka Taïew ka Jingsuk, baroh ki ïashongthait lut. Ki briew ki ïakhot sngewbha ïa ki paramarjan ban ïadih waiñ-diengtlai. Ha kane ka snem, kim shym ïa kren ei ei lait noh tang ïa ka *nso-ani* ka kam sniew kaba u Okonkwo u la leh. Kane ka dei ka sien kaba nyngkong hadien bun bun snem ba u briew u pynkheiñ ïa ka jingsuk kaba kyntang. Wat ki 'riewtymmen ki kynmaw ba don tang shisien ne ar ki jingjia kiba kum kane bad kine ki la jia mynshwa eh.

U Okbiwphi Isidu, uba long u briew uba la tymmen eh ha ka shnong, u la ïathuh ïa ki arngut ki rangbah kiba wankai sha u ba ka

jingpynshitom namar ka jingpynkheiñ ïa ka Jingsuk ka Ani ka la long kaba jem ha ka jait ka khong jong ki.

"Tangba kam ju long kumta barabor" u ong "U kpa jong nga u ïathuh ïa nga ba u la ïohsngew ba mynshwa ïa u briew uba pynkheiñ ïa ka jingsuk, la ring ïa u ha khyndew sha baroh ka shnong haduh ba un da ïap. Hynrei hadien, ïa kane ka dustur la pynsangeh noh namar ba ka pynsniew lut ïa ka jingsuk ha ka jaka ban pynnch ïa ka"

"Don ba ong ïa nga mynhynnin "ong uwei na kiba dang kham samla, "ba ki katto katne ki jait, pat ki ngeit ba ka long kaba ijli ïa u briew lada u ïap ha ka por rakhe ïa ka Taïew ka Jingsuk.

"Ka long kaba shisha" ong u Okbiwphi Esidu "Ha Obodoani ruh ki ju ïaleh ha kata ka rukom. Lada u briew u ïap ha kum kane ka por, kim ju tep ïa u, hynrei ki ju bret ïa u sha ka Khlaw Ksuid. Kane ka dei ka dustur kaba isih bha bad kane ka pyni ba ki briew ki dang duna ha ka bor sngewthuh. Ki shu ïa bret kumne ïa bun tylli ki met ïap shynrang bad kynthei khlem da tep donburom. Bad kaei kaba mih na kata? Ïa ka jait ka khong jong ki, la synshar da ki snaïap jong kine ki met kiba khlem tep, bad kine ki snaïap ki ap rhing ban pyndik ïa kiba im."

Hadien ka Taïew ka Jingsuk uwei pa uwei u briew bad ka ïing ka sem jong u ki sa sdang ban pynkhuid ïa ki ñiut ki ñier jong ki lyngkha jong ki. Ïa ki ñiut ba la ot la shu ieh ïa ki kumto khnang ba kin tyrkhong bad hadien ki sa ai ding pat ïa ki. Katba ka tdem ka dang kiew sha neng, ki khlieng ruh ki sdang ban her sawdong sawdong bad her suki suki ha jrong kita ki lyngkha kiba ing, ikum ba ki ai khublei jar jar ïa ki lyngkha. Ka aïom slap ruh kane ka la nangwan tur bad kan sa leit noh pat haduh ban da wanphai biang ka aïom rkhiang.

U Okonkwo u pynlut ïa ki khyndiat sngi jong u ban pynkhreh ïa ki shriew symbai. U peit bniah ïa kawei pa kawei ka shriew la ka i

long ne em ban thung. Teng teng u shim ïa ka shriew kaba i heh palat ban thung bad kumta u ot noh ïa ki mat mar shiteng da ka tari kaba nep. U khun heh jong u, u Nwoïe bad u Ikemephuna ki ïarap ban shim ïa ki shriew ha ki khoh jrong na ïingrep, bad ki ïarap ban pynñiew ïa kiba la dep jied bad ki buh ïa ki sawspah sawspah shi kynhun. Teng teng u Okonkwo u ai ïa ki khyndiat ki shriew ba kin ïa jied hi ïa kino kiba i long ban thung. Haba leh kumne u ju woh nia bad byrngem ïa ki ha ka por ba trei.

"Me pyrkhat ba me ot shriew ban shet ne?" la kylli u Okonkwo ïa u Nwoïe. "Lada me khliah shriew biang kat kane ka jingheh, ngan ai ïa me shi kura na ka shyntur jong me. Me pyrkhat ba me dang khyllung mo lih. Nga kat ka ryta jong me nga lah da don kawei ka lyngkha. Hynrei ma me te," nangta u kylli sa ïa u Ikemephuna, "me pat mem ju ïa thung shriew ne sha shnong jong me?"

Hapoh ka mynsiem te u Okonkwo u tip ba kine ki khynnah ki dang rit palat ban sngewthuh lut katno ka long kaba eh ban pynkhreh shriew thung. Hynrei u pyrkhat ruh ba ym dei ban nang kloi than eh ïa kane ka jait kam. Ka thung shriew ka ïeng na ka bynta u 'riewrangbah, bad u briew uba lah ban bsa khun bsa kti da ki shriew na kawei ka aïom sha kawei pat, ïa uta u briew lah ban ong ba u dei shisha u rangbah. U Okonkwo u kwah ba u khun jong u, un long u nongrep uba khraw bad un long u rangbah uba shisha. Kumta u ïaleh ban pynduh noh ïa ka dak jong ka jingjaituh kaba u pyrkhat u la ïohi ha u Nwoïe.

"Ngan ym kam khun ïa uta u bym lah ban paw khmat ha ka jingïalang jong ka jait ka khong. Ngan shu ksih ïa u lada um lah ban leh kumta" u byrngem artat kumne "bad u Amadiora un pynpait artat ïa ka khlieh jong me".

Hadien katto katne sngi, haba ïa ka khyndew la pynsngem da ka jingjur jong u slap uba la hap ar kynti ne lai kynti, u Okonkwo bad la ka ïing ka sem jong u ki leit sha ka lyngkha bad la ki khoh bad la ki wait bad ki sdang ïa ka ban thung ban tep. Ki tih ki nur kiba beit shriak ha baroh kawei ka lyngkha bad ki sa thung ïa ki shriew hangta.

Ka shriew, kaba long kum u syiem jong ki jingthung baroh ka dawa bun ki jingpynbiang na ka mariang. Lada thung ïa ki shriew donkam ban trei shitom haduh kumba lai ne saw bnai bad ki dei ban trei naduh ba sdang kynih u syiar haduh ban da thiah ki syiar. Ynda ki la sei lung, dei ban ïada ïa ki na ka jingshit da kaba thung de bad ki sla sisal. Katba nang jur u slap, ki kynthei pat ki thung riewhadem, pathaw bad ki phresbin hapdeng ki nur shriew. Ïa ki shriew hadien nangta la ai dieng kyrshan da ki dieng kiba rit shwa nangta sa da ki dieng kiba jrong kiba don tnat. Ki kynthei nangta ki sa thew kynbat haduh kumba lai kylla ha ki por kiba kat ban biang kata, katkum ka ryta ki shriew hi, kam dei ban kloi than bad kam dei hi ruh ban da slem palat.

Bad mynta u slap u la ther tyngeh haduh ba uta uba ki ong 'u nong-wanrah slap' jong ka shnong um lah shuh ban mushlia ne ong ei ei ïa kane ka jingjur slap. Um lah shuh ban pynsangeh ïa u slap mynta, bad kane ka long kumjuh kum ha ki khep ba rang tyrkhong ka bneng, ba um ju lah hi ruh ban pyrshang ban wanrah slap ha pdeng ka jingshit tyrkhong khlem don kano kano ka jingma ïa ka jingkoit jingkhiah jong u. Ka shynrong met jong u briew lada ong makna ka khlaiñ katno katno ruh, kan ym lah satia ban ïeng ïaleh pyrshah bad ki bor ka mariang kiba khlaiñ.

Te kumta ïa ki bor ka mariang la shu ieh kumto khlem pynthut ha kat kane ka jingjur slap. Teng teng u slap u hap da ka um kaba khlaiñ haduh ikum ba ka khyndew bad ka bneng ki la ïasnoh lang da kane ka jingrben jong ka um. Ym lah ban antad la ka jingkyrhuh u pyrthat rkhiang Amadiora ka wan najrong ne napoh. Ha kum kita ki por, ki trep bym lah ñiew shuh jong ka Umophia ki dap da ki khynnah kiba shong sawdong ki dpei shet jong ki kmie jong ki bad hangta kin ïathuh khana lane kin shong ruh bad ki kpa jong ki ha ki *obi* jong ki bad kin pynsyaid ïalade da ki dieng heh ba la thang, bad hangta kin ïathang bad bam riewhadem. Kane ka dei ka por ba ïoh shongthait bad kane ka long thik hamar pdeng jong ka por thung ba jynjar bad ka por ot ba sngewtynnat.

U Ikemephuna mynta u la sngewjuh bha bad u sngew ba u long kum uwei na ki dkhot jong ka ïing u Okonkwo. Hynrei u dang ïai pyrkhat hi pat shaphang ka kmie jong u bad i para iba dang don tang lai snem ka ryta, bad kumta ka ju don ka por ba u sngewsih bad sngewnoh mynsiem. Hynrei namar ba ma u bad u Nwoïe ki la ïaieit bha uwei ïa uwei kumta kita ki por sngewsih ruh kim da wan shuh khah khah bad kim da pynthar than shuh eh ïa ka mynsiem jong u. U Ikemephuna u tip bad u don shibun ki khana puriskam. Wat kito ki khana kiba u Nwoïe u la tip lypa ruh u la ïathuh biang ha ka rukom kaba sngewtynnat la kum ka khana thynmai hi bad kine ki khana ki ïaid katkum ka jingbang bad jingsngewtynnat jong ki jait ki khong kiba pher kiba pher. U Nwoïe u ju kynmaw kyndiang ïa kine ki por kat haduh ba kut ka jingim jong u. U kynmaw ruh kumno ba u rkhie ïapler ïap-ang haba u Ikemephuna u ïathuh ïa u ba ka kyrteng ba thikna ba ki ju ai ïa ka riewhadem kaba don soh iwei ar hangne hangtai da ka *ese-akadi-nwaïï*, lane ki bniat jong ka tymmen. Mar ïa ïohsngew ïa kata, ka jingmut jingpyrkhat u Nwoïe ka leit beit sha ka Nwaïeke kaba shong hajan u dieng bah udala. Kane ka tymmen ka don tang lai tylli ki bniat bad barabor ka ju tan tangduma.

Suki suki u slap u sdang ban sting bad u nangduna nangduna, bad ka pyrthei bad ka sahit bneng mynta ki la ïalong la la ka jong. U slap u la sdang hap duna da ka jinghap kynriang bad mynta, ka sngi ruh ka lah ban sam lyngba ïa u bad ka lyer pyngngad ruh ka sdang ban beh. Ki khynnah rit kum ha kane ka por kim shong sah shuh hapoh ki trep jong ki, hynrei ki ïamareh shabar bad ki ïarwai:

"U slap u la hap, ka sngi ka la shit,
Marwei ka Nnadi ïa ka shet ka
tiew ka khyrwit".

U Nwoïe barabor u ju lyngngoh kaei keiñ kata ka Nnadi, bad balei keiñ ka shet ka tiew bad ka bam marwei. Ha kaba khatduh u pynkut nia ba ka Nnadi ka shong ka sah ha kata ka pyrthei jong ka khana ba sngewtynnat jong u Ikemephuna ha kaba u dkhiew u shong ha ka ïing bishar kaba iphuh iphieng bad ki shyiap ruh ki ïashad kmen shyrta.

LYNNONG 5

Ka Tamasa Lehkmen ïa Ki Shriew Thymmai ka la jan poi artat bad baroh ha Umophia ki don ïa kata ka mynsiem leh kmen. Ka la dei ka por ban ainguh ïa ka Ani, ka 'lei mariang kaba long ka tynrai jong ka jingsboh ka khyndew. Ka Ani ka shim ïa ka bynta kaba kongsan ha ka jingim ki briew ban ïa kiwei kiwei pat ki blei. Bad shuh shuh ka ïajan bha bad ki long kpa jong ka jait ka khong kiba la leitnoh, ïa kiba ïa ki met jong ki, la aiti noh sha ka khyndew.

Ïa ka Tamasa Lehkmen ïa ki Shriew Thymmai la ju pynlong man la u snem shwa ba ka por thung kan sdang, khnang ban burom ïa ka 'lei mariang bad ruh ban burom ïa ki mynsiem jong ki kpa tymmen jong ka jait ka khong kiba la leit noh. Ïa ki shriew thymmai yn ym lah ban bam khlem da ai bam ne tyrwa shwa ïa kine ki mynsiem kiba khlaiñ bor. Kiba la san la heh kynthei bad shynrang, ki ju ïa khmih lynti bha ïa kane ka Tamasa Shriew Thymmai namar ka wanrah ïa ka aïom ba pahuh — ka snem kaba thymmai. Ha ka miet ba khatduh shwa ba kata ka Tamasa kan wan, ïa ki shriew rim jong ka snem barim la bret lut da ki briew kiba dang don ïa ki. Ka snem thymmai ka dei ban sdang da kiba bang bad da ki shriew thymmai ym da kito kiba la sti bad kiba la mih thied lut jong ka snem kaba la leit noh. Ïa ki khiew shet, ki klong um bad ki pliang lhong-dieng la sait bha khamtam ïa ki thlong-dieng kiba ki ju dung shriew. Ki jingbam ba kongsan ha kane ka khawai ki long ka shriew phu-phu bad ka syrwa jhur. Ki ju pynkhreh bun bha ïa kine ki jait jingbam bad kim ju pyrwa ei ei la ki bahaïing hasem ki ïabam katno katno ruh. Ki khot shibun

bha ki briew ban ïawan, ki khot shibun ki paralok, ki kur ki jait kiba na ka shnong kiba marjan, bad ha kane ka jingkhawai ki ju shet pahuh bad bun ki jingbam kin tam beit hadien ba la ïabam. Ka don kawei ka jingïathuhkhana ba ki ju ïathuh shaphang uwei u briew uba riewspah uba buh ha khmat ki nongshahkhot sngewbha shi kynton bah ka phu-phu bad kiwei pat kiba shong sha kawei pat ka liang kim lah ban ïohi jia aiu sha kawei pat ka liang, bad ha kata ka por, don uwei u briew uba ïakynduh ïa u kynum jong u ha ka sien ba nyngkong, kata ha ka por ba la janmiet. Une u kynum jong u, u wan ha ka por ba dang ïabam bad u la ur sha kawei pat ka liang ba ïa shong mar pyrshah. Dei tat haduh kata ka por janmiet ba ki ïa ai khublei bad ïakynjut kti najrong kata ka bam kaba dang sah.

Ka Tamasa Lehkmen ïa ki Shriew Thymmai ka dei ka por jong ka jingsngewbha ha baroh ka shnong Umophia. Bad uwei pa uwei u rangbah uba khlaiñ ki tyrpeng, kumba ong ki nong Ibo, u dei ban khot sngewbha ïa shibun ngut ki briew na jan bad na jngai. U Okonkwo, mynta ba u la don lai ngut ki tnga, u khot ïa baroh ki kur ki jait ki tnga jong u bad kumta ki nongwan ruh ki la ïabun paid bha.

Hynrei u Okonkwo um ju da thrang than eh ban ïaleh kmen kumba leh lem kiwei pat ki briew. U long uba khlaiñ bha ha ka bam bad u lah ban dih shi klong ne ar klong heh ka waiñ-dieng tlai. Um ju da kham sngewbha ban shong pyrkhat lano kan wan kata ka khawai dawai ban ïaleh kmen. Ha u, u kham sngewtynnat la ka trei jingtrei hapoh ka lyngkha jong u.

Ka tamasa mynta kan sa sdang sa lai sngi hadien. Ki men kmie jong u Okonkwo ki la sbor ïa ki kynroh bad ïa ki trep da ka 'dewsaw haduh ba kin da i thaba bha. Ïa lade pat ki da ringdur da ki jingthoh ba itynnat, ki ai da ka ronglieh, rongstem bad rongjyrngam dum nangta ki sa sleh pynbha briew ïalade da ka dieng kam bad ki ringdur da ka rong ïong ba itynnat ïa ki kpoh bad ïa ki met jong ki. Ïa ki khun ki kti jong ki ruh ki pynbha briew khamtam ïa ki shñiuh jong ki, la khi pynitynnat bha. Kine ki laingut ki kynthei ki ïakren kyndeh mynsiem

shaphang kita ki bahaïing kiba la shah khot, bad ki khun ki kti jong ki pat ki pyrkhat ba kita ki nongwan kin pynthut ïa ka jinglehsngewbha jong ki namar ki wan na ka ïing jong ki kmie ki jong ki. U Ikemephuna ruh u la sngewshongshit bha. U kheiñ ba kane ka tamasa ka long kaba heh bha ban ïa kaba ki ju leh ha shnong lajong. Mynta u la sngew jngai bha na la ka shnong bad um don jingkynmaw than eh shuh ïa ka.

Nangta la khie ka jingdom buk. U Okonkwo uba dang ïaid kai ha phyllaw jong u ryngkat bad ka jingdom kaba u la set hapoh jong u, kyndit kyndit u la pyllait jinghaw.

"Mano ba la pynkheiñ ïa kane ka diengkait?" u kylli

Mar kumta hi baroh ki la shu sngap jak

"Mano ba la ot ïa kane ka diengkait? Baroh pha la ïakyllut bad pham ïa lait kren mo?"

Ha ka jingshisha u dieng une u dang im khrek khrek. Ka tnga ba-ar u Okonkwo ka shu ot tang khyndiat ki sla kait ban song jingbam bad ka la batai kumta ïa u. Khlem da bun nia shuh, u Okonkwo u shoh ïa ka bad u ieh noh ïa ka hangta bad ka khun kynthei jong u, ka la ïam jaw ummat. Kiwei pat ki arngut ki tnga jong u ki khlem nud ban ïa mushlia ïa kata ka jingleh jong u bad ki shu ïa sngap la ka sngap, "Keiñ noh Okonkwo, la biang," la sawa ka sur kyrpad kaba na kham pajih

Ynda u la jah ka jingdom bad namar ba u la hun ba u la dep shoh ïa ka, u Okonkwo u la khreh sa ban leit siat mrad. U don kawei ka suloi sarang ba la shna da uwei u kamar uba nangbha uba wan shongshnong ha Umophia la slem bah. U Okonkwo u long u briew uba la pawnam bha ha ka liang ka sap ba u don hynrei um dei pat uta u nongsiat mrad. Ha ka jingshisha um pat ju siat hi wat tang kawei ka khnai ruh da kata ka suloi jong u. Bad kumta haba u khot ïa u Ikemephuna ba un wanrah ïa ka suloi jong u, kata ka tnga kaba dang

shu dep shah shoh ka la khñium ïa ki suloi ki bym pat ju siat ei ei. Kane ka tnga jong u ka long kaba sniewbok namar ba u Okonkwo u ïohsngew ïa ka jingkren khñium bad u la mareh da ka jingdom shapoh kamra ban shim ïa ka suloi ba la thep kuli lypa, u mareh biang shabar bad u thew ban siat ïa ka katba ka pat ka kiew na kynroh ba lyngkot jong ka ïingrep. U Okonkwo u khñiot ïa u jingsiat bad mar kumta ki tnga bad ki khun jong u ki la ïa pyrta. U Okonkwo pat u bret noh ïa ka suloi jong u bad u kynthih noh shapoh ïingrep, bad hangta u lap ïa ka tnga jong u kaba khynñiuh bad ha la ka tieng hynrei pat ka khlem shym la mynsaw. Hangta u ring mynsiem jynsur bad u leit bad rah noh artat ïa ka suloi ka jong u.

Wat la ka la jia haduh katne pynban ka Tamasa Leh Kmen ïa ki Shriew Thymmai ka dang ïaid hi sha khmat ryngkat bad ka lehkmen leh sngewbha ha ka ïing ka sem jong u Okonkwo. Ha kata hi ka step katba u dang tyrwa jingkñia da ka shriew thymmai bad ka umphniang-diengtlai ïa ki pa kulong jong u, u da kyrpad ïa ki ba kin ri kin sumar ïa u, ïa ki khun ki kti jong u bad ïa ki kmie jong ki ha kane ka snem thymmai.

Katba ka por ka nang ïaid ha kata ka sngi, ki bahaïing hasem na ki lai tylli ki shnong kiba marjan ruh ki la nang ïapoi, bad kawei pa kawei ka kynhun ka ïarah mar mar shi khiew ka waiñ-diengtlai. Bad ka la don ka jingïabam ïadih sngewbha haduh ban da miet bad kine ki bahaïing bahasem jong u Okonkwo ki la ïamih ban leit phai noh ynda la dep bam dep dih.

Ka sngi kaba ar jong ka snem thymmai ka long ka sngi ïakob ïaleh lympat hapdeng ka shnong u Okonkwo bad ki marjan. Ki briew ki shem jingeh bha ban ong kano na kita ki sngi ka long kaba sngewtynnat ïa ki — ka jingiakynduh bahaïing ha ka khawai kaba long ha ka sngi nyngkong ne ka jingïakob ïaleh lympat jong ka sngi kaba ar. Hynrei ka don kawei ka briew ka bym artatien ïa kaei kaba don ha ka jingmut jingpyrkhat jong ka. Kata ka dei ka tnga ba-ar jong u Okonkwo kaba kyrteng ka Ekwephi, ïa kaba ka la jan shah

siat ïap ha u. Ha ka hi, ym don shuh kiwei pat ki tamasa ki ban pynsngewtynnat ïa ka lait noh ka peitkai ïa ka ïakob ïalympat. Bun snem mynshuwa mynba ka dang long ka'thei bhabriew jong ka shnong, u Okonkwo u la jop ha ka ban pynshoh jingieit ïa ka, haba u la kawang tyngeh ïa uta uba ki sin kyrteng da u Miaw ha ka jingïaleh kaba shyrkhei tam kaba ki briew ki dang ïai kynmaw sah ïa kata. Ha kata ka por ka khlem shong kurim ïa u namar ba u long uba duk bad um lah ban siew ïa ka bai shongkurim kaba ka dei ban ïoh na u. Hynrei sa khyndiat snem hadien, ka la phet noh na la u tnga jong ka bad ka wan noh ban shong ban sah bad u Okonkwo. Kane ka la jia bun snem mynshuwa. Mynta ka Ekwephi ka la dap sawphewsan snem ka ryta bad ka im jynjar bha. Hynrei ka jingieit jong ka ïa ka ïakob ïaleh lympat ka dang khlaiñ bha kum ba long ha ki laiphew snem mynshuwa.

Kane ka Tamasa Leh Kmen ïa ki Shriew Thymmai kam pat dap shiteng sngi ha kata ha ka sngi ba ar. Ka Ekwephi bad ka khun kynthei ba marwei jong ka, ka Esinma, ki dang shong ha kynriang dpei ban ap ïa ka um ba kan thnam ha u khiew. Ka syiar kynthei kaba ka Ekwephi ka dang shu pynïap ka don ha u thlong dieng. Ka ka um ka la thnam, ka Ekwephi ka ïeng suki ban rah ïa ka um na dpei bad ka theh ïa ka um thnam ha ka syiar ba la pyniap. Ka buh ïa u khiew ba la suda ha u syrwiang ha kyndong bad ka peit ïa ki sla kti jong ka kiba la bit phuiong. Ka Esinma ka ju lyngngoh ba ka kmie jong ka, ka lah ban rah ïa u khiew na ding da ka kti suda.

"Ekwephi" ka ong, "ka dei shisha mo ba haba ki briew ki la san la rangbah, ka ding kam lah shuh ban thang ïa ki?" Ka Esinma kam long kum kiwei pat ki para khynnah namar ka khot ïa ka kmie jong ka da ka kyrteng.

"Hooid keiñ" la jubab ka Ekwephi, namar ka bun kam palat ban ïa bun nia bad ka. Kane ka khun jong ka, ka dang dap tang shiphew snem ka ryta hynrei ka kham sian shibun haba pynïadei bad ka kyrta jong ka.

"Hynrei ka kmie u Nwoïe pat khatei ka kum pynhap du ïa u khra ba buh syrwa khluit ha katai ka sngi bad u khra u la pait ha madan".

Ka Ekwephi ka pynkylla ïa ka syiar ha u thlong bad sdang ban phut ïa ki sner.

"Ekwephi" ong ka Esinma, kaba ïarap phut lem ïa ki snep syiar, "ka irmat jong nga ka khih khrip khrip te phi".

"Kata ka pyni ba phin sa ïam jaw ummat" la ong ka kmie jong ka.

"Em phi" ong ka Esinma, "ka dei ka irmat kaba na jrong te phi".

"Kata ka mut ba phin sa ïohi ei ei".

"Ngan ïohi aïu?" ka kylli.

"Kumno ngan tip ïa kata?" Ka Ekwephi ka kwah ïa ka ba kan tip hi ïa kata.

Khatduh ka Esinma ka ong, "O hooid nga tip ïa kaei kata kaba ngan ïohi — ka dei ka jingïohi ïa ka jingïakob ïaleh lympat".

Ha kaba khatduh ïa ka syiar la dep phut sner lut. Ka Ekwephi ka ïaleh sa ban phut sa ïa ka snep jong ka shyntur syiar ba nep hynrei ka eh palat. Ka pynphai ïa ka lyngknot lyngkot jong ka bad ka syang ïa ka khmut syiar ha ding shiphang. Bad ka sa phut ïa ka snep khmut bad nangta ka sa lait.

Hamar kumta ka ïohsngew ïa ka sur na kawei na kita ki trep kaba khot "Ekwephi!" Ka dei ka sur jong ka kmie u Nwoïe, ka tnga nyngkong jong u Okonkwo.

"Ka dei ïa nga mo" jubab ka Ekwephi. Kata ka dei ka rukom jubab ïa ki jingkhot kiba na shabar. Kim ju jubab beit 'oi' namar ki tieng ïoh dei ba khot ki ksuid.

"Phan phah rah rnga khluit lem ha ka Esinma sha nga?" Ki khun jong ka bad u Ikemephuna ki la leit sha wah ha kata ka por.

Ka Ekwephi ka khap rnga khluit khyndiat ha u khiewjot bad ka Esinma ka rah lyngba ka phyllaw kaba la dep sar khuid ban leit ai sha ka kmie u Nwoïe.

"Khublei shibun Nma" ka ong. Ka dang khoh snep ïa ki shriew thymmai bad ha kynriang ba ka shong ka don ka shang kaba buh ïa ki jhur jyrngam bad ki phresbin.

"Ai ngan pynsliew ding ma nga na ka bynta jong phi" la tyrwa ka Esinma.

"Khublei shibun, Esikbo," ka ju khot kumta barabor namar Esikbo, ka mut ka "khynnah tipsngi".

Ka Esinma ka mih shabar bad ka shim ïa ki katto katne ki dieng na ka diengsong kaba heh, ka kdiah rit ïa ki da ki sla kjat bad ka sa sdang ban sliew ding da kaba pyrsad artat artat.

"Ki khmat jong phi kin sa mih shabar" ong ka kmie u Nwoïe katba ka dang peit ïa ka na ba khoh snep ïa ki shriew. "Pyndonkam da ka pyrsut phi". Kumta ka ïeng joit naba shong ban sei ïa ka pyrsut ïa kaba la teh ha uwei na ki dieng khaiñshi. Ka tang shu mar ïa ïeng nangta kawei ka blang tymmen kaba shong bam ïa ki snep shriew ka shu shim da ki bniat jin haduh kumba ar lymbong bad nguid artat bad ka mareh noh nangta na trep ban leit sha sem blang ban pynmih biang ïa kaei kaba ka la dep nguid ban ïoh ktha biang. Ka kmie u Nwoïe ka ïeng ban beh ïa ka bad ka wan shong biang ban bteng ïa ka kam khoh snep shriew. Ha kata ka por ka ding jong ka Esinma ka la sdang mih tdem kum u lyoh. Katba ka Esinma pat ka dang ïai kaweh haduh ba kan da meh ding. Ka kmie u Nwoïe ka ai khublei ïa ka bad ka leit noh artat sha la ka trep ka kmie jong ka.

Mar kumta hi ka sur tem ksing ka la wan beh sha ki. Ka sur ka wan na shaphang ka *ilo*, ka madan ïalehkai jong ka shnong. Kawei pa kawei ka shnong ka don la ka jong ka *ilo* kaba la rim kat ka shnong jong ka hi bad dei hangne ba ki ju pyndep ïa ki rukom lehniam bad dei hangne ruh ba ki ju pynlong ïa ka shad tamasa. Ka ksing ka tied sngewtynnat bha bad imat ka dei na ka bynta ka shad ïakob

ïalympat — ka jingtied ka long kaba stet, kaba sngew sting bad kaba sngewtynnat bad kane ka sur ka wan ryngkat ryngkat bad ka jingbeh jong ka lyer.

U Okonkwo u khriam ïa la ka ryndang ha la ka pynkhih ïa ki kjat jong u katkum kata ka sawa jong ka ksing. U dap da ka jingkhih ka mynsiem kumba u ju long ha ka por ba dang samla. U khih khynñiuh da ka jingthrang ban jop bad ban pyndem briew. Kane ka long thik kum ka jingthrang ban ïoh kynthei.

"Ngin sa ïa slem ho la shibit kat ban poi sha madan ïaleh lympat" ong ka Esinma ïa ka kmie jong ka.

"Em phi kin ym pat ïa sdang katba ka sngi kam pat noh".

"Ka ksing pat ki lah ïa tied te"

"Hooid. Ka tied ksing te ka sdang ha ka por shiteng sngi, hynrei ka jingïalympat te kan sdang ynda ngen ka sngi. Khie phi leit peit la u kpa jong phi u la wanrah shriew bam ne em na ka bynta ban shet bam miet."

"I la wanrah phi. Ka kmie u Nwoïe ka lah sdang shet ïa ki."

"Khie leit shim noh la ki jong. Ngin hap shet noh kloi lym kumta ngin sa slem ka leit peitkai ïalympat".

Ka Esinma ka mareh shaphang ba don ka ïingrep bad ka wanrah ar tylli ki shriew na ka kynroh kaba lyngkot.

Ka Ekwephi ka khoh snep wut wut ïa ki. Bad kata ka blang tymmen kaba shait tur ïing ban pyndik ka sma kylleng kylleng bad ka bam lut ïa ki snep. Ka ot ïa ka shriew lyngkhot lyngkhot bad ka sa sdang ban shet syrwa ryngkat bad khyndiat ka doh syiar.

Hamar kata ka por ki ïohsngew ïa ka jingïam na shabar ka skut ka jong ki. Ka jingïam ka sngew kumba dei ka sur jong ka Obiakeli, ka para u Nwoïe.

"Kam dei kata ka Obiakeli kaba ïam?" Ka Ekwephi ka pyrta ïa ka kmie u Nwoïe.

"Hooid". ka jubab. "Imat ka la pynpait ïa u khra tong um".

Ka sawa jingïam ka la nang jan nangjan bad mar kumta hi kine ki khynnah ki lah da ïeng ha u laiñ bad la ki khra ha la ki khlieh jong ki kiba ka jingheh jong ki kin ïa hap bad ka ryta jong ki. La wan nyngkong shwa u Ikemephuna bad u khra u ba heh tam bad la bud sa u Nwoïe bad ki arngut ki para shynrang jong u bad khatduh sa wan ka Obiakeli bad u khra uba i pher, bad ka khmat jong ka tuid da ki ummat. Ka rah ha ka kti jong ka ïa ka jaiñ syrwiang khlieh ha kaba ka ju pynshong ïa u khra ha ka khlieh jong ka.

"Balei kumne jia aiu?", ka kmie jong ka, ka kylli ïa ka bad ka Obiakeli ka ïathuh ïa ka jingjia ba sngewsynei. Ka kmie jong ka, ka khroh ïa ka bad ka da kular ruh ba kan pynthied da uwei pat u khra.

Ki para shynrang u Nwoïe ki nang mut ban ïathuh ïa ka kmie jong ki ïa kaei kaba la jia shisha, hynrei u Ikemephuna u la peit dom ïa ki bad kumta ki ïa sngap noh jar. Ha ka jingshisha ka Obiakeli ka dang ïalehkai *inïangka* da u khra jong ka. Ka ïaleh ban buh ha khlieh ïa u khra jong ka bad ïa ki kti pat ka kyllaiñ sha khmat bad ka sdang ban pynkhih syngkai kum ka khynnah samla. Hynrei u khra u la hap bad u la pait noh bad katta ruh ka la rkhie pashait hangta. Ka sdang ban ïam pat haduh ynda ki la poi ha u dieng iroko uba don shabar na ka skut jong ki.

Ka jingriew kata ka ksing pat ka nang long hi kumjuh. Ka sawa kam ïa ïaid shuh la la ka jong bad kata ka shnong ba ki sah. Ka long thik kumba tied u klongsnam. Ka tied ha ka lyer, ha ka sngi bad wat ha ki dieng ruh bad ka pyndap ïa ka shnong da ka jingkmen.

Ka Ekwephi ka tong ïa ka syrwa na ka bynta u tnga jong ka bad ka buh ha ki jingdiang lhong bad tap artat ïa ka. Nangta ka Esinma ka shim bad leit rah ïa ka syrwa sha ka *obi* u kpa jong ka.

U Okonkwo u dang shong ha ka snieh blang u dang bam artat ïa ka bam ba la pynkhreh ka tnga nyngkong ka jong u. Ka Obiakeli pat kaba la wanrah bam na ka trep ka kmie jong ka, ka shong ha madan

ban ap ïa u haduh ba un da dep bam. Ka Esinma pat ka buh ïa ka jingbam ba la shet da ka kmie jong ka hajan jong u bad ka shong artat hajan bad ka Obiakeli.

"Shong kumba shong ka kynthei seh!" U Okonkwo u hylla ïa ka. Kumta ka Esinma ka sa shong jyrtieng kjat noh.

"Pa, phin leit peit kai ïalympat?" Ka Esinma ka kylli hadien kham shiphang.

"Hooid keiñ" u jubab "Phi pat phin leit?"

"Hooid ngan leit" ka ong, ynda ka la sngap shiphang ka ong: "ngan pynrah manga ïa ka shuki jong phi?"

"Em kata ka dei ka kamram u khynnah shynrang". U Okonkwo u kham ieit ïa ka Esinma. Ka ïasyriem bha bad ka kmie jong ka kaba long mynshwa ka samla ba bhabriew jong ka shnong. Hynrei kane ka jingieit jong u ka paw tang shisien lano re.

"Ka Obiakeli ka la pynpait ïa u khra jong ka mynta ka sngi" ong ka Esinma.

"Hooid keiñ ka la ïathuh ïanga ïa kata" U Okonkwo u la ong bad la ka jingbam kaba dap ha ka shyntur jong u.

"Pa" ong ka Obiakeli, "Ki briew kim dei mo ban kren haba ki dang bam lym kumta u sohmrit un leit rung sha ka lynti ka bym dei."

"Kata kaba da dei eh. Phi ïohsngew ïa kata Esinma? Phi phi la kham heh ïa ka Obiakeli hynrei ka kham sian pat ma ka ïa phi.

U plied artat ïa ka jingbam ba la pynkhreh ka tnga ba-ar jong u bad u sa sdang ban bam. Ka Obiakeli ka shim ïa ka pliang bad ka leit rah noh sha trep ka kmie jong ka. Bad hamar kata ka por ka Nekeshi ka rung hapoh bad ka wanrah ïa ka jingbam ka ba-lai. Ka Nekeshi ka dei ka khun jong u Okonkwo na ka lok ka ba-lai ka jong u.

Sha jngai pat ki ksing ki nang ïai tied sawa bha.

LYNNONG 6

Baroh shi shnong ki la ïapoi lut sha *ilo* naduh ki rangbah haduh ki kynthei bad ki khynnah. Baroh ki ïa ïeng pyllun sawdong kata ka madan lait noh tang ha ka jaka pdeng ïa kaba ki la ieh suda. Ki tymmen ki san bad kiba la tymmen eh ki ïa shong ha ki lyngknot ki jong ki ïa kiba la wanrah hangta da ki khun shynrang ne da ki shakri ki jong ki. U Okonkwo u dei uwei na kita. Kiwei pat ki shu ïa ïeng lait noh kito kiba la wan dang kham kloi kiba ïoh shong ha ki khyndiat tylli ki jaka kiba la shna da ki diengtylli kiba ni bad la tynrong ïa ki ha ki dieng arkhnap kiba shan kum ki païa.

Ki nong ïalympat kim pat shym la don hangta bad ki duhalia te ki dang ïai tem hi hangta ha madan. Ki ruh ki ïa shong ha khmat kata ka lymbung bad ki phai ka khmat sha ki 'riewrangbah. Hadien jong ki don uwei u dieng kynphad ïa uba ki kheiñ kyntang. Ki mynsiem jong ki khun rit ki don hangta bad ki ap lano ba yn kha noh ïa ki. Ki 'thei samla kiba kwah ïoh khun ki ju wan ban shong ha ka syrngiew jong uta u dieng.

Hangta ha jaka tem, don hynñiew tylli ki ksing bad la buh ïa ki ha ki shang dieng bad la pynïeng katkum ka jingheh jong ki. Lai ngut ki rangbah ki tied ïa ki da ki dieng da ka jingshongshit na kawei ka ksing sha kawei pat. Ïa ki la ïoh bat triang da ki mynsiem tied ksing.

Ki samla shynrang kiba pynïaid ryntih ïa kane ka jingpeitkai ki ju mareh shane bad shatai bad ki ïa phylliew jingmut paramaki bad ruh bad ki nongïalam jong ki ar kynhun ki nongïalympat, kiba mynta ki

dang don shabar bad shadien jong kane ka lymbung. Teng khat ki arngut ki samla shynrang ki ju rah ha ki ïa ki sla diengtlai, ki mareh sawdong ka lymbung paitbah bad ki ïaleh ban ngiat ïa ki briew kiba ïatur sha khmat da kaba ki tied ha ka khyndew ïa ki sla diengtlai jong ki bad lada u paitbah u leh mynthi ki sympat ïa ki khohwah bad ïa ki kjat jong ki.

Khatduh ki artylli ki kynhun ïalympat ki shad pyllun ïa ka madan bad u paitbah pat u ïarisa ha ka thap kti artat. Ki ksing ruh ki dang ïaisawa ha kata ka por. Ki nongpynïaid pat ki her sawdong sawdong bad ki kaweh ïa ki sla diengtlai ki jong ki. Ki 'riew tymmen pat ki pangah khlieh katkum ka sur jong ki ksing bad ki kynmaw ïa ki sngi ba ki ïalympat tyngeh.

Ka jingïaleh ka sdang shwa da ki khynnah shynrang kiba khatsan ne khathynriew snem ka ryta. Ki ïa don tang mar lai ngut ha kawei kawei ka kynhun. Ha ka jingshisha, kim da dei ch hi ki nongïalympat kiba da tbit hynrei ki shu sdang tang ban pynshongshit ïa kane ka rong jong ka tamasa. Tang hapdeng khyndiat por ka jingïaleh ha ki ar kylla ka lah da dep. Hynrei kaba lai te ka la pynkhih jingmut wat ïa ki rangbah kiba khlem da pynpaw ïa ka jingkmen hapoh jong ki. Ka jingïalehkai ka long kaba stet kum ki arkylla kiba sha khmat kiba la dep lehkai, lehse kane mynta kaba lai ka long kham stet pynban ban ïa kiba lah dep. Don tang khyndiat ngut ki briew kiba la ju ïohi ïa kum kata ka rukom ïalehkai mynshuwa. Haba kine ki arngut ki khynnah shynrang ki la ïatur marmet, uwei na ki u leh buit aiu re kaba ym don ba lah ban batai namar ba u la leh stet bha ïa kata ka buit. Bad uta uwei pat u khynnah u la shu thiah lyndang hajuh. U paitbah u la risa bad thap kti shaid bad kumta ka sawa jong ki ksing ruh ka la jah noh. U Okonkwo u ïeng joit na ba shong bad u shong biang noh. Lai ngut ki samla shynrang na ka kynhun kaba jop ki ïa mareh sha khmat, ki rah ïa u ha ki tyrpeng bad ki ïashad hapdeng uta u

paitbah uba ïakmen sngewbha. Baroh baroh ki sa ïatip ba u dei u khun jongno uta. Ka kyrteng jong u ka long u Maduka, u khun jong u Oberika.

Ki nongtem ksing ki sangeh tang shiphang shwa ba kan sdang ka jingïaleh kaba shisha. Ki met jong ki, ki phyrnai syep bha, bad ki shim ïa ka pangkha ban kaweh ïalade. Ki ïa dih um ruh na ki khra kiba rit bad ki ïabam ki sohot kola. Mynta ki sa iwan dur biang bad la ka kren ka khana ka ïarkhie para maki hi bad ruh bad kito kiba ïeng hajan jong ki. Ka lyer kaba beh paswut bha mynta ikumba ka la shong thait biang. Ka long thik kumba theh um ha ki snieh ba la pynskhem bha jong ka ksing. Kane ka dei ka khep kaba nyngkong ba ki briew ki ïapeit sawdong sawdong bad ki ïa ïohi ïa kito kiba ïeng bad kiba shong hajan jong ki.

"Ngam shym tip ba dei ma phi" ong ka Ekwephi ïa kawei ka briew kaba ïeng markhap bad ka naduh ba sdang ka jingïalehkai ïalympat.

"Ngam kynnoh ei ei ïa phi" ong kata ka briew. "Ngam pat ju ïohi ïa u paid uba bun haduh katne katne. Ka dei shisha ne em ba u Okonkwo u la jan siat ïa phi da ka suloi jong u?"

"Ka dei kaba shisha ko lok ba ieit jong nga. Ngam pat lait ka shyntur ba ngan ïathuh ïa kata ka khana".

"Ka *shi* jong phi te ka dang im bad ka la ri shisha ïa phi ko paralok. Bad ka khun jong nga ka Esinma ka long kumno sha phi?"

"Mynta la kham katto katne ka la shait la koit bha. Lehse mynta te kane ka khynnah ka la sah phi."

"Nga tharai kumta hi, katno snem ka ryta ka la don?"

"Ka la don hi shiphew snem eiei"

"Nga tharai ka la im phi. Kine ki khynnah kin im phi, kata, lada kim ïap shwa ban dap hynriew snem ka ryta."

"Nga dwai hi ba kan sah phi", ong ka Ekwephi bad la ka ring mynsiem khia bha.

Ka briew kaba ka ïakren ka dei ka Shielo. Ka dei ka lyngdoh jong u Akbala, u Nongbatai 'tien blei jong ki Lum bad ki Krem. Ha ka jingim kaba shisha, ka Shielo ka dei kaba la ïap noh u tnga jong ka bad ka don arngut ki khun. Ka ïa long paralok bha bad ka Ekwephi bad ki ju ïashong lang ha kawei ka sem ha ïew. Ka ju ieit kyrpang bha ïa ka khun marwei jong ka Ekwephi, ka Esinma, bad ka ju khot ïa ka da "ka khun jong nga". Bunsien ka ju thied ïa u kpu phresbin bad ka ai khyndiat ïa ka Ekwephi ba kan rah sha ïing na ka bynta ka Esinma. Uno uno u briew uba ïohi ïa ka Shielo ha ka jingim kaba man la ka sngi, kin ym lah ban ngeit ba kan dei ka juh ka briew kaba lah ban ïathuhlypa ïa kiei kiei, kata haba ka mynsiem jong u Akbala ka don ha ka.

Ki duhalia ki shim biang ïa ki dieng tied ksing ki jong ki bad ka pyrthei ka la khynñiuh biang bad ka la long pyrkhing la kum ka ryntieh ba la teh skhem.

Ïa ki artylli ki kynhun la pynïeng ryntih ba kin dup ïa phai pyrshah iwei ïa iwei ha kata ka jaka kaba lait. Uwei u samla na kawei ka kynhun u shad shaduh jaka pdeng bad haduh ba un da poi sha kawei pat ka liang bad u da kdew de ïa uta uba u kwah ban ïa shoh bad ïa lympat. Nangta baroh ki ïashad biang shaduh jaka pdeng bad ki la ïatur shajan bad kham shajan.

Baroh ar kynhun ki ïadon mar khatar ngut ki rangbah bad ka jingïakob ka sdang na kawei ka liang sha kawei pat. Ki arngut ki

nongbishar ki ïaid sawdong ki nongïalympat bad haba ki la rai ba baroh arliang ki iïaryngkat bor, ki pynsangeh noh ïa ki. Ka rukom ïalehkai ka la long beit kumne jin haduh san kylla. Hynrei ki kynta kiba ikham shongshit ki long haba ïa uwei u briew la kawang tyngeh. Ki paitbah ki la risa jam sngew kumba ka sawa ka la kot shaduh bneng bad ka la ïaid sha baroh ki liang. Lah ban ïoh sngew ïa kata ka jingrisa wat shaduh ki shnong kiba ïa don marjan bad kata ka jaka.

Ka jingïaleh kaba khatduh ka la long hapdeng ki nongïalam jong ki ar kynhun. Ki long ki nongïalympat kiba tbit tam hapoh ki khyndai tylli ki shnong. U paitbah u pyrkhat mano keiñ ban pynrem ïano ha kane ka snem. Don kiba ong u Okapho u long uba kham tbit; kiwei pat ki ong um pat ïa ryngkat bor bad u Ikesu. Mynshemsnem baroh ar ki khlem lah ban pyndem uwei ïa uwei pat. Wat la ki nongbishar ki la shah ban kham pynjrong ïa ka por bad kane ka long ym kum ha ka rukom ba ki ju leh. Baroh arngut ki don kijuh ki rukom ïaleh uwei u lah ban ïohi lypa ïa ka jingthmu jong uwei pat. Mynta u snem ruh kan long biang kumjuh tharai.

Ka prem miet kane ka la jan wan haba ka jingïaleh ka la sdang biang. Ki ksing ki la sawa shongshit bad ki paitbah ruh ki la risa. Ki ïatur sha khmat katba ki ar ngut ki samla shynrang ki ïashad ha kata ka jylli. Ki tnat diengtlai kim ler khaw shuh ha ka ban pynkynriah ïa ki briew.

U Ikesu u kyrshan da ka kti kamon. U Okapho pat u kynrup da ka bor bad ki sdang ban ïaleh. Ka long ka jingïaleh kaba i shyrkhei.U Ikesu u ïaleh ban kyrshan da ka khongdongkjat kamon nadien u Okapho khnang ba un lah ban kawang ïa u shadien ha ka rukom leh *eke*. Hynrei uwei pat u tip ïa kaei ba uwei pat u pyrkhat ban leh. U paitbah u lah tap lut ïa ki duhalia, bad ka khriang jong ki ksing kim shym ïaid shuh katkum ba ki dei ban sawa, hynrei kaei kaba tied mynta ka dei ka jingtied jong u klongsnam jong ki briew.

Ki nongïalympat mynta ikumba ki shu neh sah hajuh namar ka jingkhem tyngeh uwei ïa uwei pat. Ki ksah ha ki ksangkti, ha ki lbong bad ha ki met jong ki, ki la pyrkhing bha. Ikumba ki ïa ryngkat bor. Ki arngut ki nongbishar ki lah da tur sha khmat ban pynkhlad noh ïa ki bad u Ikesu mynta u la sngew bitar u dem stet ban ïeng da kawei ka khohsiew khnang ba un lah ban pda dadien na khlieh jong u. Ka dei ka jingleh ba khlem da kheiñ bha. Kumba stet ka leilieh Amadiora, u Okapho u rah ïa ka kjat kamon bad u kawang ïa ka khlieh jong u nongïaleh pyrshah ïa u. U paitbah u kyrhuh kum u pyrthat. U paitbah u rah ïa u Okapho ha ki tyrpeng namar u la thait palat. Ki rwai phawar ïaroh ïa u bad ki kynthei ki ïa thap kti :

"Mano ban ïaleh na ka bynta ka shnong jong ngi?
U Okapho un ïaleh na ka bynta ka shnong jong ngi
Sha, u la pyndem ïa ki shispah ngut ki rangbah?
Hooid u la pyndem ïa ki sawspah ngut ki rangbah
Sha, u la pyndem ïa shispah ngut ki Miaw?
Hooid, u la pyndem ïa sawspah ki Miaw
To ai ktien keiñ ïa u, un ïaleh namar jong ngi."

LYNNONG 7

U Ikemephuna u la shong la sah ha ïing u Okonkwo jin haduh kumba lai snem bad ikumba ki rangbah jong ka Umophia ki la klet ïa u. U heh bad u san kloi bha kum ki 'la lung jong ka shriew ha ka por slap bad u long uba khlaiñ bha ha ka bor met. Ka ïing ka sem jong u Okonkwo ka la kheiñ ïa u kum uwei na kiba haïing hasem jong ki. U long kum u hynmen nyngkong jong u Nwoïe, bad naduh ba u sdang wan shong ha kane ka ïing, u Ikemephuna u ai mynsiem bad pynrhem ïa une u khynnah la kum ka ding. U ïaleh ban bsuh ha u ïa ki jingsngew, ban pyrkhat kum uba la heh; bad kumta kim ju ïapynlut por shuh ban shong ïing ha ka por janmiet ha ïing shet ja jong ka kmie katba ka dang shet jingshet, hynrei mynta ki sdang ban ïashongkai noh bad u Okonkwo ha ka *obi* jong u, lane ki leit peit ïa u katba u dang khlong bad sei ïa ka waiñ na u soh diengtlai na ka bynta ban dih ha ka por janmiet. Kaei kaei ruh mynta kam pynsngewtynnat shuh ïa u Nwoïe lait noh tang ban shah phah kam ha ka kmie jong u ne ha kiwei pat ki tnga jong u kpa jong u ban leh ïa kawei na kito ki kam kiba kham eh bad ki kam shynrang ha ki ïing, kum ka kam thlieh dieng lane ka kam dung jingdung. Haba u ïohsngew ba u la shah phah jingphah lyngba u para barit ne ka para kynthei, u Nwoïe un leh mynleh dom bad un khñium tyngeh ba kine ki kynthei ki pynbunkam ïa u.

Hapoh ka mynsiem, u Okonkwo u da sngewtynnat eh ba u khun jong u, u la nangheh bad u tip hi ruh ba kane ka leit long kumne dei namar ka jingdon jong u Ikemephuna. U kwah ba u Nwoïe un san kum rangbah, uba lah ban pynïaid ïa ka ïing ka sem u kpa jong u kata, ynda haba u la ïap ban leit ïasoh noh bad ki pakulong jong u kiba la leit noh. U kwah ïa u ba un long u briew uba roi bad manbha

ha ka kamai kajih, uba don bun kyrhai ka bam ha ka ïingrep jong u ban bsa ïa ki pakulong ha ki por ba pyndep ïa ka niam ka rukom kaba ki ju pynlong man la ka por. Te kumta u ju sngewkmen barabor haba u ïohsngew ba u khñium ïa ki kynthei. Kata ka pyni ba un lah hi ban pynïaid bad synshar ïa ki 'riewkynthei. Kam myntoi ïa u briew ba un manbha kyrhai ha ka spah hynrei lada um lah pat ban synshar ïa ki kynthei ki jong u bad ïa ki khun ki jong u (bad khamtam ïa ki tnga jong u). Lada um lah ban synshar ïa ka ïing, uta um dei u rangbah. Un long kum uta u jait briew uba ki ju rwai, uba don khatwei ngut ki tnga hynrei um don syrwa pat na ka bynta ka jingbam phu-phu ka jong u.

Te kumta u Okonkwo u ju pynshlur ïa ki khynnah ba kin shong bad u ha ka *obi* jong u bad u ïathuh ïa ki khana jong ka shnong jong ki —ki khana kiba ïadei shaphang ki rangbah, bad kita ki long ki khana kiba dei shaphang ka bor bad kaba ïaumsnam. U Nwoïe u tip ba ka long kaba dei eh ban long shynrang bad ban long shlur bad ban am dukhi, hynrei pat kumno re u dang kham bang bad kham jied hi ïa ki khana kiba ka kmie jong u ka ju ïathuh, bad ym don jingartatien ba ka dang ïai ïathuh hi ha ki khun rit jong ka bad kine ki khana ki long shaphang u dkar bad ka jingbuittuh ka jong u, shaphang u sim *eneke-nti-oba* uba kob sarong ïa ka pyrthei baroh kawei ban ïaleh lympat bad u bad ha kaba khatduh u la shah kawang tyngeh ha u miaw. U kynmaw ïa kawei ka jingiathuhkhana ba la ju ïathuh bunsien shaphang ka jingïashrut hapdeng ka pyrthei bad ka sahit bneng mynshwa, bad kumno ba ka sahit bneng ka bat sah ïa u slap jin haduh kumba hynñiew snem haduh ba ki jingthung baroh ki la ïapstai lut bad ïa ki baïap ruh ym lah shuh ban tep namar ba u lyngka u kheiñ noh haba tih ïa ka khyndew kaba la kylla maw. Khatduh la phah ïa u Pukni ban leit sha sahit Bneng ban kyrpad ïa ka Sahit Bneng ba kan pynjem noh ïa u dohnud jong ka da ka jingrwai pangnud jong ki khun bynriew. Man ba ka kmie u Nwoïe ka rwai ïa kane ka jingrwai, u Nwoïe u sngew ba la rah ïa u sha sahit bneng sha ba u Pukni, u nongkit 'tien syiem jong ka Pyrthei, u rwai na ka bynta ba un ïoh ka jingsngewsynei. Ha kaba khatduh ka Sahit Bneng ka la sngewsynei bad ka la ai ha u Pukni ïa u slap bad u la song ïa u da ki sla shriew

koko. Hynrei haba u la wan phai sha ïing, ka tyrsim jong u ka la dung ïa ki sla ba song ïa u slap bad kumta u slap u la hap jur bha bad ym pat ju hap slap kumne mynno mynno ruh. Bad u slap u la ther tyngeh ha u Pukni bad kumta u khlem wan phai ïing shuh ban ai ïa ka khubor hynrei u la her sha kawei pat ka jaka kaba jngai ha kaba u la ïohi ïa ka ding. Haba u la poi hangta u la shem ïa u briew uba dang kñia. U la pynsyaid ïalade ha ka ding bad u la bam lut ïa ki snier ki snap kiba don hangta.

Kata ka dei ka jait khana kaba u Nwoïe u sngewtynnat eh ban sngap. Hynrei mynta u la tip ba kita ki ïahap bha bad ki kynthei ba biej bad ki khynnah rit, bad mynta u tip hi ruh ba u kpa jong u, u kwah ïa u ba un long u rangbah. Kumta mynta u shu leh mynleh noh ba um da salia shuh ïa ki khana puriskam kynthei. Bad haba u leh kumta u ïohi ba u kpa jong u, u da sngewbha eh bad kumta um ju khñium shuh ïa u. U Nwoïe bad u Ikemephuna mynta ki ïa sngap noh ïa ki khana jong u Okonkwo kiba dei shaphang ki thma jong ki 'riewlum lane ki khana kiba dei shaphang ki por mynshwa kiba ïathuh kumno ba u Okonkwo u ju thap ban ïoh pyndem ïa ki 'riewjemdaw, bad kumno u ot ïa ka khlieh briew kaba nyngkong jong u. Bad katba u dang ïathuh kumne shaphang ki sngi bad ki por kiba la leit noh, ki ïa shong artat ha badum lane tang ha ka jingshai ba tbeh ka ding na dpei, bad ki ïa ap artat ïa ki kynthei ba kin pyndep ïa ka shet ka tiew ka jong ki. Haba ki la dep, kawei pa kawei ka kynthei kan wan rah la ki pliang lhong ba buh phu-phu bad ki pliang lhong ba buh syrwa ban ai ha u tnga jong ki. Ki thang ïa ka pyrdit bad u Okonkwo u mad na kawei pa kawei ka pliang lhong bad u ai ruh ïa u Nwoïe bad ïa u Ikemephuna.

Kumne ka por ka shu lut bad ki sngi bad ki bnai ruh ki la nang leit. Hadien nangta la mih sa ki puit. La bun snem mynta ba kine ki puit kim ju mih shuh. Ki 'riewtymmen ki ju ong ba kine ki puit ki mih tang shisien ha ka shi pateng briew, ki sa paw biang man la u snem haduh kumba hynñiew snem ei ei nangta ki sa jah biang sa kumba shi jingim briew. Ki leit ban jah sha ki krem, sha ki ri ba sha jngai bah bad la ri la sumar ïa ki da ki jait bynriew kiba met rit. Bad hadien shi pateng briew, kine ki briew ki plie biang ïa ki khyrdop krem bad mynta, kine ki puit ki wan her sha Umophia.

Kine ki puit ki ju wan ha ka aïom khriat jong ka lyer harmattan hadien ba la dep ban lum ïa ki jingthung bad ki bam ïa ki kynbat khlaw kiba mih ha ki lyngkha.

U Okonkwo bad kine ki arngut ki khynnah shynrang ki dang ïa trei ïa ka kynroh saw kaba shaphang shabar jong ka phyllaw. Kane ka dei ka wei na ki kam ba kham sting ba ki ju trei hadien ka aïom ot. Ki tap pynthymmai biang ïa ka kynroh da ki tnat diengtlai kiba rben bad da ki sla dieng jong ka khnang ba kan ïada ïa ka aïom slap ka ban dang wan. U Okonkwo u trei na shabar jong ka kynroh bad ki khynnah shynrang pat ki don na shapoh. Ha ki bynta ba shajrong jong ka kynroh don ki thliew kiba pei lyngba sha kawei pat ka liang, bad lyngba kine ki thliew u Okonkwo u bsuh ïa u tyllai ne u *tie-tie* bad ki khynnah pat kin shim ïa u bad kumta ki ruh ki bsuh kylla lyngba u dieng bad kumne ïa ka jingker la pynskhem ha ka kynroh.

Ki kynthei pat ki leit sha khlaw ban thoh dieng thang bad ki khun jong ki pat ki leit ïalehkai bad ki paralok jong ki sha phyllaw ki paramarjan. Ka lyer harmattan ruh ka la beh bad sngew kumba kan wanrah ïa ka jingshoh samthiah sha ka pyrthei. U Okonkwo bad kita ki khynnah shynrang pat ki ïatrei hi khui ha la ka ïasngap jar bad ka jingsawa kaba mih nangta ka long tang haba ki kyntiew ïa ki tnat diengtlai hajrong kynroh lane haba ka syiar ka ïuh ïa ki sla tyrkhong ban krad jingbam khlem sangeh.

Mar kumta hi ka syrngiew ka shat ïa ka pyrthei, bad ka sngi ruh ikumba ka lah rieh hadien jong ki lyoh rben. U peit nangta naba u trei bad u la lyngngoh kumno keiñ ba kum ha kata ka por kan wan hap slap. Bad markumta hi la mih ka jingrisa kmen na baroh ki liang bad ka Umophia kaba i shoh samthiah baroh shisngi, ka la kyndit bynriew biang ban lum ban lang, ban trei ban ktah.

"La wan ki puit, la wan ki puit" la mih ki sur na baroh sawdong bad ki rangbah, kynthei bad shynrang ki ïa iehnoh ïa ki kam jong ki bad ki khynnah ruh ki klet noh ïa ka jingïalehkai jong ki ban mareh sha madan ban peit ïa kane ka bym ju kham ïohi koit. Kine ki puit ki khlem wan shuh la bun bun snem mynshwa bad dei tang ki 'riew tymmen kiba la ju ïohi ïa ki mynshuwa.

Ha kaba nyngkong, tang khyndiat lymbung ki ïa wan her. Lehse ki dei tang ki nong jurip jaka. Bad hadien nangta ki sa mih ha ka haw haw ha ki bun bun syrtap bad ki ikum u lyoh ïong uba wan tuid shaphang Umophia. Tang mar shiphang ki tap lut jan marshiteng ïa ka suiñ bad ha kane ka jingrben jong ka jingïabun jong ki, lah ban ïohi ïa ki khmat kiba rit kiba tyngshaiñ kum ki pui pui ba phyrnai jong ki khlur. Kata ka jingïohi te ka long kaba iphylla shisha, kaba i dap da ka bor bad ka jingitynnat.

Baroh baroh mynta ki ïakren shongshit bad ki ïadwai ba ki puit kin ïalum lymbung shimiet, ha Umophia. Wat la ki puit ki khlem wan her shuh sha Umophia la bun snem mynta, hynrei pat baroh ki don ka bor sngewthuh ba ki long kiba bang bha ban bam. Ha kaba khatduh ki puit ki la wan her shisha. Ki snoh ha uwei pa uwei u dieng bad ha uwei pa uwei u sla; ki snoh ha ki tnum ïing bad ki tap lut ïa ka madan bym don ei ei. Ki tnat jong ki diengbah ki la kheiñ namar ki ïa snoh palat ha ki, bad baroh ki jaka ki la kylla rong khyndew ktieh namar ka jingtap jong ki puit.

Bun ki briew ki mih shabar bad la ki shang ban kem ïa ki, hynrei kiba la san la rangbah te ki ong ba kin ïa ap shwa tat haduh ban da prem miet. Kine ki rangbah ki la leh ïa kaba dei. Ki puit ki la shong ha ki sañium ha kata ka miet bad ki thapniang jong ki, ki la sngem da ka umjer. Hadien nangta baroh ki nong Umophia ki ïamih lut shabar wat la ka lyer harmattan ka khriat bha, bad baroh ki la pyndap ïa ki shang bad ki khiew jong ki da ki puit. Ha ka step kaba bud, ki sdieh tyrkhong ïa ki ha ki khiew saraw bad ki sa thad sngi ïa ki haduh ba kin da tyrkhong bad shroiñ bha. Ki nong Umophia ki bam ïa kane ka jait jingbam kaba kim ju kham ïoh bun bun sngi bad ki bam ïa ki bad ka umphniang-diengtlai kaba kham rben.

U Okonkwo u shong ha ka *obi* jong u bad la ka ktha jingbam artat ryngkat bad u Ikemephuna bad u Nwoïe bad u dih pahuh artat ïa ka waiñ-diengtlai, bad ha kata ka por la wan rung u Okbiwphi Esiwdu. U Esiwdu u dei u briew uba la tymmen tam ha Umophia. U la long u briew uba khlaiñ bad u 'riew ïaleh thma u bym ju tieng ha ka por jong u, dei namar kata ka daw la burom ïa u, da baroh ka jait ka khong. U khlem treh ban ïa bam lang bad ki, bad u la ong ïa u

Okonkwo ba un ïakren bad u shabar. Bad kumta baroh arngut ki ïa ïaid noh shabar bad une u tymmen u kyrshan diengduh artat. Haba ki la poi haduh jaka ban ym don shuh ba lah ban ïohsngew ïa ki, u ong ïa u Okonkwo kumne:

"Utai u khynnah u kam kpa ïa me ym dei? Wat ïadon kti ho ha ka jingpyniap ïa u". U Okonkwo u la sngewlyngngoh ïa kane bad hamar ba u mut ban ong ei ei, u tymmen u bteng biang:

"Hooid ki nong Umophia ki la ïarai ban pyniap noh ïa u. U Nongbatai 'tien blei jong ki Lum bad ki Krem u la pynskhem bad pynbna ïa kata. Kin sa ïalam ïa u shabar ka shnong Umophia kumba long ka rukom ka dustur bad kin pyniap ïa u hangta. Hynrei nga kwah ïa me ba men ym ïa korbar eiei bad kata namar u kam kpa ïa me".

Ha ka sngi kaba bud la dangstep phyrngap la wan shi kynhun ki 'riewtymmen na baroh khyndai tylli ki shnong jong ka Umophia ha ïing u Okonkwo bad ha shwa ba kin ïakren pasiaw suki suki, la phah noh shabar ïa u Nwoïe bad ïa u Ikemephuna. Kine ki 'riewtymmen ki khlem ïashong slem hangta, bad haba ki la mih noh nangta, u Okonkwo pat u shu shong kyrshan tmoh shi slem bha. Ynda la kham sngi u khot ïa u Ikemephuna bad u ïathuh ba kin sa ïalam noh ïa u sha la ïing ha ka sngi kaba bud bad u Nwoïe pat u leit ïohsngew ïa kata ka jingïakren bad u shu ïam pait dohnud bad markumta u kpa jong u u la shoh tyngeh ïa u. Katba u Ikemephuna pat u la shu sah ha ka lyngngoh. Ïa ka ïing lajong ruh u la nang sngewjngai bad um kynmaw bha shuh ïa ka. U dang sngewkynjah hi ïa la ka kmie bad ïa ka para hynrei u la sngewkmen pat ba un sa ïakynduh biang ïa ki. Hynrei da ka maïa aïu re u la sngewthuh ba un ym ïohi shuh ïa ki. U kynmaw ba mynshuwa ruh ki rangbah ki ïakren pasiaw kumne hi bad u kpa jong u, bad mynta ruh u ïohi ba imat kan sa jia biang kumjuh.

Hadien nangta, u Nwoïe u leit noh sha ïingtrep jong ka kmie jong u bad u ïathuh ïa ka ba u Ikemephuna un leit ïing noh. Mar kumta hi ka pynhap ïa u synrei ïa uba ka dang dung sohmrit bad ka kyllaiñ ïa ki kti jong ka ha ka shadem bad ka pynhiar mynsiem jylliew bad ka ong "ah u khynnah uba pli".

Ha ka sngi kaba bud, ki rangbah ki la ïawan biang bad ki rah shi khra ka waiñ. Ki lah ïa khreh ïa khrum bha bad ikum ba kin ïa leit sha ka jingïalang heh jong ka jait ka khong lane ikum ba ki leit ban jngoh ïa ki shnong kiba marjan. Ki tyngkhap ïa ki jaiñ jong ki hapoh ka kohtit kamon bad ki kieng ïa ki pla snieh blang jong ki bad ki waitsum ba la sop ha ki tyrpeng kadiang jong ki. U Okonkwo ruh u khreh u khrum kioi kloi bad kumta baroh shi kynhun ki ïamih ryngkat bad u Ikemephuna uba rah bad shi khra ka waiñ. Jar, kynjah ka phyllaw ïing u Okonkwo. Wat ki khynnah rit ruh i kumba ki la tip eiei. Ha kata ka sngi baroh shi sngi u Nwoïe u shong ha ïing jong ka kmie jong u bad la ki ummat kiba tuid ha ki khmat jong u.

Ha kaba sdang jong ka jingleit jong ki, kine ki rangbah ka Umophia ki ïakren, bad ïarkhie shaphang kita ki puit, shaphang ki kynthei jong ki, bad shaphang ki katto katne ngut ki shynrang kiba leh kynthei ki bym treh satia ban wan lang bad ki. Hynrei katba ki nangjan nangjan sha ki khappud jong ka shnong Umophia, ki ïa sngap noh jar.

Ka sngi ruh suki suki ka la poi shamar pdeng jong ka sahit bneng bad ka lynti kaba tyrkhong bad kaba long shyiap ka nang khluit nang khluit. Ki sim ruh ki ïapah sawdong ka khlaw. Kine ki rangbah ruh ki nang ïaïaid bad ïuh artat ïa ki sla ïap ha u shyiap. Kiwei pat kiei kiei kiba don ha ka mariang ki long kynjah jar jar. Katba na sha jngai bah lah ban ïohsngew ïa ka jingtied jong ka *ekwe*. Kane ka jingtied ka sawa bad ka jah katkum ka jingbeh jong ka lyer — ka dei ka shad suk mynsiem jong ka jait ka khong kaba sha jngai bah.

"Ka dei ka shad *oso* phi" ki rangbah ki ïakren paramaki. Hynrei ym don ba tip thikna nangno kata ka sur ka wan. Don kiba ong ba ka sur ka wan na Esimili, katba kiwei pat ki ong na Abama lane na Aninta. Kine ki rangbah ki ïaheh nia ïa kata bad sa shiphang ki ïasngap biang noh, bad kata ka sur ka bym shym la lah ban ong nangno ka wan, ka wan ka wan bad ka jah ka jah ryngkat bad ka jingbeh jong ka lyer. Tharai shano re shano don u rangbah uba shim ïa kawei na ki nam jong ka jait ka khong jong u, ryngkat ka rwai, ka tem sur bad ka shad ka kmen ha kata ka tamasa bah.

Ka lynti ïaid kjat mynta ka la nang rit nang rit hapdeng jong kata ka khlaw. Ki dieng lyngkot bad ki jingthung kiba mih ñiar ha khyndew kiba ker sawdong ïa ka shnong jong kine ki rangbah ka la sdang ban lam lynti sa ïa ki dieng kiba ratbah bad ki jymi kiba lehse ki la ïeng naduh kaba sdang jong kiei kiei, ki sdie kim pat ktah ïa ki bad ka ding ruh kam pat jliah ïa ki. Ka sngi ka ksam lyngba ki sla bad ki tnat ban shat jingshai bad syrngiew ha ka lynti ïaid kjat ba long shyiap.

U Ikemephuna u ïohsngew ïa ka jingkren pasiaw nadien jong u bad kumta u phai syndet shadien. U briew uba kren pasiaw mynta u pyrta jam ban pynbor ïa kiwei ba kin pynkloi ha ka ïaid.

"Ngi dang hap ïaid jngai ho" u ong. Kumta, ma u bad uwei pat u rangbah ki ïa kam noh kham sha khmat u Ikemephuna bad ki nang kham ïaid stet shuh shuh.

Kumta ki rangbah ka Umophia ki nang ïa ïaid artet artet bad la ka waitsum b'la sop, bad u Ikemephuna pat u tynrong ïa u khra waiñ-diengtlai ha khlieh jong u bad u ïaid hapdeng hapdeng jong ki. Wat la nyngkong um sngewsuk ban ïaid lang bad ki hynrei hadien pat um sngewtieng shuh bad ïaid ryngkat bad ki. U Okonkwo pat u ïaid nadien jong u. U Ikemephuna mynta um sngewlah shuh ban mutdur ba u Okonkwo um dei u kpa trai jong u bad um pat ju ieit hi ruh ïa u kpa trai jong u, bad ha kaba kut jong kita ki lai snem lei lei u la nang sngewjngai shisha na u kpa trai jong u. Hynrei ïa ka kmie bad ïa ka para kaba don lai snem ka ryta te.... hooid, mynta kam dei shuh lai snem hynrei ka la dap hynriew snem. U lah mo ban ithuh ïa ka mynta? Ka lah nangheh tharai. U pyrkhat kumno ba ka kmie jong u kan jaw ummat da ka jingkmen bad kan ainguh ïa u Okonkwo uba la peit bad sumar bha ïa u bad uba la wanlam biang ïa u. Tharai kan kwah hi ban ïohsngew na u ïa kiei kiei baroh kiba la jia ïa u ha baroh kine ki lai snem. U lah mo ban kynmaw lut ïa kita baroh? U pyrkhat ba un sa ïathuh ïa ka shaphang u Nwoïe bad ïa ka kmie jong u, bad shaphang ki puit...... Hynrei hadien kata, kawei pat ka jingpyrkhat ka wan kyndit ha u. Ka kmie jong u ka lah ban nym don shuh ha kane ka pyrthei. U ïaleh katba lah ban pynjah noh ïa kata ka jingpyrkhat hynrei

um lah ban leh kumta. Kumta u sdang ban pynleit noh ïa kata ka jingmut kumba u ju leh ha ki por ba u dang kham khynnah. U rwai ïa ka jingrwai kaba u dang kynmaw kumne :

Ese elina, elina!
Sala
Ese ilikwa ya
Ikwaka akwa olikholi
Ebe Danda neshi ese
Ebe ususu nete ekwu
Sala

U rwai hapoh ka jingmut jingpyrkhat jong u bad ka pynhap sur artat hapoh ba ïaid. Lada ka jingrwai ka kut ha ka kjat kamon, kane ka mut i mei jong u i dang im. Lada ka kut pat ha ka kjat kadiang, kata ka mut ba i la ïap. Em, im pat ïap hynrei i shu pang. Mynta haba u rwai biang ka kut ha ka kjat kamon. I mei i dang im bad i shait i koit bha. U rwai biang sa shisien, bad ka kut ha ka kjat ka diang. Ha kaba arsien u khlem ñiew shuh. Ka sur kaba nyngkong ka leit poi noh sha u Shukwu, lane sha ïing U Blei. Kata ka dei kaba ki khynnah rit ki ju sngewtynnat bha ban ong. U Ikemephuna u sngew halade ba u long biang u khynnah rit. Kane ka jingmut jingpyrkhat ka wan lehse ba mynta u leit sha ïing kmie.

Uwei u rangbah uba ïaid nadien jong u, u khriam ïa la u ryndang. U Ikemephuna u peit shadien, bad uta u rangbah u byrngem ïa u ban nym ïeng bad peit shadien. Ka rukom kren jong u ka pynsuhjer ïa u baroh shirynïeng. Ki kti jong u Ikemephuna ki la khynñiuh ha uta u khra ïong uba u rah. Balei u Okonkwo u jah kum ha kane ka por? U Ikemephuna u sngew ba ki kjat jong u ki la jem hi jai hapoh jong u. Bad mynta u la tieng ban phai biang shadien.

Katba uta u briew uba khriam ryndang u dang sei bad rah ïa ka waitlam, u Okonkwo u peit noh shawei. U ïohsngew ïa ka jingsawa ba tied. U khra u hap bad u pait noh ha u shyiap. U ïohsngew ïa u Ikemephuna ba u ïam, "ko pa, ki la pynïap ïa nga!" katba u dang mareh artat sha u. Namar ba u la dap da ka jingtieng, u Okonkwo u

sei ïa ka waitsum jong u bad u pom syndon ïa u khynnah. U Okonkwo u tieng ïoh ba kin ong ïa u, uba tlot bad tieng pud.

Tang shu rung u kpa jong u ha kata ka miet, u Nwoïe u tip ba u Ikemephuna u la shah pynïap, bad ka don ka maïa aïu re kaba pynlong ïa u ban ïoh ïa kata ka jingmut la kum ba lait kynsan u 'sai ryntieh uba la teh skhem bha. U khlem ïam ha kata ka por. U shu sngew shoh tlot kumne re la kum uba dkoh. U Nwoïe u la ju long teng kumne ha ka jingsngew ym pat slem mynshwa, kata ka dei ha katai ka aïom ot kaba la leit noh. U Nwoïe u sngew thik ba ka long kum ha kata ka sngi ha ka lyngkha ha ka por ba ki khlong shriew. Baroh ki khynnah ki sngewtynnat ïa ka aïom ot. Kito kiba la kham san kiba la lah ban kit shriew ha ki shang rit ki leit lang bad kiba la heh sha ki lyngkha. Bad lada kim pat lah ban tih shriew kin shu ïakhar dieng ban syang ïa ki shriew ban bam hangta ha lyngkha. Lada wieh ïa ka shriew syang ha ka umphniang-diengtlai kaba saw bad bam ïa ka sha lum sha lyngkha, kane ka shriew ka kham thiang ban ïa kino kino ki jait jingbam ba bam ha ïing. Ka long kum ha kane ka sngi hadien ka por ot, ba u Nwoïe u ïoh ïa ka jingsngew kaba nyngkong eh kaba long kumba lait kynsan ki 'sai ryntieh hapoh jong u. Ha ka por ba ki leit phai sha ïing na ki lyngkha ba sha jngai na shiliang wah ki rah bad la ki shang kiba don ki shriew, bad ha kane ka por ki ïohsngew ïa ka jingïam jong i khunlung na ki khlaw bah ba rben. Ki kynthei ki la shu ïasngap jar na ba ïa kren, bad ki la kham ïaid stet noh. U Nwoïe u la ju ïohsngew ba ïa ki khun synrap la buh ha ki khiew khyndew bad la bret ïa ki sha khlaw, hynrei um pat ju ïohi ïa ki. U la sngewsuh khriat ka met bad u la rah ka khlieh kum uto u nongïaid lynti marwei ha ka por mynmiet namar ba u ïakynduh ksuid ha surok. Hadien u sa sdang sngewthuh balei ka leit long kumta hapoh jong u. Mynta kane ka jingsngew kala wan biang ha u, ha ka por ba u kpa jong u, u wan rung ha kata ka miet hadien ba u la dep pynïap ïa u Ikemephuna.

LYNNONG 8

U Okonkwo u khlem mad jingbam ei ei shuh haduh ar sngi hadien ka jingïap u Ikemephuna. U shu dih tang ka waiñ-diengtlai naduh mynstep haduh mynmiet, bad ki khmat jong u ki la saw ñiangtriej bad la ka itriem bad ki ilong thik kum ki khmat jong u khnai haba u la shah bat na tdong bad shah shaiñ ha madan. U khot ïa u khun jong u, u Nwoïe, ban shong ryngkat bad u ha ka *obi* jong u. Hynrei une u khynnah u la tieng ïa u bad haba u ïohi ba u la ïoh thiah syngkhor bha u la phet tuh nangta na ïing.

U Okonkwo u khlem ïohthiah shuh ha ka por mynmiet. U ïaleh katba lah ban ym kynmaw shuh ïa u Ikemephuna, hynrei katba u dang leh kumta pynban u nang ïai kynmaw shuh shuh ïa u. Ha kawei ka miet lei lei u shu ïeng joit napoh jingthiah bad u ïaid noh sha phyllaw. Hynrei um sngew lah ban kyrshan ïalade namar ki kjat jong ki tlot palat bad kim lah kyrshan ïa u. U sngew ïalade kum uto u ramhah ba la buaid uba ïaid tang da ki kjat jong u 'kaiñ pyrjong. Hadien nangta ka jingsuh khriat ka la wan ha ka khlieh jong u bad ka la par sha baroh kawei ka met.

Ha ka sngi kaba lai, u ong ïa ka tnga ba-ar jong u ka Ekwephi, ba kan sdieh tyrkhong ïa ki kait na ka bynta jong u. Ka ruh ka pynkhreh kumba u kwah — kata, ka sdieh lang bad ki phresbin umphniang kiba la ot stang bad ka dohkha.

"Phim pat bam ei ei mo mynta la arsngi" la ong ka khun jong u ka Esinma haba ka la wanrah ïa ki jingbam ha u. "Phi dei ban bam

pynlut ïa kine ki jingbam mo pa" Ka shong jyrtieng artat hangta. U Okonkwo ruh u shu bam la ka bam khlem ka jingtipbriew, 'kane ka khun ka lah dei ban long shynrang', u pyrkhat ha lade katba u dang peit ïa kane ka khynnah kaba dang shiphew snem ka ryta. Hadien nangta u ai ïa ka shi dkhot ka dohkha.

"Khie wanlam um pjah ïa nga" u ong. Ka Esinma ruh ka leit sha trep, ha la ka ktha dohkha artat, bad tang shiphang kane ka la wanrah shi pliang lhong ka umkhriat na u khiew khyndew uba don ha ïing trep ka kmie jong ka.

U Okonkwo u shim ïa ka pliang lhong na ka bad u dih ïa kata ka um. U bam shuh sa katto katne tylli ki kait bad u ñiat noh ïa ka pliang sharud.

"Wanrah ïa ka pla jong nga phi" u ong bad ka Esinma ka wanrah ïa ka pla snieh blang na sha kyndong jong ka trep u twad na ka pla ïa ka tangduma. Ka pla ka long kaba jylliew kat ka jingjrong jong ka kti jong u. Ha kane ka pla don ruh kiwei kiwei ki tiar ryngkat bad kata ka tangduma. Hapoh ka pla ka don ruh ka reng ba u ju dih jingdih bad ruh u klong uba u ju dih jingdih, bad kine ki tiar ki ïapakhuh iwei ïa iwei katba u dang tba hapoh kata ka pla. Haba u la sei shabar ïa ka tangduma u tied ïa ka khyndiat sien ha ka nup khohsiew shwa ba un sei noh ïa ka madih da ki sla kti kamon jong u. Mynta u kynmaw ba um pat sei ïa i shamoit rit i ban tong duma. U tba biang ha ka pla jong u bad u sa sei ïa i shamoit rit iba madan iba la shna da ka bniat hati, dei ha ine i shamoit ba u ju buh ïa u duma rongktieh ban ïoh buh hajan ki thliew khmut jong u ban sma.

Ka Esinma pat ka lum noh ïa ka pliang da kawei ka kti bad ha kawei pat ka kti ka rah ïa ka pliang lhong bym don um shuh bad ka leit noh sha ka trep ka kmie jong ka. "Ka la dei ban long hi u shynrang" u Okonkwo u kren biang halade. Ka jingmut jingpyrkhat jong u ka leit biang sha u Ikemephuna bad ka met jong u ka sdang suh jer biang. Lada u don da kano kano ka kam ba un trei te, dei tang kata

kaba lah pat ban pynklet noh ïa u. Ñiuma kata ka por ka long ka por shongthait kaba long hapdeng ka aïom ot bad kawei pat ka aïom thung. Ka kam kaba ki rangbah ki trei kum ha kane ka por ka long tang ban lape ïa ki kynroh jong ka phyllaw da ki tnat-diengtlai kiba thymmai. Bad u Okonkwo u lah da dep leh ïa kata. U lah da dep trei ïa kata naduh ka sngi ba wan ki puit, kata, ha ka por ba u ïa trei lang bad u Ikemephuna bad u Nwoïe, ma u na sha kawei ka liang bad u Ikemephuna bad u Nwoïe na sha kawei pat ka liang.

"Naduh mynno me la sdang khie khynñiuh la kum ka tymmen" u Okonkwo u kylli ïalade, "me uba la pawnam ha baroh ki khyndai tylli ki shnong namar ka jingshlur jong me ha ka thma? Kumno u rangbah uba la dep pyndkut lyngkhot lyngkhai jin haduh san ngut ki rangbah ha ka thma un kyllon noh namar ba u la dep ñiew lang ïa u khynnah ha kata ka kynhun nongshah pynïap? Okonkwo me la long kynthei shisha me".

U Okonkwo u ïeng noh joit nangta, u wah ïa ka pla snich blang ha ka tyrpeng jong u bad u leit kai noh sha ïing u paralok jong u, u Oberika.

U Oberika u dang shong ha syrngiew u dieng sohñiamtra bad u dang kdiah ïa ki sla diengtlai-raphia na u diengtlai-raphia. U ïa ai khublei markylliang bad u Okonkwo bad u ïalam ïa u Okonkwo sha ka *obi* jong u.

"Nga dang mut ban wan kai noh sha phi ynda nga la dep shna ïa ka trep" u ong bad ñiad artat ïa ki shyiap kiba snoh ha ki lbong jong u.

"Phi ïa shait ïa koit em?" u Okonkwo u kylli

"Hooid ngi ïa shait" jubab u Oberika. "U briew uban ïa shongkurim bad ka khun jong nga un wan mynta ka sngi bad nga ngeit ba ngin ïa pynskhem noh ïa ka bai shongkurim na ka bynta ka kynthei. Nga kwah ïa phi ban ïadon lang mo"

Hamar kata ka por u khun jong u Oberika uba kyrteng u Maduka u wan na shabar ban rung shapoh ka *obi* bad u khublei ïa u Okonkwo bad u phai noh sha ka liang ka phyllaw.

"Wan seh ban khublei kti bad nga" u Okonkwo u ong ïa uta u khynnah samla. "Ka rukom ïalympat jong me ha katai ka sngi te ka la pynsngewbha shibun eh ïa nga". Une u khynnah pat u shu phuh samrkhie, u sei ka kti ban khublei ïa u Okonkwo bad u leit noh sha phyllaw.

"Une u khynnah un sa leh ïa ki kam kiba khraw" ong u Okonkwo, "Lada nga don u khun shynrang kum ma u te ngan jin da la sngewtynnat eh. Nga te nga sngewdiaw eh ïa u Nwoïe. U lah ban kyllon tang mar shu kawang da ka shriew dung shipliang lhong. Ki arngut ki para shynrang jong u te kiba i don jingkyrmen. Hynrei pat ngan shu ïathuh ïaphi keiñ Oberika, ba ki khun jong nga te kim long phi kum manga. Shano kine ki khynnah kiba dang kjit na nga kin leit haba ka diengkait tymmen ka ïap noh? Lada dei pynban ba ka Esinma ka long u shynrang te ka dang kham shi rukom ïa nga. Kane ka khun te ka long kaba beit ha ka jingmut jingpyrkhat."

"Phi shu pynsngewsih eh ïa lade ïa kiei kiei ki bym ler khaw" ong u Oberika. "Ki khun jong phi kiba pli ki dang rit eh".

" U Nwoïe u lah heh phi wat ban leit ïing briew ruh. Ha kat ka ryta jong u te phi nga lah sdang ban ïeng ha la ki jong ki kjat. Em phi lok um da rit than shuh ha ka ryta. Phi i ba wat ïa i khun syiar i ban long 'iar ryngkuh ruh lah ban ithuh lypa naduh ba i pait na ka pylleng. Nga la pyrshang katlah katïai ban pynlong ïa u Nwoïe u rangbah, hynrei u ïasyriem palat ïa ka kmie ka jong u".

U Oberika u pyrkhat halade ba "u ïasyriem palat ïa u kparad u jong u" hynrei u khlem pynpaw ïa kata. Kane ka juh ka jingpyrkhat ka la wan ha ka jingmut jingpyrkhat u Okonkwo. Hynrei u la nang la slem bha ban tem ïa kum kane ka jingmut jingpyrkhat. Haba wan ka jingpyrkhat shaphang ka jingtlot bor bad ki jingbymlah ban kiew jong u kpa jong u, u beh noh ïa kane ka jingpyrkhat da kaba u pyrkhat ïa ka jingkhlaiñ bad ka jingkiew shaphrang lajong. Mynta ruh u leh kumta hi. Ka jingmut jingpyrkhat jong u ka leit sha kato ka jingïapyni ba u long u rangbah.

"Ngam lah ban sngewthuh balei ba phim treh ban wan lang bad ngi ban pynïap ïa uto u khynnah" u kylli ïa u Oberika.

"Namar ngam kwah ban leh kumta," la jubab tyngeh u Oberika. "Nga don shibun kiei kiei kiba kham bha kiba ngan leh".

"Nga sngew ba me buh jingkylli ïa ka bor bad ka rai jong u Nongbatai 'tien blei du, mano ba ong ba u dei ban ïap".

"Nga khlem ong. Balei hi ruh ngan ong ïa kata? Hynrei u Nongbatai 'tien blei u khlem ong ïa nga ban pyndep ïa ka rai ka jong u."

"Hynrei dei ban don mano mano ban leh ïa kata. Lada baroh na ngi ngin shu tieng noh ïa ka snam, kata ka mut ba ïa kane ka kam ngin ym lah ban pyndep. Phi tharai u Nongbatai 'tien blei un leh kumno lada ngim lah ban pyndep ïa kata?"

"Phi tip bha Okonkwo, ba ngam ju khaweit ïa ka snam; bad lada don mano mano ba ong ba nga long kumta, kata, ki shu ïa jler. Bad shah ïa nga ba ngan ïathuh ïaphi kawei, ko lok jong nga. Lada nga ïeng ha ka jaka jong phi, ngan jin da la shong ha ïing. Kaei kaba phi la leh kan ym pynsngewbha ïa ka Pyrthei. Ka dei ka jait jingleh kaba ka blei kan sar lut ïa baroh ki ïing ki sem"

"Ka pyrthei kam lah ban pynshitom ïa nga ba nga kohnguh ïa ka nongrahktien jong ka" ong u Okonkwo. "Ki shynriah kti jong i khyllung kan ym ing lada ka kmie jong i ka buh da ka shriew khluit ha ka kti jong i".

"Kata ka long kaba dei" kren ïahap jingmut u Oberika. "Hynrei pat lada u Nongbatai 'tien blei u ong ba ïa u khun jong nga dei ban pynïap noh, ngan nym ïa said nia ïa kata bad ngan ym leh hi ruh ïa kata."

Ha kata ka por wan mih u Ophidu, lym kumta kin sa ïa shu said nia beit kumne shi kumne. Na ki khmat ba tyngshaiñ bad ba khih khrik khrik jong u lah ban sngewthuh ba u wanrah ka khubor kaba donkam bha. Hynrei ka long khlem akor ban shu kylli noh mak mak ïa u. U Oberika u tyrwa ha u ïa ka doh jong u sohot kola ïa uba u la

dep pynpait bad u Okonkwo. U Ophidu ruh u shim ïa u bad bam suki jai bad u ïathuh khana kai shaphang kita ki puit. Haba u la dep bam ïa uta u sohot kola u ong artad:

"Kiei kiei kiba jia ha kine ki sngi te ki long kiba phylla phi"

"Balei ka jia aïu? kylli u Okonkwo.

"Phi ithuh ïa u Okbiwphi Ndulu?" kylli u Ophidu

"U Okbiwphi Ndulu na shnong Ire" u Okonkwo bad u Oberika ki ïa kren mar ha kajuh ka por.

"U la ïap noh mynne mynstep" ong u Ophidu.

"Kata kam long kaba phylla. U dei u briew uba la tymmen duh jong ka shnong Ire," ong u Oberika.

"Kata ka long kaba dei" la mynjur u Ophidu."Hynrei phi la dei ban kylli balei pat ki khlem tied bom tied ksing ban pynbna ïa ka shnong Umophia shaphang ka jingïap jong u".

"Balei mo?" kylli lang u Oberika bad Okonkwo.

"Ïa kata keiñ kaba pynsngewlyngngoh. Phi ithuh em ïa ka tnga nyngkong jong u kaba ju ïaid shan da u diengduh?"

"Hooid ki khot ïa ka da ka Osomena"

"Ka dei kumta" ong u Ophidu. "Ka Osomena kumba phi ïa tip hi, ka la tymmen palat ban sumar ïa u Ndulu ha ka por ba u pang. Dei kiwei pat ki tnga jong u kiba dang khynnah kiba sumar ïa u. Haba u ïap mynne mynstep, kawei na kita ki kynthei ka leit sha ka trep jong ka Osomena bad ki ïathuh ïa ka shaphang kata. Ka ruh ka shu ïeng kynsan na u shylliah uba ka shong, ka shim ïa u diengduh jong ka bad ka leit beit sha ka *obi* jong u. Ka dem kyrshan da ki khohsiew bad da ki kti jong ka ha ka jaka ba la pynthiah ïa u ha u shylliah bad ka shu pyrta jam lai sien "ko Okbiwphi Ndulu" bad ka leit noh artat sha ka trep jong ka. Haba ka tnga ba-khatduh ka leit

ban khot biang ïa ka ba kan ïadon ryngkat ha kaba pynsum ïa ka metïap, ka lap pynban ba ka la thiah ïap halor u shylliah hangta.

"Kata ka long kaba phylla shisha keiñ" ong u Okonkwo. Ynda ka long kumta kin hap ban pynsangeh noh shwa ïa ka ban tep ïa u Ndulu haduh ban da dep tep shwa ïa ka tnga ka jong u"

"Dei na kata ka daw imat ba ki khlem tied bom tied ksing ban pynbna ïa ka shnong Umophia shaphang ka jingïap u Ndulu.

"Baroh baroh ki ïa ong ba u Ndulu bad ka Osomena barabor ki ju don kawei ka jingmut" ong u Oberika. "Nga kynmaw ha ka por ba nga dang khynnah ka ju don kawei ka jingrwai ba ki ju rwai shaphang jong ki. Um ju lah ban leh ei ei khlem da ïathuh shwa ïa ka.

"Nga pat ngam ju tip shaphang kata" ong u Okonkwo. "Nga nang mut u dei u briew uba ehrang bha ha ka por ba u dang samla.

"U long shisha kumta keiñ" ong u Ophidu.

U Okonkwo u kyrngah khlieh bad ka jingartatien artat.

"Dei ma u uba ïalam thma ïa ka Umophia ha kito ki por" ong u Oberika.

U Okonkwo u sdang pyrkhat biang shaphang ïalade. Kaei kaba u kwah eh mynta ka long ban pyndap ïa ka jingmut jingpyrkhat jong u da ki kam. Lada u la pynïap ïa u Ikemephuna ha ka por ba bunkam, kata, ha ka por thung por tep, ne ha ka por ot ruh kan ym da long eh kumta, kata ka jingmut jingpyrkhat jong u ka lah leit beit sha ka trei ka ktah jong u. Ha ka jingshisha u Okonkwo um dei u 'riewpyrkhat, hynrei u dei uba leh da ka kam. Hynrei lada um don ei ei ban leh, ka jingkren ka long kaei kaba u sngewtynnat ban leh.

Hadien kata u Ophidu u leit noh. U Okonkwo ruh u shim ïa ka pla snieh blang ka jong u ban leit noh artat.

"Nga hap ban leit noh sha ïing phi ban leit khlong ïa ki soh dieng tlai na ka bynta kane ka janmiet" u ong.

"Mano ba ju kiew ïa ki diengtlai kiba jrong ki jong phi ban khlong waiñ" la kylli u Oberika.

"U ju kiew u Umesulike phi" jubab u Okonkwo.

"Teng teng nga ju sngew ba ngam dei phi ban shim ïa ka nam *oso* ka jong nga" ong u Oberika. "Ka dohnud jong nga ka mong ban ïohi ïa kine ki samla kiba pyniap ïa ki diengtlai ha ka nam ka jingkhlong ïa ki".

"Hooid ka dei kumta" mynjur u Okonkwo. "Hynrei ïa ka aiñ jong ka shnong ruh dei hi em ban kohnguh.

"Ngam tip hi ruh kumno ngi ïoh ïa kata ka aiñ" ong u Oberika. "Ha kiwei kiwei ki jait ki khong ïa u briew hi uba la ïoh ïa ka nam, kim khang ïa u ba un kiew ïa ki diengtlai. Hangne pat ngi ong ba u briew uba la ïoh ka nam um dei shuh ban kiew ïa ki dieng kiba jrong hynrei u lah tang ban khlong waiñ tang na ki dieng kiba lyngkot kiba mih ha ka khyndew. Kane ka long thik kum u Dimarakana u bym bit ban ai kylliang ïa ka wait ka jong u ban pharia ïa ka dohksew namar ba u ksew u dei ka sang ïa u, hynrei la tyrwa pat ïa u ban pyndonkam ïa ka bniat jong u.

"Nga tharai ka la bha ba ka jait ka khong jongngi ka kheiñ burom bha ïa ka nam *oso*," ong u Okonkwo. "Ha kiwei pat ki jait kiba phi la kren ka *oso* ka long kaba poh bha kaba wat u nongkhrong ruh u lah ban ïoh ïa ka."

"Nga shu kren kai phi" ong u Oberika. "Ha Abame bad ha Aninta kane ka nam ka kham duna ïa ka dor ki artylli ki sbai. Uwei pa uwei u deng ïa u ksai jong ka nam ha ki kjat jong u bad um ju pynjah ïa u wat haba u shu tuh ïa u ruh."

"Ki la pyntngit shisha phi ïa ka kyrteng *oso*" ong u Okonkwo bad u ïeng noh artat ban leit noh.

"Kan ym slem shuh phi ba kita ki kiaw ki kthaw kin wan" ong u Oberika.

"Ngan sa wan phai biang noh kloi" ong u Okonkwo bad la ka peit artat ïa ka jaka ba ka sngi ka ïeng ha kata ka por.

Ha ïing u Oberika ki la ïadon kumba hynñiew ngut ki rangbah ha ka por ba u Okonkwo u wan phai biang shata. Uta u khynraw u ban poi shongkha hangta u la don kumba arphewsan ka ryta bad kiba wan lang bad u ki long u kpa jong u bad u pakhynnah u jong u. Na ka liang u Oberika pat ki don ki arngut ki hynmen shynrang jong u bad u Maduka, u khun shynrang uba khathynriew snem u jong u.

"Khie ong ïa ka kmie jong u Akuke ban wanrah ïa ki sohot kola" la kynto u Oberika ïa u khun jong u. U Maduka ruh mar kumta u shu jah bad leit sha phyllaw la kum ka leilieh. Kita ki briew kiba don hapoh ki shu ïakren shwa tang shaphang jong u, bad baroh ki ïa ong ba u long uba nep ka khlieh la kum ka jingkhrud tmaiñ.

"Nga ruh nga ju pyrkhat hi teng teng ba u la nep shaba palat" kren ai mon kumno re u Oberika, bad ka jingkren jong u ka long tang kum ban pynhun ïalade. "Um ju kham ïaid suki te phi, u shu long kyrkieh beit barabor. Haba phi phah jingphah ïa u, u shu her beit shwa ba un ïohsngew shiteng na ka khubor."

"Me ruh me long kumta hi te ïalade ruh" ong u hynmen ba rangbah jong u. Kumba ki ju ong ki briew jong ngi, 'Haba ka masi kmie ka ktha phlang, ki khun jong ka ruh ki ju peit ïa ka shyntur jong ka'. U Maduka ruh u ju peit ïa ka shyntur ka jong me".

Katba u dang kren, une u khynnah ruh u lah da wanphai bad nadien jong u pat la wan sa ka Akuke, ka parakha jong u, kaba rah bad ka pliang dieng bad lai tylli ki sohot kola bad u sohmrit kuratia. Ka ai ïa ka pliang ha u pasan jong ka bad ka ïa khublei kti ha ka lehraiñ artat bad uta uba kan ïa shongkurim bad ka khublei kti ruh ïa kiba haïing ki jong u. Ka la don kumba khathynriew snem ka ryta bad kane ka dei ka por kaba la biang eh ban shongkurim. Uta u ban ïashong kurim bad ka

ryngkat bad ki bahaïing jong u ki la peit thuh bha ïa ka met ba dang samla ka jong ka da ki khmat shalak ki jong ki la kum ban pynthikna ïalade ba ka long kaba bhabriew bad kaba la ih bha.

Ka sad pynïeng bha ïa u shñiuh la kum u shyrtong syiar haduh kumba shiteng jong ka khlieh. Ïa ka sniehdoh jong ka pat la kyllan da u dieng kam, bad ha baroh kawei ka met pat la thoh dur da ka rong ïong. Ha ka ryndang pat ka deng da u kpieng ïong uba don haduh lai syrtap bad une u kpieng u poi haduh ha neng jong ka shadem jong ka. Ha ki ksangkti pat ka deng da ki khadu saw bad ïong, bad ha ka syngkai pat la wah da saw ne san tylli ki *jikida* lane ki kpieng syngkai.

Haba ka la dep khublei kti, lane lah ruh ban ong ynda ki la dep sei ïa ki kti ba kin wan khublei bad ka, ka leit phai noh sha ka trep ka kmie jong ka ban ïarap shet ïarap tiew.

"Law noh shwa ïa uto u *jikida* jong pha seh" la maham ka kmie jong ka katba ka dang tur sha dpei ban rah ïa u synrei uba la pynïeng ha ka kynroh. "Man la ka sngi nga ju ong ïa pha ba u *jikida* bad ka ding ki ïa shun thlong mluh thlong sying. Hynrei pham ju ïohsngew ïa kata. Ha kawei ka sngi u *jikida* jong pha un sa kem ding ha ka syngkai jong pha bad ha kata ka por phan sa peitmat artat."

Kumta ka Akuke ka leit noh sha kawei pat ka kamra bad ka sdang ban law noh ïa ki kpieng syngkai. Ïa ki dei ban law suki suki bad leh antad bha, dei ban law shwa uwei uwei lym kumta un sa dkut noh bad kumta ïa ki hajar tylli ki kpieng pyllon yn hap suh pyndait biang. Ka pyntyllun ïa uwei pa uwei u tyllai kpieng shapoh da ka sla kti jong ka haduh ba kin da lait na ka jingshong bad ka pynsyntuid shapoh madan sawdong ki kjat jong ka.

Ki rangbah ha ka *obi* ki lah da sdang dih ïa ka waiñ-diengtlai kaba wanrah uta u ban shongurim bad ka Akuke. Ka long ka waiñ kaba bang bad kaba khor bha wat la ladep set ïa ka shyntur u khra da ki soh diengtlai khnang ba kan bat ïa ka jingkhlaiñ jong ka pynban ka thnam sboh lieh ka dang mih hi bad ka la shlei sawdong uta u khra.

"Katai ka waiñ ka long namar ka jingnang jong u nongkhlong waiñ", ong u Okonkwo.

Ka kyrteng jong uta u ban leit shongkurim ka long u Ibe, une u la phuh samrkhie bad u la ong ïa u kpa jong u : "Phi ïohsngew ïa kata?" Nangta u ong pat ïa kiwei: "U te um ju kwah pdiang ba nga long u nongkhlong waiñ na u diengtlai uba la tbit bha".

"U la khlong lut ïa ki lai tylli ki diengtlai kiba kynsai tam ki jong nga haduh ba kin da ïap lut." Ong u kpa jong u, u Ukekbu.

"Kata ka long san snem mynshwa" ong u Ibe, uba ha kata ka por u sdang ban theh ïa ka waiñ, "shwa ba ngan nang ban khlong ïa u diengtlai" u pyndap ïa ka reng dih waiñ kaba nyngkong bad u ai ïa u kpa jong u. Nangta u sa theh de sa ïa kiwei. U Okonkwo ruh u sei ïa ka reng dih waiñ na ka pla snieh blang ka jong u, u pyrsad ïoh don pui pui kiba snoh hangta bad u ai ha u Ibe ba un pyndap.

Katba ki rangbah ki dang ïadih, ki ïa kren ïa bunjait kiei kiei laitnoh ïa ka phang kaba la pynlong ïa ki ba kin ïa lum lang hangta. Dei tat ynda ki la pynlut lut ploiñ ïa u khiew ba u kpa jong uta u ban shongkha u sa khriam ïa u ryndang ban pynbna artat ïa ka jingthmu jong ka jingwan jong ki.

U Oberika u ai ha u shi song ki dieng synsar kiba lyngkot. U Ukekbu u ñiew ïa ki

"Hangne ki don lai phew tylli? u kylli.

U Oberika u kohnguh khlieh

"Ngi la ïa jan ïapoi artat sha ka jingthmu," ong u Ukekbu, bad u phai sha u para jong u bad sha u khun jong u bad u ong : "Ïa ngin ïa leit ïa kren tang paramangi shabar". Te baroh lai ngut ki ïamih noh shabar. Haba ki la rung biang u Ukekbu u ai biang ïa ki shisong ki dieng synsar sha u Oberika. U ñiew ïa ki; ha ka jaka ba kin mih laiphew tylli mynta ki don tang khatsan. U ai noh biang ïa ki dieng

sha u hynmen rangbah u jong u, uba kyrteng u Mashi, bad u ruh u ñiew biang ïa ki bad u ong :

"Ngim shym la pyrkhat ba kan long hapoh ïa ka laiphew. Hynrei pat, kum ba ki ju ïathuh ba u ksew u ong : 'Lada nga hap bad ur na ka bynta jong phi bad phi ruh phi ur bad hap na ka bynta jong nga, kane ka pyni ba ngi shu ïalehkai.' Kumta ruh ka shongkha shongman ka dei ban long kum ka jingïalehkai ym kum ka ïashoh ïadat; te mynta ngi la ur biang ma ngi." Nangta u sa buh sa shiphew tylli ki dieng sha kata ka song kaba don khatsan tylli bad u ai ïa ka song sha u Ukekbu.

Ha kane ka rukom, ïa ka bai shongkurim ka Akuke la ïamir jingmut lang ba kan long da ki arphew pla ki sbai. Kine ki ar kynhun ki ïamir jingmut haduh ban da dum ka sngi.

"Khie leit ïathuh ïa ka kmie ka Akuke ba ngi lah ïadep kam" bthah u Oberika ïa u khun jong u, u Maduka. Mar kumta hi, ki kynthei ki la ïawan bad mar mar shi pliang lhong heh ka phu-phu. Ka tnga ba- ar jong u Oberika ka bud nadien bad shi khiew ka syrwa bad u Maduka u wanrah shi khiew ka waiñ-diengtlai.

Katba ki rangbah ki dang ïabam ïadih kumta, ki ïakren ïathuh khana shaphang ki dustur jong ki parashnong jong ki kiba ïamarjan.

"Dang hynne mynstep" ong u Oberika, "u Okonkwo bad nga ngi dang ïakren shaphang ka shnong Abame bad Aninta, ba ki rangbah jong ki kiba la ïoh shim ïa ka nam ki lah ban kiew dieng bad ki lah ruh ban dung kpu phu-phu na ka bynta ki tnga ki jong ki"

"Ka jingleh bad ka dustur jong ki, ka long markhongpong na ka jong ngi. Ki kim lah ban rai ei ei halor ka bai shongkurim kum ba leh ma ngi da ki dieng. Ki te ki da ïapan dor bad ïadait dor la kumba thied blang thied masi ha ïew".

"Kata kaba sniew phi" ong u hynmen rangbah u Oberika. "Hynrei

pat kata ka lah ban bha ha kawei ka jaka, bad ka lah pat ban sniew sha kawei pat ka jaka. Ha Umunso lei lei phi, kim ju ïa pan dor ei ei ruh em, kim ju pyndonkam hi ruh wat da ki dieng synsar. Uta uba thmu ban leit shongkurim ïano ïano u shu ïai wanrah shi wanrah ïa ki pla sbai haduh ba kita ki kiaw ki kthaw jong u kin ong ïa u ba un sangeh noh. Ka dei ka jait dustur kaba sniew bha namar kane ka ju ïalam sha ka jingkajia."

"Ani kane ka pyrthei te phi ka long kaba ïar palat" ong u Okonkwo. "Nga la ju ïohsngew ba ha ki katto katne kiwei pat ki jait 'riewlum ba ki khun ki long ki jong ka kmie bad ka ïing ka sem jong ka.

"Kata kam lah ban long" ong u Mashi. "Kata te lah ruh ban ong ba ka kynthei ka dem nalor ha ka por ba ki dang ïa shna khun"

"Kata ka long kum ka khana jong ki dohlieh, kiba ki ong ki lieh kum une u mawthoh," ong u Oberika. U da pyni artat ïa u lyngkhot mawthoh uba uwei pa uwei u rangbah u ju buh ha *obi* bad ki nongwankai ha *obi* ki ju ruid dak laiñ ha madan shwa ba kin bam ïa ki sohot kola. "Bad kine ki dohlieh, ki ju ong ba kim don shympriah kjat"

"Phi la ju ïohi ïa ki'? la kylli u Mashi.

"Phi la ïohi? kylli u Oberika

"Uwei na ki u ju ïaid bha nangne" ong u Mashi. "Ka kyrteng jong u ka long u Amadi"

Kito kiba ithuh ithaw ïa u Amadi ki ju rkhie ïa u. U dei uba pang ñianglyngkut, bad ka kyrteng donburom ba ki ju ai ïa ki nongpang ñianglyngkut ka dei "ka sniehdoh ba lieh"

LYNNONG 9

Ka dei ka sien kaba nyngkong ba u Okonkwo u ïohthiah ha ki lai tylli ki miet. U kyndit tang shisien hapdeng jong kane ka miet synïa bad ka jingmut jingpyrkhat jong u ka leit biang sha kita ki lai sngi ba la dep bad mynta kane ka miet ruh ka khlem ai jingsuk ïa u. U sdang ban lyngngoh balei keiñ ba um sngewsuk jingmut. Long thik kum u briew uba ïaid kai lyngngoh mynsngi bad balei pat keiñ ba ka long kynsha ïa u ha ka por miet. U jyrtieng ïa ki kjat bad u trud ïa ka lbong jong u namar ba u lah shah dait 'kaiñ pyrjong ha ka por ba u dang thiah. Sa uwei u skaiñ u dang kyniang sur bha ha ka shkor kamon jong u. U thap ïa ka shkor bad u ngeit ba u la pynïap ïa u. Balei keiñ ba ki da bang ban wan kynud ha ki shkor u briew? Haba u dang khynnah ka kmie jong u ka la ïathuh kawei ka jingiathuhkhana shaphang jong u. Hynrei ki dei ki khana biej kum kiwei kiwei hi ki khana jong ki kynthei. Ka ong ba uwei u 'kaiñpyrjong u phah kylli ïa ka Shkor ban shongkurim ïa u, bad hangta hangta hi ka Skhor ka hap hapoh madan ban rkhie ïapler ïap-ang kat haduh ba kam lah shuh ban sangeh. "Haduh katno por me tharai men dang im?' ka kylli "Me uba la raikhoh lypa, bad me don tang da ki shyieng". Kumta u 'kaiñpyrjong u phet noh namar ba u la sngewlehraiñ, bad ha kano kano ka por ba u ïaid ha ka lynti jong u, u ong ïa ka Shkor ba u dang im haduh mynta.

U Okonkwo u phai pat sa sha kawei pat ka liang bad u ïohthiah biang. La pynkyndit pat ïa u mynstep da mano re ba khyrdep tyngeh ïa ka jingkhang jong u.

"Mano kumta" u kyrhuh. U la tip lypa ba ka dei ka Ekwephi. Na ki lai ngut ki tnga jong u, ka Ekwephi ka dei kaba kham shlur ban khyrdep eh ïa ka jingkhang.

"Ka Esinma ka la jan ïap" ka shu wan kata ka sur jong ka, bad baroh ka sngewsih bad ka jynjar jong ka, ki la kyllum lang ha kita ki kyntien.

U Okonkwo u khie joit na ba thiah, u pynhiar ïa u narwoh jingkhang bad u mareh beit beit sha ka trep ka Ekwephi.

Ka Esinma ka khynñiuh rih bad ka thiah halor u shylliah hajan ka ding ba rhem hui hui ba ka kmie jong ka, ka la pynmeh baroh shimiet.

"Ka dei ka khieshoh *iba*" ong u Okonkwo katba u dang shim ïa ka wait ban leit sha khlaw ban kheit ïa ki sla bad ki phlang bad ki snep dieng kiba dei ban ïakhleh lang ha ka ban shna dawai na ka bynta ka khiehshoh *iba*.

Ka Ekwephi ka dem khohsiew hajan kata ka khynnah kaba pang bad bunsien ka ktah da ka sla kti ïa ka shyllang ba la mih syep bad ba jur ka jingshit.

Ka Esinma ka dei ka khun marwei bad ka dei ka syiem pdeng pyrthei jong ka kmie jong ka. Bunsien dei ka Esinma ka ban rai bad batai shaphang ka bam ba ka kmie jong ka, ka dei ban pynkhreh. Ka Ekwephi ka shait jied ïa ki jait jingbam bang kum ki pylleng, kiba ïa ki khynnah kim ju kham ai namar kane ka jingbam ka pynshoi ïa ki ban leit tuh. Ha kawei ka sngi katba ka Esinma ka dang bam pylleng u Okonkwo u shu wan mih kynsan na ka trep. U la kyndit tyngeh tyngeh bad u la byrngem ïa ka Ekwephi ba un sa shoh ïa ka lada ka nud ban ai pylleng biang ïa ka khynnah. Hynrei ka long kaba eh ban kyrngah ïa kaei kaba ka Esinma ka kwah. Hadien kata ka jingshah khang ha u kpa jong ka, ka la nang kwah shuh shuh ban bam pylleng. Bad katno ka ju sngewtynnat ban bam pylleng haba rieh. Ka kmie jong ka barabor ka ju leit pynbam ha kamra thiah jong ka bad ka ju khang ïa ka jingkhang.

Ka Esinma kam ju khot ïa ka kmie jong ka da ka *Nne* kumba khot lem kiwei pat ki khynnah. Ka Ekwephi ka khot ïa ka kmie da ka kyrteng kumba khot u kpa jong ka bad kiwei kiwei de ki briew kiba la heh. Ka jingïajan hapdeng jong ki kam long shuh tang kum ka kmie bad kum ka khun. Hynrei kata ka jingïadei ka da don ei ei kaba kyrpang, ka long thik kum ka jingïadei kiba mar kajuh ka ryta, bad ïa kata la pynskhem da ki kam tuh kiba rit, kum ka jingbam pylleng ha kamra thiah.

Ka Ekwephi ka dei kaba la shah jynjar bha ha ka jingim jong ka. Ka la kha shiphew ngut ki khun bad khyndai ngut na ki la shu ïap noh dang khyllung bad kane ka jingïap jong ki ka ju long barabor ha shwa ba kin dap lai snem. Katba ka leit buh ïa ki sha lum jingtep iwei hadien iwei ka jingsngewsih jong ka, ka lam sha ka jingduh jingkyrmen bad ha ka jingdom kam ju khmih lynti ei ei shuh ba ki khun jong ka kin dang im. Ha ka jingshisha ka jingkha ïa ki khun ka long shisha ka pansngiat jong ka kynthei briew, hynrei ha ka Ekwephi ka long shisha ka jingksaid ïap jong ka met ne ka jinglongdoh bad ym don jingkyrmen ei ei shuh ïa ka. Ka jingjer khun hadien man ka hynñiew taiew ka long noh tang ki jinglehniam ki bym ler kam ei ei ruh em. Kane ka jingïaksaid jong ka, ka la jylliew haduh katta katta bad ïa kane lah ban ïohi ha ka rukom pynkyrteng jong ka ïa ki khun. Kawei na kita ki kyrteng ka long Onwumbiko, kaba long ka jingïam sngewsynei, kaba mut - "Ko ka jingïap, nga kyrpad ïa pha". Hynrei ka Jingïap kam pynsngew ïa ka; u Onwumbiko u ïap noh tang ha ka por ba u dap dang tang khatsan bnai. Hadien nangta ka dei ka kynthei, ka Osomena - kaba mut "To ai ba kan ym jia shuh kumne" Kane ruh ka ïap noh hi ynda ka dang shu dap khatwei bnai bad hadien jong ka, la bud sa ki ar ngut kiba ki ruh ki shu ïap noh hi. Ka Ekwephi hadien nangta ka la kylla eh mynsiem bad ka la pynkyrteng sa da i Onwuma - kabamut "Ko ka jingïap to pynsngewbha noh tang ïalade" bad ka jingïap ruh ka leh kumta hi.

Hadien ka jingïap jong i khun ba-ar jong ka Ekwephi, u Okonkwo u la leit sha u nongaidawai, uba dei ruh u nong ngeit ïa u

Nongbatai 'tien blei uba kyrteng u Apha, ban kylli balei ka leit jia long kumne. Une u briew ruh u ong ba ine i khyllung i dei i khyllung *okbanje*, iba long iwei na kito ki khyllung ksuid, kiba, haba ki ïap, ki leit rung biang sha ki pla khun jong ki kmie jong ki bad ki ap ban ïoh kha biang ïa ki.

"Haba ka tnga jong me ka phunkhun biang" u ong "wat shah ïa ka ban thiah ha ka trep la jong. Ai ïa ka ba kan leit sah bad ki briew ki jong ka. Ha kata ka rukom, kan ïoh kiar na u nongleh sniew jong ka bad kumta kan pyndkut noh ïa ka jylli ba sniew jong ka jingkha bad ka jingïap"

Ka Ekwephi ruh ka leh kumba la bthah. Ka tang shu sdang sengkhun ka leit noh ban sah bad ka kmie tymmen ka jong ka sha kawei pat ka shnong. Dei hangta ba ka kha ïa i khun ba-lai jong ka bad la pynkyntang ïa i ha ka sngi kaba phra. Ka khlem wanphai shuh sha ka skut u Okonkwo tat haduh lai sngi shwa ka sngi ban pynkyrteng ïa i. La ai kyrteng ïa ine i khyllung da u Onwumbiko.

Haba u Onwumbiko u ïap noh, ïa u, ki khlem da pyndep niam ha ka rukom kaba dei. U Okonkwo u khot sa da uwei pat u nongai dawai uba la pawnam ha ka jait ka khong ha ka jingtip ïa kita ki jait khun *okbanje*. Ka kyrteng jong u ka long u Okakbu Uïanwa. U Okakbu u dei uba ikhaiñ bha ka dur, uba jrong ha ka rynïeng, bad u don ki ñiuhtmoh bad ka khlieh jong u ka long kaba syllen. U long uba kham lieh ha ka dur bad ki khmat jong u ki long kiba saw itriem bha kum ka ding. U ju kyriat bniat ha ka por ba u sngap ïa kito kiba wan ban shim dawai na u. U kylli khyndiat ki jingkylli ïa u Okonkwo shaphang uta u khunlung uba la ïap noh. Baroh ki marjan marpa bad kiba haïing hasem kiba wan ban sngewlem ki tawiar sawdong ïa ki.

"Ha ka sngi ïew aïu la kha ïa ita i khunlung?" u kylli.

"Ha ka sngi ïew Oïe" jubab u Okonkwo

"Bad i khlad noh mynne mynstep?"

U Okonkwo u ong hooid, bad dei ha kata ka por ba u sngewthuh artat ba i khunlung i ïap ha ka juh ka sngi ïew ba kha ïa i. Ki paramarjan bad ki bahaïing hasem ruh ki ïohi ïa kane ka jingjia ryngkhat bad paramaki ruh ki la ïakren shaphang kane ba kane ka jingïakren ka long kaba donkam bha.

"Hangno me ïathiah bad ka tnga jong me, ha *obi* jong me ne ha ka trep jong ka? la kylli u nongaidawai.

"Ha ka trep jong ka"

"Hadien habud me dei ban khot ïa ka ha ka *obi* jong me.

U nongaidawai hadien nangta u la hukum ba ym dei shuh ban ïa ïam na ka bynta i khyllung ba la ïap. Mar kumta hi u sei ïa ka tari kaba nep na ka pla sniehblang bad u sdang ban ot ïa ka met ïap nangne bad nangtai. Nangta u shim ïa ka met ïap ban leit tep sha Khlaw Ksuid, u bat na matsohlah bad u shu tan ha khyndew nadien jong u. Hadien kum kata ka jingleh la hap ban pyrkhat arsien shwa ban wan biang sha u, lymda dei hi kiba eh dohnud. Ynda ki wanphai, kin kynmaw ïa ka dak jong ka jingot — ka lah ban long ba ka shympriah kti ka la jah lane lehse ki lah ban kynmaw ïa u laiñ ïong ha ka jaka ba ka tari jong uta u briew ka la ot ïa ki.

Ha ka por ba u Onwumbiko u ïap noh ka Ewephi ka la dap tang da ka jingkthang suda. Ka tnga nyngkong jong u tnga jong ka lah da kha lai ngut ki khun shynrang kiba shait kiba koit bha. Ha ka por ba ka kha ïa u khun shynrang uba lai, u Okonkwo u la pynïap kawei ka blang na ka bynta jong ka kumba long ka dustur. Ka Ekwephi kam don ei ei ban ai ïa ka hynrei tang ka jingkhublei. Hynrei hapoh mynsiem te ka la kthang palat ïa ka *shi* ka jong ka, bad dei kumta ba kam shym lah ban leh kmen lang bad kiwei kiba bha la ka nusip ka kupar. Bad kumta, ha ka sngi ba ka kmie u Nwoïe ka khawai ïa ka jingkha ïa ki lai ngut ki khun shynrang jong ka, ka da leh kmen da ka put ka tem, dei tang ka Ekwephi marwei kaba leit sha ka jingïalehkmen da ka jingdum ka jingmut jingpyrkhat la kum ba kah u lyoh. Ka tnga u

tnga jong ka, ka shim ïa kane kum kaba wan ai sniew namar kum ki tnga jong ki rangbah, ki la ju mlien ban leh kumta. Kumno hi kan tip ïa ka jingkthang jong ka Ekwephi namar ba kane ka jingkthang kam shym paw shabar hynrei ka ngam shapoh ka mynsiem jong ka; bad kam shym la kynnoh hi ruh ïa ka jingbhabok jong ki, hynrei dei ka *shi* jong ka hi kaba la sniew palat bad kam mon ban ai ei ei ha ka?

Ha kaba khatduh la kha ïa ka Esinma, wat la ka long kaba pang swai hynrei ka ikum ba ka raikut ba kan im. Ha kaba nyngkong ka Ekwephi ka la pdiang ïa ka, kumba ka pdiang lem ïa kiwei —bad ka jingbymdon jingkyrmen artat. Hynrei haba ka dang ïai im hi haduh ka snem kaba saw, kaba san bad kaba hynriew, ka jingieit khun ka wan biang sa shisien sha ka kmie jong ka, bad ka don ruh ka jingsngewsyier artat. Ka rai kut ban ri bha ïa kane ka khyllung khnang ba kan koit kan khiah bad kumta ka theh lut bad met bad mynsiem namar jong ka. Ka nong ba ka ïoh na kane ka long ka jingkoit jingkhiah jong ka Esinma, namar ka ju pynmih umbiah da kaba khlaiñ la kat ka waiñ-diengtlai kaba dang thymmai bha. Ha kum kita ki por ka ong ba ka Esinma kan ym khie pang shuh. Hynrei kyndit kyndit pat ka don ka por ba ka shu i pang biang. Baroh baroh ki tip ba ka dei ka *okbanje*. Kane ka jingktah jong ka jingpang ha ka koit ka khiah jong ka, ka wan tang ha ka hi. Hynrei ka la kham im slem bha lehse imat ka la rai shisha ba kan im. Ki katto katne kiba kum kine ki jait khyllung ki la thait shisha ban ïaid da bun kylla ha kine ki kam sniew jong ki, kata, ha ka liang ka bakha bad kaba ïap lane ki lah ban sngewsynei ïa ki kmie jong ki bad kumta ki sah mynsiem hi bad ki ïai im. Ka Ekwephi, hapoh ka dohnud jong ka, ka ngeit skhem ba ka Esinma kan dang ïai im bad ka ngeit skhem ba dei tang kane ka jingngeit kaba ai ka jingmut bad ka jingshngaiñ ïa ka jingim jong ka. Bad ïa kane ka jingngeit la nang pynskhem shuh shuh naduh ba shisnem ei ei mynshwa u nongaidawai u lah dep tih ïa ka *iïi-uwa* jong ka Esinma. Baroh baroh ki la tip ba mynta ka Esinma kan sa im namar ka jingïatch bad ka pyrthei jong ka *okbanje* ka la dkut noh bad kumta ïa ka jingim ka Ekwephi la nang pynskhem thymmai shuh shuh. Hynrei ka jingsyier

jong ka, ka long ba kam pat lah ban lait syndon na ka jingtieng. Bad wat la ka la ngeit mynta ba ïa ka *ïï-uwa* kaba la dep tih ka long kaba shisha, hynrei kam lah ban ïaid lait na ka jingshisha ba katto katne ki ksuid khynnah teng teng ki ju ïalam bakla ïa ki briew ban tih ïa ki maw kiba shukor.

Hynrei ka *ïï-uwa* jong ka Esinma ka la long kaba shisha. Ka long ka kynja mawleiñ kaba ni bha, ïa kaba la song da ka jaiñjot kaba jakhlia. U briew uba tih ïa kane ka maw u dei uto u juh hi u briew uba kyrteng u Okakbu uba la pawnam ha kata ka jait ka khong ha ka jingtip jong u ïa kum kine ki jait. Nyngkong ka Esinma kam da kwah eh ban ïamir jingmut lang bad u. Bad dei ïa kata hi ba ki ju ïa khmih lynti. Ka *Okbanje* kam ju pynpaw lut da kaba suk ïa ka jingshisha ba la buhrieh; bad bun napdeng jong ki kim ju pynpaw ïa kane namar ba ki ïap kloi than eh - kata ha shwa ba kin shah kylli ki jingkylli.

"Shano pha tep ïa ka *ïï-uwa* jong pha? U Ukakbu u kylli ïa ka Esinma. Ha kata ka por ka la don khyndai snem bad ka dang shu koit na ka jingshitom jur ka jong ka.

"Kaei kata ka *ïï-uwa*? ka kylli kylla pynban sa maka.

"Pha tip hi ma pha kaei kata. Pha buhrich ïa ka hapoh khyndew hangno re hangno khnang ba phan ïap noh bad phan wanphai biang ban pynshitom pat ïa ka kmie jong pha.

Ka Esinma ka peit ïa ka kmie jong ka kaba ka khmat jong ka, ka isngewsih bad ruh ka ikum ba ka shu peit seh ban kyrpad eiei.

"Jubab ïa ka jingkylli shi syndon," la byrngem u Okonkwo uba ieng hajan jong ka. Baroh kiba haïing hasem ki ïadon lang hangta ryngkat bad katto katne ki marjan marpa.

"Ieh ïa ka bad nga", u nongaidawai u ong ïa u Okonkwo da ka sur kaba jem bad kaba skhem. U phai biang sha ka Esinma, "Shano phi tep ïa ka *ïï-uwa* jong phi?

"Shaba tep ïa ki khyllung khynnah" ka jubab, bad kita ki nongpeitkai kiba ïasngap jar, ki ïakren suki paramaki.

"Ia ngin ïaleit bad sa pyni ïa nga ïa kata ka jaka" ong uta u nongaidawai.

Kumta baroh shi kynhun ki ïaleit lang, bad ka Esinma ka ïalam lynti na khmat bad u Okakbu pat u bud ïa ka nadien. Nangta sa bud sa u Okonkwo bad ka tnga jong u, ka Ekwephi. Ynda la poi ha surok heh, ka Esinma ka phai sha ka liang kadiang ikum ba kan leit sha wahrit.

"Hynrei pha ong ha jaka tep ïa ki khyllung khynnah em?" la kylli u nongaidawai.

"Em" ong ka Esinma, bad la ka sngewsarong namar kane ka la paw ha ka jingkhlaiñ jong ka jingïaid jong ka. Teng teng ka shu mareh stet bad teng teng pat ka shu sangeh kyndit kyndit. Kata ka kynhun pat ka dang ïabud hi ha ka jingjar jar. Hangta ki ïashem ïa ki kynthei bad ki khynnah kiba wanphai na ka wahrit bad la ki khiew um ha khlieh, bad ki la shu ang lyngngoh hangta tat haduh ba ki la ïohi ïa u Okakbu bad ki la antad ba ka lah ban dei kaei kaei kaba ïadei bad ka *okbanje*. Baroh na ki ki ithuh bha ïa ka Ekwephi bad ïa ka khun jong ka.

Haba ki la poi haduh u dieng udala uba heh ka Esinma ka phet pat sa sha ka liang kadiang kata, shaphang khlaw, bad ka kynhun ka dang ïai bud hi ïa ka. Namar ba ka khynnah ka long kaba met rit ka lah ban rung lyngba ki dieng bad ki jyrmi kham stet ban ïa kita ki nongbud. Ka khlaw ka i im biang namar ba la ïuh da ki kjat ïa ki sla tyrkhong bad ki lyngkhot dieng bad ruh ka don ka jingkhih jong ki tnat dieng. Ka Esinma ka nang kam shuh shuh sha ba kham rben ka khlaw bad ka kynhun ruh ka nang ïai bud lang bad ka. Hadien nangta ka shu khun pyllun bad phai biang sha ka liang ka surok ba ki ïa wan nyngkong. Kine ki nongbud ki shu ïa ïeng noh ban ailad ïa ka ba kan ïaid bad ki sa bud biang ïa ka iwei hadien iwei.

"Lada pha wan ïalam ïa ngi shaduh shane khlem phoida ei ei ngan pynpeit mat artat ïa pha" la kren byrngem u Okonkwo.

"Nga la ong ïa phi ba dei ban ieh kat ha la ka mon jong ka. Nga la tip hi ma nga kumno ban leh ïa ki" ong u Okakbu.

Ka Esinma ka ïaid biang sha kajuh ka lynti kaba ki wan, ka peit sha ka diang bad sha ka mon bad ka phai sha ka liang kamon. Bad kumta ki ïapoi biang sha ïing.

"Shano pha tep ïa ka *iïi-uwa* jong pha?" kylli u Okakbu haba ka Esinma ka sangeh khatduh eh shabar ka *ohi* u kpa jong ka. Ka sur u Okakbu ka khlem kylla hi. Ka long kaba jem bad kaba skhem bha.

"Hajan u tai u dieng sohñiamtra" ong ka Esinma.

"Bad balei pat ba pha khlem ïathuh naduh hynne, ka khun dakaid jong u Akalokoli?" mai tyngeh u Okonkwo katba u nongaidawai te u khlem pynsngap satia ïa u.

"Wan bad pyni ïa nga ïa ka jaka kaba dei thik," u kren pasiaw ha ka Esinma.

"Ka dei hangne" ka ïathuh haba ki la poi hajan u dieng.

"Da kdew da ka kti ïa ka jaka" ong u Okakbu.

"Ka dei hangne," ong ka Esinma da kaba ktah artat ha khyndew da ka 'tidew jong ka. U Okonkwo u ïeng hangta bad ka kyrhuh artat kum u pyrthat ha ka por slap.

"Wanlam hangne ïa u lyngka" ong u Okakbu

Haba ka Ekwephi ka wanrah ïa u lyngka, u lah da dep buh harud ïa ka pla sniehblang bad ka jaiñ kaba u phong bad mynta u don ha ka met tang ki jaiñpoh, ka jaiñ jrong ba u teh ha syngkai kum u panpoh nangta u sa slieng da kata ka jaiñ ban teh pat ha u panpoh na

shadien. Mar kumta hi u sdang ban tih ïa ka jaka kaba la kdew da ka Esinma . Kita ki paramarjan ki shong sawdong ban peit ba ka thliew ka la nang jylliew jylliew. Na ka khyndew ïong kaba nalor la bud sa ka 'dewsaw ba phyrnai bad ki kynthei ki ju lape ïa ka madan bad ïa ki kynroh jong ki trep da kane ka khyndew. U Okakbu u trei jar jar khlem shongthait bad ka met jong u ka phyrnai da ka syep kaba mih. U Okonkwo ruh u ïeng hajan ka thliew. U sei ka kti ban ai ïa u Okakbu bad u ong ïa u ba un shongthait shipor. Hynrei u Okakbu u ong ba um pat thait.

Ka Ekwephi ka leit noh sha ka trep ban shet ïa ki shriew. U tnga jong ka, u la wanrah shibun ki shriew ban ïa kaba u ju wanrah namar ki hap ban ai bam ïa u nongaidawai ruh. Ka Esinma ruh ka leit lang noh bad ka ban ïarap ha ka ban pynkhreh ïa ki jhur.

"Bun palat kine ki jhur jyrngam phi", ka ong

"Pham ïohi ba u khiew u la shlei da ki shriew?" kylli ka Ekwephi. "Bad pha tip hi ba ki sla kin man tang khyndiat haba la dep shet ïa ki".

"Hooid" ong ka Esinma, "dei na kata ka daw ba u ñiangbshiah bseiñ u pynïap ïa la ka kmie".

"Kata kaba dei shisha," ong ka Ekwephi.

"U ai ïa ka kmie hynñiew shang ki jhur ban shet bad ha kaba khatduh mih sa tang lai. Bad kumta u pynïap noh ïa ka", ong ka Esinma.

"Kata kam pat kut ho kumta"

"Oho" ong ka Esinma "nga la kynmaw mynta u wanrah shuh shuh sa hynñiew shang bad u shet hi noh da lade. Ynda la dep shet mih biang sa lai. Te kumta u pynïap noh ïalade ruh."

U Okakbu bad u Okonkwo ki dang ïadon hi shabar ka *obi* bad

ki dang ïatih ïa ka thliew ban lap hangno ka Esinma ka buhrieh ïa ka *iïi-uwa* jong ka. Ki marjan marpa ruh ki dang ïa shong hangta bad ki ïa peit kai. Ka thliew mynta ka la nang jylliew nang jylliew bad kim lah shuh ban ïohi ïa u nongtih thliew. Ki ïohi tang ïa ka 'dewsaw kaba la kawang sha jrong bad ka la nang lang nang lang sha jrong. U khun jong u Okonkwo, u Nwoïe ruh u ïeng hajan shyntur ka thliew namar ba u kwah ban peit kan jia aïu hangta.

U Okakbu mynta u la bujli pali biang bad u Okonkwo. Kumba u leh naduh hynne u trei minot kumjuh ha la ka sngap jar jar. Ki marjan marpa bad ki tnga u Okonkwo mynta ki dang ïa kren para maki. Ki khynnah te ki la thait bad kumta ki ïalehkai noh.

Kyndit kyndit u Okakbu u kynthih sha jrong bad kata ka jingstet kynthih ka long kumba kynthih u 'la thap sim.

"Ngi la jan ïoh mynta", u ong "nga la sngewthuh"

Ka la don ka jingkynïakhih shla mynta bad kito kiba shu shong ki la ïa kynthih kynthong shane bad shatai.

"Khie khot ïa ka tnga bad ka khun jong me." U ong ïa u Okonkwo. Hynrei ka Ekwephi bad ka Esinma ki la ïohsngew lypa ïa ka jingsawa bad kumta ki la ïa mareh ban peit ka dei kaei.

U Okakbu u kynthih biang shapoh ka thliew, bad la ker sawdong ïa u da ki nongpeitkai. Hadien sa tang khyndiat lyngka, u la ïoh ban pyndei ïa ka *iïi-uwa*. U rah biang biang ïa ka da u lyngka bad u kawang shajrong khyndew. Don ki kynthei kiba ïa mareh da ka jingtieng haba la kawang ïa ka kumta. Hynrei sa shiphang kine ki la ïa wan biang bad ki la peit lyngngoh ïa kata ka jaiñjot na jngai. U Okakbu ruh u kynthih noh sha jrong bad khlem kren ïano ïano, u shu leit beit sha ka pla sniehblang, u sei artylli ki sla napoh pla bad u ktha ïa ki. Ynda u la dep nguid, u shim ïa kata ka jaiñjot da ka kti kadiang bad u sdang ban law ïa ka. Nangta na jaiñjot hap iwei i maw iba phyrnai bha. U tam ïa i.

"Ine i dei i jongpha" u kylli ïa ka Esinma.

"Hooid" ka jubab. Baroh ki kynthei kiba don hangta ki ïa risa da ka jingkmen namar baroh ki jingjynjar jong ka Ekwephi ki la poi sha kaba kut mynta.

Kane baroh ka la jia palat shi snem mynshwa bad ka Esinma ruh kam ju pang shuh nadien nangta. Hynrei syndet syndet ka sdang suh khriat biang ha ka por mynmiet. Ka Ekwephi ka rah ïa ka hajan dpei, ka siang da u shylliah jong ka ha madan bad ka sdang ban pynrhem ïa ka ding. Hynrei ka jingpang ka nang jur nang jur. Katba ka dang dem khohsiew hajan jong ka, ka ktah da ki sla kti ïa ka shyllang kaba khluit tar tar bad ka dwai artat da ki hajar sien. Wat la kiwei pat ki tnga jong u tnga jong ka ki ïa ong ba kam dei kaei kaei hynrei ka dei tang ka khiehshoh *iba* hynrei ka Ekwephi kam shym la pynsngew ïa ki.

U Okonkwo u lah da wanphai na khlaw bad ha ka tyrpeng kadiang jong u, u rah ïa shisong heh ki phlang, ki sla, ki thied dieng bad ki snepdieng kiba long dawai kynthup de ïa ki dieng dawai bad ki phlang shiah. U leit sha ka trep ka Ekwephi bad u pynhiar ïa ka jingkit jong u bad u sa shong de hangta.

"Wanlam ïa nga u khiew" u ong, "bad ieh ïa ka khynnah marwei hangto".

Ka Ekwephi ka leit ban shim ïa u khiew bad u Okonkwo u jied da kiba bha ba bha na kata ka song, u jied iwei iwei na kawei ka jait ba kin long kat ban biang bad u ot ïa ki. U buh ïa ki jingthung ha u khiew bad ka Ekwephi ka theh um hapoh uta u khiew.

"Katto ka la biang?" ka kylli ynda ka la dep theh jan marshiteng pliang lhong ka um.

"Theh shuh sa tang khyndiat...... nga ong *satang khyndiat*. Pha la kyllut ne?" U Okonkwo u byrthen ïa ka.

Ka buh ïa u khiew ha ding bad u Okonkwo u shim noh ïa ka wait bad u leit phai noh shaka *obi* jong u.

"Pha dei ban peit bha ïa u khiew" u ong haba u ïeng noh nangta "bad wat ai ba kan shlei lut sharud lym kumta ka bor jong ka dawai kan duh noh." U leit noh sha ka trep jong u bad ka Ekwephi ka ap ïa uta u khiew ba shet dawai la kum ba sumar ïa u khunlung uba pang. Ki khmat jong ka, ki shang shiphang sha ka Esinma bad shiphang pat sha u khiew uba thnam bad sa shiphang pat ka peit biang sa sha ka Esinma.

U Okonkwo u wan phai biang haba u la sngewthuh ba ïa ka dawai la shet slem bha. U peit ïa u khiew bad u ong ba ka la biang bad ym donkam shuh ban shet.

"Wanlam hangne ïa ka lyngknot na ka bynta ka Esinma" u ong "wanrah de bad u shylliah rben".

U rah ïa u khiew na ding bad u buh hajan ka lyngknot. Nangta u pynkyndit ïa ka Esinma bad u pynshong ïa ka ha ka lyngknot da kaba buh ïa kawei ka kjat sha ka liang u khiew bad ïa kawei pat sha kawei ka liang, hajan uta u khiew uba khluit bad mih tdem. U tap da u shylliah ïa u khiew bad ïa ka Esinma. Ka Esinma ka ïaleh ban ksaid namar ka jingsat jong ka tdem dawai, hynrei ka la shah bat noh. Kumta ka sdang ban ïam.

Haba la weng noh ïa u shylliah ka la jhieh da ka syep. Ka Ekwephi ka ñiad ïa ka da ka jaiñ lyngkhot bad ka pynthiah biang ha u wei pat u shylliah rkhiang bad tang mar kumta ka ïohthiah biang noh.

LYNNONG 10

Tang mar shu kham jem ka jingshit jong ka sngi, bun bha u paitbah u la sdang ban ïalum ha ka madan shnong *ilo*, bad ha kum kane ka por, ka sngi kam da kynthah shuh ïa ka met jong ki. Ïa ki jinglehniam shnong ki ju pynlong ha kum kata ka por, bad wat la ki ju ong ba ka jinglehniam kan sdang "hadien ba la dep bam ja sngi" hynrei baroh ki sngewthuh ba kan sa sdang kham hadien, kata, haba ka jingkynthah jong ka sngi ka la kham jem.

Na ka rukom ïeng bad rukom shong u paitbah la ithuh shai ba ka jinglehniam ka long na ka bynta ki shynrang. Don shibun ki kynthei, hynrei kine ki shu ïapeit na sha kiar sharud la kum ki bar shnong. Ki rangbah kiba la ïoh nam ki shong ha ki shuki dieng jong ki bad ki ap ïa ka jingbishar ka ban sa sdang artat. Ha khmat jong ki don shi laiñ ki shuki kiba thylli bad ym don mano mano ruh ba shong ha ki. Ki don kumba khyndai tylli. Ki ar kynhun kiba rit pat ki ïa ïeng kham ha jngai hadien kita ki shuki. Ki phai khmat sha ki rangbah. Ha kawei ka kynhun don lai ngut ki shynrang bad ha kawei pat ka kynhun don lai ngut ki shynrang bad kawei ka kynthei. Kata ka kynthei ka dei ka Makbapho bad kita kiwei pat ki shynrang ki dei ki hynmen ki para ki jong ka. Ha kawei pat ka kynhun don u tnga jong ka, u Usowulu, bad kiba haïing hasem jong u. Ka Makbapho bad ki hynmen para jong ka, ki ïeng kum ki stashu i kumba ïa ka dur khmat jong ki u nongohshrong u la pynwandur kum ki 'riew ïaleh. U Usowulu bad kiba haïing hasem jong u pat ki ïa kren pasiaw jam bha. Baroh u paitbah ruh u ïakren ha kata ka por. Ka la long thik kum ka ïew. Na

sha jngai te ka sur ka long kumba kyrhuh u pyrthat namar ba rong ka lyer ïa kata ka sur.

Nangta u nartied u la tied sawa kum ban pynkyndit ïa ki briew. Baroh baroh ki ïa peit shaphang ka ïing jong ki *ekwukwu. Kom, kom, kom, kom* la sawa u nar, bad ka sharati kaba sawa kyndiang bha ka la riew tyngeh. Hadien nangta la wan ka sur jong ki *ekwukwu* kaba sngew khor bha bad kaba sngewshyrkhei. Kata ka sawa ka la ktah bha ïa ki kynthei bad ïa ki khynnah bad ka la don ka jingïaïuh iwei ïa iwei katba ki ïaleh ban phet shadien. Hynrei kata ka la neh tang shiphang arphang. Mynta ki la ïa ïeng noh kham sha jngai shaba idon lad ïa ki ba kin ïamareh shajngai lada uwei na ki *ekwukwu* u wan shajan jong ki.

Ka ksing ka la sawa biang mynta bad ka sharati ruh ka la kynud biang. Ka ïing ki *ekwukwu* mynta ka la long kum ka jaka shong ksuid kaba dap da ki sur kiba sngewtriem: *Aru oïim de de de dei* ! kane ka sur ka la pyndap ïa ka haw haw katba ki tyngshop jong ki kpa tymmen ki dang mih na shapoh khyndew, ki ïanguh paramaki da ka ktien kaba sngewthuh tang paramaki hi. Ka ïing ki *ekwukwu* ka phai khmat sha khlaw, jngai na u paitbah, bad u paitbah u lah ban ïohi tang ïa kaba shadien bad la airong ïa ka da bunjait ki rong bad ki don ki jingringdur ba la ringdur tang da ki kynthei kiba la jied kynsai na ka por sha ka por. Kine ki kynthei pat kim ju ïohi ïa kaba shapoh jong kane ka trep. Ym pat don hi ruh ki kynthei kiba la ïohi ïa ka. Ki sbor bad airong ïa ka kynroh kaba shabar tang hapoh ka jingïalam lynti ki rangbah. Lada ki shu mutdur kai kumno kan long kaba shapoh jong ka ïing, hynrei kata ka jingmutdur kan sah tang bad ki hi. Ym pat ju don kawei ruh ka kynthei ka ban kylli jingkylli shaphang ka bor kaba khlaiñ jong kine ki jait kynhun niam kiba la buhrieh ha ka jait ka khong.

Aru oïim de de de dei! la sawa biang ka sur ha kata ka jingdum, bad la mih ruh kiba kum ki thylliej ding. Ki mynsiem jong ki kpa tymmen ka jait jong ki, ki don shabar jong ka shnong. U nar tied u dang ïai sawa mynta bad ka sharati ka nang ïai kynud kyndiang ha ka sur kaba khlaiñ bad ba syiang bha, kine baroh ki ïatuid lang ha kata ka kulmar.

Nangta la mih ki *ekwukwu*. Hamar kumta hi bad kynthei bad khynnah ki ïa kyang bad pyrta lamwir bad ki khreh phet noh nangta. Kane ka long namar ka sngewthuh ne ka tip hi na lade. Kawei ka kynthei ka shu phet stet noh tang shu mar ïa wan ki *ekwukwu*. Kum ha kata ka sngi, khyndai ngut ki mynsiem kiba la kah noh ïa ki dur jong ki ki ïawan lang bad ka long kaba itriem bha ban peit ïa ki. Ka Makbapho ruh ka la khreh phet hynrei ki hynmen bad para jong ka, ki ïabat noh ïa ka.

Uwei pa uwei u *ekwukwu* u ïeng na ka bynta kawei pa kawei ka shnong jong ka jait jong ki. Ïa u nongïalam jong ki la khot da u Ksuid Khlaw. Ka tdem ka mih na ka khlieh jong u.

Ki khyndai tylli ki shnong jong ka Umophia ki la mih na ki khyndai ngut ki khun shynrang jong u kpa ba nyngkong eh jong ka jait jong ki. U Ksuid Khlaw u ïeng na ka bynta ka shnong Umuru, lane ki khun u Eru, uba long u khun nyngkong eh jong ki khyndai ngut ki shipara.

"*Umophia kwenu*" la pyrta u nongïalam ki *ekwukwu* bad u ngiat ïa ka lyer da ki kti kiba bat de bad ki sla raphia. Ki rangbah pat ki pynbud *"Huui"!*

" *Umophia kwenu*!"

"*Huui*!"

"*Umophia kwenu*!"

"*Huui*!"

U Ksuid Khlaw nangta u dung ïa ka khyndew da u diengduh jong u uba pynmih jingsawa. Bad u sdang ban khih khynñiuh bad pynmih sawa, la kum ba don ba pynshrai ïa une u nar uba ikum ba u don jingim. U shong ha ka shuki kaba nyngkong ka bym pat don ba shong bad kiwei kiwei pat ki phra ngut ki *ekwukwu* ki sa ïa shong ter ter katkum ka kyrdan jong ki.

Ki tnga jong u Okonkwo, lehse bad kiwei kiwei de ki kynthei ki ïapeit bniah ïa u *ekwukwu* u ba-ar uba ïaid sting bha kum u Okonkwo. Bad ki la ïohi ruh ba u Okonkwo um shym la don lang hapdeng ki rangbah ba ïohnam bad kiwei pat ki rangbah kiba shong hadien ka laiñ ba shong ki *ekwukwu.* Watla ki la pyrkhat makna kumta ruh hynrei ki shu ïasngap ha lade hi. Uta u *ekwukwu* uba ïaid sting bha u dei uwei na ki kpa kiba la ïap jong ka jait ka khong. U long uba itriem bad ka met jong u kaba ilali tdem bha. La ai rong ïa ka khmat jong u laitnoh tang ki thliew khmat bad ki bniat ba ïong jong u kiba heh kat ki shynriah kti u rangbah. Ha ka khlieh jong u don artylli ki reng kiba khlaiñ bha.

Haba baroh ki *ekwukwu* ki la ïashong, bad haba ki sawa jong ki baje rit kiba ki deng, kiba pah ha ki met jong ki, ki la jah lut baroh, u Ksuid Khlaw u sdang ban kren ïa baroh artylli ki kynhun bad u phai artat sha ki.

"Nga nguh nga dem ïa pha ko ka met jong u Usowulu", u ong. Kine ki mynsiem barabor ki khot ïa u briew da "ka met'. U Usowulu u dem bad u ktah ïa ka khyndew da ka kti kamon kum ka dak ka jingpyndem.

"Ko kpa jong ngi, ka kti jong nga ka la ktah ïa ka khyndew", u ong.

"Ka met u Usowulu, pha ïa ithuh ïa nga?" u la kylli.

"Kumno ngin ithuh ïa phi ko pa? Phi long palat ïa u pud ka jingsngewthuh jong ngi"

U Ksuid Khlaw nangta u phai sa sha kawei pat ka kynhun bad u kren ïa u hynmen ba rangbah duh jong ki.

"Ka met jong u Odukwe, nga ai khublei ïa pha" u ong, bad u Odukwe u dem shapoh ban ktah ïa ka khyndew. Ka jingbishar hangta ka sa sdang.

U Usowulu u ïaid sha khmat bad u ïathuh ïa kaei kaba la jia, hangta.

"Katai ka briew kaba ïeng hangtai ka dei ka tnga jong nga, ka Makbapho. Nga la shongkurim ïa ka da ka pisa jongnga bad da ki shriew jong nga. Ngam dei ban siew ram ei ei ruh em ïa ki kiaw ki kthaw jong nga. Ngam dei ban siew ram ei ei ruh da ki shriew koko ïa ki. Ha kawei ka step lai ngut na ka ïing jong ki, ki wan sha ïing jong nga, ki shoh ki tied ïa nga bad ki shim noh ïa ka tnga jongnga bad ruh ïa ki khun jong nga. Kane ka la jia ha ka por slap. Nga ap ïa ka tnga jong nga ba kan wanphai biang hynrei ka long lehnohei. Ha kaba khatduh nga leit sha ïing ki kynum ki kong bad nga ong, 'phi la ïa wan shaw noh ïa ka para jong phi. Nga nga khlem beh ïa ka. Phi hi phi ïawan shaw ïa ka. Ka aiñ jong ka jait ka khong ka long ba phin pynphai noh ïa ka bai shongkurim ba nga la siew na ka bynta jong ka'. Hynrei ki hynmen shynrang jong ka tnga jong nga ki ong ba kim don ei ei ban ïakren bad nga. Te nga la pyntip ïa kane sha ki kpa tymmen jong ka jait ka khong. Tang kumta nga la dep. Nga ai khublei ïa phi."

"Ki kyntien jong me ki la biang" ong u nongïalam jong ki *ekwukwu*. "Mynta ngin ïohsngew sa na u Odukwe. Ki kyntien jong u ruh ki lah ban biang hi".

U Odukwe u long uba lyngkot ha ka rynïeng bad uba tylli doh bha. U ïaid sha khmat bad u nguh ïa kine ki mynsiem bad u sdang ban ïathuh.

"U kynum jong nga u ïathuh ba ngi la leit sha ïing jong u, ngi la tied ïa u bad ngi la wan shaw noh ïa ka para jong ngi bad ïa ki pyrsa jong ngi. Kita baroh ki long kiba shisha. U ïathuh ïaphi ba u wan ban pan noh ïa ka bai shongkurim, bad ngi khlem treh ban ai ïa kata ha u, kata ruh ka long kaba shisha. U kynum jong nga u Osowulu, u dei u mrad kynsha aïu re. Ka para jong nga ka la ïashong bad u la khyndai snem mynta. Ha kita ki snem ym don kawei ruh ka sngi kaba ïaid ha sahit bneng kaba un ym bom bad shoh ïa kane ka kynthei. Ngi la ïapyrshang

ban ïapynbeit ïa kine ki jingïakajia la bunsien bad ym lah ñiew hi shuh ïa kita bad ha man kawei pa kawei ka jingïakajia ngi sngewthuh ba u Usowulu u long ka daw jong kine ki jingïakajia —"

"Ka dei kaba shu lamler lut baroh" la halla u Usowulu.

"Arsnem mynshuwa" la bteng u Odukwe, "haba ka dang armet, u shoh ïa ka haduh ba kan da hap khun."

"Ka long kaba shu thok. Ka hap khun namar ka la leit ïathiah bad u samla jong ka".

"Ko ka met u Usowulo, da kaba burom ïa pha" ong u Ksuid Khlaw, bad u pynsngap ïa u. "U briew aïu u ban ïathiah bad ka kynthei ba punkhun?" Hangta la don ka jingïakren eh kum ban mynjur ïa kata da u paitbah. U Udukwe u bteng biang.

"Mynshymsnem haba ka para jong nga ka dang shu koit na ba pang, u shoh biang ïa ka haduh ba lymda ki marjan kim leit ban ïada ïaka, ka la shu shah pynïap ei. Ynda ngi ïohsngew ïa kata, ngi leh kumba ngi ïathuh ïaphi myntan. Ka aiñ ha Umophia ka long lada ka kynthei ka phet na la u tnga ïa ka bai shongkurim ïa ka, dei ban pynphai biang. Hynrei ha kane ka jingjia ka phet khnang ba kan ïada ïa ka jingim jong ka. Ki arngut ki khun jong ka hooid ki long ki jong u Usowulu. Ngim ïania ïa kata, hynrei ki dang khyllung palat ba kin ïakhlad bad ka kmie jong ki. Hynrei pat lada u Usowulu u jem noh na ka jingleh lamwir ka jong u, bad lada u wan ha ka rukom kaba dei ban kyrpad ïa ka tnga jong u, ba kan wanphai noh, kan leh ïa kata, tang ha kawei ka kyndon ba lada u shoh u dat biang ïa ka, ngin ot noh syndon ïa ka tiar jinglong shynrang jong u".

U Paitbah baroh u ïarkhie ïapler ïapang. U Ksuid Khlaw u ïeng joit bad markumta baroh ki ïasngap lut jar. La mih suki ka tdem na ka khlieh jong u. U shong biang bad u khot ïa ki arngut kiba long ki sakhi satar. Baroh arngut ki dei ki marjan jong u Usowulu bad ki ruh ki ïamir jingmut lang shaphang kata kaba shoh kaba dat. U Ksuid

Khlaw hadien u ïeng biang, u sei ïa u diengduh jong u bad u sieh biang ïa u ha ka khyndew. U mareh khyndiat sienjam sha ka liang ba don ki kynthei; baroh na ki ki ïaphet tieng lut haduh tang kat i jaka ba kin lah ban wan phai biang mar mar. Ki khyndai ngut ki *ekwukwu* nangta ki leit noh khnang ba kin ïoh ïakren shaphang kata ka kam ha ïing jong ki. Ki ïasngap jar shi slem. Nangta u nar tied u la sawa biang bad ka sharati ruh ka la kynud biang. Ki *ekwukwu* ki la mih biang sa shisien na ka ïing jong ki kaba don shapoh khyndew. Ki ïanguh iwei ïa iwei bad ki sa wan mih paw biang ha *ilo.*

"*Umophia kwenu*!" byrthen u Ksuid Khlaw da kaba peit artat sha ki 'riew tymmen jong ka jait ka khong.

"*Huui*!" la kynkiw kylla u paitbah, nangta la don ka jingsngapjar bad ka ikumba ka shu hiar na bneng bad ka nguid lut ïa kata ka sawa.

U Ksuid Khlaw u sdang ban kren bad katba nangkren ma u baroh ki ïasngap lut jar. Kiwei kiwei pat ki phra ngut ki *ekwukwu* ki shu ïa sngap jar la kum ki stashu.

"Mynta ngi la ïohsngew na baroh arliang mamla" la ong u Ksuid Khlaw. "Ka kamram jong ngi mynta ka long ba ngim dei ban kynnoh ïa une u briew ne ban ïaroh ïa utai, hynrei ngi don hangne ban pynbeit ïa ka jingïakajia". U phai sha ka kynhun u Usowulu bad u sngap artat khyndiat.

"Ko ka met u Usowulu, nga nguh ïa pha" u ong.

"Ko kpa jong ngi, ka kti jong nga ka la ktah khyndew" la jubab u Usowulu, bad ka ktah artat ïa ka khyndew.

"Ka met u Usowulu ka ithuh ïa nga?"

"Kumno ngan ithuh ïa phi? Phi long palat u pud ka jingsngewthuh jong ngi." la jubab u Usowulu.

"Nga nga dei u Ksuid Khlaw. Nga lah ban pynïap ïa u briew ha kata ka sngi kaba ha ka jingim jong u, ka long kaba thiang tam."

"Kata ka long kaba shisha" la jubab u Usowulu.

"Khie leit sha ki kynum ki kong jong me rah bad shi khiew ka waiñ bad kyrpad na ki ba kin shah ba ka tnga jong me kan wan phai biang sha me. Haba u rangbah u ïashrut bad ka kynthei ïa kata kim ju kheiñ ba ka dei ka jingshlur." U phai sha u Odukwe, bad u sangeh shiphang.

"Ka met u Odukwe, nga nguh ïa pha" u ong

"Ka kti jong nga ka don ha ka khyndew," la jubab u Odukwe

"Pha ithuh ïa nga?'

"Ym don uwei ruh u briew u ban tip ïa phi" jubab u Odukwe.

"Nga dei u Ksuid Khlaw, Nga dei uta u Doh - Tyrkhong - uba - pyndap - ïa - ka shyntur, Nga long ka Ding - kaba - ing - khlem - ki diengïap. Lada u kynum jong me u wanrah ïa ka waiñ sha me, to shah ïa ka para jong me ba kan leit noh bad u. Nga nguh ïa me." U sei biang ïa u diengduh na ka khyndew kaba eh bad u sich biang ha ka.

"*Umophia kwenu*!" u byrthen bad u paitbah u la jubab ïa u.

"Ngam tip balei sa rat ïa ine i kam iba rit ki wan rah shaduh ki *ekwukwu*," ong uwei u rangbah ïa uwei pat.

"Phim tip u jait briew aïu u Usowulu u long? U dei u jait briew u bym ju sngap ïa kano kano ka rai" la jubab uta uwei pat.

Katba ki dang ïakren la wan sa ar kynhun ki briew ban bujli ïa ki kynhun kiba nyngkong bad ki ïaid beit sha khmat ki *ekwukwu*, bad sa kawei pat ka jingpynbeit ïa ka mukotduma knieh khyndew ka la sdang.

LYNNONG 11

Ka miet ka la dum maïan bha. U bnai ruh u mih slem bha ha man la ka miet bad haduh mynta lah ban ïohi ïa u tang ha ka por mynstep phyrngap. Bad ha man ba u bnai u iehnoh ïa ka janmiet bad haba u mih pat ynda la kynih syiar, ka miet ha kum kane ka por ka dang dum ïong ngit la kum u rnga.

Ka Esinma bad ka kmie jong ka, ki ïa shong halor u shylliah hadien ba ki la dep bam ja miet da ka shriew phu-phu bad ka syrwa jhur kthang. Ka pyrdit ba la thang da ka umphniang-diengtlai ka ai ïa i jingshai ba lam byrtem. Khlem ka pyrdit yn ym lah hi ruh ban bam ban dih; kata, yn ym lah ban tip hangno ka shyntur ka don ha ka kata ka dum ïongngit jong ka miet. Ha baroh saw tylli ki trep jong ka phyllaw u Okonkwo ki don ki pyrdit umphniang, bad lada peit na kawei ka trep ïa kiwei pat ki trep, ki i kum ki khmat ba jemnud jong ka jingstem ba malu mala ba ki paw ha kane ka miet ba rben ka jingdum.

Ka pyrthei ka long kynjah haduh katta katta bad lah ban ïohsngew tang ka jingpah jong ki khñiang kiba long noh ki bynta jong ka miet. bad ruh lah ban ïoh sngew ïa ka jingsawa jong u thlong dieng bad u synrei katba ka Nwaïeke ka dung ïa ka phu-phu jong ka. Ka Nwaïeke ka shong kham sha jngai kumba sawtylli ki phyllaw ei ei nangta bad ka long kaba runar bha namar ka ju sdang ïa ka jingshet jong ka ynda la miet. Kawei pa kawei ka longkmie jong ki marjan marpa ki ju sngewthuh ïa ka jingsawa jong u thlong bad u synrei jong ka Nwaïeke. Kane ka jingsawa ruh ka long hi ka bynta jong ka miet.

U Okonkwo u la dep bam lut na baroh ki jingpynkhreh jong ki tnga jong u bad mynta u dang shaniah kai da ka met ha kynroh. U tarc hapoh ka pla jong u ïa ka tangduma. U tied ïa ka ha ka kti ka diang jong u hynrei khlem mih ei ei na ka. Kumta u tied noh ïa ka tangduma ha nup khohsiew jong u khnang ban kynruh ïa u duma. Ka duma jong u Okeke ka ju long beit kumta barabor. Ka shait kylla sngem kloi bha, na ka daw jong ka jingbun palat u phit khiri ha ka. U Okonkwo um ju thied duma shuh na u la slem bah. Hynrei u Idiko u long u briew uba tip bad nangbha ban tylliat duma dih. Hynrei mynta u la kem pang noh.

Ki sur kiba jem mynta ki la mih bad ruh ki jingrwai ki la sawa biang, ïa kine baroh u Okonkwo u lah ban ïohsngew na ki trep jong ki tnga jong u namar kawei pa kawei ka kynthei bad la ki khun ki ïathuh khana puriskam. Ka Ekwephi bad ka khun kynthei jong ka ruh ki ïa shong halor u shylliah ha madan. Mynta ka la dei ka pali jong ka Ekwephi ban ïathuh khana.

"Ha kawei ka por," ka la sdang, "ïa baroh ki sim la khot sngewbha ban ïa bam khawai ha sahit bneng. Baroh ki sim ki la sngewtynnat ïa kata bad ki la pynkhreh ïalade na ka bynta kata ka sngi khraw. Ki airong ïalade da ka rong saw bad ki dro laiphew jait ki dur da u *uli*.

"U Dkar uba ïohi ïa kine ki jingpynkhrch u sa tip ka mut aïu kane baroh. Baroh ka pyrthei jong ki mrad ki la tip lut ïa kane ka jingpynbna bad ym don tang uwei ruh u ban ong ba um shym tip ïa kane ka jingpynbna; u Dkar u long uba sianti bha. U tang shu ïohsngew ïa kane ka jingkhawai ka ban long ha sahit bneng ka ryndang jong u sdang ban dait buid ïa kawei ka jingpyrkhat. Ha kata ka por ka la don ka 'nem sniew bad u Dkar u khlem ïoh bam bha la kumba ar bnai ei ei. Ka met jong u ka la riew ktar ktar kum u dieng lyngkhot uba ïap ha ka shynrong ba suda ka jong u. Kumta u sdang ban thaw buit kumno ba ma u ruh un ïoh leit lang bad ki sha sahit bneng.

"Hynrei um don thapniang pat te," ong ka Esinma

"Sngap shwa seh" ong ka kmie jong ka. "Kata keiñ ka dei ka khana. U Dkar um don ki thapniang, hynrei u leit sha ki sim bad u kyrpad ba kin ïa shah lem ba un leit lang bad ki"

" 'Ngi tip bha ïa me', ong ki sim haba ki ïohsngew ïa u. 'Me long uba buit tuh palat bad me long uba khlem jingsngewnguh. Lada ngi shah ïa me ban wan lang bad ngi, ngi tip ba men sa sdang leh bun ki kam buituh."

" 'Phi phim tip ïa nga,' ong u Dkar. 'Nga dei u briew uba la kylla ka jinglong. Nga tip ba u briew uba leh kam sniew ïa kiwei u lah ruh ban pynsniew ïalade' "

"U Dkar u dei uba thiang thylliej bha, bad hadien katto katne ki sim ki ïamynjur lang ba u dei u briew uba la kylla ha ka jinglong bad baroh na ki, ki la ai ïa ka sner, bad da kine ki sner u la lah ban shna artylli ki thapniang.

"Khatduh ka sngi khraw ka la poi bad u Dkar u dei uba nyngkong ban poi ha ka jaka ba la ïa kut. Haba baroh ki sim ki la ïalum lang, ki sdang ban ïaher lang shi lymbung. U Dkar u la sngewtynnat shi katdei eh bad u la kren pnah dohtaij katba u dang ïaher lang bad ki sim, bad kumta la jied ïa u ban un long u nongkren ha kane ka khawai namar u long uba pnah thylliej bha.

" 'Ka don kawei kaba donkam bha kaba ngim dei satia ban klet,' u ong, katba ki dang ïa her ban poi shata. 'Haba la khot sngewbha ïa ki briew sha ka khawai bah kaba kum kane, ki nongshah khot ki ju shim ki kyrteng thymmai na ka bynta kata. Ki trai nongkhot ha sahit bneng ruh kin khmih lynti na ngi ba ngi dei ban burom ïa kane ka dustur ki barim'

"Ym don iwei ruh na kine ki sim kiba la ju ïohsngew ïa kane ka dustur, tang ba ki la tip bha ïa u Dkar ba wat la u long uba shah jop ha kiwei kiwei ki liang, pynban u dei u briew uba la shang kylleng kylleng bad u tip ruh ïa ki dustur jong kiwei pat ki jait briew. Bad

kumta baroh ki shim ïa la ki jong ki kyrteng thymmai. Haba baroh ki la ïoh ïa la ka kyrteng, u Dkar ruh u shim kawei ka kyrteng. Dei ban khot ïa u da u *Jong phi baroh.*

"Khatduh kata ka kynhun ka la poi sha sahit bneng bad ki trai nongkhot sngewbha ki la kmen ban ïohi ïa ki. U Dkar u ïeng ryngkat bad ki sner ba jrong kiba bunrong bad itynnat bha bad u ai khublei ïa ki nongkhot sngewbha ïa ki. Ka jingkren jong u ka long kaba beit bad pnah bha haduh ba baroh ki sim ki la sngewtynnat palat ba ki la wan ïalam ïa u bad baroh ki ïa kohnguh la ki khlieh ban mynjur tyngeh ïa kaei kaba u kren. Ki nongpdiang sngewbha ruh ki kheiñ ïa u kum u syiem jong ki sim, khamtam ba u i kham pher na kiwei pat.

"Ynda la wanrah ïa u sohot kola ban ïabam, ki briew jong ka sahit bneng ki ïabuh ha khmat kine ki nongshah khot sngewbha, ki jingbam bang ïa kiba u Dkar um pat ju ïohi ne phohsniew mynno mynno ruh. La wanrah ïa ka syrwa kaba dang shu ih na ding ha uta u khiew uba ki shet. Ha ka syrwa dap da ki doh bad ki dohkha. U Dkar u la sma bad pynriew haduh ban da sawa eh. Hangta don ruh ka shriew kpu ïa kaba la shet syrwa rben bha bad ka umphniang-dieng tlai. Shuh shuh ki don sa ki khiew ba buh ïa ka waiñ-diengtlai. Haba la dep buh lang ïa ki baroh ha khmat ki nongshah khot sngewbha, uwei na ki briew jong ka sahit bneng u wan sha khmat ban mad na uwei pa uwei u khiew. Nangta u sa khot ïa baroh ki sim ba kin ïabam. Hynrei u Dkar u kynthih da ka kjat bad u kylli : 'Na ka bynta jongno phi pynkhreh ïa kane ka khawai?'

'Na ka bynta jong phi baroh', jubab uta u briew

"U Dkar u phai sha ki sim baroh bad u ong : 'Phi ïa kynmaw ne em ba ka kyrteng jong nga ka long u *Jongphi baroh*. Ka dustur hangne ka long ban ai bam shuwa ïa u nongkren bad nangta ïa kiwei pat. Kin sa khot ïa phi ynda nga la dep bam shwa ma nga.'

"U sdang ban bam bad ki sim ki la shu ïa khñium ha ka jingdom. Ki briew jong ka sahit bneng pat ki pyrkhat ba ka lah ban dei ka

dustur ban ai shwa ïa ka bam ïa u syiem jong ki. Bad kumta u Dkar u bam ïa kiba bang ba bang bad u dih ar khiew ka waiñ-diengtlai haduh ba ka bam bad ka dih jong u ka la kiew haduh ka shynrong jong u.

"Nangta ki sim ki ïalum lang ban bam da kaba tam bad puh ïa ki shyieng ki shruh kiba u la kawang ha madan shane bad shatai. Don na ki kiba la dom tyngeh ban bam ïa kita ki bam ba la tam. Kumta ki ong ba lah ka leit her noh sha ïing da ka kpoh ba thylli. Hynrei shwa ba kin her, iwei pa iwei na ki, ki ïa shim noh ïa la ki sner ba ki la ai kylliang ha u Dkar. Bad mynta u la sah khlem sner lait noh tang ka shynrong kaba eh ka jong u kaba la dap da ki jingbam bad ka waiñ, ki sner um don shuh ban her biang sha ïing. U kyrpad ïa ki sim ba kin ai ka khubor ïa ka tnga jong u, hynrei baroh ki ïa kyrngah khlieh. Ha kaba khatduh u Tuta, uba la kham dom tyngeh ban ïa kiwei, u shu kylla jingmut syndet kumno re bad u mynjur ban leit ai ïa ka khubor.

" 'Ong ïa ka tnga jong nga', ong u Dkar, 'ban sei lut shabar ïa ki tiar kiba jem kiba don ha ïing jong nga bad sa tap ïa ka phyllaw da kine ki tiar jem khnang ba ngan kynthih nangne na sahit bneng sha pyrthei khlem da don jingmynsaw eiei.'

"U Tuta u la kular ban rah ïa kata ka khubor, bad kumta u sa her noh. Hynrei ynda u poi ha ka ïing u Dkar, u bthah ïa ka tnga jong u ba kan sei lut ïa ki tiar kiba eh kiba don ha ïing. Bad mar kumta hi ka sei lut ïa ki tiar kiba eh jong u tnga jong ka kum ki lyngka, ki waitsum, ki sum, ki suloi bad wat ïa ka tup ruh. U Dkar uba peit najrong sahit u ïohi ïa ka tnga jong u kaba sei lut ïa ki tiar ki tar na ïing shabar, hynrei namar la jngai palat um lah ban ithuh ki dei ki tiar aiu. Haba u sngew ba ka la dei ka por ban leit, u leit la ka leit. U shu hap sa hap na jrong haduh ba u sa sdang sa ka sheptieng namar kam kut shuh kata ka jinghap jong u. Bad hadien nangta kumba riew ka tup jong u, u shu hap phuk-ly-phuk ha phyllaw".

"U ïap noh hangta?" kylli ka Esinma.

"Em," jubab ka Ekwephi. "Ka shynrong jong u ka la pait lyngkhot

lyngkhai. Hynrei don uwei u nongaidawai uba pawnam ha ka shnong ba marjan. Kumta ka tnga u Dkar ka phah khot ïa u bad u lum lang ïa ki lyngkhot lyngkhai jong ka shynrong bad u pyndait lang ïa ki. Dei na kata ka daw, ka shynrong u Dkar kam long kaba ni phloiñ-phloiñ.

"Ym don jingrwai mo ha kane ka khana" kylli pyrthew ka Esinma

"Em kam don", ong ka Ekwephi. "Ngan sa pyrkhat da kawei pat kaba don jingrwai. Hynrei mynta ka dei ka pali jong phi pat ban ïathuh."

"Ha kawei ka por," sdang ka Esinma, "U Dkar bad u Miaw ki leit ban ïakhun lympat pyrshah ïa ki shriew — O em phi, kata kam dei kaba sdang jong ka khana. Ha kawei ka por ka don ka 'nem sniew ha ka pyrthei jong ki mrad. Baroh ki la ïa raikhoh lut lait noh u Miaw, uba dang sngaid bha ka met ka jong u bad kane ka met ka phymai tyngshaiñ bha la kum ba la kyllan umphniang...."

Hynrei hamar kata ka por ka don ka sur syiang kaba sawa ha ka jingkynjah jong ka miet. Ka dei ka Shiclo, ka lyngdoh jong u Akbala, bad ka dang kren da ki kyntien ïathuhlypa. Kata, ha ka jingshisha kam long kaei kaei kaba phylla. Teng khat ka Shiclo ka ju ïoh ïa ka mynsiem jong u blei jong ka bad ha kum kane ka por ka shait ïathuhlypa. Hynrei mynta ka miet ka jer kyrteng ha ka jingkren jong ka, ïa u Okonkwo bad ka da ai khublei ruh ïa u, bad kumta baroh ka ïing ka sem jong u ki ïa sngap ïa kata ka sur. Ki khana puriskam ki la sangeh noh mynta.

"*Akbala do-o-o-o*! *Akbala ekeno-o-o-o-o*," wan ka sur kaba nep kum ka tari kaba ot ïa ka miet kaba dum. "*Okonkwo*! *Akbala ekene jio-o-o-o*! *Akbala sholu iphu ada ïa Esinma o-o-o*!"

Haba la jer kyrteng ïa ka Esinma, ka Ekwephi ka la suh jer ka khlieh la kum u mrad uba sma ïa ka jingïap ha ka haw haw. Ka shadem jong ka, ka la tied kyndeh.

Ka lyngdoh mynta ka la poi ha phyllaw ïing u Okonkwo bad ka dang ïa kren bad u shabar ka trep. Ka ïai ong shi ïai ong ba u Akbala u kwah ban ïohi ïa ka khun jong u, ka Esinma. U Okonkwo u kyrpad ïa ka ba kan wan ha ka por mynstep namar mynta ka Esinma ka la thiah. Hynrei ka Shielo kam pynsngap ïa kaei kaba u kwah ban ong bad ka ïai ban ba u Akbala u kwah ban ïohi ïa ka khun jong u. Ka sur jong ka sawa kum u nar, ki tnga jong u Okonkwo bad la ki khun ki ïohsngew ïa kaei ba ka ong na la ki trep jong ki. U Okonkwo pat u dang ïai kyrpad ba ka khun jong u ka dang pang bad ba ka ïoh thiah. Ka Ekwephi ruh mar mar ka rah ïa ka sha ka kamra thiah ka jong ki bad ka buh ïa ka halor ka jingthiah siej kaba kynjang.

Ka lyngdoh mynta ka patied tyngeh, "Peit ho Okonkwo!" ka maham. "Wat ïa ai nia bad ki kyntien jong u Akbala. U briew u dei seh ban kren haba u blei u kren? Kynmaw bha ïa kata!"

Ka ïaid lyngba pyllun pyllun ïa ka phyllaw u Okonkwo, bad ka sa ïaid beit beit sha ka trep ka Ekwephi. U Okonkwo pat u bud nadien jong ka.

"Ekwephi" ka khot, "U Akbala u ai khublei ïa pha. Hangno ka khun jong nga, ka Esinma? U Akbala u kwah peit ïa ka".

Ka Ekwephi ka mih shabar bad ka rah artat ka pyrdit ha ka kti ka diang jong ka. Ka lyer ka beh malu mala bad kumta ka kah da ka kti kamon jong ka khnang ba ka pyrdit kan ym lip noh. Ka kmie u Nwoïe ruh ka rah ïa ka pyrdit bad ka mih na ka trep jong ka. Ki khynnah ruh ki ïa ïeng haba dum shabar ki trep jong ki bad ki peit ïa kata ka jingjia kaba phylla. Ka tnga ba-khatduh jong u Okonkwo ruh ka mih shabar ban ïadon ryngkat lem bad kiwei kiwei.

"Hangno u Akbala ba u kwah ban ïohi ïa ka?" kylli ka Ekwephi.

"Haei pat lait na ïing jong u ha ki lum bad ki krem? la jubab ka lyngdoh.

"Ngan wan lang bad phi kata," la kren skhem jingmut ka Ekwephi.

"*Tuphia-a*!" la tim ka lyngdoh, ka sur jong ka la bthei kum ka jingbyrthen u pyrthat ha ka por ba rang rkhiang. "Kumno pha nud da pha ka kynthei, ban leit tur ha khmat u Akbala uba khraw, da ka mon sngewbha jong pha? Sumar ho kynthei, ïoh u pynïap ïa pha ha ka jingdom. Wanlam hangne ïa ka khun jong nga".

Ka Ekwephi ka leit rung shapoh trep jong ka bad ka wan mih biang shabar ryngkat bad ka Esinma.

"Alc hangne khun jong nga," ong ka lyngdoh. "Ngan shu bah ïa phi ha met jong nga. I khyllung iba don ha ka met jong ka kmie in ym sngewthuh ba ka lynti ka long kaba jngai."

Ka Esinma ka sdang ban ïam. Ka la sngew juh bha haba ka Shielo ka khot ïa ka da "ka khun jong nga". Hynrei mynta ka Shielo ka long da kumwei pat namar ka ïohi ïa ka ha i jingshai ba tang shiteng jong ka rong lam byrtem.

"Wat ïam seh khun jong nga" ong ka lyngdoh, "ïoh u Akbala un dom ïa phi."

"Wat ïam" ong ka Ekwephi, "kan sa wan ïalam biang noh ïaphi kloi kloi, ngan ai ïa phi khyndiat ka dohkha ban bam" Ka leit rung biang shapoh trep bad ka shim ïa ka shang ba ïong tdem ïa kaba ka shait buh 'kha tyrkhong bad kiwei kiwei ki tiar ban shet syrwa. Ka kdiah ïa ka 'kha tyrkhong ha ki ar lyngkhot bad ka ai ha ka Esinma, kaba bat khop ïa ka.

"Wat sheptieng," ong ka Ekwephi, ka syrpai artat ïa ka khlieh jong ka ïa kaba la khi ryntih ïa u shñiuh jong ka ha ka rukom kaba itynnat. Ki ïa mih biang shabar. Ka lyngdoh ka dem khohsiew tang shiliang bad ka Esinma ka kiew halor ka met jong ka, ha ka kti kadiang jong ka, ka bat ïa ka dohkha bad ki khmat jong ka, ki phyrnai da ki ummat.

"*Akbala do-o-o-o*! *Akbala ekeneo-o-o-o*!....." Ka Shielo ka sdang biang ban kren phawar khublei ïa u blei jong ka. Ka peit pyneh sha baroh sawdong bad ka ïaid lyngba ka trep u Okonkwo, bad ka shu dem haba ka poi ha ki rmiang jong ka tnum sop ïing. Mynta ka Esinma ka la ïam tyngeh bad ka khot ïa ka kmie jong ka. Kumta ki artylli ki sur ki shu jah ha kane ka dum ïong ngit.

Ka jingtlot ba ramïa bad ba phylla ka shu wan syndet ha ka Ekwephi katba ka dang ïeng bad jngoh ïa ka lynti ba ïaid kita ki sur la kum ba peit ka syiar kmie haba i khun marwei jong ka i shah rong noh ha u khlieng. Ka sur jong ka Esinma ka la nang jah nang jah bad lah ban ïoh sngew tang ïa ka jingïaid jong ka Shielo kaba nangïaid jngai bha.

"Balei pha shu ïeng kynthung hangto la kum ba ka shu wan kit tuh ïa ka?" kylli u Okonkwo bad u leit phai noh artat sha ka trep jong u.

"Kan sa wan ïalam biang ïa ka sa tang katto katne por," ong ka kmie u Nwoïe.

Hynrei ka Ekwephi kam ïohsngew eiei ruh em ïa kine ki kyntien pyntngen. Ka ïeng hangta shiphang, bad hadien, kyndit kyndit ka rai ei ei ha lade. Ka ïaid lyngba ka trep u Okonkwo bad ka mih noh shabar. "Phan leit shano u kylli?"

"Ngan leit bud ïa ka Shielo," ka jubab bad ka shu jah noh ha kata ka jingdum. U Okonkwo u khriam ryndang, bad u sei shabar ïa ka tangduma na ka pla snieh blang kaba u kieng.

Ka sur jong ka lyngdoh ka la nangjah nangjah bat kata ka jingjngai. Ka Ekwephi ruh ka ïaid bran bran na ka lynti ïaid kjat bad ka sa phai sha ka liang ka diang shaba mih kata ka sur. Ki khmat jong ka kim don jingmyntoi ei ei ruh em ha kat kata ka dum. Hynrei pat ka lah hi ban bud beit lyngba ki lynti ïaid kjat kiba long 'dew shyiap ïa kaba na baroh arliang la ker da ki ñiut ki ñier bad ki sla kiba jhieh. Mynta ka sdang ban mareh da kaba bat artat ïa ki jymbuiñ jong ka khnang

ba kin ym patied than ïa ka met ka jong ka. Ka jynthud ruh da ka kjat ka diang ïa u tyllong thied uba mih shabar bad ka la kem tieng artat. Ka dei ka dak kaba sniew. Ka dang ïai mareh stet hi mynta. Hynrei ka sur ka Shielo ka nangjngai nangjngai. Ka ruh ka shu mareh mo imat? Kumno keiñ kan lah ban ïaid stet bad la ka bah ïa ka Esinma? Wat la ka miet ka long kaba khriat, hynrei ka Ekwephi pat ka sngew kumba ka la shit namar ba ka shu mareh. Katta ruh ka dang ïai mareh lyngba ki ñiut kiba mih kynrei bad ki jyrmi kiba tap ïa ka lynti. Don ka sien ba ka jynthut bad ka ur artat hangta. Dei ha kata ka por ba ka la sngewthuh ba ka Shielo ka la sangeh ïa ka rwai-phawar ka jong ka. U klongsnam jong ka u la tied stet bad ka ïeng noh artat hangta. Hynrei ka Shielo ka sdang biang ban pynmih sur na ka jaka kaba long tang khyndiat sien jam sha khmat. Hynrei ka Ekwephi kam lah ban ïohi ïa ka. Ka khaprip ïa ki khmat jong ka shiphang bad ka plie biang khnang ba kan ïohi. Hynrei kam myntoi ei ei ruh. Kam lah ban ïohi ei ei palat na ka khmut jong ka.

Ym don khlur ha sahit bneng namar ba dum lyoh slap. Ki ñiang bading ki her sawdong bad la ki jingshai jyrngam jong ki la kum ki sharak rit, kine ki nang pynjur shuh shuh ïa jingdum jong ka miet. Ka jingpynmih sur ka Shielo ka pynlong ïa ka miet ba kan im ryngkat bad ka jingsawa syiang jong ki khñiang khlaw kiba thaiñ ïa kane ka miet.

"*Akbala do-o-o-o*!...... *Akbala ekeneo o-o-o*....." Ka Ekwephi ka bud shitom nadien nadien kata ka sur, kam da jan than bad kam da jngai than eh shuh. Ka pyrkhat ba lehse ki la leit sha kata ka krem ba kyntang. Mynta ba ka ïaid suki ka kham ïoh lad ban pyrkhat. Kan leh kumno haba ka la rung hapoh krem? Kan ym nud ban rung. Kan shu ap ha shyntur krem, marwei ha kat kata ka jingsngewtriem. Ka pyrkhat ïa baroh ki jingshyrkhei jong kata ka miet. Ha kata ka miet ka kynmaw ba mynshuwa ka la ïohi ïa ka *Okbu-akali-odu* kaba long kawei na ki tynrai jong ki jingsniew ïa kaba la pyllait sha ka pyrthei da ki "dawai" kiba khlaiñ kiba ka kynhun 'riewlum ki la shna ha ka por barim bajah ban phah ban ïaleh pyrshah ïa ki nongshun

jong ka hynrei mynta ki la klet kumno ban teh lakam pat ïa ka. Ha kata ka por, ka Ekwephi ka dang wan phai na wah ryngkat bad ka kmie jong ka kum ha kane ka miet ba dum mynta bad ha kata ka miet ki ïa ïohi ïa ka jingthaba kaba her sha ka liang jong ki. Ki la bret noh ïa ki khiew um bad ki dem harud surok bad ki khmih lynti ba kata ka jingshai kan wan noh ha ki bad kan pynïap noh artat ïa ki. Dei tang ha kata ka por ba ka Ekwephi ka ïohi ïa ka *Okbu-akali-odu*. Wat la kata, ka la jia la slem bah, hynrei ka snam jong ka, ka dang suh khriat ha man ba ka kynmaw ïa kata ka miet.

Ïa ka sur jong ka lyngdoh mynta lah ban ïohsngew hateng hateng hynrei ka jingsawa te kam pat duna hi. Ka bneng ka long kaba khriat bad la sdang sa ban hap umjer. Ka Esinma ka synriah. Ka Ekwephi ka kren mian mian "phin Im slem". Ha ka juh ka por ka lyngdoh ruh ka ong, "phin Im slem ko khun jong nga". Ka sur jong ka Esinma ha kat kane ka jingdum ka pynsyaid ïa ka dohnud ka kmie jong ka. Ka nangïaid shitom de artat suki suki.

Hadien nangta ka lyngdoh ka pyrta jam. "Don mano re mano ba bud nadien jong nga!" ka ong. "Lada me dei u ksuid ne u briew, to ai ba u Akbala un khi ïa ka khlieh jong me da ka syrti ba luiñ! To ai ba un khyrwait ïa ka ryndang jong me haduh ba men da ïohi ïa ki khongdong 'jat la jong!"

Ka Ekwephi ka ïeng pyneh noh hajuh. Ka jingmut jong ka, ka ong ha ka, "Ko kynthei, khie leit noh sha ïing shwa ba u Akbala un ktah kti ïa pha" Hynrei kam lah ban leh kumta. Ka ïeng hangta haduh ba ka Shielo ka nang pynbun ïa ka jingjngai hapdeng jong ki bad ka sa sdang biang ban bud ïa ka. Ka lah dep ïaid jngai bha bad mynta ka sdang ban sngew suh tyrsaiñ ha ki ksah bad ha ka khlieh. Nangta ka shu sngew ba ki khlem leit shaba don ka krem. Ki lah dep ïaid lyngba ïa ka naduh hynne; lehse ki la leit pynban sha Umuashi, ka shnong kaba jngai eh na ka jait ka khong. Ka sur ka Shielo mynta ka wan noh tang hateng hateng.

Ka Ekwephi ka sngew ba kata ka miet ka la kham sting. Ki lyoh ruh ki la kham stang bad khyndiat ki khlur ki la paw shabar. U bnai ruh u la khreh ban mih, ka 'mat sngewsih jong u ka la kut noh. Haba u bnai u mih slem bha ha ka por miet, ki briew ki shait ong ba um treh bam, la kum uto u tnga uba sngewsih kumta um treh ban bamja na ka tnga jong u haba ki la dep ïamai ïatim.

"*Akhala do-o-o-o*! *umuashi*! *Akhala ekene unuo-o-o*!" Thik ka la jia kumba pyrkhat ka Ekwephi. Ka lyngdoh mynta ka sdang ban ai khublei ïa ka shnong Umuashi. Yn ym lah ban mut dur ïa ka jingjngai kaba ki la dep ïaid. Haba ki la wanpoi sha ka shnong na ka lynti khlaw kaba rit, ka jingdum ruh ka la nang jem nangjem bad mynta lah ban ïohi malu mala ïa ki dur jong ki dieng ki siej. Ka Ekwephi ka ïaleh ban ksam lyngba da ki khmat jong ka ban ïohi ïa ka khun kynthei jong ka bad ruh ïa ka lyngdoh, hynrei hamar ba ka nang pyrkhat ba kan ïohi ïa ka dur jong ki, kine ki la shu um noh la ka um kum ba kylla um noh kawei ka jingtylli jong ka jingdum kumta ka shu ïaid la ka ïaid ruma noh.

Ka sur jong ka Shielo mynta ka dang ïai sawa katba ka nang ïaid sha khmat. Ka Ekwephi ka ïoh ïa ka jingsngew ba imat ki la ïaid ha ka madan kaba heh, bad ka tharai ba lehse ki la poi ha ka madan *ilo* jong ka shnong, lane ka madan ïalehkai. Bad kumta ka la sngewthuh kumno re kumno ba ka Shielo ka khlem ïaid shuh shaphrang. Ha ka jingshisha ka la wanphai noh. Ka Ekwephi ruh kloi lan ka kiar noh ïa kata ka lynti ba kan dup ïoh ban ïaid. Kumta ka Shielo ka ïaid nangta, bad mynta ki sdang ban phai biang shaphang kata ka lynti kaba ki ïaid ha ka por ba ki wan.

Ka la long ka jingïaid lynti kaba jngai bad kaba thait bha bad ka Ekwephi ka sngew kum ba shu ïaid da thiah ha bun ki jaka. U bnai ruh un sa mih bad wat la um pat paw ha sahit bneng hynrei ka jingshai ka la pynum noh ïa kane ka jingdum. Ka Ekwephi mynta ka la lah ban ithuh ïa ka dur jong ka lyngdoh bad ïa ka jingkit jong ka. Mynta ka kham ïaid suki noh khnang ba kan dup kham jngai noh na ki. Ka tieng ïoh ba ka Shielo ka phai dien syndet bad kumta kan sa ïohi ïa ka.

Ka dwai jam ba u bnai un mih bad un tyngshaiñ. Hynrei mynta ka ïohi ïa ka jingshai ba tang mar shiteng jong u bnai uba sdang ban shai bad kane ka nang kham i shyrkhei shuh shuh pynban ban ïa ka jingdum. Ka pyrthei ha kane ka por, ka dap da ki briew ki bym i thuh dur, ki dur kiba iphylla bad kine ruh ki jah noh suki suki katba ka dang peit lyngngoh ïa ki bad biang kine ki dur ki kylla sa da kumwei pat. Ka don ka por ba ka Ekwephi ka la sheptieng shisha bad sa khyndiat ka la jan pyrta ïa ka Shielo ba kan ïoh paralok bad ka bad kan ai ha ka ka jingsngewlem parabriew. Kaei ba ka la ïohi mynta ka long pynban sa ka dur jong u briew uba kiew ïa u diengtlai, ka khlieh ka don sha ka liang khyndew bad ki kjat pat sha suiñ. Hynrei ha kata ka por ka sur jong ka Shielo ka la sawa biang namar ba ka kren phawar, bad ka Ekwephi ka pynrit biang ïalade, namar ym don symgiew briew hangta. Kam dei shuh ka juh ka Shielo kaba ju shong bad ka ha ïew bad teng teng ka ju thied kpu phresbin ïa ka Esinma, bad ka la ju khot ïa ka Esinma da ka khun jong nga. Mynta ka long da kawei pat ka briew — ka lyngdoh jong u Akbala, u Nongbatai 'tien blei jong ki Lum bad ki Krem. Ka Ekwephi mynta ka nang ïaid suki suki ryngkat bad ki artylli ki jingtieng. Ki jingsawa jong ki kjat ba la tyrsaiñ jong ka, ki long kum ka jingsawa kaba wan na uwei pat u briew uba ïaid nadien jong ka. Ki ksangkti jong ka ki kyllaiñ halor ki shadem lyngkhuit jong ka. Ki umjer ki la hap bad ka lyer ka long kaba khriat. Ha kane ka por kam lah shuh ban pyrkhat wat ïa ki jingma jong ka miet. Ka shu ïaid la ka ïaid khaprip da peit, bad ka kyndit bynriew tang ha ka por ba ka Shielo ka rwai.

Khatduh ki khun noh sha ka lynti ban poi sha ki krem. Naduh kata ka por artat ba ka Shielo kam shym la sangeh shuh ka kren phawar ka jong ka. Ka ai khublei ïa u blei jong ka da ki bun jait ki kyrteng — kum u nongbat bad u trai jong ka lawei, u nongai khubor ïa ka pyrthei, u blei uba lah ban shim noh ïa u briew, ha ka por ba ka jingim jong u ka thiang bha. Ka Ekwephi ruh mynta ka kyndit bynriew noh bad ka jingsngewphieng ka la sdang biang.

U bnai mynta u la mih bad mynta ka lah ban ïohi shai bha ïa ka Shielo bad ïa ka Esinma. Kumno keiñ ka kynthei briew ka lah ban

bah da kaba suk bad kata ruh slem bah, kat ïa ka Esinma, kane ka long kaba phylla shisha. Hynrei ka Ekwephi kam shym pyrkhat ei ei ïa kata. Ka Shielo kam dei ka kynthei briew ha kata ka miet.

"*Akbala do-o-o-o*! *Akbalu ekeneo-o-o-o*! *Shi nekbu ubosi ndu ïa nato ïa uto da luo-o-o*!....."

Ka Ekwephi mynta ka la ïohi ngut nget ïa ki lum ha ka jingshai jong u bnai. Ki long kum ka jylli ba la pyllait noh ka kawei ka dong bad ha ita i dong don ka lynti ïaid kjat ka ban poi shaduh shapdeng duh jong ka jylli.

Ynda ka lyngdoh ka la kam ha kata ka jylli, ka sur jong ka ym tang ba ka sawa arshah hynrei ka la phalang lut sha baroh ki liang. Ka dei shisha ka jaka kyntang jong u blei uba khraw. Ka Ekwephi ruh ka la ïaid antad biang da kaba leh jar jar artat. Mynta ka la sdang artatien balei kala leh stad ban wan shata. Kan ym jia ei ei mo ïa ka Esinma, ka la pyrkhat. Bad lada jia ei ei ïa ka, ka lah hi ban pynsangeh? Kam nud hi ruh ban rung sha ki krem ba shapoh. Ka jingwan jong ka, ka long lehnohei lut baroh, ka pyrkhat.

Katba ka nang pyrkhat ïa kine kiei kiei, kam sngewthuh ba katno ki la jan sha ka shyntur jong ka krem. Bad kumta haba ka lyngdoh ryngkat bad ka Esinma ha ka met jong ka, ki jah noh ha ka thliew ka bym da heh tang kat ban rung ka syiar ruh, ka Ekwephi ka mareh la kum ban pynsangneh noh ïa ki. Katba ka dang ïeng ban peit ïa kata ka jylli pyllun kaba dum kaba rong noh ïa ki, ki ummat ki shu tuid ha ki khmat jong ka bad ka smai halade ba ka tang shu ïohsngew ba ka Esinma ka ïam kan rung beit sha krem ban ïada ïa ka wat la ka long pyrshah ïa baroh ki jait blei ka pyrthei. Ka kut jingmut ba kan ïap lang bad ka.

Hadien ba ka la dep smai kumta, ka shong noh ha kliar u maw bad ka ap noh hangta. Ka jingtieng ka la jah. Ka lah ban ïohsngew ïa ka sur ka lyngdoh, ka sawa bha kum ka nar namar ym don ei ei ruh em ha ka krem. Ka dem ka khlieh ha ka pneh jong ka bad ka ap hangta.

Kam tip katno por ka la ap hangta. Ka lah ban long ba ka la ap slem bha. Ka met jong ka phai sha ka lynti ïaid kjat kaba don shakiar jong ki lum. Ka lah ban ïohsngew eici ka jingsawa nadien jong ka bad ka phai syndet ban peit. Don u briew uba ïeng hangta uba bat bad ka waitsum ha ka kti jong u. Ka Ekwephi ka pyrta jam bad ka ïeng joit nangta.

"Wat leh biej" sawa ka sur u Okonkwo, "nga nangmut pha la leit rung lang bad ka Shielo shapoh jaka kyntang," u kren pyndom ïa ka.

Ka Ekwephi ka khlem jubab ei ei ruh em. Ki ummat sngewnguh ki dap ha ka khmat jong ka. Ka tip mynta ba ka khun jong ka la lait im.

"Khie leit thiah noh sha ïing" ong u Okonkwo. "Nga ngan ap hangne"

"Nga ruh ngan ap. Ka la jan step artad. U syiar nyngkong ruh u la kynih."

Katba ki dang ïa ïeng lang hangta, ka jingmut jingpyrkhat jong ka Ekwephi ka poi sha kita ki sngi mynba ki dang ïa samla. Ka la shongkurim ïa u Anene namar ha kata ka por u Okonkwo u dang duk palat ban ïoh shongkurim. Arsnem hadien ka la ïashong bad u Anene, kam lah shuh ban shah ban ïashong bad u bad kumta ka leit phet noh sha u Okonkwo. Kata ka la jia ha ka por dangstep phyngap. U bnai ruh u tyngshaiñ bha. Ha kata ka por ka dang leit tong um sha wah. Ka ïing u Okonkwo ka don ha ka lynti ban leit sha ka wah. Ka rung hangta bad ka tied ïa ka jingkhang jong u bad u pat u mih shabar. Wat ha kita ki por ruh u Okonkwo um dei u briew uba da bun nia than eh. U shu rah beit ïa ka ha ka jingthiah jong u bad ha ka jingdum u sdang ban twad ïa ka na ka jaka ba suk ban law jaiñ.

LYNNONG 12

Ha ka step kaba bud baroh ki marjan marpa ki la ïaleh shongshit namar ba u paralok jong u Okonkwo, u Oberika, u khawai sngewbha namar kin leh ïa ka niam *uri* na ka bynta ka khun kynthei ka jong u. Ka dei ka sngi ha kaba u shynrang (haba u la dep ban siew lut ïa ka bai shongkurim kaba long ha ka dor kaba heh) un wanrah ïa ka waiñ -diengtlai ym tang na ka bynta ka kmie bad u kpa jong ka bad ïa ki ha haïing ba hasem trai jong ka, hynrei u dei ban khot lut ïa ki rangbah ïa kaba la khot da ka kynhun *umunna*. Kumta la khot sngewbha lut ïa baroh — naduh ki shynrang, kynthei haduh ki khynnah. Hynrei ha ka jingshisha, kane ka jingleh niam ka long na ka bynta ka kynthei bad kiba paw khmat ha kane ka jinglehniam ka dei kata ka nongleit kurim bad ka kmie jong ka.

Tang mar ïashai mynstep, ïa ka bam step la bam kloi kloi bad ki kynthei bad ki khynnah ki sdang ban ïalum ha phyllaw ïing u Oberika ban ïarap kam ïa ka kmie ka nongleit kurim bad kane ka jait kam ka long kaba eh tangba ka long kaba sngewtynnat bha.

Ha ki ïing ki sem jong u Okonkwo ruh ka don ka jingïakhih shane shatai kumba long lem kiwei kiwei ki ïing jong ki para marjan. Ka kmie u Nwoïe bad ka tnga ba-khatduh jong u Okonkwo ruh ki la ïadep khreh dep khrum ban leit sha phyllaw ïing u Oberika ryngkat bad ki khun ki kti jong ki. Ka kmie u Nwoïe ka rah shi shang ki shriew koko, shi song ka mluh bad ka 'kharang ban ai sngewbha ïa ka tnga u Oberika. Ka tnga khatduh jong u Okonkwo, ka Ojiwko ruh ka rah shishang ka kait, ki shriew koko bad shi khiew rit ka umphniang-diengtlai. Ki khun jong ki pat ki ïarah um ha ki khiew.

Ka Ekwephi ka la thait bad shoh samthiah namar ki jingjia kiba ka la ïa kynduh kiba da pynduh bor shisha ïa ka, ha kata ka miet ba la dep. Kam pat da slem eh naduh ba ki wanphai pat sha ïing. Ka lyngdoh ha kata ka miet ka bah ïa ka Esinma kaba la ïohthiah, bad ka shu par da ka kpoh ban mih noh shabar na ka jaka kyntang la kum ba par u bseiñ. Ka khlem da peit bha hi ruh ïa u Okonkwo bad ïa ka Ekwephi lane kam shym pyni hi ruh ba kan sngew phylla ban ïohi ïa ki ha ka shyntur jong ka krem. Pynban ka shu peit beit sha phrang bad ka leit phai biang noh sha shnong. U Okonkwo bad ka tnga jong u pat ki ïa bud ïa ka na kham na jngai. Ki nangmut ba ka lyngdoh kan leit beit sha ka ïing jong ka, hynrei ka leit pynban sha phyllaw u Okonkwo, ka ïaid lyngba ka *obi* jong u bad beit beit ka rung sha ka trep ka Ekwephi bad ka ïaid sha kamra thiah jong ka. Ka pynhiar biang biang ïa ka Esinma halor ka jingthiah bad ka phet noh khlem kren ïano ïano ruh.

Haba kiwei kiwei ki dang ïa khih khrum khrum shane bad shatai, ka Esinma pat ka dang ïohthiah lyngngai bad ka Ekwephi ka phah ïa ka kmie u Nwoïe bad ka Ojiwko ban ong ïa ka tnga u Oberika ba kan sa wan slem. Ha ka jingshisha ka la dep pynkhreh lypa shishang ka shriew koko bad ka dohkha ban leit ai sngewbha ïa ka tnga u Oberika, hynrei ka dang hap ban ap shwa haduh ba ka Esinma kan da kyndit thiah.

"Pha ruh ïalade pha dei ban thiah shwa" ong ka kmie u Nwoïe. "Pha la ithait bha".

Katba ki dang ïakren kumne ka Esinma ka mih napoh ka trep, bad ka kyrjiaw ïa ki khmat bad ka kyrbeit ïa ka met jong ka. Ka ïohi ïa kiwei pat ki para khynnah kiba rah bad la ki khiew um na ka bynta ka tnga u Oberika. Kumta ka leit rung biang sha trep bad ka sei ïa u khiew um u jong ka.

"Phi lah hun ka thiah?" kylli ka kmie jong ka.

"Hooid" ka jubab, "Ïa ngin ïa leit noh."

"Em phi dei ban bam shwa ïa ka bam step," ong ka Ekwephi. Bad ka leit rung sha ka trep jong ka ban pynshit ïa ka syrwa jhur kaba ka la dep shet lypa mynmiet.

"Ngi te ngin nang leit noh," ong ka kmie u Nwoïe. "Ngan sa ong ïa ka tnga u Oberika ba phan sa wan kham hadien". Bad kumta baroh ki ïamih noh ban leit ïarap kam ïa ka tnga u Oberika —kiba ïaleit shata ki long ka kmie u Nwoïe bad ki saw ngut ki khun jong ka bad ka Ojiwko bad ki arngut ki khun jong ka.

Katba ki dang ïa ïaid najan ka *obi* u Okonkwo, u Okonkwo u kylli : "Mano pat ban shet bam miet ïa nga?"

"Ngan sa wan ma nga ban leh ïa kata", ong ka Ojiwko.

U Okonkwo ruh u la sngewthait bad shoh samthiah artat, wat la ym don ba tip ïa kata, u khlem thiah shi khmat ruh ha ka miet kaba la dep. U la sngew shoh samthiah hynrei u khlem pynpaw pat ïa kata. Ha ka por ba ka Ekwephi ka dang bud ïa ka lyngdoh, u te u dang pyrkhat rangbah shwa shipor bad hadien nangta u sa shim ïa ka waitsum bad u la leit sha jaka kyntang, bad u pyrkhat ba kin ïa don beit hangta. Dei tat haduh ba u poi hangta ba u pyrkhat noh halade ba lehse ka lyngdoh ka la rai ban ïaid sawdong shwa ïa ka shnong. Dei na kata ka daw ba u Okonkwo u wan phai shwa sha ïing bad u shong ban ap artat. Haba u sngew ba u la ap slem bha ha ïing u leit phai biang sha kata ka jaka kyntang. Hynrei ki Lum bad ki Krem ki kynjah kum ba ïap. Dei haduh ka kylla kaba saw ba u shem ïa ka Ekwephi bad dei ha kata ka por artat ba u sngew khia ka jingmut da ka jingsngewsohsat.

Ka phyllaw u Oberika ka la ibun kam la kum ba shna ïing ki dkhiew. La pynïeng ïa ki dpei laidong ha man la ki jaka ba i long ban thaw dpei bad ki leh ïa kane da ki maw khyndew kiba la lape bha bad kiba la dep thad sngi khnang ba kin ïoh sliew ding hapdeng kine

ki maw khyndew. Shiphang shiphang ïa ki khiew la kyntiew ha dpei bad sa shiphang pat la rah noh ïa ki ha madan, bad ïa ka shriew shet phu-phu la dung ha ki spah tylli ki thlong. Don napdeng ki kynthei kiba shet ïa ki shriew bad ïa ki phandieng bad kiwei pat ki pynkhreh ïa ka syrwa jhur. Ki samla shynrang pat ki dung ïa ka phu-phu lane ki ïathlieh dieng. Ki khynnah rit pat ki ïa leit bun kylla sha ka wah ban tong um.

Don lai ngut ki samla shynrang kiba ïarap ïa u Oberika ban pynïap ïa ki artylli ki blang khnang ban ïoh shet syrwa. Ki long ki blang kiba sngaid bad dap doh bha, hynrei ïa uba kham sngaid ki teh shwa ha u dieng hajan ka kynroh jong ka phyllaw. Une u blang u heh jan kat u masi khun. U Oberika u ïoh ïa une u blang da kaba phah thied ha uwei na kiba haïing jong u shaduh Umuike. Dei ïa une u blang ba u mut ban ai sngewbha da uba im ha ki kiaw ki kthaw jong u.

"Ka ïew Umuike ka long ka ïew kaba phylla shisha" ong uta u samla, uba leit thied ïa une u blang ba ratbah, ba la phah da u Oberika. "Don bun palat ki nongïew bad ki nongsiew nongtda ha kane ka ïew bad kata ka jingbun briew ka long palat shisha ba lada phi kawang ïa uwei u shyiap, une u shyiap un ym lait jaka ban hap khyndew biang."

"Phi i kata ka long namar ka jingtrei borbah jong kawei ka dawai" ong u Oberika. "Ki nongshongshnong jong ka Umuike ki kwah ba ka ïew jong ki kan heh bha bad kan klun lut ïa kiwei pat ki ïew jong ki marjan shnong. Kumta ki shna kawei ka dawai kaba khlaiñ bha ha ka bor. Man la ka sngi ïew, shwa ba u syiar nyngkong un kynih, kane ka dawai ka ïeng ha jaka ïew ha ka dur jong ka kynthei kaba rah bad ka pangkha. Da kane ka pangkha jadu ka kaweh ïa baroh kawei ka ïew bad ruh ïa kiwei ki nongshongshnong. Ka kaweh sha khmat bad shadien, sa sha kamon bad sha ka diang jong ka".

"Bad kumta baroh baroh ki ïatuid lut sha kane ka jaka ïew," ong uwei pat u briew, "naduh kiba hok bad haduh ki nongtuh ruh ki wan lut hangta. Hangta ha ïew ki lah ban tuh wat ïa ka jaiñ ba phi teh ha syngkai ruh".

"Hooid keiñ" ong u Oberika. "Nga la maham ïa u Nwankwo ba un pyndonkam bha ïa ki khmat bad ba un pynnep bha ïa ki shkor. Shisien la don uwei u briew uba leit ban die blang hangta. U teh ïa ka da u tyllai uba rben bad u sa teh pat ïa uwei pat u tduh jong uta u tyllai ha ryndang kti. Bad katba u dang ïaid ha ïew u ïohi ba ki briew ki ïa kdew kti lut ïa u, la kumba kdew ïa uba biej. Une u briew um sngewthuh ïa kane ka jingleh jong ki briew ïa u tat haduh ba ynda u phai shadien u ïohi ba u khlem ñiah ïa ka blang hynrei u la tan pynban da u dieng tylli uba khia".

"Phi tharai u nongtuh un lah ban leh kum ïa kita ki jait kam marwei?" kylli u Nwankwo.

"Em phi" ong u Oberika. "Ki pyndonkam da ka dawai keiñ".

Haba ki la dep ot ïa ki blang na ryndang bad pjiar ïa ka snam ha ka pliang lhong, ki syang ïa ki ha ka ding ban pynkhuid lut ïa ki shñiuh, bad hangta la don ka jingsma shñiuh, kaba khleh lang bad ka sma tdem jingtah. Hadien kata ki sait ïa ki bad ki sa pharia khnang ba ki kynthei kin ïoh ban shet syrwa.

Kat kane ka jingïaid ryntih ki kam ki jam kumba trei ki dkhiew, hynrei pat kyndit kyndit ka wan ka jingpynthut. Ka dei ka sur ba la pyrta kaba wan na sha jngai : *oji odu ashu ijiji-o-o* (*ka dei ka nrad kaba pyndonkam ïa u tdong ban beh skaiñ*). Baroh ki kynthei ki la sangeh lut ka kam ka jam bad ki la ïamareh lut shaphang ba wan kata ka sur.

"Ngim lah ban shu ïa mareh lut kumne, ban shu ïa ieh lut ïa ka shet ka tiew bad ka jingshet baroh kan sa ingkhong lut" la kynteit ka Shielo, kaba long ka lyngdoh. "Lai ne saw ngut na ngi, ngi dei ban shong beit hangne".

"Kata ka long kaba dei" ong kawei pat ka kynthei "ngin shah ïa ki lai ne saw ngut ki kynthei ba kin peit hangne ïa ka shet ka tiew"

Kumta san ngut ki kynthei ki ïashong noh hangta ban peit ïa ka shet ka tiew bad kiwei kiwei pat ki ïaleit ban peit ïa ka masi kaba la

lait na sem. Haba ka shnong ka ïohi ïa ka ki ñiah noh ïa ka sha u trai masi, uba markumta hi u hap siew ïa ka kuna sha ka shnong namar ba ka shnong ka la hukum ba uno uno uba pyllait lan ïa ka masi sha ki jingthung u briew, u dei ban siew ïa ka kuna. Haba ki kynthei ki la buh ïa ka dor jong ka kuna, ki ïa peit noh para maki mano na ki kynthei kiba khlem wan mih haba la kynto sawa hangta ha shnong.

"Shano ka Makboko?" kylli kawei na ki

"Ka don ha jingthiah pang" ïathuh kawei na ki para marjan. "Ka pang khieshoh *iba*"

"Sa kawei pat kaba khlem wan mih ka dei ka Udenkwo," ong kawei pat ka kynthei, "kane ka ïoh khun rit bad i khun jong ka im pat dap wat tang arphew phra sngi ruh"

Kito ki kynthei kiba ka tnga u Oberika ka khlem phah ïarap shet ïarap tiew ki leit phai noh sha ïing, bad kiwei pat ki shi kynhun ki leit biang sha phyllaw u Oberika.

"Ka masi jongno kata" kylli kita ki kynthei kiba ïa ap ïa ka shet ka tiew.

"Ka dei ka masi u tnga jong nga" ong ka Eselakbo "iwei na ki khun barit jong nga i kum plie ïa ka jingkhang jong ka sem masi"

Ynda la noh phai sngi ki ar khiew ki waiñ-diengtlai ki la poi na ki kiaw ki kthaw u Oberika. La sam don burom ïa ki kynthei, kiba ïa dih mar mar shi pela ne mar mar ar pela, khnang ba kan ai bor ïa ki ha ka shet ka tiew. Ki la leit ai ruh katto katne sha ka nongleit kurim bad ruh sha ki kynthei kiba ïa synran ïa ka, kiba ha kata ka por ki khi pynitynnat khatduh ïa u jingdeng khlieh jong ka bad ki sleh ïa u powdar dieng kam ha ka snieh doh bani jong ka.

Haba ka jingshit jong ka sngi ka la sdang ban kham jem khyndiat, u khun jong u Oberika, u Maduka, u shim ïa u synsar ban sar ïa ka madan kaba don ha khmat ka *obi* u kpa jong u. Bad ikumba ki da ap khnang ïa kata, bad ha kata ka por ki ba haïing hasem bad ki lok ki jor u Oberika ki la sdang ban ïa poi, bad uwei pa uwei u rangbah u kieng ïa ka pla sniehblang bad u kyllaiñ ïa u shylliah sniehblang hapoh ki kti jong u. Ïa ki katto katne ki rangbah la synran da ki khun shynrang jong ki bad ki ïarah ïa ki lyngknot ba la ot dur bha. U Okonkwo u dei uwei na ki. Baroh ki ïashong ha kata ka dur ban pynlong marshiteng ïa ka jylli pyllun. Ka por wan poi jong kiba haïing u nongleit kurim bad ma u ruh kam slem shuh.

U Okonkwo u sei shabar ïa ka tangduma jong u bad u tyrwa ïa u Okbiwphi Esenwa, uba shong marjan bad u. U Esenwa ruh u shim ïa ka, u tied ha ka nup khohsiew, u kyrshut artat ïa ka kti ka diang ha ka met jong u ba kan rkhiang, shwa ba un buh duma ha ka. Ki jingleh jong u ki long kiba u da pynshongnia bha bad u kren artat katba u dang leh kumne :

"Nga khmih lynti ba ki kiaw ki kthaw jong ngi kin wanrah bun tylli ki khiew waiñ. Watla ki wan na ka shnong ïa kaba la tip ba ka long ka shnong ba khapnap, hynrei ki dei ban sngewthuh pat ba ka Akuke ka lah ruh ban long ka mahadei jong u syiem."

"Kim nud hi phi ban wanrah duna ïa ki lai phew khiew" ong u Okonkwo. "Ngan sa ong ma nga lada ki leh kumta".

Ha kata ka por u khun u Oberika, u Maduka u pyllait ïa u 'lang heh na khrum ïing, khnang ba kiba haïing jong u kpa jong u kin peit. Baroh ki la ïaroh ïa kata ka jingleh bad ki ïaong ba kata ka dei ka rukom ba ki dei ban leh. Bad ïa u blang ki sa ring biang sha khrum ïing.

Tang mar shiphang hi, ki kiaw ki kthaw ki la sdang ban wan poi. La wan shwa shi kynhun ki samla shynrang bad ki khynnah shynrang bad iwei pa iwei na ki ïarah mar mar shi khiew ka waiñ. Kiba ha ïing u Oberika pat ki nang ïa ñiew ïa ki khiew katba ki nang wan. Arphew,

arphewsan. Ka la don ka jingsangeh kaba kham neh slem hadien kata bad ki nongkhot khawai ki ïapeit iwei ïa iwei la kum ba kin ong "nga la ong em". Hynrei hadien kata, la wan poi shuh shuh ki khiew. Mynta ruh ki ïa bteng ïa ka jingñiew, laiphew, laiphewsan, sawphew, sawphewsan. Ki trai nongkhot sngewbha ki la kyrngah khlieh bad ikumba kin shu ong pat kumne, "Mynta te ki la idon ka maiñ akor long briew" Baroh ki khiew ki don kumba sanphew tylli. Hadien ba ki la wan ki nongrah khiew la bud sa u Ibe, u nongleit kurim ryngkat bad ki rangbah jong ka ïing ka sem jong u. Ki ïa shong ha kata ka rukom ban pynlong sa shiteng ka jylli kum u bnai ba mih tang shiteng kum ban pyndap ïa kawei pat ka shiteng jylli ba la shong da ki trai nongkhot sngewbha. Ki khiew buh waiñ pat ki don hapdeng jong ki baroh. Nangta ka nongleit kurim, ka kmie jong ka bad hynriew ngut kiwei pat ki kynthei bad ki khynnah kynthei ki mih na ka phyllaw kaba kham shapoh bad ki ïa ïaid sawdong kata ka jylli ban ïa khublei kti bad baroh kiba ïa shong hangta. La ïalam nyngkong da ka kmie ka nongleit kurim, bad bud sa ka nongleit kurim bad nangta sa da kiwei pat ki kynthei. Ki kynthei kiba la dep shongkurim ki phong da ki jaiñ kiba iphuh iphieng bha bad ki khynnah kynthei pat ki ïadeng da ki kpieng saw bad ïong ha ki syngkai jong ki bad ki phong ki khadu kjat rynnong.

Haba ki kynthei ki la ïa shim ïa la ki jaka shong, u Oberika u ai ïa ki sohot kola ha ki kiaw ki kthaw jong u. U hynmen rangbah jong u u pynpait shwa ïa u ba nyngkong bad u ong, "une u long ba ngin ïa koit ïa khiah ho" bad u sa pynpait ïa u. "Bad to ai ba kan don ka dei-kha dei-man hapdeng ka ïing jong phi bad ka ïing jong ngi ho.

U Paitbah u jubab : "Ho-oid,"

"Mynta ka sngi ngin aiti haphi ïa ka khun kynthei jong ngi. Kan long ka tnga kaba bha ïa phi. Kan kha ruh khyndai ngut ki khun shynrang kum kata ka longkmie jong ka shnong jong ngi ho"

"Ho-oid"

Uwei na ki 'riew tymmen ha ka kynhun ba ong "Hooid" uba wan lang sha kata ka khawai u ong : "To kan don ka jingïadei kaba bha hapdeng jong phi bad hapdeng jong ngi mo"

"Ho-oid"

"Kane kam dei ka sien kaba nyngkong ho, ba ki briew jong nga ki la wan ban shong bad ka khun kynthei jong phi. Wat ka kmie jong nga ruh ka long kawei na ki"

"Ho-oid"

"Bad kane kan ym dei ka kynti kaba khatduh, namar phi don ka jingïasngewthuh bad ngi bad ngi ruh ngi ïahap jingmut lang bad phi. Phi long na ka ïing ka sem kaba bha."

"Ho-oid"

"Kin mih ki rangbah kiba khraw ka kamai ka kajih bad ki 'riew kieng wait de ho" u peit artat sha ka liang u Okonkwo. "Ka khun kynthei jong phi kan kha ha ngi ki khun shynrang kiba kum ma phi ho"

"Ho-oid"

Mynta ki ïasdang ban bam ïa u kola bad ka jingdih ïa ka waiñ-diengtlai ruh ka la sdang. Ki rangbah ki ïa shong shi shi kynhun kumba saw ne san ngut bad ki ïabuh ïa u khiew ha pdeng jong ki. Haba la jan miet, la wanrah ïa ki bam ha ki nongshah khot sngewbha. Don bun tylli ki pliang lhong heh kiba buh ïa ka phu-phu bad ki khiew syrwa kiba dang mih tdem. Don ruh ki shriew ba shet da ka umsyep. Ka la long ka khawai kaba khraw bha.

Haba la dum bha ngaiñ, ïa ki dongmusa la pynïeng ha ki lai tylli ki dieng bad dei ha kata ka por ba ki samla shynrang ki sdang ban ïarwai ïaphawar. Ki rangbah ki ïa shong pyllun bad ki nongrwai ki ïaïaid sawdong sawdong bad ki ïarwai ïaroh ïa uwei pa uwei u rangbah

haba ki leit hajan jong ki. Ki don beit kaei re kaei ba kin nam ïa uwei pa uwei u rangbah. Don napdeng jong ki dei ki nongrep kiba la pawnam, katto katne na ki, ki dei ki nongkren paitbah kiba pnah bha kiba ju kren na ka bynta ka jait ka khong; u Okonkwo u dei u nongïalympat uba triem bha bad u 'riewthma uba dang im. Haba ki la dep tawiar sawdong, ki shong noh hapdeng, bad ki khynnah kynthei pat ki ïamih napoh phyllaw ba kham shapoh ban ïashad ïa kmen. Ha kaba nyngkong ka nongleit kurim kam shym la don ryngkat lang bad ki. Hynrei khatduh ynda ka la wan mih hapdeng jong ki, ka rah ïa u syiar ha ka kti kamon jong ka, bad baroh baroh ki ïapyrta da ka sur kaba jam. Kita kiwei kiwei ki nongshad pat ki ïa pyllait jaka ïa ka ba kan ïaid. Ka ai ïa u syiar ïa ki nongtem bad ka sdang ban shad. Ki khadu kjat jong ka, ki pynmih ka jingsawa katba ka nang shad, ka met jong ka pat, ka phymai da u powdar dieng kam haba ka jingshai stem jong ka sharak ka thaba ha ka. Ki nongput nongtem pat bad la ki jingtem kiba thaw da ka dieng, da u dew byrtha bad da ka nar ki ïarwai kawei hadien kawei pat. Baroh ki ïakmen ïa sngewbha lut. Ki ïarwai ïa ka jingrwai thymmai jong ka shnong :

"Lada nga bat kti ïa ka
Ka ong pynban, 'wat ktah ho!'
Lada nga bat ïa ka kjat
Ka ong biang, 'wat ktah!'
Hynrei haba nga ktah ïa u kpieng-syngkai
Ka leh kum bym tip eiei"

Ynda ki nongwan ki la shong slem hangta ki la ïa khreh noh ban mih, bad ki ïabtin ïa ka nongleit kurim ba kan leit noh bad ki bad ka dei ban sah hangta hynñiew taiew bad ki ba haïing jong u shynrang. Haba ki mih nangta ki da ïarwai artat artat bad haba ki leit noh ki da leit kren ruh ïa ki rangbah kiba kham pawnam kum ki jong u Okonkwo. U Okonkwo ruh u ai sngewbha ïa ki da ki artylli ki 'iar ryngkuh.

LYNNONG 13

Ko-di-di-ko-ko-di-ko. Di-ko-ko-di-ko. Ka dei ka sur jong ka *ekwe* kaba kren ïa ka jait ka khong. Kawei na kiei kiei kiba uwei pa uwei u rangbah u nang bad u tip ka long ïa ka ktien kaba la pynmih da kaba pyrsad ha ka tynghung ba la shna na ka kynja dieng. Diim ! Diim! Diim! la sawa ka ktang haman la ka teng.

U syiar nyngkong ruh um pat kynih, ka Umophia ruh ka dang shah nguid tylli ha ka jingïohthiah bad ka jingjar jar jong ka miet ha ka por ba ka *ekwe* ka sdang ban kren bad kane ka ktang ka pynpra lut ïa ka jingjar jar. Ki rangbah baroh ki ïakhih ksaid halor ki jingthiah siej ki jong ki bad ki ïasngap dngong ha ka jingkwah tip eiei. Kane ka sur ka sngew kum ban kad noh artat ïa ka sahit bneng. Don ba ïap imat. Di-ko-ko-di-ko-di-di-ko-ko la tuid ka jingpyrta ha kane ka lyer prem miet. Ka jingsngewsih bad ka jingtlot bor ki kynthei ka la lang kum ki shyiap sngewsih ha ka khyndew. Mynta biang ka shadem ba khia da ka jingsngewsih ka paw biang shabar man ba u briew u rung sha jaka ba ïap briew. U pynmih ka sawa shisien bad arsien bad kata ka sawa ka don ha ka, ka jingsngewsih rangbah bad nangta u shong ryngkat bad kiwei ki rangbah ban sngap ïa kata ka jingud jingnam jong ki kynthei bad ïa kata ka sur kaba phylla jong ka *ekwe*. Mynta ruh ka ktang ka ïai kyrhuh biang. Ïa ka jingïam jong ki kynthei yn ym lah ban ïohsngew palat na ka shnong kaba ki shong ki sah, hynrei ka *ekwe* ka rah ïa ka khubor sha baroh khyndai tylli ki shnong bad wat shabar jong ka ruh. Ka sdang da kaba ñiew kyrteng ïa ka jait kumne : "*Umophia obodo dike* ! *Umophia obodo dike*,

"ka ri ka jingshlur". "*Umophia obodo dike*! *Umophia obodo dike*! Ka ïai ban ïa kane ka juh shi kajuh, bad katba ka nang pynsngew kumne, ka jingsngew sahnud ruh ka la nang lang ha kawei pa kawei ka dohnud kaba pynhiar mynsiem ha ka jingthiah siej ha kata ka miet. Nangta ka sur ka la nangwan shajan shi shajan bad ka da jer ïa ka shnong : *"U Ikiwdo u jong u mawtylliat u ba stem* ! " Kane ka dei ka shnong u Okonkwo. Ïa ka kyrteng Ikiwdo la nang ïai khot shi nang ïai khot bad ki rangbah ki ïa ap kum ban duh mynsiem noh ha baroh ki khyndai tylli ki shnong. Ha kaba khatduh ïa ka kyrteng une u briew la ong beit bad ki briew ki pynhiar mynsiem jylliew, "u E-u-u, u Esiwdu u la ïap". Ka jingsuhkhriat ka la sdang ban ksam ïa ka met u Okonkwo namar u kynmaw ïa ka sien kaba khatduh kaba une u tymmen u wan kai sha u. "Uto u khynnah u kam kpa ïa me" u la ong. "Wat ïadon kti ho ha ka jingpynïap ïa u"

U Esiwdu u long uba pawnam bha bad kumta baroh ka jait ka khong ka la ïa don ha ka sngi on tep ïa u. Ki ksing kiba ju tied naduh ka por hyndai ha ka por ba ïap ki la sawa, la siat ïa ki suloi bad la siat ruh ïa ki ktang, bad ki rangbah ki la ïakhih shane shatai da ka jingshongshit, ki ïa pom lut ïa ki dieng ne ki mrad kiba ki ïohi, ki ïakynthih nalor ki kynroh bad ki ïakiew hajrong tnum ban shad. Ka dei ka sngi on tep ïa u khla-ka-wait, bad naduh mynstep haduh mynmiet ki khla ka-wait ki ïawan bad ki ïaleit katkum ka ryta jong ki. Baroh ki ïaphong da ki sopti raphia bad ïa kane ka sopti la shna da ki thri diengtlai kiba la dep syang ha dpei bad ïa ka met jong ki, la tah da u shok bad u rnga. Mynta bad sa shisien biang ki *ekwukwu* ki wan mihpaw na ka pyrthei ka jong ki, bad ki kren da ka ktien kaba sngew shyrkhei, ka bym dei kum ka sur briew ha pyrthei bad ïa ki la tap lut da ka jingkup raphia. Don napdeng jong ki kiba ishyrkhei bha, bad ka la don ka jingïakhih naduh mynstep ban phet khnang ban ïoh jingïada haba uwei na ki u wan bad ka waitsum kaba nep, hynrei la khang noh ïa u ba un pynmynsaw briew da ki arngut ki rangbah kiba teh ïa u da u tyllai uba skhem na ka syngkai ka jong u.

Hateng hateng u phai pyllun pyllun bad u beh ïa kita ki rangbah, bad kine ki rangbah ruh ki ïa mareh ban ïada ïa ka jingim lajong. Hynrei barabor ki wanphai biang sha u tyllai uba jrong uba bud nadien jong ki. U rwai ha ka sur kaba sngewtriem ban ïathuh ba u Ekwensu, lane u Ksuid u la rung ha ka khmat jong u.

Hynrei uba kham shyrkhei na kita baroh un sa wan mih. U dei uba ju don barabor marwei marwei bad ka met ka phad jong u ka long kum ka synduk ïapbriew. Haba ïaid ma u, baroh ka sma lut bad ki skaiñ ruh ki ïabud ryngkat bad u. Wat u nongaidawai uba khlaiñ tam ruh u rieh sha kyndong haba u wan shajan jong u. Bun bun snem mynshwa uwei pat u *ekwukwu* u shu ïeng sah ha ka khyndew ha khmat jong u nongaidawai bad une u nongaidawai ula shu ïeng sah hajuh khlem khih jin haduh arsngi. Une u don tang kawei ka kti bad u rah ruh shi shang ka um.

Hynrei don pat ki *ekwukwu* ki bym da pynmynsaw eiei. Uwei na ki u long uba la tymmen bha bad u long uba itlot haduh ba u da shaniah tyngeh tyngeh ha u diengduh. U ïaid padai shane shatai sha ka jaka ba buh metïap, u peit ïa ka shiphang arphang bad u leit noh artad — sha ka pyrthei jong u.

Ka pyrthei jong kiba im kam shym da jngai na ka jaka jong kita ki kpa tymmen. Ka don ka jingïawan ka jingïaleit hapdeng jong ki, khamtam ha ki tamasa bad ruh haba ïap u 'riewtymmen, namar ba u tymmen u ïajan bha bad ki kpa tymmen. Ka jingim jong u briew naduh ba dang kha haduh ban da ïap ka long tang ka jingïaid lyngba ïa bun ki jinglehniam ki ban rah ïa u shajan bad kham shajan ki kpa tymmen kiba la leit noh.

U Esiwdu u long u briew uba la tymmen eh ha ka shnong jong u, bad ha ka por ba ïap ma u don tang lai ngut kiba la kham tymmen ha baroh kawei ka shnong, bad saw ne san ngut kiwei pat kiba ïalong ha ka juh ka ryta bad u. Haba uwei na kine ki 'riewrim u wan sha u paitbah ban shad ïa ka jingshad ba ki ju shad ha ka por ba ïap, kiba dang kham samla pat ki pyllait jaka ïa ki bad tang shiphang ka jingkhihwin ka jah noh jar.

Ka dei ka jingleit on tep kaba donburom kaba ïadei dur bad ki khla-ka-wait kiba don burom. Katba ka janmiet ka la nangjan, ka don ka jingïa halla bad ka jingsiat ïa ki suloi, ka jingtied ïa ki bom bad ka jingtyngkhuh ki waitsum ha ka por ba ka talaiñ, baroh kine ki la nang ïai sawa shuh shuh.

U Esiwdu u la ïoh ban shim ïa ki lai tylli ki nam ha ka jngim jong u. Kham ñiar ba ki briew kin ïoh kumne. Don saw jait ki nam ha ka jait ka khong, bad don tang uwei bad arngut ki rangbah ha kawei ka pateng kiba ïoh ïa ka nam kaba saw bad kane kadei kaba heh duh. Haba ki ïoh rah ïa kane ka nam kaba saw, ki kylla long noh ki kynrad jong ka jaka. Bad namar ba u Esiwdu u la ïoh ïa ki nam, dei ban tep ïa u hadien ba la dum, tang bad ki jait jingleh ban pynphuh ïa ka jingleit ontep kaba kyntang.

Shwa ban wan ka jingjar jar bad ka jinglehniam kaba khatduh, ka jingkhih win ka la sawa shiphew shah. Ki bom bad ki ksing ki la sawa tyngeh, bad ki rangbah ki la ïa kynthih sha jrong, bad shapoh ha ka jingshongshit. Ïa ka suloi la siat na baroh ki liang bad ki thylliej ding ki mih katba ki waitsum ki ïa tyngkhuh ha ka por ba talaiñ ban ai khublei khatduh ïa une u khla-ka-wait. Ka haw haw ka la dap da u pui pui bad ka don ruh ka jingsma bakhor. Dei ha kata ka por ba u mynsiem uba don tang kawei ka kti u wan, bad u rah shishang smam ka um. Ki briew ki pyllait jaka ïa u ba un ïaid na baroh ki liang bad ka jingïakawkaw ruh ka la jem noh. Wat ka jingiw bakhor na ki suloi ruh ka shah nguid noh ha kane ka jingsma lali ha baroh sawdong. U shad kynthih khyndiat sien katkum ka sur ba tem haba tep briew bad nangta u leit ban peit ïa ka metïap.

"Esiwdu!" u khot da ka sur kaba mih na u pdot. "Lada me long uba duk ha ki por ba me dang im, nga lah ban kynto ïa me ba men long noh uba riewspah haba men wan biang. Hynrei me long uba bit uba biang bad uba ïoh uba kot. Lada me la long u khawpud, nga lah ban kynto ïa me ba men wanrah da ka jingshlur. Hynrei me la long lypa u khla-ka-wait u bym ju tieng ne khawpud. Lada me ïap ha ka por ba me dang samla bha ruh, ngan kynto ïa me ba men ïeng biang bad ban im pat. Hynrei me la im tymmen shongprah shongshang. Te mynta ngan ong ïa me ba men wan biang kumba me wan mynshwa.

Lada me ïap katkum ka aiñ jong ka mariang, to khie leit suk. Hynrei lada ka jingïap ka long ba la leh da u briew, wat shah ïa u ba un shongthait wat tang shi khyllipmat ruh." Nangta u shad kynthih sa khyndiat sien bad u leit noh nangta.

Ka jingtied ksing bad ka jingshad ka la sdang biang bad ka la poi kat haduh u pud kum ba ïohpang khie shit. Baroh sawdong la dum ïongngit bad ka por leit ontep ka la nang jan. La siat ïa ki suloi bad ki tup ki la riew ban ai khublei khatduh. Hadien nangta ka la don ka jingïam jingpyrta shla ba sngewtriem naphang pdeng jong uta u paid. Long thik kum ba la ai jadu. Baroh ki ïasngap jar. Hamar pdeng jong u paitbah don uwei u khynnah uba la kyrsum da ka snam. U dei u khynnah uba khathynriew snem ka ryta bad u dei u khun jong uta uba ïap. Une u khynnah u ïashad lang bad ki hynmen bad para shynrang jong u ryngkat bad ki para kha jong u kum ban ai khublei khatduh ïa u kpa u jong ki. Ka suloi u Okonkwo ka la bthei bad uwei u nar lyngkhot ula dung bla ïa u klongsnam une u khynnah.

La mih ka jingkulmar hangta kaba ym lah satia ban pyniadei bad kino kino kiwei pat ki jingjia ha Umophia. Hooid ka jingïap ba shyrkhei ki ju jia kumne khah khah, hynrei kum kane te kam pat ju jia mynno mynno ruh.

Ka lad kaba plie mynta ïa u Okonkwo ka long sa tang ban phet shnong noh. Ban pyniap ïa u parajait para kynja ka long ka kam runar pyrshah ïa ka 'lei mariang, bad u briew uba leh ïa kane ka kam runar u dei ban phet shnong noh. Kane ka kam runar ka don arjait, bad kita ki long shynrang bad kynthei, U Okonkwo u leh ïa ka kam runar kaba long kynthei namar kam shym la long kaba leh khnang. U lah ban wan phai biang sha ka jait ka khong hadien hynñiew snem.

Ha kata hi ka miet u lum u lang lut ïa ki tiar kiba shongdor ki jong u shikit ïapar. Ki tnga jong u ki shu ïa ïam kthang bad ki khun jong ki ruh ki ïa ïam khlem tip ïa ka dang ka duh. U Oberika bad ki hynriew ngut kiwei pat ki paralok ki wan ban ïarap bad pyntngen ïa u. Uwei

pa uwei na ki u ïarap rah ïa ki shriew u Okonkwo kumba khyndai ne shiphew lynti, ban leit buh ha ka ïingrep u Oberika. Bad ha shwa ba u syiar un kynih u Okonkwo bad ka ïing ka sem jong ki ïaleit phet noh sha ka ïing kmie jong u. Ka dei ka shnong kaba rit kaba la tip kum ka Mbanta, kaba don ha khap shnong jong ka Mbaino.

Ynda la shai ka sngi, u paid shynrang uba bun u ïaïeng na jaka shong u Esiwdu ban ïa kawang maw ïa ka phyllaw ïing u Okonkwo, bad baroh ki ïariam kum ki nongleit hiar thma. Ki wiang ding ïa ki ïing jong u, ki pynpra ïa ki kynroh saw jong u, ki pynïap lut ïa ki jingri jingdup jong u bad ki pynkhyllem ruh ïa ka ïingrep ka jong u. Kane ka dei ka jingbishar hok jong ka 'lei mariang bad ki, ki dei tang ki nongpyndep ïa ka kamram ba phah maka. Ha ka jingshisha kim don ka jingshun ei ei ruh em ïa u Okonkwo. U paralok uba ïajan eh bad u, u Oberika ruh la don lang hangta. Ki shu ïa pynkhuid ïa ka jaka kaba u Okonkwo u la pynkiew sang da ka snam u paradoh u parajait.

U Oberika u dei u jait 'riew pyrkhat, uba pyrkhat sani bha ïa kiei kiei. Haba ïa ka mon jong ka blei la dep pyndep, u shong thait noh ha ka *obi* jong u bad u la sngewsih kthang palat ïa ka lanot jong u paralok u jong u. Balei sha mo u briew un shem lanot na ka daw ba u leh ïa ka sang khlem tip? Bad watla u la pyrkhat slem bha ruh um shem satia ïa ka jubab. Pynban ka jingpyrkhat jong u ka nangïalam shuh shuh ïa u sha ki bynta kiba dang kham jwat shuh shuh. U kynmaw ïa ki khun synrap jong ka tnga jong u, ïa kiba u la shu bret noh ïa ki kumto. Ka kam sniew aïu keiñ ki la leh? Ka Pyrthei ka la rai ba ki long ka sang ïa ka shnong ka thaw te kumta ïa ki dei ban pynduh pyndam noh. Bad lada ka jait ka khong kam pynshitom ïa kum kane ka kam beh aiñ ba la leh pyrshah ïa ka blei ba khraw, ka jingtim jong ka kan long ïa baroh ka shnong ym tang ïa u ta u nongkam sniew. Kumba ong ki riew tymmen, lada kawei ka shympriah kti ka ktah umphniang, ka lah ban bit satah ïa kiwei ruh.

KA BYNTA

KA BA - AR

LYNNONG 14

Ïa u Okonkwo la pdiang sngewbha lut da ki kur ki jait ka kmie jong u ha Mbanta. U 'riew tymmen uba la pdiang sngewbha ïa u, u dei u para jong ka kmie jong u bad dei tang ma u, u 'riewtymmen uba dang im ha kata ka ïing. Ka kyrteng jong u ka long u Ushendu, bad dei ma u, uba kit uba bah haba la wanrah ïa ka kmie u Okonkwo lai phew snem mynshwa na Umophia ban tep lang bad ki briew jong ka. Ha kata ka por u Okonkwo u dang long tang u khynnah bad u Ushendu u dang kynmaw ïa ka jingïam ba u ïam kynud kumba ju leh kiba rim kumne : "Ko mei, ko mei, i mei i la leit noh."

Kata ka la jia bun bun snem mynshwa. Mynta ka sngi pat u Okonkwo u khlem wan rah ïa ka kmie jong u sha ïing ban tep bad ki briew jong ka. Hynrei u la wanrah ïa ka ïing ka sem ka jong u kaba kynthup ïa ki lai ngut ki tnga jong u bad ki khun ki kti ban pan jaka rieh na ka ïing ka kmie jong u. U Ushendu, u tang shu ïohi ïa u bad la ka khmat sngewsih jong u bad kita ki nongbud kiba ishoh thait u la shu antad lypa ïa ki jingjia kiba wanjia ha u bad dei na kata ka daw ba u khlem kylli jingkylli ei ei ruh em. Dei tat haduh ka sngi kaba bud ba u Okonkwo u la ïathuh lut ïa kaei kaba la jia. U tymmen u bapli u sngap haduh ban da kut ka khana bad hadien nangta u kren pynshngaiñ ïa u : "Ka dei ka *oshu* kynthei" bad mar kumta hi u pynkhreh ïa ki jait jinglehniam bad ki jingkñia.

Ïa u Okonkwo la ai shi lyngkhot ka jaka ba un ïoh ban shna ïing, bad la ai ruh ar bad lai tylli ki jaka rep ba un ïoh ban rep ha kane ka aïom ka ban dang wan. Da ka jingïarap jong u kur u jait jong ka kmie

jong u, u la lah ban shna na ka bynta ïa lade ka *obi* bad lai tylli ki trep na ka bynta ki lai ngut ki tnga jong u. Nangta u sa pynïeng ïa u tyngshop na ka bynta u blei u jong u bad ruh ki dak na ka bynta ki kpa kiba la leit noh. Baroh san ngut ki khun shynrang u Ushendu ki ïa noh synnïang mar mar laispah tylli ki symbai shriew khnang ba u bakha jong ki un lah ban seng ïa ka rep ka riang namar tang mar ïa hap u 'lap nyngkong, ka rep ka riang ka dei ban sdang noh.

Ha kaba khatduh u slap u la hiar, u la long u slap uba shu hap kyndit bad u long uba jur haduh katta katta. Kumba ar bnai bad lai bnai ka sngi ka la shit tyngeh la kum ba kan thang noh ïa ka pyrthei. Baroh ki phlang ki la ityrkhong rong ktieh, bad u shyiap u la khluit tar tar la kum u rnga ding haba ïuh ïa u. Ki diengbah ba ïai jyrngam ki la phong da ka pum pum rong bthuh. Ïa ki sim ruh la shu pynsngap jar ha ki khlaw, bad ka pyrthei ka la shu ring mynsiem hapoh ka jingkhluit kaba shyrkhei. Nangta pat la tied sa u pyrthat. Ka la long ka jingtied rkhiang kaba shyrkhei la kum ban bam briew, ym dei kum ka jingtuid u slap ba shyrkhei ha ka por slap. Nangta sa ka lyer ba ratbah ka la khie ka la pyndap ïa ka haw haw da ki pum pum. Ki diengtlai ki la khih shane bad shatai katba ka lyer ka sad ïa ki sla jong ki bad ki ikum ki shyrtong kiban her noh namar ba la pynsad pynkhyllong bha ïa ki.

Ha kaba khatduh u slap u la hap, u da hiar tyngeh ryngkat bad u phria uba ki briew ki khot da "ki sohot phria jong ka bneng." Ki long kiba eh bad haba ki hap ha ka met, ki briew ki da ïohsngew ïa ka jingpang, wat la katta ruh ki khynnah rit ki ïamih ban tam ïa kine ki phria bad ki kawang ïa ki ha ki shyntur khnang ba kin um noh.

Hadien nangta ka pyrthei ka la khie im biang bad ki sim khlaw ki la her sawdong sawdong bad ki ïa rwai sngewtynnat. Malu mala la i don jingim ha ka pyrthei bad ki jingthung jyrngam ruh ki la sdang phriang ha ka mariang. Haba u slap u la sdang hap jemnud pat, ha ki jingjaw kiba rit, ki khynnah rit ki la ïawad jaka rieh, bad baroh na ki ki la sngewkmen, ki la sngew im biang bad ki la dap da ka jingsngewnguh ïa ka mariang.

U Okonkwo bad ka ïing jong u ki la ïa trei shitom ban sdang ïa ka rep ka riang kaba thymmai. Hynrei ka long kum ba sdang biang ïa ka jingim naduh basdang, kane ka jingim ka shu long jalwep khlem kata ka jingthynrang kum ha ki por ba dang samla, ka long thik kum ha ka por ka jingnoh tymmen. Ka kam, kam ai shuh ka jingsngewtynnat ban trei ïa ka kam kumba ka ju ai mynno mynno, bad haba ym don kam eiei ban trei u shu shong jar ha la ka shoh samthiah artat.

Toi ïa ka jingim jong u la synshar da kata ka jingthrang ba un long uwei na ki kynrad jong ka jait ka khong. Kata ka la ju long ka jingkyrsiew ïa ka jingim jong u. Bad u la ïoh ban poi sha kata ka thong. Hynrei shu kyndit kyndit baroh kine kiei kiei ki la shu dkut noh. La beh noh ïa u na ka jait ka khong la kum ba buh ïa ka dohkha ha u shyiap ba tyrkhong jong ki rud duriaw bad hangta ka ïaleh ban ring mynsiem da kaba shitom. Na kane la sngewthuh shai ba u blei *shi* u jong u um shym la thaw ei ei ban ïoh ïa kiba khraw. U briew um lah ban kiew palat ban ïa kaba la mang da u *shi* u jong u. Ka jingong jong ki 'riewtymmen ka long kaba shisha — ba lada u briew u ong hooid u *shi* jong u, un pynskhem ïa kata. Une u dei u briew uba u *shi* jong u, u ong em wat la u la pynskhem makna ïalade.

U Ushendu uba long u 'riewtymmen u la ïohi shai ba u Okonkwo u la pyndem ïalade sha ka jingduh jingkymen bad mynta u la sngewsih haduh katta katta. U mut ba un sa kren ïa u hadien ba leh ïa ka kñia *isa-iphi*.

U Khun uba khatduh eh jong u Ushendu na ki san ngut ki khun shynrang, u Amikwu u dang shu dep shongkurim ïa ka tnga kaba thymmai. Ïa ka bai shongkurim ïa ka kynthei la dep siew lut bad sah sa tang ka jingpyndep niam kaba khatduh. U Amikwu bad ki briew jong u ki la dep leit rah ïa ka waiñ- diengtlai sha ki kur ki jait ka

kynthei la kumba ar bnai shwa ba u Okonkwo un poi ha Mbanta. Bad kumta ka la dei sa ka por ban leh ïa ka jinglehniam kaba khatduh kaba dei shaphang ka jingphla.

Ki khun kynthei jong ka ïing ki ïa don lut hangta, bad katto katne na ki ki la wan na sha jngai, na ka shnong jong ki. Ka khun nyngkong jong u Ushendu ka la wan naduh Obodo, kaba jngai haduh kumba shiteng sngi ei ei ban leit shata. Ki khun kynthei jong ki para shynrang u Ushendu ruh ki la don lang hangta.Ka la long ka jingïalum lang jong ka kynhun *umuada*, ka long thik kumjuh kumba ju ïa kynduh lang ha ka ïap ka im jong ka ïing. Baroh kiba ïadon ki long kumba arphew ar ngut.

Baroh ki ïa shong pyllun ha khyndew bad ka nongleit kurim ka shong ha pdeng eh bad ka rah ïa ka syiar kynthei ha ka kti kamon jong ka. U Ushendu ruh u shong hajan jong ka bad u rah ïa u diengduh jong uba rim uba jah jong ka ïing ka sem. Kiwei kiwei pat ki shynrang ki ïeng shabar ka jylli bad ki ïa peitkai hangta. Ki tnga jong ki ruh ki ïa peit kai. Ka dei ha ka por janmiet haba ka sngi ruh ka la noh artat.

Ka khun kynthei ba heh duh jong u Ushendu, ka Njide ka kylli jingkylli ïa kane ka kynthei.

"Kynmaw lada pham jubab hok, phan sa shem ka jingsajia, lane pha lah ban ïap kha khun." Ka sdang. "Bad katno ngut ki shynrang pha la ïathiah naduh ba u para jong nga u la sdang ïapmat ïa pha bad ba u la ong ba u kwah ban shongkurim bad pha?"

"Badno badno ruh em" ka jubab beit.

"Ïathuh hok" la pynbor kiwei pat ki kynthei.

"Badno badno ruh em?" kylli ka Njide.

"Em" ka la jubab

"To smai mynta ha khmat une u diengduh jong ki kpa ba la leit noh jong nga" ong u Ushendu.

"Mynta nga nud ban smai" ong ka kynthei.

U Ushendu u shim ïa ka syiar na ka, u sliah na ka ryndang jong ka syiar da ka tari kaba nep bad u pynjaw ïa ka snam ha u diengduh jong ki kpa ba la leit noh.

Dei naduh kata ka sngi ba u Amikwu u shim ïa kane ka kynthei samla sha ka trep jong u bad kumta ka long noh ka tnga jong u. Ki khun kynthei jong ka ïing kim shym la leit phai noh mar mar sha la ïing hynrei ki la sah bad ki kur ki jait jong ki kumba ar ne lai sngi.

Ha ka sngi kaba ar, u Ushendu u khot lang ïa ki khun kynthei bad shynrang bad ruh ïa u pyrsa jong u, u Ukonkwo. Kine ki shynrang ki wanrah la ki shylliah snieh blang khnang ba kin shong ha madan, bad ki kynthei pat ki shong halor u shylliah sisal ïa uba la siang ha i jaka ba kham kynjang. U Ushendu u pynkhih suki suki ïa u tmaiñ jong u bad u kyriat bniat artat. Nangta u sa sdang ban kren suki khnang, ba un lah ban jied bha ïa ki kyntien kiba un kren.

"Nga, nga kwah ban kren hangne tang ïa u Okonkwo" u sdang. "Hynrei nga kwah ba baroh na phi phin ïa sngap bha ïa kaei kaba ngan ong. Nga, nga long u tymmen bad phi baroh phi long ki khynnah. Nga tip kham bha manga ïa ka pyrthei ban ïa phi baroh. Lada don mano mano na phi kiba pyrkhat ba phi kham tip ban ïa nga, to kren mynta" u sangeh shiphang, hynrei ym don uwei ruh u ban kren.

"Balei u Okonkwo u ïadon lang bad ngi mynta ka sngi? Kane kam dei ka jait ka khong jong u. Ngi ngi long u kur u jait na ka liang ka kmie jong u. Kumta, u, um dei nangne. U dei u nongshah pynryngkang par, la rai ïa u ba u dei ban leit sha kawei pat ka shnong haduh kumba hynñiew snem. Kumta u dei ban im ha kane ka sajia. Hynrei ka don tang kawei ka jingkylli kaba nga kwah ban buh ha u. Me lah ban ïathuh ïa nga Okonkwo, balei ba ngi ju pynkyrteng khun da kane ka kyrteng, Nneka lane "Ka Kmie kaba Donbor Tam". Baroh na ngi ngi tip ba u rangbah u dei u khlieh jong ka ïing bad ki tnga jong u ki leh ïa kaei kaba u dawa ban leh. Ki khun ki long ki jong u kpa bad ka ïing ka sem jong u, ym ki jong ka kmie bad ka ïing

ka sem jong ka. U rangbah u long u dkhot jong ka ïing ka sem bad ka shnong jong u kpa jong u ym u jong ka shnong jong ka kmie jong u. Wat la katta ruh ngi ong Nneka - 'Ka Kmie kaba Donbor Tam.' balei sha ka leit long kumta?"

Baroh ki ïasngap jar. "Nga kwah ïa u Okonkwo ba un jubab ïa nga" ong u Ushendu.

"Ngam tip ban jubab ïa kata." Ong u Okonkwo.

"Mem tip ïa ka jubab? kata ka mut me dang long tang u khynnah. Me la don shibun ki tnga bad shibun ki khun - me bun khun ma me ban ïa nga ruh. Me long u briew uba khraw ha ka jait ka khong jong me. Hynrei me dang long tang u khunlung, ko Okonkwo *jongnga.* Sngap ïa nga ngan ïathuh ïa me. Hynrei shwa ïa kata, nga don sa tang iwei i jingkylli ba ngan kylli ïa me. Balei mo haba ïap ka kynthei la wanrah ïa ka sha ka ïing ka sem jong ka, ban tep lang bad ki kur ki jait jong ka? Ïa ka, yn ym lah ban tep lang bad ki jait jong u tnga jong ka. Balei sha ka leit long kumta? Ïa ka kmie jong me ruh la wanrah sha nga khnang ba yn lah ban tep lang bad ki briew jong nga. Balei sha mo ka leit long khyllah kumne?

U Okonkwo u kyrngah ïa la ka khlich.

"Ïa kata ruh um tip ban jubab" ong u Ushendu, "imat ka leit jia kumne namar ba u dang dap da ka jingsngewsih namar u hap ban wan sah khyndiat snem ha ka shnong jong ka kmie jong u" u shu rkhie ha ka jingbym kwah rkhie bad u phai sha ki khun shynrang bad kynthei. "Kumno ma phi pat? phi lah ban jubab ïa kane ka jingkylli jong nga?"

Baroh ki kyrngah la ki khlieh.

"Mynta to keiñ sngap ïa nga," u ong bad ka pynkhuid ryndang artat. "Ka long kaba shisha ba ki khun ki long ki jong u kpa jong ki. Hynrei haba u kpa u shoh ïa u khun jong u, une u khun un leit ïam sngewsynei ha ka trep ka kmie jong u. Te kumta u briew u long u jong u kpa jong u ha ka suk ka saiñ. Hynrei lada jia ka shem lanot

lane ka jingkthang ha ka jingim, u leit ban pan jaka rieh ha ka ïing ka sem ka kmie jong u. Ka kmie ka don beit hangta ban ïada. La tep ïa ka hangta ha shnong jong ka kmie jong ka. Bad dei na kata ka daw ngi ong ba ka kmie ka dei kaba khraw tam. Ka dei seh ïa me Okonkwo ba men wan pyni ïa ka 'mat sngewsih ka jong me bad mem shym treh ban pdiang ïa kine ki ktien pynshngaiñ ïa me? Da sumar bha ïoh me pynsngewsih ïa kiba la leit noh. Ka kamram jong me mynta ka long ba men ai ka jingshngaiñ ïa ki tnga jong me bad kumjuh ruh ïa ki khun jong me bad me dei ban leit ïalam biang ïa ki sha ka shnong u kpa jong me hadien hynñiew snem. Hynrei lada me shah ïa kane ka lanot ba kan ban ïa me, kane ka lanot kan pynïap ïa me bad baroh na ki kin shu ïa ïap ei ha kane ka shnong ki briew." U sngap noh sa shipor. "Kine mynta ki long ki kur ki jait jong me." U kaweh kti ïa ki khun kynthei bad khun shynrang jong u. "Me pyrkhat ba ka lanot khop ka jong me ka long kaba heh tam ha kane ka pyrthei mo? Mem ju tip mo ba ïa u rangbah lah ban phah jylla kharit shyrta ka jingim? Me ju tip mo ba teng teng wat ki rangbah ki lah ban duh noh ïa ki shriew ki jong ki bad ki lah ban duh wat ïa ki khun jong ki ruh? Mynnor nga don hynriew ngut ki tnga. Mynta ngam don shuh tang kawei ruh lait noh tang katai ka samla rit ka bym pat tip ïa ka dang ka duh ruh. Me tip katno ngut ki khun nga la dep tep —ki khun kiba nga la pynkha ha ka por ba nga dang samla bad nga dang eh bha? Arphew ar ngut. La katta ruh khatei nga khlem pat phasi du ïalade, bad mynta nga dang ïai im hi du. Lada me pyrkhat ba ka lanot jong me ka la tam lut ïa baroh te kylli na ka khun kynthei jong nga ka Akiwni, la katno jur shuh ki khun synrap ka la kha bad la dep bret lut ïa ki. Mem pat ju ïohsngew mo ïa ka jingrwai kaba ki ju rwai haba ïap ka kynthei?"

> ' *Na ka bynta jongno ka bha eh, na ka bynta jongno ka biang eh?*
> *Ym don ïano ïano ruh ka ban bha eh'*

" Mynta ngam don ei ei shuh ban ong ïa me ka la biang tang katta."

LYNNONG 15

Dei ha ka snem kaba ar jong ka jingshah pynryngkang par jong u Okonkwo, ba u paralok jong u, u Oberika, u wan ban jngoh ïa u. U la wan ïalam lang bad arngut ki samla shynrang bad baroh arngut ki ïa kit ïa ki pla kiba khia jong ki ha ka khlieh. U Okonkwo u ïarap ban pynhiar ïa ki jingkit jong ki. Na ka jingkit jong ki la sngewthuh ba ki pla ki dei kiba dap da ki sbai pisa.

U Okonkwo u da sngewkmen eh ban pdiang sngewbha ïa u paralok jong u. Ki tnga bad ki khun jong u ruh ki la sngewkmen bad kumjuh ruh ki bakha jong u bad ki tnga jong ki ruh ki ïakmen lang haba la phah khot ïa ki bad u ïathuh ïa ki uei une uba wan ban jngoh ïa u.

"Me dei ban ïalam ïa u khnang ba un ïoh ban ai khublei bad i pa jong ngi" ong uwei na ki bakha jong u.

"Hooid keiñ" jubab u Okonkwo. "Mynta ngin leit beit shwa sha u". Hynrei ha shwa ba kin leit u kren pasiaw shwa ïa ka tnga nyngkong jong u. Ka ruh ka kohnguh khlieh, bad ha kata ka por ki khynnah ki ïabeh ïa uwei na ki syiar ryngkuh jong ki.

Ïa u Ushendu la ïathuh da uwei na ki khun ksiew jong u, ba, lai ngut na ki 'riew phylla ki la wan ha ïing u Okonkwo. Dei na kata ka daw ba u ap ban ïoh pdiang sngewbha ïa ki. U sei ïa ki kti jong u sha ki haba ki la wan sha ka *obi* jong u, bad hadien ba ki la dep ïa khublei kti bad ki u kylli na u Okonkwo shaphang kine ki briew.

"Une u dei u Oberika, u paralok ba ieit eh jong nga. Nga la ju ïathuh ïa phi shaphang jong u."

"Hooid keiñ" ong u tymmen, da kaba phai artat sha u Oberika, "u pyrsa jong nga u la ïathuh ïa nga shaphang jong phi, bad nga da sngewtynnat palat haba phi ïa wan ban jngoh ïa ngi shane. Nga ithuh bha ïa u kpa jong phi, u Iweka. U dei u briew uba khraw bha. U don shibun ki paralok kiba nangne bad kumta u ju wan ïa kynduh bad ki jan man la ka teng. Kito ki dei ki sngi kiba sngewtynnat kiba u rangbah u don shibun ki paralok jngai na la shnong. Ka pateng jong phi mynta kam tip shuh ïa kata. Phi, phi ïa sahkut tang ha ïing, bad phi ïa tieng ïa la ki para shnong kiba marjan. Wat u briew la jong ruh u long u nongwei mynta ha la shnong la jong" U peit sha u Okonkwo. "Mynta ba nga la tymmen, nga la sngewtynnat tang ha ka kren bun nia. Bad dei ïa ka kren hi ruh ba nga dang tbit haduh mynta" U ïeng noh nangta da kaba i shitom ban ïeng bad u leit rung sha ka kamra kaba don shapoh bad u wan biang bad u rah ïa u sohot kola.

"Kiei pat kine ki samla kiba ïawan ryngkat bad phi?" u kylli katba u dang shong biang ha ka snieh blang ka jong u. U Okonkwo pat u ïathuh ïa u shaphang kine ki samla.

"Ah," u ong "nga pdiang sngewbha ïa phi ko khun jong nga" U ai ha ki ïa u sohot kola bad haba ki la ïohi ïa u ki ai khublei ïa u, u pynpait ïa u bad ki ïabam de ïa uta u sohot kola.

"Khie leit sha katai ka kamra" u bthah ïa u Okonkwo, da kaba kdew artat da ka 'tidew jong u. "Phin shem shi khiew ka waiñ hangta".

U Okonkwo u wanrah ïa kata ka waiñ bad ki sa ïa sdang ban dih. Kata ka waiñ ka dei kaba la dep buh shi sngi bad kumta ka long kaba khlaiñ bha.

"Hooid phi" ong u Ushendu hadien ba ki la ïasngap slem bha. "Ha kito ki por ki briew ki ju sngewtynnat bha ban leit jingleit jngai. Ym don kawei ruh ka jait ha kine ki thaiñ kiba ngam ithuh bha ïa ki. Nga ithuh lut ïa ki naduh — ki Aninta, ki Umuasu, ki Ikiosha, ki Elumelu bad ki Abame."

"Phi ïoh sngew ne em" kylli u Oberika, "ba ka jait Abame kam don shuh?"

"Kumno kumta?" kylli lang u Ushendu bad u Okonkwo ha kajuh ka por.

"Ïa ka jait Abame la pynduh lut khoit" ong u Oberika. "Ka dei ka khana kaba sngewphylla bad kaba sngewtriem haduh katta katta. Lada ngam ïohi hi da la ki khmat la jong ïa ki katto katne kiba la lait im, bad ngam ïohsngew hi da la ki shkor la jong te ngan ym lah satia ban ngeit. Kam dei phi ba ki phet shnong sha Umophia ha ka sngi Eke?" U kylli na kita ki paralok kiba ïashong kai lang, bad ki ruh ki ïa kohnguh la ki khlieh jong ki.

"Lai bnai mynshwa" ong u Oberika, "ha ka sngi ïew Eke, shi kynhun ki nongphetwir ki wan ha ka nongrit ka jong ngi. Bun na ki, ki dei ki khun ki kti jong ka shnong jong ngi hi kiba ïa ki kmie jong ki la tep lang ngi hi. Hynrei don khyndiat ngut na ki kiba wan namar ba ki don ki paralok jong ki ha ka nongrit ka jong ngi, bad kiwei pat ki bym lah shuh ban pyrkhat sa shaei pat kin leit phet rieh. Bad kumta ki ïaphet noh sha Umophia ryngkat bad ka lanot kaba sngew kum ban jaw ummat." U dih artat ïa ka waiñ bad u theh pyndap biang ïa ka reng dih jingdih. Bad u bteng biang:

"Ha katai ka aïom thung u briew aïu re uba lieh u wan mih paw ha ka jait kynja jong ki."

"Ïoh dei u nongpang ñiangthohlieh ne" ai jingmut u Okonkwo.

"Um dei u nongpang ñiangthohlieh. U dei na u jait jingthaw uba kham pher" U tan artat ïa ka waiñ jong u. "Bad u shong kulai ha u kulai nar. Ki briew kiba ïohi nyngkong ïa u ki phet krad na u, hynrei u pat u khawoit kti ïa ki ba kin wan hajan jong u. Ha kaba khatduh kito ki bym da tieng eit eh ki leit hajan bad ki ktah ïa u. Ki 'riew rangbah pat ki leit ban pan jingïarap na u Nongbatai 'tien blei jong ki bad u ïathuh ïa ki ba uta u 'riewphylla un sa pynjot pynpra ïa ka jait ka jong ki bad kane ka jingpynjot ruh kan sa nangjur bad nangheh

bha hapdeng jong ki." U Oberika u dih biang sa khyndiat ïa ka waiñ jong u. "Bad kumta ki pynïap noh ïa uta u dohlieh bad ki teh ïa uta u kulai nar ha u dieng uba kyntang jong ki namar haba shu peit ïa u i kumba un shu mareh noh nangta bad un leit khot ïa ki paralok jong une u briew. Oh phi nga la klet ban ïathuh ïa phi sa kawei kaei kaei kaba u Nongbatai 'tien blei u la ïathuh. U ong kiwei pat ki dohlieh ki dang ïadon ha lynti. Ki long kum ki puit, u ong, bad uta uba wan nyngkong hangta u dei u nongjurip jaka. Bad kumta ki la pynïap noh ïa u."

"Uta u dohlieh u ong aïu shwa ba kin pynïap ïa u?" kylli u Ushendu.

"U khlem ong ei ei ruh" jubab uwei na kita kiba ïa wan lang bad u Oberika. "Ikum ba u ïa kren da ka khmut te phi."

"Uwei na ki rangbah u ïathuh ïa nga" ong sa uwei pat uba wan synran ïa u Oberika, "ba u ïai ban shi ïai ban ïa ka kyntien kaba ïa syrïiem bad ka kyntien Mbaino. Lehse u lah leit sha Mbaino bad u la jah lynti hangta."

"To ieh noh ïa kata" la bteng biang u Oberika, "ki la pynïap ïa u bad ïa u kulai nar jong u ki la teh khop. Kane ka la jia ha shwa ban sdang ka por thung por tep. Hadien nangta slem bah ka khlem jia ei ei shuh. U slap ruh u la hap bad ïa ki shriew la dep thung lut. Ïa u kulai nar pat la teh ha u dieng kynphad rusom uba kyntang. Bad hadien nangta ha kawei ka step lai ngut ki dohlieh kiba la ïalam da ki kynhun briew kiba kum ma ngi ki la wan sha ka jait jong ngi. Ki ïohi ïa u kulai bad ki phet biang noh. Jan baroh ki kynthei bad shynrang jong ka shnong Abame ha kata ka por ki la ïaleit hiar lut sha la ki lyngkha jong ki. Tang khyndiat na ki kiba ïohi ïa kine ki dohlieh bad ïa ki nongbud jong ki. Bun bun taïew hadien nangta ka khlem jia ei ei shuh. Ha Abame ka don ka wei ka ïewbah bad ha kawei pa kawei ka sngi ïew Apho, kumba phi ïa tip hi, baroh ki briew na kata ka jait ki ju ïalum lang hangta. Dei ha kum kata ka sngi keiñ ba sa jia ei ei hangta. Kine ki lai ngut ki dohlieh bad kiwei de ki kynhun ki bym ïadei na ka juh ka jait bad ki, ki ïalum lang hangta ha ïew. Imat kine ki briew ki da pyndonkam da ka dawai kynsha aïu re kaba ki briew ki khlem lah ban ïohi ïa ki kat haduh ban da shlei u paitbah ha ïew. Bad ki sa sdang ban siat lut ïa baroh. La pynïap lut ïa baroh lait noh tang kito kiba la tymmen bad

kito kiba pang kiba ïadon ha ïing bad tang khyndiat ngut ki shynrang bad kynthei kiba ki *shi* jong ki ki peit mat bad kumta ki ïalam noh ïa ki shabar ka ïew" U sangeh noh sa shiphang.

"Ka jait ka khong jong ki mynta ka la sah khongreng. Wat ki dohkha ba kyntang ha ki pung ba phylla ki jong ki ruh ki la phet lut bad kane ka pung ka la kylla ka pung snam. Ka jingsniew kaba khraw ka la wan ban synshar halor ka khyndew ka shyiap jong ki kum ba la ïohi bad maham da u Nongbatai 'tien blei."

Hadien nangta ka la don ka jingïasngap jar slem bha. U Ushendu u la kyriat ïa la ki bniat haduh ban ïohsngew lut. Hadien nangta u sa kren tyngeh :

"Wat ju pynïap ïa u briew uba khlem kren ei ei. Kita ki rangbah jong ka Abame ki long kiba jakle bha. Kin tip aïu eh shaphang uta u briew?" U kyriat bniat biang bad u sdang ban ïathuh da ka khana khnang ban pynshai ïa ka mat ba u kren. "Shisien ka Kmie Khlieng ka phah ïa ka khun jong ka ba kan wanrah jingbam. Ka ruh ka leit bad ynda ka wanphai ka wanrah da i khun han 'Pha la leh ïa kaba bha eh' ong ka Kmie Khlieng ïa ka khun jong ka, 'hynrei ïathuh ïa nga, ka kmie jong ine i khun han ka ong aïu haba pha shu suh beit bad rah ïa i khun jong ka?' 'Ka khlem ong ei ei ruh em' jubab ka khun khlieng' 'Pha dei ban leit pynphai noh ïa i khun han,' ong ka Kmie Khlieng. 'Ka lah ban don ka dak sniew aïu re hadien jong ka jingleh ka kmie i khun han, namar ba ka shu sngap la ka sngap'. Bad kumta ka Khun Khlieng ka la leit rah noh ïa i khun han bad ka shim pat da i khun syiar ha ka jaka i khun han. 'Ka leh kumno pat ka kmie jong ine i khun syiar?' la kylli ka khlieng tymmen. 'Ka ïam, ka dom bad ka la tim ïa nga,' ong ka khlieng rit. 'Te ngi lah ban bam ïa ine i khun syiar,' ong ka kmie jong ka. 'Ngim dei ban tieng ïano ïano ruh ïa kiba shu halla kyrkait'. Ki rangbah jong ka Abame ki long shisha kiba jakle."

"Hooid ki la long kiba biej" ong u Okonkwo hadien ba u la sngap jar. "Ïa ki lah da dep maham shwa ba ka don ka jingma sha

khmat jong ki. Ki la dei ban rah la ki suloi bad ki waitsum wat la ki leit makna sha ïew."

"Ki la ïoh ïa ka nong jong ka jingbiej" ong u Oberika. "Hynrei mynta pat nga la sngewsheptieng palat. Ngi la ïohsngew ïa ki khana shaphang ki dohlieh kiba shna ïa ki suloi kiba khlaiñ jong ki bad ki shna ruh ïa ki jingdih kiba khlaiñ bad ki la kem mraw ruh na sha shiliang duriaw, hynrei ym don uwei ruh u ban pyrkhat sani bha ba kine ki khana ki long kiba shisha."

"Ym don kawei ruh ka khana ka bym long kaba shisha" ong u Ushendu. "Ka pyrthei kam don ka jingkut, bad kaei kaba bha ïa kawei ka jait kynhun briew, ka dei pat kaba ijli ïa kawei pat. Ngi don shibun ki nongpang ñiangthohlieh hapdeng jong ngi. Phim shym pyrkhat mo ba ka la long ka jingbakla ïa ki ba ki wan sha ka jait ka khong jongngi, bad ïa ki la pynsakma noh na ka lynti jong ki bad ki poi pynban sha ka jaka ba ki briew baroh ki long kum ma ki?"

Ka tnga nyngkong jong u Okonkwo ka la dep la ka shet ka tiew bad ka la buh ïa ki bam ha khmat kita ki nongwankai, ki jingbam kiba ka la khreh ki long ka shriew dung bad ka syrwa jhur kthang. U khun jong u Okonkwo, u Nwoïe, u wanrah shi khiew ka waiñ kaba thiang kaba la khlong na ka diengtlai-raphia.

"Mynta me la rangbah mo" ong u Oberika ïa u Nwoïe. "U paralok jong me u Anene u la phah ïa nga ban ai khublei ïa me."

"U shait u khlaiñ em?" kylli u Nwoïe.

"Baroh ngi ïa koit ïa khiah bha" ong u Oberika.

Ka Esinma pat ka wanrah shi dabor ka um khnang ba kin dup ïoh thet ïa ki kti jong ki. Bad hadien kata ki sa sdang ban dih ïa ka waiñ.

"Naduh mynno phi ïa sdang ban mih na ïing?" kylli u Okonkwo

"Ha ka jingshisha ngi la thmu ban ïa mih na ïing jong nga shwa ban kynih u syiar" ong u Oberika. "Hynrei u Nweke u khlem wan

mih satia haduh ban da shai. Wat ju mlien ïa kut ha ka por mynstep bad u briew uba dang shu dep shongkurim bad ka tnga thymmai jong u" Baroh ki ïa rkhie ïa kata ka jingong.

"U Nweke u lah da shongkurim seh" kylli u Okonkwo.

"Hooid keiñ, u shong bad ka khun ba-ar jong u Okadikbo" ong u Oberika.

"Ka bha kumta keiñ, " ong u Okonkwo. Ngam kynnoh ïa me haba mem lah ban ïohsngew ïa ka jingkynih u syiar"

Haba ki la dep bam, u Oberika u kdew sha kita ki ar tylli ki pla kiba khia.

"Kitai ki dei ki pisa na kiba die ïa ki shriew jong me" u ong "nga la die noh ïa kiba heh bad kiba hula hula hadien ba me la mih noh na shnong. Hadien nangta nga sa die noh sa khyndiat ki shriew symbai bad ïa kiwei pat nga ai noh ha kito ki briew kiba rep bhura. Ngan leh kumne haduh ba men da wan phai pat. Hynrei nga pyrkhat pat ba men donkam pisa mynta bad dei na kata ka daw nga wanrah noh ïa ki mynta. Mano phi uban tip kaei ka ban jia la shai ka sngi? Lehse sa ki doh jyrngam kin wan sha ka jait ka khong jong ngi bad kin siat lut pynban ïa ngi."

"U Blei un ym shah phi ba kan jia kumta" ong u Okonkwo. "Ani, ngam nang shuh kumno ban ai khublei ïa me".

"To ngan hikai ma nga ba men ai khublei ïa nga" ong u Oberika. "To shu pynïap noh ïa uwei na ki khun shynrang jong me na ka bynta jong nga".

"Kata ruh kam pat biang me" ong u Okonkwo

"Haba kumta te pynïap noh ïa lade keiñ me" ong u Oberika

"Map ïa nga" ong u Okonkwo da kaba phuh samrkhie artat. "Ngan ym kren shuh shaphang kumno ban ai khublei ïa me"

LYNNONG 16

Dei haduh ba ynda jan dap biang sa ar snem hadien ba u Oberika u sa wan jngoh kai biang ïa u paralok jong u uba la shah pynryngkang par bad kiei kiei baroh kim long shuh kiba sngewtynnat ha kata ka por. Ki mishoneri ki lah da poi ha Umophia. Ki lah dep shna ïa ka ïingmane jong ki hangta, bad ki la ïoh ban pynkylla niam ïa ki khyndiat ngut bad ki la dep phah ruh ïa ki nongïalap niam sha ki shnong rit bad sha ki markhap shnong. Kata ka dei ka tyllong jong ka jingsngewsih jong ki nongïalam jong ka jait ka khong jong ki; hynrei bun na ki, ki ngeit ba kata ka jingngeit kaba khyllah bad uta u blei jong ki dohlieh kin ym lah satia ban shan slem ha ka jait jong ki. Ym don uwei ruh uta u nongbud ïa ka jingngeit ka jong ki, uba u paitbah un pynshah shkor ïa u ha ka jingïalang paitbah. Ym don hi ruh uwei na ki uba la ïoh rah ïa ka nam ka burom. Bun na ki, ki dei kita ki jait briew kiba ki khot ïa ki da ki *ephulephu*, kaba mut ki briew ki bym ler khaw ei ei ruh-em, ki khlieh bula suda. Ka dur shon jingmut jong ka kyntien *ephulephu* ha ka ktien jong kane ka jait ka mut, u briew uba lilam noh ïa ka waitsum ka jong u bad u pyndonkam tang ïa ka sop waitsum ha ka por ïaleh thma. Ka Shielo, ka lyngdoh jong u Akbala, ka khot ïa ki nongkylla niam da ka eit jong ka jait ka khong, bad kata ka jingngeit thymmai ka long kum ka ksew lamwir kaba wan ban bam ïa ka.

Kaei kaba ktik ïa u Oberika ban wan biang sha u Okonkwo ka long ka jingpaw kynsan jong u khun u Okonkwo, u Nwoïe, uba ïaid ryngkat bad ki mishoneri ha Umophia.

"Me leh aïu hangne?" u Oberika u la kylli ïa u, bad dei haduh ba u Oberika u la pynbor bad u la shem shitom bha ban ïoh ïa ka jubab na u Nwoïe ba ki mishoneri ki la shah ïa u ban kren ïa une u khynnah.

"Mynta nga la ïasnoh lang bad ki bad nga long uwei na ki dkhot jong ki," jubab u Nwoïe

"U kpa jong me u long kumno?" kylli u Oberika namar ba um tip shuh kaei ban kylli ïa u.

"Tip phi ngam tip. U um dei u kpa jongnga" ong u Nwoïe, ha ka jingbymsngew suk mynsiem artat.

Dei kumta keiñ ba u Oberika u leit noh sha Mbanta ban leit peit ïa u paralok u jong u. Bad hangta u shem ba u Okonkwo um kwah shuh ban kren shaphang u Nwoïe. Ïa ki jingtip kiba katto katne, lyngkhot lyngkhai u la ïohsngew tang na ka kmie u Nwoïe.

Ka jingwan poi jong ki mishoneri ha Mbanta ka la pynkhih tik ïa baroh ha kane ka shnong. Baroh ki ïa don hynriew ngut bad uwei na ki u dei u dohlieh. Baroh, kynthei bad shynrang ki ïa mih lut ban peit kai ïa une u dohlieh. Ka khana shaphang kine ki khyllah jait ka la dep suh thied naduh ka por ba uwei na ki u la shah pynïap ha Abame bad ïa u kulai nar jong u, ki la teh ha u dieng kynphad rusom uba kyntang. Bad kumta baroh baroh ki ïawan ban peitkai ïa uta u dohlieh. Kata ka long ha ka por jong ka snem kaba baroh baroh ki ïa don ha ïing namar ba ki la ïadep ot bad lum lut ïa ki jingthung jingtep jong ki.

Haba baroh ki la ïalum lang hangta, uta u dohlieh u sdang ban ai ka jingkren ïa ki. U kren lyngba u nongpynkylla ktien jong u, uba long u nong Ibo, wat la ka ktien ba u kren ka long khor bha ha ka shkor ki nong Mbanta. Bun ki briew ki ïarkhie ïa ka ktien kaba u kren bad ïa ka rukom pyndonkam khyllah jong u ïa ki kyntien. Ha ka jaka ban ong "ma nga" u ong pynban da "ka lyeit jong nga". Hynrei pat u long uta u jait briew uba khring bha ïa ki briew bad kumta baroh kane ka jait ka ïa sngap lut ïa u. U ong ba u long uwei na ki

dkhot jong ki, kumba ki lah ban ïohi hi na ka rong ka sniehdoh jong u bad ruh na ka ktien ba u kren. Kita kiwei pat ki saw ngut ki doh ïong ruh ki long ki para bangeit jong ki, wat la uwei na ki um nang ban kren ïa ka ktien ki nong Ibo. Uta u dohlieh ruh u long u para jong ki namar baroh ki dei ki khun jong U Blei. Bad u ïathuh ïa ki shaphang une U Blei, Uba long U Nongthaw ïa ka pyrthei bad u Nongthaw ïa ki shynrang bad kynthei. U ong ïa ki ba, ki, ki ïamane ïa ki blei shukor, ki blei jong ka dieng bad ka maw. Ka la don ka jingkren khñium khñium khñiam khñiam kaba jur haba u la ong ïa kane. U ïathuh ïa ki ba u Blei ba shisha u don shajrong tam bad ynda ki briew baroh ki ïap kin leit ha khmat jong U na ka bynta ka jingbishar. Ki briew kiba sniew bad baroh kiba im ha ka jingdum kiba ha ka jingmatlah jong ki, ki dem mane ïa ka dieng bad ïa ka maw, ïa kum kine ki briew yn bret noh ïa ki ha ka ding kaba meh kum ka umphniang-diengtlai. Hynrei ki briew kiba bha, kiba mane ïa U Blei ba shisha, kin shong junom la junom ha ka hima kaba suk ka jong U. "Ïa ngi la phah da Une U Blei uba khraw ban ong ha phi ban phai noh na kane ka lynti kaba sniew bad ban ieh noh ïa kita ki blei shukor bad ban phai noh sha U khnang ban pynim pat ynda phi la ïap" u la ong.

"Ka lyeit jong me ka sngewthuh mo ïa ka ktien jong ngi" ong danda uwei u briew bad u paitbah u ïarkhie risa shaw.

"U ong aïu?" kylli u dohlieh ïa uta u nongpynkylla ktien. Hynrei ha shwa ba un jubab ïa ka jingkylli uwei pat u briew u kylli sa kawei pat ka jingkylli: "shano u kulai nar jong u dohlieh?" u kylli. Ki nongïalap Ibo ki ïakren para maki bad ki sa sngewthuh ba uta u briew u mut ïa ka baiskil. Ki ïathuh ïa uta u dohlieh bad kumta u shu rkhie sngewsynei ïa ki.

"Ïathuh ïa ki" u ong, "ba ngin sa wanrah shibun tylli ki kulai nar ha ka por ba ngin wan shong shnong lang noh bad ki. Katto katne na phi, phi lah ruh ban shong bad ñiah ïa kine ki kulai nar." La ïathuh ïa kane ha ki hynrei don tang khyndiat na ki kiba ïohsngew ïa kata. Ki ïa kren shongshit paramaki namar une u dohlieh u la ong ba un wan shong wan sah noh bad ki. Kim shym pat pyrkhat ei ei ba kan long kumta.

Ha kane ka por sa u wei u tymmen u ong ba u don kawei ka jingkylli ban kylli. "Uei une u blei jong me" u kylli, "u dei mo ka blei mariang ne, u blei jong ka sahit bneng, ne u Amadiora lane u pyrthat rkhiang, ne u dei u ei mo?"

Uta u nongpynkylla ktien u ïathuh ïa uta u dohlieh bad mar kumta hi u ai noh ïa ka jubab jong u. "Kita ki blei baroh kiba phi jer kyrteng kim dei satia ki blei. Baroh ki dei ki blei shukor kiba phah ïa phi ban pynïap ïa la ka doh ka snam bad ïa la ki para briew jong phi bad kan pynïap lut ïa ki khynnah kiba lui lui. Don tang uwei U Blei ba shisha bad u dei u trai ka pyrthei, ka sahit bneng bad U dei u jong phi bad U jongnga bad u dei u Trai jong ngi baroh"

"Lada ngi ieh noh ïa ki blei jongngi bad ngin bud ïa u blei jong me," la kylli sa uwei pat u briew, "mano pat ban ïada ïa ngi na ka jingbitar jong ki blei kiba ngi la iehnoh bad na kita ki longshuwa kiba la leit noh?"

"Ki blei jong phi kim dei ki blei kiba im bad kim lah ban leh sniew ei ei ruh em ïaphi," la jubab uta u dohlieh. "Ki dei tang ki dieng lyngkhot bad ki lyngkhot maw".

Haba la ïathuh ïa ki ha ka ktien ki nong Mbanta, baroh ki ïarkhie beiñ pynban. Kine ki briew imat ki la lamwir, ki ïa kren para maki. Kumno keiñ ki nud ban ong ba ka Ani bad u Amadiora ki long kiba jemnud bad ki bym pynmynsaw ei ei ruh em? Bad kumjuh ruh ki Idemili bad ki Okwukwu? Bad katto katne na ki ki sdang ban ïa phet noh.

Hadien nangta ki mishoneri ki ïarwai noh da ka jingrwai. Ka long kawei na kito ki sur kiba sngewtynnat bad kaba pynshoh mynsiem ha ka jingïalap kaba don ka bor kum ban kheit noh ha ka jingjarjar bad kine ki sur ki ngam lut sha ki dohnud jong u nong Ibo. U nongpynkylla ktien u batai ïa kawei pa kawei ka dkhot sha kita ki nongsngap, bad katto katne pat na ki mynta ki la shah khring ha kita ki jingmut jong kita ki kyntien. Ka dei ka jingïathuh khana shaphang

ki parabriew kiba im ha ka jingdum bad ha ka jingtieng, bad ki bym tip ei ei ruh ïa ka jingieit jong U Blei . Ka khana ba la ïathuh ka long shaphang kawei ka langbrot jong u Blei bad kiba long jngai na ka jingsumar ieit jong u nongap langbrot.

Hadien ba la dep rwai, u nongpynkylla ktien u kren shaphang U Khun jong U Blei uba ka kyrteng jong u ka long u Jesu Kristi. U Okonkwo pat uba shu shong bad uba shu ap khmih lynti beit ban shu beh noh ïa kine ki briew na kane ka shnong lane ban shu kawut beit ïa ki mynta u ong:

"Me la ïathuh ïa ngi da ka shyntur jong me hi ba don tang uwei u blei. Mynta pat me kren shaphang u khun jong u. U dei ban don ka tnga me kata." Ki paitbah ruh ki ïa mynjur lang.

"Nga khlem ong ïa phi ba U don ka tnga" ong u nongpynkylla ktien ha ka sur kaba sngew dkoh bha.

"Ka lyeit jong me ka ong ba u don u khun" ong sa uwei pat u riew danda. "Kumta u dei hi ban don ka tnga bad ki ruh baroh ki dei ban don la ki lyeit."

U mishoneri u khlem pynsngap shuh ïa u bad u dang ïai bteng ban kren shaphang U Blei, Lai Ha Uwei, Uba Khuid. Ha kaba khatduh, u Okonkwo u la ngeit pura ba uta u briew u la lamwir. U pynkhih ïa ki tyrpeng jong u bad u mih noh nangta ban leit khlong ïa ka waiñ-diengtlai kaba long ka kam kaba shait dei ban trei ha ka por janmiet.

Hynrei don tang uwei u khynnah samla uba la shah pynthame. Ka kyrteng jong u ka long u Nwoïe, uba long ruh u khun nyngkong jong u Okonkwo. Kam dei ka nia jong U Blei Lai Ha Uwei kaba pynshoh biej ïa u. Um sngewthuh hi ruh ïa kata. Hynrei ka dei ka jingrwai poitri jong kane ka niam kaba thymmai, kaba la pynshoh

biej ïa u. U sngew ba kane ka jingrwai ka la ngam shaduh ki khleiñ shyieng ki jong u. Ka jingrwai shaphang ki para kiba shong ha ka jingdum bad ha ka jingtieng ki shu ai jubab da ka bym shai bad ka jingkylli kaba pynsngewtieng ïa ka mynsiem kaba dang lung ka jong u ka dei — ka jingkylli shaphang ki khun synrap kiba ïam sha sañium sañiam bad ka jingkylli shaphang ka jingshahpynïap u Ikemephuna. Kumta u shem ka jingsngewsting katba nang rwai ïa ka jingrwai kaba pyndap ïa ka myńsiem kaba tyrkhong ka jong u. Ki kyntien jong ka jingrwai ki long kum ki phria kiba pynum noh ïa ka sla khyndew kaba rkhiang tyrkhong. Kumta ka jingmut jingpyrkhat ba dang lung jong u Nwoïe ka la don ha ka shyngkhan khait.

LYNNONG 17

Ki mishoneri ki la pynkut ïa kita ki saw ne san miet kiba nyngkong ha kata ka jaka ïew bad mynstep mynstep pat ki ïa leit ban ïalap ïa ka gospel. Ki kylli na ki shaphang u syiem uba synshar ïa kata ka shnong hynrei kita ki briew ki ïathuh ba kim ju don syiem. "Ngi don tang ki rangbah kiba la ïoh shim ïa ki nam baheh baheh bad ngi don ruh ki rangbah lyngdoh bad ki tymmen ki san," ki ong.

Kam long kaba suk ban ïoh khring ïa ki 'riew khrawnam bad ruh ïa ki tymmen ki san hadien ka jingïalap kaba sngewshongshit bha ha ka sngi kaba nyngkong. Hynrei ki mishoneri ki ïai dem hi thop bad ha kaba khatduh la pdiang ïa ki da ki nongsynshar jong ka shnong Mbanta. Ki pan na ki khyndiat i nongrim khnang ba kin ïoh shna ïingmane.

Kawei pa kawei ka jait bad kawei pa kawei ka shnong ki ïadon ïa kata kaba ki ong "ka khlaw ksuid." Dei ha kane ka khlaw ba la tep lut ïa kito kiba ïap na ka jingpang ksuid kum u ñianglyngkut bad u ñiangthylliew. Ka dei ruh ka sympit ha kaba ki theh lut ïa ki kuboit kiba khlaiñ jong ki nongaidawai kiba stad, haba ki ïap noh. Kane "ka khlaw ksuid" namarkata, ka ïai im namar ba don kine ki bor ksuid bad namar ba don ka bor jong ka jingdum. Dei kum ïa kata ka jaka ha khlaw ba ki nongsynshar jong ka Mbanta ki ai sha ki mishoneri. Kine ki briew kim kwah ïa ki mishoneri ba kin khleh khawlang bad ka jait ka khong jong ki bad dei kumta ba ki tyrwa ba kin ai ha ki ïa kata ka jaka kaba uei uei uba dang tip briew hi te un ym pdiang satia ïa kum kata ka jaka.

"Ki kwah shi nongrim i jaka khnang ba kin dup ïoh shna ïa ka jaka kyntang jong ki" ïathuh u Ushendu ïa ki para rangbah katba ki dang ïa kren para maki. "To ngin ïa ai ïa ki shi nongrim ka jaka" U sngap shiphang bad ka don ka jingkren siaw siaw kaba sngew phylla bad ka don ruh ka jingbymsngew ïahap jingmut. "To tip ngin ïa ai ki shi bynta ka jaka ha Khlaw Ksuid. Ki ïa kren kop palat shaphang kata ka jingjop ïa ka jingïap. Ai ba kin tur shisha sha kane ka madan thma khnang ba ngin lah ban ïohi ïa kane ka jingjop". Ki la ïarkhie pashait artat hangta bad ki sa phah phet noh shwa nangta khnang ba kin ïoh "ïapasiaw para maki." Ki tyrwa ïa ki ïa ka khlaw shong ksuid bad ki da ong ruh ba ki lah ban shim katba ki mon ma ki hi na kano kano ka bynta jong kane ka khlaw. Ki mishoneri ki la sngew kyndit ïa kane ka jingtyrwa bad ki la khublei ïa ki bad mar kumta hi ka la mih ka jingrwai na ki.

"Kim pat sngewthuh ïa kane" la ong katto katne na ki 'riew rangbah. "Hynrei kin sa sngewthuh bad pei bla artat haba kin leit ïuh kjat ha kata ka jaka jong ki lashai mynstep." Bad kumta ka jingïalang ka la wai bad ki ïa pra noh nangta.

Ha ka step kaba bud kine ki 'riewkingkhlieh ki sdang ban pynkhuid ïa ka shi bynta jong ka khlaw khnang ba kin shna ïa ka ïing ka jong ki. Ki nongshongshnong jong ka Mbanta ki la khmih lynti ba baroh kine ki 'riewkhleh biej kin ïa ïap lut baroh hapoh ka saw sngi. Ka sngi nyngkong ka la leit, bad ka ba-ar bad ka ba-lai bad ka ba-saw ruh ka la leit, bad mano mano ruh na ki, ki khlem ïap satia. Baroh ki la dum ka buit ka stad. Bad hadien nangta baroh ki sa ïatip lut ba u kuboit jong u dohlieh u long uba donbor haduh katta katta bad ym don ba lah ban ngeit ïa ka jingkhlaiñ bor ka jong uta u kuboit. La ong ruh ba u deng ki ïit ha ki khmat khnang ba un lah ban ïohi bad ban kren bad ki ksuid. Ym slem hadien nangta, u la pynkylla niam ïa ki lai ngut ki briew.

Wat la ïa u Nwoïe la pynshoh jingmut da kane ka jingngeit thymmai naduh ka sngi kaba nyngkong, hynrei u shu buhrieh ïa kata hapoh marwei. Um shlan ban leit tur than eh shajan ki mishoneri

namar u tieng palat ïa u kpa jong u. Hynrei man la ka por ba ki wan ban ïalap ha jaka ïew lane ha madan shnong, u Nwoïe un don beit hangta. Bad u sa sdang sngewthuh artat ïa ki katto katne ki khana shisur kiba ki ïathuh.

"Mynta ngi la dep shna ïa ka ïingmane," ong u Bah Kiaka, uba long u nongpynkylla ktien, ïa uba mynta hi u dei u nongpyniaid ïa ka jingïaseng khynnah. U dohlieh pat u lah da leit phai biang noh sha Umophia, bad hangta u la shna ïa ka ophis treikam bad dei nangta ba u shait leit jngoh bunsien ïa ka kynhun u Bah Kiaka ha Mbanta.

"Mynta ngi la dep shna ïa ka ïingmane" ong u Bah Kiaka, "bad ngi kwah ïa phi baroh ban wan ha man la ka sngi kaba hynñiew ban mane ïa U Blei uba shisha."

Ha ka sngi U Blei kaba bud, u Nwoïe u shu ïaid shi ïaid lyngba ïa ka ïing 'dewsaw kaba rit bad ïa ka ïingphlang kaba kham hch khlcm da don ka jingsngew shlur ban tur sha khmat bad ban rung hangta. U ïohsngew ïa ka sur jingrwai bad wat la ki briew kiba don hangta ki long tang khyndiat ngut hynrei ka sur te ka long kaba heh bad kaba sngewskhem bha. Ka ïingmane jong ki ka ïeng hamar pdeng jong ka jaka kaba la pynkhuid bad ka ikum ka shyntur ba ang jong ka Khlaw Ksuid. Ka dei mo ba ka ap ban ïoh kahap lut ïa ki bniat jong ka baroh? Hadien ba la khongwaiñ shi khongwaiñ ïa ka ïingmane, u Nwoïe u wanphai noh sha ïing.

Ha Mbanta la tip paitbah lut ba kita ki blei jong kita ki kpa tymmen kiba la leit noh jong ki, ki shait ïohpang slem bha bad kumta ki shah khnang ïa u briew ba un kob ne ba un leh pyrshah ïa ki. Hynrei wat ha kum kita ki khep ruh, ki shait buh hi ïa u pud bad kata ka long haduh hynñiew tylli ki sngi ïew lane arphew phra sngi. Palat ïa kata ym shah ïano ïano ruh ba un ïaid palat pud. Kumta ka la don ka jingkhih ler ha ka shnong haba kata ka taïew kaba hynñiew ka la nang jan, naduh ba kita ki mishoneri khlemraiñ ki lah da dep thaw ïa ka ïingmane jong ki ha ka Khlaw Ksuid. Ki nongshong shnong baroh

ki la thikna bha shaphang ka jingjot thiaw kaba ap ïa kine ki briew bad kita kiwei ne ki ar ngut kiba la kylla niam ki la pyrkhat bha ban sangeh noh shwa ïa kata ka jingïasnoh jong ki bad kata ka jingngeit kaba thymmai.

Khatduh, ka sngi ka la poi ba baroh ki mishoneri ki dei ban ïap lut noh. Hynrei pat kine ki dang im hi, bad ki dang shna sa kawei ka ïingkhyndew ka ban long ka ïingtrep na ka bynta u nonghikai jong ki, u Bah Kiaka. Ha kata ka taïew ki la ïoh shuh ban pynkylla niam sa khyndiat ngut ki briew. Bad kane ka dei ka sien kaba nyngkong ba ki ïoh pynkylla ïa ka kynthei briew. Ka kyrteng jong ka, ka long ka Nneka, kaba long ka tnga jong u Amadi, u nongrep uba riewspah bha. Ha kane ka por ka Nneka ka dang ikhia met bha namar ba ka pun khun.

Ka Nneka ka la pun bad kha jinghaduh kumba sawsien mynshwa. Hynrei ha man kawei pa kawei ka kynti ka kha da ki khun synrap, bad kita ki khunlung ki la shah bret noh sha khlaw mar ïa kha. U tnga jong ka bad ka ïing ka sem jong ki, ki la ïawoh dong wohnia ïa kata ka kynthei bad ki khlem bakla hi ruh ba ki la dom ïa ka khamtam haba ki la shem ïa ka ba ka lah da ïasoh lang bad ki Khristan. Ka dei ka jingrai kaba bha eh.

Ha kawei ka step u bakha jong u Okonkwo, u Amikwu, u dang ïaid na jan ka ïingmane haba u mut ban leit sha ka shnong kaba marjan, bad dei hangta ba u leit ïohi liak ïa u Nwoïe uba ïa don lang bad ki Khristan. U da kyndit tyngeh ïa kane, bad haba u la poi ha ïing u leit beit sak sak sha ka trep u Okonkwo bad u ïathuh ïa u ïa kaei kaba u la ïohi. Ki kynthei te ki la sdang ban ïa kren shongshit, hynrei u Okonkwo te u shong khlem khih.

Dei ynda haba la janmiet bha ba u Nwoïe ruh u la wanphai. U leit beit sha ka *obi* ban khublei ïa u kpa jong u, hynrei u Okonkwo u khlem jubab ei ei ruh. U Nwoïe pat u phai noh ban leit sha ka phyllaw kaba kham shapoh bad dei ha kane ka por ba u kpa jong u, u khie ka jingbitar, u shu ïeng kyndit bad u ksih tyngeh ïa u na ryndang.

"Me wan shano naduh mynne?" u la byrngem

U Nwoïe pat u ïaleh ban ksaid ïaladc na kata ka jingksih u kpa kaba la jan set ïa ka mynsiem jong u.

"Jubab kloi ïa nga," la kyrhuh biang u Okonkwo, "shwa ba ngan pynïap ïa me!" U Okonkwo u shu kynrup ïa uwei u dieng uba heh uba don ha ka kynroh boit bad u tangon tyngeh ïa u ar ne lai sien.

"Jubab ïa nga!" u kyrhuh biang. U Nwoïe u shu ïeng bad peit ïa u bad u khlem kren wat tang shi kyntien ruh. Ki kynthei te ki la shu kyang lynñiar bad ki tieng ban rung shapoh ïing.

"Sangeh shi syndon, wat shoh ïa u khynnah!" wan ka sur kaba na shabar ka phyllaw. Ka dei ka sur jong u kñi jong u Okonkwo, u Ushendu. "Me la lamwir ne?"

U Okonkwo u khlem jubab ei ei. Hynrei u la pyllait noh ïa u Nwoïe bad u Nwoïe u phet noh nangta khlem wanphai shuh.

U leit biang sha ïingmane bad u ong ïa u Bah Kiaka ba u la rai ban leit noh sha Umophia shaba ki mishoneri dohlieh ki la sdang ban plie skul ban hikai ïa ki khynnah Kristan kumno ban pule bad thoh.

U Bah Kiaka u la kmen tyngeh halor kane. "Long uba la kyrkhu ïa uta uba iehnoh ïa la u kpa bad ïa la ka kmie na ka bynta jong nga" u la kren ïa kane ha ka sur rwai. "Kito kiba ïohsngew ïa ki kyntien jong nga ki dei u kpa bad ka kmie jong nga."

U Nwoïe um sngewthuh lut ïa kata. Hynrei u la suk mynsiem mynta ban ieh noh ïa u kpa jong u. Un wan phai biang hi hadien

shipor sha ka kmie jong u bad sha ki para kynthei bad shynrang ban pynkylla noh ïa ki sha ka jingngeit kaba thymmai.

Katba u Okonkwo u dang shong ha ka trep jong u ha kata ka miet, u shu peit sah ïa kata ka dieng lymbong kaba meh ding, bad u pyrkhat biang ïa kaei kaba la jia. Ka jingbitar ka kiew syndet ha u bad u don ka jingthrang kaba khlaiñ ban shu shim noh ïa ka waitsum jong u ban leit sha ka ïingmane ban pynkhuid lut plaiñ ïa kita ki kam poh jong kine ki kynhun dakaid. Hynrei ynda u la pyrkhat bha u la ong ha lade ba kam myntoi ban ïashoh sa rat bad u Nwoïe. Balei, u ïam ha lade, ba na baroh ki briew, dei u Okonkwo uba la shah tim ha kum uta u jait khun? U la ïohi shai ïa kata na ka shympriah kti jong u blei jong u lane uta u *shi*. Kumno keiñ un batai ïa kata ka nusip jot ka jong u ha kane ka jingshah beh shnong bad mynta pat sa une u khun uba ñiewbeiñ da ka kam ka jong u? Mynta ba u la don por ban pyrkhat ïa kata, kane ka kam sih kam sniew jong u khun jong u ka la paw tyngkreiñ bad ka long ka kam bymman bad ka kam ba mutlop haduh katta katta. Ban iehnoh ïa ki blei jong u kpa la jong bad ban leit bad ki briew kiba long kum ka kynthei kaba khroh kumba khroh ka syiar kmie, kane ka la long shisha ka kam kaba ijli tam eh. Shu buh mynta lada u ïap noh bad baroh ki khun shynrang jong u kin rai ban bud ïa ki dienjat u Nwoïe bad ban ieh noh ïa ki kpa tymmen bad ki longshwa manshwa jong ki? U Okonkwo u khynñiuh da ka jingtriem ha ka met jong u ïa kata ka lashai kaba sngewshyrkhei kaba long thik kum ka jingduh noh syndon ka jait ka khong. U ïohi ïalade ba u ïalum lang bad ki kpa jong u sawdong kata ka jaka kyntang jong u barim u ba jah bad ba ki ïa ap lehnohei hangta ïa ka jingïamane bad ka jinglehniam bad khatduh kim shem ei ei hynrei tang kita ki dpei jong ki sngi kiba la leit noh, bad ki khun jong u pat ki dang ïa dwai ha uta u blei jong u dohlieh. Lada jia shisha kumta, u Okonkwo un pynduh jait syndon ïa ki na kane ka sla pyrthei.

Ïa u Okonkwo la tip kyrteng da kata "Ka ding ba kyrhuh". Katba u dang peit ïa kata ka dieng lymbong kaba meh ding u kynmaw ïa

kane ka kyrteng jong u. U dei shisha ka ding kaba rhem bha. Kumno keiñ u la kha da u khun uba kum u Nwoïe uba la hiar ha ka longbriew manbriew bad uba la kylla long kum ka kynthei? Lehse um dei na ka doh ka snam jong u. Em! um dei u khun jong u. Ka tnga jong u ka la leh kam buit tuh ïa u. U dei ban ai jingsneng ïa ka! Hynrei pat u Nwoïe imat u ïa syriem ïa u kparad u jong u, u Unoka, uba long u kpa jong u Okonkwo. U Okonkwo hangta hi u shu bret noh ïa kum kata ka jingpyrkhat na ka jingmut jong u. Kumno keiñ un shu pynkha da ka kynthei ha ka jaka u khun shynrang? Ha kat ka ryta jong u Nwoïe, u Okonkwo u lah da long u briew uba pawnam ha baroh ka shnong Umophia namar ba u long u nongïalympat uba tbit eh bad u bym ju riej ïano ïano ruh.

U pynhiar mynsiem khia bha bad la kumba kane ka dieng lymbong ruh ka don ka jingsngewlem bad kumta ka shu lip noh suki suki. Bad mar kumta hi, ki khmat u Okonkwo ki plied biang khrep bad u la ïohi shai lut ïa kiei kiei baroh. Ka ding kaba meh ka pynkha ïa ka jingkhriat, bad ïa u dpei uba khlem bor khlem sor. U pynhiar mynsiem jylliew biang.

LYNNONG 18

Ka ïingmane ba danglung ha Mbanta ka don hi katto katne ki jingeh ha kaba sdang ka jingïaid lynti ka jong ka. Ha kaba nyngkong, ka jait ka khong ha Mbanta ka la shu shim beit ba kan ym lah ban shan slem hangta. Hynrei kane ka ïingmane ka dang kham khlaiñ shuh shuh. Kita ki briew hangta ki la khuslai bad kata ka jingkhuslai kam pat long than eh kaba da katta katta. Haba ki kynhun jong ka *ephulephu* ki kwah hi ban im ha ka Khlaw Ksuid te kata ka dei ka mon jong ki hi. Haba pyrkhat shaphang kata, ka Khlaw Ksuid ka dei ka jaka kaba bit eh ban shong kum kita ki jait briew kiba isaitmet. Hooid, ka long kaba shisha ba ki la leit pyllait im ïa ki khun synrap na khlaw, hynrei kim ju wanrah pat ïa ki sha shnong. Katkum ka pyrkhat jong ka shnong, kine ki khun synrap ki dang ïaisah hi ha ka jaka ïa kaba la bret noh ïa ki. Ki la thikna ruh ba ka blei mariang kan ym kwah shuh ban peit ïa ka pop ka sang ba ki mishoneri ki la leh ha kine ki nongshongshnong ba lui lui?

Hynrei ha kawei ka sien, kine ki mishoneri ki la sdang ban kam palat ïa u pud. Lai ngut ki nongkylla niam ki la leit shapoh shnong, ki kob pyrshah bad ki ong baroh ki blei jong ki, ki la ïap lut bad ba kim ler khaw ei ei shuh bad mynta ki la pynkhreh ban ïaleh pyrshah bad ki da kaba thang lut ïa ki jaka kyntang jong ki baroh.

"Khie leit thang ïa ki jaka kha khun jong ki kmie jong me baroh," ong uwei na ki lyngdoh. Ïa kine ki briew la sei bad bom lut haduh ban da tuid ka snam. Hadien kata ei ei ruh ka khlem jia shuh hapdeng ka ïingmane bad ki jait kiba shong ha kane ka shnong bad kane ka la neh slem bha.

Hynrei ki don ki khana kiba la suh thied bha ba une u dohlieh u khlem wanrah tang ïa ka niam thymmai hynrei u la wanrah ruh ïa ka sorkar ban synshar. La ong ba ki la shna ïa ka jaka ba kan long ka ïingbishar ha Umophia khnang ban ïada ïa ki nongbud jong ka niam jong ki. Bad la ong ruh ba ki la phasi ïa uwei u briew uba pynïap ïa u mishoneri.

Watla ïa kiba kum kine ki khana la ïathuh haduh mynta, pynban ki nong Mbanta ki shim ïa ki ba ki long kum ki jingïathuh khana puriskam bad kumta ka khlem ktah ei ei ruh ïa ka jingïadei hapdeng kane ka ïingmane thymmai bad kane ka jait ka khong jong ki. Kam don ruh ka jingkylli ne ka jingpyrkhat ban pynïap ïa u mishoneri hangne, namar wat ïa u Bah Kiaka uba long u khleh biej ruh pynban u long pat uba lui lui. Ïa kine ki nongbud niam pat, ym don ba lah ban pynïap ïa ki lymda ki mih noh na ka jait ka jong ki, bad wat lada ki long ki bym ler khaw pynban ki long hi ki bynta jong ka jait ka khong. Bad kumta ym don uwei ruh u ban pyrkhat sani bha ïa kine ki khana, kata, shaphang kata ka sorkar u dohlieh lane ka jingmih na ka jingpynïap ïa ki Khristan. Ki pyrkhat pynban ba lada ki mishoneri ki long ki nongpynmih jynjar, ïa ki yn shu beh beit na ka jait ka jong ki.

Bad kumta kane ka ïingmane kaba barit ka la don hi la ki jong ki jingeh kat haduh ban pynthut ïa kane ka jait kaba don hangne. Kane ka jingeh ka sdang nyngkong ha ka jingpdiang ïa kito kiba la shah tait jait.

Kine ki nongshah tait jait lane ki *osu* haba ki la ïohi ba kane ka niam thymmai ka pdiang sngewbha ïa ki khun synrap bad ïa kiei kiei baroh kiba ijli, ki la pyrkhat ba ka long kaba lah ban long ba ïa ki ruh ki dei ban pdiang. Bad kumta ha kawei ka Sngi U Blei, arngut na ki ki la leit sha ïingmane. Mar kumta hi ka la don ka jingïakhih; hynrei kane ka niam thymmai ka la leh ïa ki kam ba khraw tam ïa kito kiba la kylla niam, bad kine ki nongkylla niam kim shym la ieh noh ïa ka ïingmane haba kine ki nongshah tait jait ki la wan bad ki. Kito kiba wan shong jan bad ki, ki shu ïaleit noh sha kawei pat ka jaka shong.

Ka dei shisha ka kam bah kaba phylla. Hynrei kane ka la neh tang haduh ynda wai ka jingïaseng. Baroh shi ïingmane ki pynpaw ïa ka jingpyrshah bad ka la poi shaduh u pud ban beh noh ïa kine ki briew na ïingmane tat haduh ba u Bah Kiaka u pynsangeh noh ïa ki bad u sdang ban batai.

"Ha khmat U Blei," u ong, "ym don mraw bad ym don ba laitluid. Baroh ngi dei ki khun U Blei bad ngi dei ban pdiang ïa ki kum ki para jong ngi"

"Phi phim sngewthuh," ong uwei na ki nongkylla niam. "Kumno kine ki briew kiba khlem niam khlem rukom kin ong ïa ngi haba kin ïohsngew ba ngi la pdiang sa rat ïa ki *osu* hapdeng jong ngi? Kin sa rkhie beiñ ïa ngi ho"

"To ai ba kin rkhie" ong u Bah Kiaka. "U Blei ruh un rkhie beiñ ïa ki ha ka sngi ka jingbishar. Balei ki ri ki ïa bitar ïa ki para briew bad ba ki briew ruh ki shu mutdur ïa kaei kaei ka bym lerkam? U, Uba shong ha ki bneng un sa rkhie. U Trai un sa pynlong ïa ki kiba shah rkhie beiñ kylla."

"Phi phim sngewthuh" uta u nongkylla niam u ïaiban biang. "Hooid phi, phi long u nonghikai jong ngi, bad phi lah ban hikai ïa ngi ïa kiei kiei, kiba dei ka jong ka jingngeit kaba thymmai. Hynrei kane ka dei kaei kaei kaba ngi tip bha." Bad u sa ïathuh ïa u shaphang ki *osu*.

U *osu* u dei uta u jaitbriew ïa uba la aiti sha u blei, ïa u, la buh la ka jong — u dei uba la sang junom, bad kane ka long kumjuh ruh ïa ki khun kiba kha na u. Um lah ban shongkha bad kito kiba la kha laitluid. Ïa u la tait na ka jait ka khong, bad u shong u sah ha ki jaka ba kyrpang jong ka shnong, kaba ïa long marjan bad ka Jaka Kyntang kaba Heh. Shano shano shaba u leit u rah bad u ïa ka dak ka sang - — uba long u shñiuh uba jrong, uba soh kyrdot bad uba jakhlia. Ka syrti khi khlieh ka long ka sang ïa u. U *osu* um lah ban ïadon lang ha ka jingïalang paitbah jong kiba la kha laitluid bad une u paid um lah ban ïasah lang ha kajuh ka tnum bad u. Um lah ruh ban shim ïa kano

kano na ki saw tylli ki nam jong ka jait, bad haba u ïap dei ban tep ïa u da u juh u jait uba kum ma u hi bad dei ban tep ïa u ha ka Khlaw Ksuid. Kumno keiñ kum une u jait briew un long u nongbud jong u Khrist.

"U kham donkam bha ma u ïa u Khrist ban ïa phi bad ïa nga," ong u Bah Kiaka.

"Ynda ka long kumta te ngan leit phai biang noh sha ka jait ka khong jong nga" ong uta u nongkylla niam. Bad u leit noh nangta. U Bah Kiaka pat u ïeng beit triang ha kata ka nongrim, bad dei kane ka jingkhlaiñ jong u kaba la pyllait im ïa kane ka ïingmane ba dang lung. Kine ki nongkylla niam kiba dang khih ler shane bad shatai ki la ïoh mynsiem bad ki long skhem jingmut na ka jingngeit kaba skhem jong u Bah Kiaka. U Bah Kiaka u phah lut ïa kine ki nongshah tait kur ba kin khi lut ïa ki shñiuh ba jrong bad soh kyrdot jong ki. Ha kaba nyngkong ki tieng ïoh ki shu ïap noh.

"Lymda phi khi noh ïa kane ka dak jong ka jingngeit kaba ijli ka jong phi, ngan ym shah ïa phi ba phin rung hapoh ka ïingmane," ong u Bah Kiaka. "Phi tieng ïoh phi ïap noh. Kumno kata ka lah ban long? Phi pher kumno na kiwei pat ki para rangbah kiba khi ïa ki shñiuh jong ki. Dei u juh U Blei uba thaw ïaphi bad ïa ki. Hynrei ki la kyntait ïa phi la kum kiba pang ñianglyngkut. Kane ka long pyrshah ïa ka aiñ U Blei, uba kular ïa ka jingim kaba junom ïa kito kiba ngeit ïa ka kyrteng kaba khuid ka jong U. Une u nongngeit kulmar u ong ba phin ïap haba phi leh kumne bad kumtai, bad kumta baroh na phi phi ïa tieng ïa kata. Ki lah dep ong ruh ba ngan sa ïap lada nga shna ïa ka ïingmane jong nga ha kane ka khyndew. Phi ïohi ba nga la ïap mynta? Ki lah dep ong ruh ba ngan sa ïap lada ngan sumar ïa ki khun synrap. Hynrei khatei nga dang im du haduh mynta. Une u nongngeit kulmar um ju kren ïa kaei kaei lait noh tang ïa kaba bakla. Dei tang ka ktien jong U Blei jong ngi kaba long kaba shisha."

Ki arngut kiba la shah tait kur tait jait ki la khi lut ïa ki shñiuh jong ki, bad shen hadien nangta ki la long ki nongngeit kiba skhem jong

kane ka jingngeit thymmai. Bad nalor nangta jan baroh ki *osu* ha ka shnong Mbanta ki la bud ïa kane ka nuksa jong ki. Ha ka jingshisha don tang uwei na ki uba ha ka jingshongshit palat u la wanrah ïa ka jingkulmar hapdeng ka ïingmane bad kane ka jait hadien shisnem nangta namar ba u la pynïap ïa u seiñ ïong ba kyntang, u ba mih na u blei jong ka um.

Ïa une u syiem seiñ ïong la burom kham kyrpang eh napdeng ki mrad ha Mbanta bad ruh ha ki jait ki khong kiba ker sawdong ïa ka. La khot ïa u da "u Kpa Jongngi" bad ki shah ïa u ba un par kat shaba u mon, bad wat shaduh ki jingthiah jong ki briew ruh. U bam lut ïa ki 'nai ïing bad teng teng u nguid tylli ïa ki pylleng syiar. Lada u briew jong kata ka jait u kum pynïap ïa u syiem seiñ ïong, u hap ban leh ïa ki jingkñia ïasuk bad kane ka jait jingkñia ka long kaba rem bad kaba lut bha la kum ba ai jingkñia haba ïap u 'riewkhraw. Ym lah ruh ban pynshitom ïa u briew uba pynïap ïa une u seiñïong da ka jingtip briew namar yn ym lah ban pyrkhat ba kum kata kan jia long.

Lehse kam pat ju jia hi ruh kaba kum kata. Kata ka dei ka jingpeit jingbishar jong ka jait kaba mynshwa. Ym pat don mano mano ruh ba la ïohi ïa u briew ba un leh kumta. Ka khana ka mih hi ha pdeng ki Kristan para maki hi.

Bad kumba la ju long bad ju leh, ki nongsynshar bad ki 'riewtymmen jong ka Mbanta ki ïa lum lang ban rai ïa kaei kaba kin leh. Baroh ki la ïatai bniah ïa kane ka kam bad ki la ïa khie bitar lut. Ka mynsiem thrang thma ka la ïoh shong bad ki. U Okonkwo, uba la sdang ban shim bynta ha kane ka kam ha ka shnong ka kmie jong u, u ong ba lymda ïa kine ki kynhun ba ijli yn ym lah ban beh noh na ka shnong da u dieng shabuk, kan ym don shuh ka suk ka saiñ ha ka shnong ka thaw.

Hynrei don shibun kiwei kiwei kiba peit ïa kane da kumwei pat, bad khatduh dei ka nia jong ki kaba ïeng.

"Kam dei ka dustur jong ngi ba ngin ïaleh na ka bynta ki blei jong ngi," ong uwei na ki. "To ngin ym leh ïa kane ïa mynta hi. Lada u briew u pynïap jar jar ïa u seiñïong kyntang ha ka trep jong u, kane kaei kaei te kan shong ha ka jingtip jong u bad u blei. Ngi khlem ïohi ïa kata. Lada ngi phrung ïa lade hapdeng u blei bad uta u 'riew shemjynjar ngi lah ban ïoh ka bainong na ka bynta kata ka jingpynwit. Haba u briew u kren beiñ blei, ngi ngin lah leh aïu? Ngi lah hi ban khang ïa ka shyntur ka jong u? Em. Ngin buh ha ki shkor jong ngi ïa ki shympriah kti ba ngin lah ban ym ïohsngew ïa kata. Kata ka dei ka jingleh kaba ngi dei ban leh.

"To ngin ym pyrkhat kum ki 'riew khawpud" ong u Okonkwo. "Lada u briew u wan hapoh trep jong nga bad u eit ha madan, ngan leh kumno ïa u? Nga ngan shu tap noh ïa ki khmat jong nga? Em! ngan shim da u dieng bad ngan pynpait ïa ka khlieh jong u. Kata ka dei ka kam jong u rangbah. Kine ki briew man la ja sngi ki wan theh lut da ki jakhlia halor jong ngi, bad u Okeke u ong ba ngi dei ban leh kumba ngi khlem ïohi" U Okonkwo u pynmih artat ïa ka sur kaba dap da ka jingbym sngewbha. Kane ka dei ka jait ka khong kaba long kum ka kynthei, u pyrkhat. Kum kane kan ym jia satia ha ka shnong u kpa jong u, ka shnong Umophia.

"U Okonkwo u la kren ïa ka jingshisha." Ong uwei u rangbah. "Ngi dei ban leh ei ei ïa kane. Toi ngi la dei ban beh lut ïa kine ki briew. Dei kumta keiñ ba ngin ym don ki jingkitkhlieh namar kine ki kam ba ijli ki jong ki."

Baroh kiba ïadon ha kata ka jingïalang ki la ïakren lut, bad ha kaba khatduh la rai ban beh lut noh ïa ki Kristan. U Okonkwo ruh u kyriat bniat artat ha ka jingbym sngewsuk jingmut.

Ha kata ka miet u nongtied baje u leit sha baroh ki dong jong ka shnong Mbanta ban ong ïa baroh kito kiba la ngeit ïa ka jingngeit thymmai ba la tait lut noh na ka rukom im jong ki bad ruh la khang lut ïa ki lad ki lynti jong ka jait ka khong.

Ha ka jingshisha ki Khristan ki la nang ïabun hynrei mynta ki la sah sa tang ka kynhun kaba rit kaba kynthup ïa ki rangbah, ki kynthei bad ki khynnah bad kine ki leng kiba la shaniah bha ha lade bad ki long ruh kiba skhem jingmut. U Mr. Brown, u mishoneri dohlieh, u shait wan jngoh ïa ki barabor. "Haba nga pyrkhat ba ka la long tang khatphra bnai naduh ba la bet ïa u Symbai nyngkong hapdeng jong phi" u ong, "nga sngewphylla ïa kaei kaba U Trai u la trei bad u la pyndep".

Ka dei ka Sngi Balang jong ka Taïew Bakhuid bad u Bah Kiaka u la phah ïa ki kynthei ba kin wanrah 'dewsaw bad ki 'dewbyrtha bad ka um khnang ba kin lape ïa ka ïingmane na ka bynta ka Easter; bad ki kynthei ki la ïa pynbynta kam para maki bad ki la phiah para maki ha ki lai kynhun ban leh ïa kane ka kam. Baroh ki ïamih dang step, katto katne na ki, ki ïarah ïa ki khiew um jong ki sha wah ban tong um, kawei pat ka kynhun ka rah la ki mohkhiew bad ki shang ban leit sha ka thliew tih 'dewsaw jong ka shnong, bad kiwei pat ki leit sha ki par 'dewbyrtha.

U Bah Kiaka u dang dwai hapoh ïingmane haba u ïohsngew ïa ki kynthei kiba ïakren shongshit bha. U pynkut noh ïa ka jingdwai jong u bad u leit ban peit ka jia aïu hangta. Ki kynthei ki wan phai kylla sha ïingmane bad ki khiew thylli. Ki ong ba katto katne ki samla shynrang ki beh noh ïa ki na wah da ki dieng shabuk. Bad hadien nangta kita ki kynthei kiba leit ban tih 'dewsaw ruh ki wan phai da ki shang thylli. Katto katne na ki, ki la shah sympat tyngeh. Kita ki kynthei kiba leit tih 'dewbyrtha ruh ki wan phai kylla bad ki ïathuh ïa kajuh hi ka khana.

"Kaba mut kumno sha mo kane?" la kylli u Bah Kiaka, uba don ha ka jingkulmar jingmut.

"Ka shnong ka la leh palat pud ïa ngi" ong kawei na ki kynthei. "U nongtied baje u la pyrta ïa kata mynmiet. Hynrei pat kam dei ka dustur jong ngi ban ym shah ïano ïano ruh ban leit sha wah ne sha par maw."

Kawei pat ka kynthei ka ong, "ki kwah ban pynduh noh syndon thiaw ïa ngi. Hadien kin ym shah shuh ïa ngi ban leit sha ki ïew. Ki lah da dep ong ruh ïa kata."

U Bah Kiaka sa ba un phah khot noh ïa ki 'riewngeit shynrang ki jong u, hynrei kine ki lah da wan hi noh. Hooid ki la ïohsngew ïa u nongtied baje, hynrei ha ka ryta jong ki kim pat ju ïohsngew ba yn ym shah ïa ki kynthei ban leit sha ka wah.

"Ïa ngin ïa leit lang" ki ong ïa ki kynthei. "Ngin leit lang bad phi ban ïa kynduh bad kita ki khawpud" Katto katne na ki ki rah ïa ki dieng kiba heh bad kiwei pat ki rah da ki waitsum syndon.

Hynrei u Bah Kiaka u khang tyngeh ïa ki. U kwah nyngkong shwa ban tip balei ki la leh palat pud ïa ki.

"Ki ong ba u Okoli u la pynïap ïa u seiñïong kyntang," ong uwei u briew.

"Ka dei kaba bakla" ong sa uwei pat. "U Okoli hi u ïathuh ba ka long kaba bakla."

U Okoli um don hangta ban ai ïa ka jubab, u la kem pang noh ha kata ka miet. Bad shwa ba kan kut ka sngi u lah da ïap noh. Ka jingïap jong u ka pyni ba ki blei ki dang don la ka bor ban ïaleh. Kumta ki briew jong kata ka jait kim don daw ei ei ruh ban leh beiñ bad ban ktah kti ïa ki Khristan.

LYNNONG 19

U slap jur uba khatduh jong u snem u la hap. Ka la dei ka por ban shna mawit saw khnang ba yn lah ban shna ïa ki kynroh. Kim lah ban leh kham kloi ïa kane ka kam namar u slap u dang jur palat bad u lah ban sait lut ïa ka khyndew kaba mut ban shna mawit; bad yn ym lah ruh ban leh slem than ïa kane ka kam namar ka aïom ot pat kane kan sa wan noh, bad hadien jong kata kan wan sa ka aïom rkhiang.

Ka dei ka aïom ot kaba khatduh jong u Okonkwo ha Mbanta. Ki hynñiew tylli ki snem kiba long ki snem jong ka jingpynlehnohei bad ki snem kiba ngiah bad shoh tlot khatduh ki la poi sha kaba kut. Wat la u la kynrei ka spah ha ka shnong ka kmie jong u hynrei u Okonkwo u tip bha ba u nang lah ban kham kiew shuh shuh ka spah lada u don ha Umophia, ha ka shnong u kpa jong u ha kaba ki rangbah ki long kiba shlur bad ki long ruh ki 'riew ïaleh thma. Ha kine ki snem u lah ban nang kham kiew syndon shaduh kaba ha khlieh tam. Bad dei na kata ka daw ba u babe ïa man la kawei pa kawei ka sngi jong kane ka jingshah beh shnong. Ki jait ki khong jong ka kmie jong u ki la long kiba sbun shibun ïa u bad u la sngewnguh ïa ki baroh. Hynrei kata ka khlem lah pat ban pynkylla ïa ki jingshisha. U la jer kyrteng ïa ka khun nyngkong ka jong u kaba la kha ha ka por ka jingshah beh shnong da ka Nneka - "I Mei iba Khraw Tam" na ka daw jong ka jingñiewburom jong u ïa ki kur ki jait jong ka kmie jong u. Hynrei hadien arsnem, haba la kha pat sa ïa u khun shynrang, u jer kyrteng ïa u da u Nwophia - kaba mut - "La Kha ha ka por ba Ïaidwir".

Ynda la poi ka snem kaba khatduh jong kata ka jingshah beh shnong, u Okonkwo u la phah pisa sha u Oberika ba un shna na ka bynta jong u ïa ki ar tylli ki trep ha ka phyllaw kaba rim jong u ha kaba ma u bad la ka ïing ka sem kin dup ïoh ban shong ban sah tat haduh ba un shna shuh sa kiwei pat ki trep bad ruh ban kynroh ïa ka phyllaw jong u. Un ym lah ban phah ïa uwei pat u briew ban shna ïa ka *obi* ka jong u. Ïa kine baroh u rangbah u dei ban shna hi da lade lane u lah ban shu ïoh pateng na u kpa u jong u.

Katba u slap khatduh jong ka snem u sdang ban hap, u Oberika u la phah ktien ba la dep shna ïa ki artylli ki trep bad kumta u Okonkwo u sdang ban pynkhreh pynkhrum ïa ka jingleit phai ka jong u, hadien jong u slap. Ha ka jingshisha u la kwah ban wan phai kham kloi ban shna ïa ka phyllaw ïing ha kata ka snem shwa ban sangeh u slap, hynrei da kaba leh kumta u sngew ba u la shim noh ei ei na kita ki hynñiew snem kynthih kiba long ki snem jong ka jingsiew kuna namar ka kam sniew kaba u la leh. Kam long ban leh kumta. Kumta u ïai ap ha ka jinglynga ïa kata ka aïom rkhiang ka ban wan noh.

Kane ka aïom ka la wan suki suki. U slap ruh u sdang ban nang kham sting kham sting kat haduh ba u la shu slap brop brop da kynriang. Teng teng ka sngi ka ksam lyngba u slap bad ka lyer pyngngad hir hir ruh ka la sdang ban beh. Une u jait slap u long shisha uba da pynsngewtynnat bad u dei u slap pynpyngngad mariang. U simpyllieng ruh u sdang ban paw la kum ka kmie bad ka khun jong ka, uba rit u long uba itynnat bha bad uwei pat uba kham heh u long kum ka syrngiew kaba la blad rong noh. Ïa u simpyllieng ki ju khot da u seiñïong jong ka sahit bneng.

U Okonkwo u khot lang ïa ki lai ngut ki tnga jong u bad u bthah ïa ki ba kin pynkhreh ïa ka jingkhawai kaba heh. "Nga dei ban ai khublei ïa ki kur ki jait jong i mei jong nga shwa ba nga leit." u ong.

Ka Ekwephi ka dang don katto katne ki phandieng kiba ka la ieh noh ha lyngkha ha katai ka snem. Kita kiwei pat ki ar ngut kim

don ei ei shuh. Kane kam pyni ba ki long kiba jaituh, hynrei kata ka long namar ki don shibun ki khun kiba ki dei ban bsa. Te namar kata la sngewthuh ba ka Ekwephi kan ai ki phandieng na ka bynta kata ka jingkhawai. Ka kmie u Nwoïe bad ka Ojiwko pat kin ai da kiwei pat ki jait jingbam kum ka 'kha tyrkhong, ka umphniang-diengtlai bad ki sohmrit na ka bynta ban shet syrwa. U Okonkwo pat un tip hi ma u ïa ka doh bad ïa ki shriew.

Ka Ekwephi ka la khie dang step ha kata ka step kaba bud bad ka leit sha lyngkha jong ka ryngkat bad ka khun jong ka, ka Esinma, bad ka khun jong ka Ojiwko, ka Obiakeli, ban leit khlong ïa ki phandieng. Baroh na ki ki ïarah ïa ka shang siej kaba jrong, ka wait ban ot ïa u dieng phandieng uba jem, bad ki rah ruh ïa u lyngka rit ban tih ïa ki phandieng. Donbok ba la hap u slap uba jem ha ka por janmiet bad kumta ka khyndew ruh kam da eh than ban tih.

"Kan ym shym por ïa ngi ba ngin khlong katba ngi kwah" ong ka Ekwephi.

"Hynrei ki sla pat kin jhieh lut" ong ka Esinma. Ka kit thik ïa ka shang jong ka ha ka khlieh khnang ba kan ym noh shane bad shatai bad ka kyllaiñ ïa ki kti jong ka hapoh ka shadem jong ka. Ka ïohsngew ïa ka jingkhriat. "Ngam kwah ba ki umpjah kin jaw ha ka met jong nga. Ngi la dei ban ap shwa haduh ban da mih sngi ba kan pynrkhiang shwa ïa ki sla."

Ka Obiakeli ka khot ïa ka da "ka Mluh" namar ba ka ong ba kam sngewtynnat ïa ka um, "Pha tieng ïoh pha um noh ne?"

Ka jingkhlong ïa ki phandieng ka long da kaba suk, kumba ong ka Ekwephi. Ka Esinma ka pynkhynñiuh da ka bor ïa uwei pa uwei u dieng da u dieng uba jrong shwa ba kan dem ban ot ïa u bad ban tih ïa u tyllong. Teng teng ym da donkam hi ruh ban tih. Ki shu phut beit ïa u dieng, bad ka khyndew ka shu lah tyllong beit bad ki thied ki sahkut lut sha poh, bad nangta ki sa sei ïa u phan shalor.

Ynda ki la dep khlong kham katto katne, ki leit rah jin haduh kumba mar mar ar lynti sha ka wah duid, bad hangta ha wah, kawei pa kawei ka kynthei ka ju don ka pung jyndong khnang ba kin pdem ïa ki phandieng ki jong ki.

"Ngi la dei ban dep sait ïa ki tang ha ki saw ne wat ha ki lai sngi ruh", ong ka Obiakeli. "Ki dei ki phandieng kiba dang lung".

"Em ei kim dei shuh ki phandieng kiba lung," ong ka Ekwephi. "nga la thung ïa ki naduh ar snem mynshuwa. Namar ba ka long ka khyndew ka bym sbohbha, dei na kata ka daw ba ki phandieng ki rit haduh katta katta.

U Okonkwo pat um ju leh shiteng ïa kano kano ka kam. Haba ka tnga jong u ka Ekwephi ka ong ba tang artylli ki blang ka la biang na ka bynta ka jingkhawai u ong ïa ka ba kam dei ka kamram jong ka ban batai ei ei.

"Nga pynlong ïa kane ka jingkhawai namar nga don ka bor ban leh ïa kane. Ngan ym lah ban shong harud ka wah ban sait ïa ki kti jong nga da ka jingsahnud. Ki briew jong i mei jong nga ki la leh bha haduh katta katta ïa nga bad nga ruh dei ban pyni ïa ka jingsngewnguh jong nga ïa ki".

Bad kumta u la pynïap lai tylli ki blang bad bun tylli ki syiar. Ka long thik kumba khawai shongkurim. Hangta la pynkhreh ïa ka phu-phu, ïa ka shriew shet um syep, ka syrwa ekusi, ka syrwa jhur kthang bad bun tylli ki khiew waiñ-diengtlai.

La khot lut ïa ki *umunna* sha ka jingkhawai, bad la khot ruh ïa baroh ki khun ki ksiew jong u Okolo, uba la im arspah snem mynshuwa. U briew uba dang im tymmen eh ha kane ka ïing ka sem kaba la roi bha u dei u kñi jong u Okonkwo, u Ushendu. La ai ha u ïa u sohot kola ba un pynpait, bad kumta u la pynpait bad u la dwai ha ki kpa tymmen ki jong u. U pan na ki ïa ka koit ka khiah bad ki

khun ki kti. "Ngi ngim ju pan ïa ka spah namar uta uba don ka koit ka khiah bad ki khun ki kti, uta un don beit ïa ka spah. Ngi ngim ju dwai ba ngin ïoh shibun ka pisa hynrei ngi dwai ba ngin roi ha ka kur ka jait. Ngi kham lah ma ngi ban ïa ki mrad namar ngi don ka jait ka khong. Haba u mrad u dait ka met u ju trud ha u dieng, katba u briew pat u phah ïa u jait u khong jong u ba un trud ïa u." U da dwai tyngeh khamtam na ka bynta u Okonkwo bad ïa ka ïing ka sem ka jong u. Kumta u pynpait ïa u sohot kola bad u kawang shi bynta na ka doh u kola sha madan na ka bynta ki barim ki bajah, ki kpa tymmen ki jong ki.

Katba ki dang ïasam ter ter ïa u kola uba la kdiah, ki tnga u Okonkwo bad la ki khun ryngkat bad kito kiba wan ban ïarap ïa ki ha ka shet ka tiew ki sdang ban wanrah ïa ka jingbam. Ki khun shynrang jong u ki wanrah ïa ki khiew ba buh waiñ-diengtlai. Ka bam ka dih ka pahuh bha bad kane ka pynlong ïa kiba bun ki kur ki jait ba kin ïa pasiaw da ka jingsngew lyngngoh. Haba la dep pynbeit ryntih bha ïa ki bam baroh, u Okonkwo u ïeng ban ai ka jingkren.

"Nga kyrpad ïa phi baroh ba phin pdiang ïa ine i kola rit i jongnga" u ong. "Kane kam dei ka jingsiewkylliang ïa kiei ba phi la leh ïa nga ha kine ki hynñiew snem. U khyllung um lah shuh ban siew kylliang ïa ka dud ka kmie jong u. Nga shu khot lang ïa phi baroh namar ka long kaba bha ïa ki kur ki jait ba kin ïa kynduh lang"

La sam nyngkong shwa ïa ka syrwa shriew ba shu shet syep namarba ka kham sting ban ïa ka phu-phu bad namar ba ka shriew ka dei ban wan nyngkong shwa. Nangta la sam sa ïa ka phu-phu. Katto katne na kita ki kur ki jait ki bam shwa ïa ka bad ka syrwa ekusi bad kiwei pat ki ïa bam bad dih bad ka syrwa jhur kthang. Hadien la sam sa ïa ka doh khnang ba uwei pa uwei u dkhot jong ka *umunna* un ïoh ïa la ka jong ka bynta. Uwei pa uwei u rangbah u ïa ïeng ha u laiñ katkum ka ryta jong ki ban shim la ka bynta. Wat ki katto katne na ki kur ki jait jong ki ki bym shym lah ban wan lang hangta ki ïa ïoh bynta lem namar la shim bad song na ka bynta jong ki.

Katba ki dang ïadih ïa ka waiñ diengtlai uwei na kita ki dkhot kiba la kham tymmen jong ka *umunna* u ïeng ban ai khublei ïa u Okonkwo.

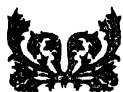
"Lada nga ong ba ngi khlem shym la khmih lynti eh kat kane ka khawai bah te ka mut ba ngim tip haduh katno une u pyrsa u para jong ngi, u Okonkwo, u long uba sbun haduh katta. Baroh ngi tip bha ïa u, bad kumta ngi da khmih lynti hi keiñ ïa kum kane ka khawai bah. Hynrei pat, kane ka la long kham palat ban ïa kaba ngi khmih lynti. Khublei shibun eh. To ai ba kaei kaba me la pynlut hangne kan nang man roi sa shiphew shah. Ka long kaba bha eh ba ha kine ki sngi, ngi ïohi ba kane ka pateng ki khun ki pyrsa jong ngi ki ngeit ba ki long kham stad ban ïa ki longshuwa manshuwa jong ki, bad dei hangne ba kin ïohi ïa u briew uba leh ïa kiei kiei da kaba i shongkun shongsbai, kata, ha ka rukom kaba i shongkhia jong uba rim u ba jah. U briew uba khot ïa ki kur ki jait jong u sha ka jingkhawai um lah ban shu khot ïa ki tang ka nam kata, ban shu pyllait im ïa u na ka jingïapthngan. Baroh ki don hi la ka bam ka dih ha ki ïing ki sem jong ki. Haba ngi ïa lum lang kumne ha ka jaka shai bnai jong ka shnong, kam mut ba ngi ïalum na ka bynta jong u bnai. Baroh na phi, phi lah ban ïohi ïa u na la ki phyllaw la jong. Ngi ïawan lang kumne namar ka long kaba bha eh ba ki kur ki jait kin leh kumta. Phi lah ban kylli balei nga leit ong kumne: Nga ong ïa kane namar nga itieng ïa kine ki khynnah mynta, bad nga shu i tieng ïa phi baroh" U kaweh ïa ka kti jong u sha ka liang ba shong ki samla shynrang. "Ïa nga hi marwei, nga don sa tang khyndiat ki sngi ba ngan im, bad kumta ruh ka long ïa u Ushendu, u Unashukwu bad u Emepho. Hynrei nga sheptieng ïa phi ki samla namar phi phim ïa sngewthuh katno ka jingkhlaiñ jong ka jingïadei kur. Phim ïa tip hi ruh kaei ka jingmut jong ka jingkren shisur. Bad kaei kaba mih na kata phi tip? Ka niam ba ijli ka la wan ban shong bad long doh long snam bad phi. U briew mynta u lah ban kyntait ïa u kpa bad ïa ki para ki jong u. U lah ban tim ïa ki blei jong ki kpa jong u bad ïa ki barim kiba jah, la kum uto u ksew beh mrad uba khie kem biej syndet bad u dait ïa u kynrad u jong u ; nga sheptieng na ka bynta jong phi; nga sheptieng ruh ïa ka jait ka khong". Mynta u phai biang sha u Okonkwo bad u ong, "Khublei shibun eh ïa me ba me la khot lang ïa ngi kumne"

KA BYNTA

KA BA - LAI

LYNNONG 20

Ban jngai na ka jait ka khong la jong haduh kumba hynñiew snem te kane ka long ka por kaba da jrong palat. Ka jaka puta jong u briew kam lah ban ap sah ïa u. U tang shu mih nangta, uwei pat un mih bad un pyndap ïa ka jaka kaba thylli. Ka jait ka khong ka long kum ka ñiangapïing; lada ka duh noh ïa u tdong jong ka, ka lah ban pynmih da uwei pat u tdong.

U Okonkwo u tip ïa kine baroh, u tip ba u la duh ïa ka jaka jong u ha ki khyndai tylli ki mynsiem ba shu phong da ka dur bula, kiba pynïaid ïa ka bishar hok ha ka jait ka khong jong u. U la duh noh ïa ka lad ban ïalam thma pyrshah ïa ka niam thymmai, ïa kaba, la ïathuh ha u, ba ka la suhthied bha. U la duh ruh ïa ki snem kiba u lah ban ïoh shim ïa ka nam kaba khrawtam ha ka jait ka khong. Bad ki katto kane na kine ki jingduh kim dei ki bym lah shuh ban khyllie pat. U la rai kut ba ka jingwan phai shnong jong u kan long kaba ki briew kin ïohi lut ïa u. Un wan phai da ka jingjop un khyllie pat ïa ki hynñiew snem kiba u la shu pynlut kai.

Wat naduh u snem uba nyngkong haba u don ha ka jingshah pynryngkang par ruh u la sdang thaw lypa ki buit na ka bynta ka jingwan phai ka jong u. Kaba nyngkong kaba un leh ha kata ka jingwanphai jong u ka long ba un shna thymmai biang ïa ka phyllaw jong u ha ka rukom kaba pher bad kaba itynnat bha. Un shna biang ïa ka ïingrep kaba kham heh ban ïa kaba mynshwa bad un shna ïa ki trep kiba thymmai na ka bynta ki arngut ki tnga thymmai ki jong u Bad hadien nangta un sa pyni ïa ka jingdon jingem jong u da kaba

pynithuh ïa ki khun shynrang jong u ha khmat ka kynhun *oso.* Tang ki rangbah kiba khraw shisha ha ka jait kiba lah ban leh ïa kane. U Okonkwo u la shai bad thikna bha ba un ïoh bat ïa kane ka burom kaba khraw, bad u ïohi ïalade ba u la leit shim ïa ka nam kaba khraw tam ha kane ka jaka.

Katba ki snem ha ri nongwei ki nangïaid uwei hadien uwei pat, u sngew halade ba u *shi* jong u mynta u lah ban siew biang ïa ka dor jong ka jingduh kaba mynshwa. Ki shriew jong u ki la mih kyrhai, ym tang ha ka ri ba la kha ïa u hynrei ruh ha Umophia, ha kaba u paralok jong u, u la ai ha man kawei pa kawei ka snem ha ki nongrep bhura.

Hadien nangta, ka lanot khop ha u khun nyngkong jong u ka la jia. Ha kaba nyngkong ka paw la kumba kan pynskhem ba ka la long palat liam na ka bynta ka rynïeng rynïot jong u. Hynrei ka la pynlong pynban ïa u ba un ïoh ïa ka mynsiem kaba pynkhie im pat ïa u, bad ha kaba khatduh u Okonkwo u la lah ban jop ïa ka jingsngewsih ka jong u. U dang don sa kiwei pat ki san ngut ki khun shynrang bad un pynsan pynrangbah ïa ki ha ka rukom jong ka jait ka khong ka jong u.

U phah khot lut ïa kine ki khun shynrang bad kine ki la wan ban shong ha ka *obi* jong u. Uba rit eh na ki u dang don saw snem ka rta.

"Me baroh me la ïohi lut ïa ka kam ba ijli jong u hynmen jong me. Mynta um long shuh u khun jong nga ne u hynmen jong me nga nga kam khun tang ïa uba shynrang ka mynsiem, u ban mih ha khmat hapdeng ki briew jong nga. Lada uwei na me baroh u jied ban long kum ka kynthei, to ai ba un bud ïa u Nwoïe bad mynta katba nga dang im ngan tim ïa u. Lada me ïa ïeng pyrshah ïa nga haba nga la ïap, ngan wan paw ha me bad ngan kdiah ïa u ryndang jong me.

U Okonkwo u long uba donbok ha ka liang ki khun kynthei jong u. Um ju sangeh ban babe ba ka Esinma ka dei noh pynban ka khun kynthei. Na baroh ki khun jong u dei tang ma ka kaba sngewthuh ïa

ka jingmut jong u. Ka don ka jingïateh lang ha ka liang ka jingsngewthuh jingmut ha pdeng jong ki bad kane ka la nangsan katba ki snem ki la nang ïaid.

Ka Esinma ka san ka heh ha ka por ka jingshah pynryngkang par u kpa jong ka bad ka la long kawei na ki kynthei kaba bha briew ha ka shnong Mbanta. La khot ïa ka da ka Jingbhabriew kaba shai, namar ba ka kmie jong ka ka ju khot ïa ka kumta naduh ba ka dang rit. Kane ka khynnah ka la long kaba khrew bad ka bym ju koit ju khiah bad kaba la pynpang kyndeh shadem ïa ka kmie jong ka bad mynta pat ha ka shimiet ka la kylla long kaba shait kaba koit bad kaba smat ba sting bha. Hooid, ka long kaba shisha ba ka la ïaid lyngba ïa ki por kiba sngewsih bha bad ha kata ka por ka ikum ban shu kynrup beit ïa baroh la kum uto u ksew dukhi. Hynrei pat kine ki jinglong jong ka, ki nangjah nangjah kynsan na ka bad ym tip na ka daw aïu. Kum kine ki jait jinglong jong ka, ki long kiba ñiar ban shem bad ki la neh tang shipor. Katba ka dang long ha kane ka jinglong kam ju lah shah ïano ïano ruh lait noh tang ïa u kpa jong ka.

Don shibun ki samla shynrang bad ki rangbah kiba riewspah jong ka Mbanta kiba la wan ban phah kylli ïa ka. Hynrei ka kyntait lut ïa ki baroh, namar ba u kpa jong ka u la khot ïa ka shisien ha kawei ka janmiet bad u ong ïa ka kumne : "Ki don shibun ki briew kiba bha bad kiba riewspah hangne, hynrei ngan suk ka mynsiem lada phin shongkurim ha Umophia, ha ka por ba ngin leitphai ïing noh".

Dei tang ïa kata ba u la kren. Hynrei ka Esinma ka la sngewthuh shai lut ïa kane ka jingpyrkhat bad ïa ka jingmut barieh jong kine ki khyndiat kyntien. Bad kumta ka la kohnguh ïa u.

"Ka para kha jong pha ka Obiakeli kan ym sngewthuh ïa nga." ong u Okonkwo. "Hynrei pha lah ban pynsngewthuh ïa ka".

Wat la ki ïa long jan mar kajuh ka ryta, hynrei ka Esinma ka lah bha ban synshar bad ban pynkohnguh ïa la ka para kha jong ka. Ka batai ïa ka balei ba kim pat dei ban shongkurim noh mynta, bad ka

ruh ka kohnguh ïa kata. Bad kumta baroh arngut ki la kyntait ïa kawei pa kawei ka jingtyrwa ban shong kurim ha Mbanta.

"Katno nga thrang ba kan dei u shynrang," u Okonkwo u pyrkhat ha la marwei. Ka dei ka khynnah kaba sngewthuh bha ïa kiei kiei. Mano na ki khun jong u kiba lah ban pule bha ïa ki jingmut jingpyrkhat jong u? Da ka jingdon jong kine ki arngut ki khun kynthei samla jong u, ka jingleit phai jong u sha Umophia ruh kan long kaba da ïohi lut da baroh. Ki ban long ki pyrsa kurim jong u hadien, kin long ki rangbah kiba don ka bor ha ka jait ka khong jong ki. Kiba duk bad ki bym pawnam kin ym shlur ban wan sha khmat ban phah kylli ïa ki.

Ka Umophia ka la kylla shisha ha kine ki hynñiew snem kiba u Okonkwo u don ha ka jingshah pynryngkang par. Ka ïingmane ka la poi hangne bad ka la pynsakma lut ïa ki briew. Ka la pynsakma ym tang ïa kiba la kha poh jait bad ïa kiba la shah tait jait hynrei teng teng wat ki 'riew donburom ruh ki la pynïasoh ïalade bad ka. Uba kum uta u jait briew u dei u Okbiwphi Ukona, uba la ïoh shim ar tylli ki nam bad la kum u lamwir u la ot noh ïa ki syngkha kti jong ki ar tylli ki nam kiba u la ïoh rah, bad u la bret noh ïa ki ban ïa soh lang noh bad ki Khristan. Ki mishoneri dohlieh ki la sngewsarong bha na ka bynta jong u bad u dei uwei na ki rangbah ha Umophia uba la ïoh pdiang ïa ka sakramen jong ka Komunion Bakhuid, lane ka Jingkhawai Bakyntang kumba la ju khot ha ka ktien *Ibo.* U Okbiwphi Ukona u nangmut halade ba kane ka Khawai kan dei ka kynja bam sngewbha bad dih sngewbha, hynrei kan shu long kham kyntang bad kham khuid khyndiat ban ïa ka khawai shnong. Dei na kata ka daw ba u la rah ïa ka reng dih jingdih jong u bad u buh ïa ka ha ka pla snieh blang jong u na ka bynta kane ka khawai.

Lait noh na ka niam, kine ki dohlieh ki la wanrah ruh ïa ka sorkar ban synshar. Ki la shna ïa ka ïingbishar ha kaba u District Commissioner u rai ïa ka mokotduma ha ka umdum bad ha ka jingbiej. U buh ïa u nonglum khubor jong ka ïingbishar ki ban wan tan ïa ki

briew sha u na ka bynta ban bishar. Bun na kine ki nonglum khubor ki wan na ka shnong Umuru kaba don harud jong ka Wah kaba Khraw, bad dei ha kane ka jaka ba ki dohlieh ki hiar nyngkong bun snem mynshwa bad dei hangne ruh ba ki la pynlong ka jaka pdeng jong ka niam jong ki bad ruh ka jaka pdeng jong ka khaïi ka pateng bad ka jaka pdeng jong ka synshar ka khadar. Ïa kine ki nonglum khubor jong ka ïing bishar la isih lut da baroh ki nongshongshnong jong ka Umophia namar ba ki long ki khyllah jait bad ki long ruh kiba sarong bad kiba leh heh. Ïa ki la khot da ki *kotma* bad namar ba ki shait phong da ki patlun lyngkot rong dpei la nang sin shuh shuh ïa ki da ki Lyeit Rongdpei. Ki ap phira ïa ka phatok kaba dap da ki rangbah kiba ïaleh pyrshah ïa ka aiñ u dohlieh. Don na pdeng kine ki koidi kiba bret noh ïa ki khun synrap jong ki bad katto katne pat kiba la ktah kti ïa ki Khristan. Ïa ki la bom la sympat da kine ki *kotma* bad ki phah ïa ki ba kin trei man la ka step ha ka ban pynkhuid ïa ki ïing sorkar bad ban leit thoh dieng na ka bynta u Commissioner dohlieh bad na ka bynta ki nonglum khubor jong ka ïingbishar. Katto katne na kine ki koidi ki dei ki rangbah kiba la ïoh shim ïa ki nam, kiba ha ka jingshisha ki dei ban long kham halor ha ka kyrdan ban ïa kine ki jait kam bapoh. Hangne ki sah ha ka khuslai namar ka jingbym kheiñ briew jong ki dohlieh bad kumta ki ïam paitdohnud namar ki la ieh beiñ ïa ki jaka rep ki jong ki. Katba ki dang ïa ot phlang mynstep ki samla shynrang kin ïarwai lang ban pyniähap sur lang bad ka sawa kaba mih na ki wait ki jong ki kumne :

U Kotma *jong ka lyeit rong dpei*
Ka biang ïa u ba un long mraw
U dohlieh u bym don ka bor pyrkhat
U biang hi ban long u mraw.

Kine ki nonglum khubor ka ïingbishar kim ju sngewtynnat satia ba ki briew ki khot ïa ki da ki Lyeit Rong Dpei bad haba ki briew ki khot ïa ki kumta ki bom bad sylleit ïa ki. Hynrei kane ka jingrwai te ka la saphriang ha baroh ki shnong ha Umophia.

Ka khlieh u Okonkwo ka shu noh ha ka jingsngewsih haba u Oberika u ïathuh ha u ïa kine kiei kiei baroh.

"Lehse kane ka leit jia namar nga la jah slem palat" u Okonkwo u ong tang halade hi. "Hynrei ngam lah shuh ban sngewthuh ïa kine kiba phi la ïathuh ha nga. Kaei kane kaba la jia ha ki briew jong ngi? Balei ki la duh noh ïa ka bor ïaleh?"

"Me khlem ïohsngew mo ba kine ki dohlich kila pynduh pyndam syndon ïa ka shnong Abame?" kylli u Oberika.

"Nga la ïohsngew ïa kata," ong u Okonkwo. "Hynrei nga la ïohsngew ruh ba ki briew jong ka Abame ki long kiba khlem bor khlem sor ha la ka duna ka jabieng. Balei kim ïalch kylla ïa ki? Balei kim don seh ki suloi bad ki wait sum? Ngin long ki khawpud lada ngi pynïadei ïalade bad ki rangbah jong ka Abame. Ki kpa jong ki kim ju nud ban ïeng pyrshah ïa ki kpa tynmen bad ïa ki longshuwa manshuwa jong ngi. Ngi te ngi dei ban ïaleh pyrshah ïa kine ki briew bad ngin beh lut ïa ki na ka khyndew ka shyiap jong ngi."

"Ka la dier palat," kren sngewsih u Oberika. "Ki rangbah jong ngi, ki khun ki kti jong ngi ki la ïasoh lang bad kine ki nongwei. Ki la ïasoh bad ka niam jong u bad ki la ïarap ban pynneh ïa ka sorkar synshar jong u. Ka long kaba suk bha ban beh noh ïa ki dohlieh na Umophia lada ngi pyrshang ban leh kumta. Mynta ki ïadon tang arngut. Hynrei kumno pat ngin leh ïa ki briew la jong kiba la bud ïa ka lynti ka jong ki bad haba ïa ki ruh la ai ka bor? Ki kin leit beit sha Umuru bad kin wanrah ïa ki shipai, bad ngi ngin long thik kum ki nong Abame." U sngap de jar shi slem bad u ong : "Nga la ïathuh ïa me ha kato ka por ba nga wan khatduh sha Mbanta kumno ba ki la sdien phasi ïa u Aneto".

"Jia aïu pat ïa ka jaka ba ïakajia?" kylli u Okonkwo.

"Ka ïingbishar u dohlieh ka la rai ba kan long noh ka jong ka ïing ka sem u Nnama namar ki dei kiba theh pisa shibun ïa ki nonglum khubor u dohlieh bad ïa u nongpynkylla ktien."

"Une u dohlieh u ïasngewthuh hi ïa ka dustur jong ka jaka jong ngi?'

"Kumno u lah ban sngewthuh haba tang ban kren ïa ka ktien jong ngi ruh um nang? Hynrei pat u ong ba ka dustur jong ngi ka long kaba sniew, bad ba ki para bad pyrsa jong ngi hi ruh, kita, kito kiba la shim ïa ka niam jong ki, ki ong ba ka dustur jongngi ka long kaba sniew. Kumno keiñ phin pyrkhat ba ngin ïaleh pyrshah ïa ki haba da ki para pyrsa jong ngi hi ruh ki la ïeng pyrshah ïa ngi? Une u dohlieh u dei uba sianti bha u shu wan jar jar da kaba suk bad u wanrah ïa ka niam ka jong u. Ngi pat ngi ïaleh sngewbha ïa kane ka jinglehkhleh biej jong u bad ngi ïashah ïa u ba un wan sah bad ngi. Mynta u la jop ïa ki para ki pyrsa, ki khun ki kti jong ngi, bad ka jait ka khong jong ngi mynta kam lah shuh ban ïa ïeng tylli kawei. U la buh da ka wait ha kiei kiei ki ban pynïatylli lang ïa ngi bad kumta ngi la pra lut baroh"

"Kumno pat u ïa ïoh kem ïa u Aneto ban phasi ïa u?" kylli u Okonkwo.

"Haba u la pynïap ïa u Odushe na ka daw ka jingïaknieh khyndew, u la phet noh sha Aninta ban lait na ka jingtim jong ka khyndew. Kane ka long kumba phra sngi ei ei hadien ka jingïakajia, namar ba u Odushe u khlem ïap ha shen namar ki jingmynsaw jong u. Dei ha ka sngi kaba hynñiew ba u ïap noh. Hynrei baroh baroh ki la tip lypa ba un sa ïap hi bad u Aneto u song ïa ki tiar ki tar jong u ban khreh phet noh. Hynrei ki Kristan ki la ïathuh lut ïa u dohlieh shaphang kane ka jingjia, bad kumta u phah ïa u *kotma* jong u ban kem noh ïa u Aneto. La set phatok ïa u ryngkat bad ki nongïalam jong ka ïing jong u. Ha kaba khatduh u Odushe u ïap noh bad ïa u Aneto la rah sha Umuru bad la phasi ïa u hangta. Ïa kiwei pat ki briew ki la pyllait noh hynrei la ong ba haduh mynta kim don shyntur ban ïathuh ïa ka jingsajia ba ki la mad."

Kine ki arngut ki rangbah ki khlem kren ei ei shuh slem hadien kata.

LYNNONG 21

Don shibun ki rangbah bad ki kynthei ha Umophia ki bym da pyneh kumba u Okonkwo u pyneh ïa kane ka rukom pynïaid kam kaba thymmai. U dohlieh shisha u la wanrah ïa kane ka niam khleh biej, hynrei u la lah pat ban shna ïa ka kudam ban ïakhaïi pateng bad kane ka dei ka sien kaba nyngkong ba ka umphniang diengtlai bad u soh diengtlai ki kylla long ki mar rem dor, bad kumta shibun ka pisa ka la tuid sha Umophia.

Bad wat ha ka liang jong ka niam, ka don ka jingsngew ba ka lah ban don ei ei ha ka, bad kane ka ikum ba ka ïajan bad ka jingkhlehbiej.

Kane ka jingsngew ka don namar ba u Mr. Brown, u mishoneri dohlieh u long uba khlaiñ ha ka ban khang ïa ki langbrot ba kin pynkhie bitar ïa kata ka jait ka khong. Don tang uwei u dkhot ïa uba u khlem lah satia ban khang ïa u. Ka kyrteng jong u ka long u Enok bad u kpa jong u, u dei u lyngdoh jong ka niam mane bseiñ. Ka khana ka ïaid kylleng ba u Enok u la pynïap ïa u seiñïong ba kyntang bad u kpa jong u, u la tim ïa u.

U Mr. Brown u ïalap pyrshah ïa ka jingshongshit niam. U ïathuh ïa ki langbrot ba shitrhem jong u ba kiei kiei baroh ki dei kiba lah ban long, hynrei ym lah ban leh kyrkieh lut ïa kine kiei kiei. Bad kumta ïa u Mr. Brown la burom lut da baroh ha kane ka jait ka khong, namar ba u ïaid suki jai ha ka liang ka jingngeit. U pynïadei lok bad katto katne ki 'riew khraw jong kane ka jait bad namar ba u ju leit jngoh khah khah ïa ki shnong kiba ïa marjan, ha kawei ka sngi ki la ai sngewbha ïa u da ka bniat hati kaba la ot itynnat bha, bad kane ka

long ka dak jong ka burom bad ka kyrdan. Uwei na ki 'riewkhraw jong ka shnong uba kyrteng u Akuna, u lah dep phah ïa uwei na ki khun shynrang jong u ban shah hikai ha ka skul u dohlieh bad kata ka skul ka dei ka skul jong u Mr. Brown.

Man ba u Mr. Brown u leit sha kata ka shnong, u ju pynlut bun kynta ban ïa shongkai bad u Akuna ha ka *obi* jong u bad ki ju ïakren lyngba u nongpynkylla ktien shaphang ka niam. Baroh arngut kim ju lah ban jop uwei ïa uwei ha ka liang ban khring niam hynrei na kane ka jingïakren, baroh arngut ki ïa ïoh ban lum jingtip shaphang ki jingngeit kiba pher ki jong ki.

"Phi ong ba don tang uwei U Blei uba khraw uba thaw ïa ka bneng bad ïa ka khyndew," ong u Akuna ha kawei na ki sngi ba wan kai u Mr. Brown. "Ngi ruh ngi ngeit ha U bad ngi khot ïa U da u Shukwu. U thaw lut ïa ka pyrthei baroh bad U thaw ruh ïa kiwei pat ki blei."

"Kiwei kiwei ki blei kim don phi" ong u Mr. Brown. "U Shukwu u dei tang ma U hi U Blei bad kiwei pat ki long ki blei thala. Phi ohshrong ïa kawei ka dieng lyngkhot - kum ïa katai" (u da kdew artad ïa u dieng khaiñshi ïa uba u Akuna u wah ïa ka *Ikenka* jong U), "bad phi khot ïa ka da u blei. Hynrei ka dang dei hi ka dieng lyngkhot em."

"Hooid" ong u Akuna. "Ka dei shisha ka dieng lyngkhot. Hynrei ïa une u dieng pat la shna hi da u Shukwu, kumba u la shna ruh ïa kiwei pat ki blei rit. Hynrei U la thaw ïa ki na ka bynta ki nonglamktien jong U khnang ba ngin lah ban phai sha U lyngba jong ki. Kane ka long kum ma phi keiñ. Phi phi long u khlieh jong ka ïingmane jong phi."

"Em" la wohnia pyrshah u Mr. Brown. "u khlieh jong ka ïingmane jong nga u dei hi U Blei."

"Nga tip" ong u Akuna, "hynrei dei hi ban don uwei u khlieh ha pdeng ki briew ha kane ka pyrthei. Dei ban don hi mano mano kum ma phi u ban long u khlieh hangne."

"Lada u long ha kata ka dur kaba phi ong te, ngi don keiñ u khlieh jong ka ïingmane ha ri Bilat."

"Dei ïa kata keiñ ba nga ong ruh. U khlieh jong ka ïingmane jong phi u don ha ka ri jong phi. U la phah ïa phi shane kum ki nonglam ktien jong u. Bad phi ruh phi jied la ki jong ki nonglam ktien bad ki nongtrei. Lane to ai ngan shim sa kawei pat ka nuksa, kum u District Commissioner. Ïa u ruh la phah da u syiem jong phi."

"Ki ïa don da ka syiem phi," la ong hi u nongpynkylla ktien.

"Ka syiem jong phi ka phah ïa u nonglam ktien jong ka, u District Commissioner. U ruh u shem ba um lah ban trei tang marwei kumta u jied ïa u *kotma* ban ïarap ïa u. Kane ka long kumjuh bad U Blei ne bad u Shukwu ruh. U jied ïa ki blei rit ban ïarap ïa U namar ka kam jong U ka khia palat ban trei marwei briew."

"Em phim dei ban pyrkhat ïa U kum u briew" la ong u Mr. Brown. "Namar ba phi leh kumta bad kumta ruh phi mutdur ba U dei ban don ki nongïarap. Bad kaba isih tam kaba phi la ïaleh ka long ba phi ai baroh ka nguh ka dem ïa kine ki blei shu thaw ki blei thala kiba maphi hi phi la shna."

"Kam dei phi kumta. Hooid ngi ai ki jingkñia sha ki blei rit, hynrei lada kim lah ban leh ei ei bad lada ngim don shuh shano shano ruh ban phai ngi leit beit sha u Shukwu. Ka long kaba dei ban leh kumta. Ngi tur sha u 'riewkhraw lyngba ki shakri jong u. Hynrei haba ki shakri jong u kim lah ban ïarap ïa ngi, te ngi leit noh sha ka tynrai kaba khatduh kaba don ka jingkyrmen. Hooid, ka paw kumba ngi pynleit jingmut bad ngi mane tang ïa kine ki blei rit, hynrei kam dei kumta. Ngi thlia ïa ki kham bun namar ngi sheptieng ban thlia ïa u Kynrad jong ngi. Ki kpa tymmen jong ngi ki tip ba u Shukwu u dei u Kynrad jong baroh bad dei na kata ka daw bun ki ai kyrteng ïa ki khun jong ki da kane ka kyrteng, Shukwuka - kaba mut "U Shukwu Uba Khrawtam."

"Phi la kren ïa kawei ka mat kaba sngewtynnat" ong u Mr. Brown. "Phi, phi ïasheptieng ïa u Shukwu. Hynrei ha ka niam jong ngi u Shukwu u dei u Kpa uba ngi ieit bad ngim dei ban sheptieng lada ngi leh ïa ka mon jong U.

"Hynrei ngi dei ban sheptieng ïa U lada ngim leh ïa ka mon jong U." ong u Akuna. "Bad haba kumta, mano pat ban ïathuh ïa ka mon jong U? Ka long kaba eh ban tip ïa kata."

Dei ha kane ka rukom ba u Mr. Brown u ïoh ban lum jingtip khambha shaphang ka niam jong kane ka jait ka khong bad u rai pynkut ha lade ba kan ym long satia ban hiar thma pyrshah ïa kine ki briew. Bad kumta u shna shwa ïa ka skul bad ka hospital kaba rit ha Umophia. U leit na kawei ka ïing sha kawei pat ban kyrpad ïa ki briew ban phah ïa ki khun jong ki sha ka skul jong u. Hynrei ha kaba nyngkong ki phah skul tang ïa ki mraw ki jong ki lane hateng hateng ki phah ïa ki khun jaituh ki jong ki. U Mr. Brown u ïai khroh, u ïai pynïeng ïa ki nia bad u ju ïathuhlypa ruh. U ong ba ki nongïalam jong kane ka shnong ha ka pateng ka ban wan kin long da ki rangbah bad ki kynthei kiba la nang ban pule bad thoh. Lada ki nong Umophia kim phah skul ïa ki khun jong ki, ki nongwei kin wan na kiwei pat ki jaka ban synshar ïa ki. Ïa kane ki lah dep ïohi lypa ïa kaei kaba jia ha ka Ïingbishar Shnong, ba ïa u D.C. la ker kut da ki nongwei kiba kren da ka ktien jong u hi. Bun na kine ki nongwei ki wan na ka shnong Umuru kaba don harud jong ka Wah kaba Khraw ha kaba u dohlieh u wan ban hiar nyngkong hangne.

Ha kaba khatduh ki nia jong u Mr. Brown ki la sdang ban treikam. Bun ki briew ki la wan ban pule ha ka skul jong u, bad u pynshlur ïa ki da kaba ai sngewbha da ki kot jingrwai rit bad ki tawlia ñiad sum. Kine ki briew kiba wan skul kim dei shuh ki briew kiba dang rit ha ka ryta. Don na kiba la dap laiphew snem ne laiphew snem tam. Mynstep mynstep ki trei ha ki lyngkha jong ki bad ki leit skul pat ha ka por janmiet. Bad ym slem hadien nangta, ki briew ki sdang ban ong ba ka dawai u dohlieh ka long kaba treikam kham kloi. Ka skul

u Mr. Brown ruh ka la pynmih kloi kloi ïa ki soh. Tang khyndiat bnai ban ïoh pule ha kane ka skul, ka la biang ban pynlong ïa uno uno, u nonglumkhubor ïa ka ïing bishar ne u babu rit ha ka ïing bishar. Kito pat kiba kham pule slem ha ka skul, ki kylla nonghikai: bad kumta ki nongbylla sngi ha Umophia ki leit tur beit sha ka bri sohwaiñ U Trai. La seng ïa ki ïingmane ha kylleng sawdong ki shnong kiba markhap bad la seng ruh ïa ki skul ha kine ki shnong. Kumta naduh ba sdang, ka niam bad ka nang ka stad ki ïa ïaid ryngkat ryngkat.

Ka kam jong u Mr. Brown ka la nang skhem nang skhem bad namar ba ka don ka jingïatrei lang bad ka rukom synshar bad ka rukom pynïaid kam kaba thymmai kumta ka la ïoh ïa ka kyrdan ha ka imlang sahlang. Hynrei ka koit ka khiah u Mr. Brown ka la hiar noh. Ha kaba nyngkong, um shym la pynsngew ïa ki dak kiba la maham ïa u. Hynrei ha kaba khatduh u hap hi ban iehnoh ïa ki kynhun langbrot jong u da ka jingsngewsih bad ka da ka jingpait dohnud.

Ka dei ha ka por ka aïom slap kaba nyngkong hadien ka jingwanphai u Okonkwo ba u Mr. Brown u leit phai noh sha la ïing. U tang shu ïohsngew shaphang ka jingwanphai shnong u Okonkwo, san bnai mynshwa, une u mishoneri u la leit kai sha u. Ha kata ka por u la dep phah ïa u khun jong u Okonkwo, u Nwoïe, ïa uba mynta la khot da u Isak sha ka kolej thymmai kaba ai jinghikai ïa ki nonghikai kaba don ha Umuru. Bad u da khmih lynti ba u Okonkwo un sngewkmen haba un ïohsngew ïa kata. Hynrei u Okonkwo u la beh ïa u shi syndon bad u da byrngem ruh ba lada u wankiew biang ha phyllaw jong u, un ring patan ïa u shabar ka phyllaw.

Ka jingwanphai jong u Okonkwo sha la shnong trai kam long satia kaba dei ban sah kynmaw, kam shym la long kum ba u la khmih lynti. Hooid ka long kaba shisha ba ki ar ngut ki khun kynthei bhabriew jong u ki la pynkhih jingmut lut ïa ki samla shynrang bad kumta ka jingïakren shaphang ka jingshongkurim jong ki ruh ka la nang ïaid nang ïaid shaphang, hynrei, kaba kham palat ïa kata, ka long ba ka shnong Umophia kam da shim eh ïa ka jingwan phai jong

u khla ka wait ba kan long kum kaei kaei kaba kyrpang. Ka jait ka khong ka la kylla lut nadong shadong ha ki por ka jingshah pynryngkang par jong u bad um lah shuh ban ithuh ïa kane ka shnong. Ka niam thymmai, ka sorkar synshar bad ki kudam khaïi pateng ki dei kiba don ha ki khmat bad ki jingmut jingpyrkhat jong ki briew. Hynrei dang don hi shibun ki briew kiba ngeit ba kine ki seng thymmai ki long ka jingsniew. Hooid ki ïakren, ïapyrkhat ïa kiwei pat kiei kiei kiba rit hynrei ka long kaba shisha ba ki khlem ïakren eiei ruh em shaphang ka jingwanphai ïing u Okonkwo.

Ka jingwan phai ïing u Okonkwo ka khlem ïahap bad kata ka por jong u snem. Lada u Okonkwo u la pynithuh noh marmar ïa ki arngut ki khun shynrang jong u ïa ka seng *oso* kumba u la pynbeit bad mang lypa, u la lah hi ban pynkhih ïa ka shnong. Hynrei ïa ka jinglehniam ban pynithuh briew la ju pynlong tang shisien ha ka lai snem ha Umophia, bad dei na kata ka daw ba u dang dei ban ap sa arsnem na ka bynta kawei pat ka jinglehniam pynithuh briew.

U Okonkwo u da sngewsih tyngeh. Kane ka jingsngewsih kam dei namar ba u sngewsih tang namar ïalade. U ïam kthang na ka bynta ka jait ka khong haba u ïohi ka la pra lut bad ka la kyllon la ka jong, u ïam kthang ruh na ka bynta ki khla ka wait jong ka Umophia, kiba la kylla jemkhnap kum ka kynthei.

LYNNONG 22

U nongmih bujli ïa u Mr. Brown u dei u Reverend James Smith, bad une te u dei u jait briew uba kham pher. U pynrem markhmat ïa ka rukom pynïaid kam jong u Mr. Brown kaba shu pynïasuk beit bad kaba ngeit ha ka jingïaishah. U phiah ïa kiei kiei baroh ha ki ar bynta bad kita ki long, kaba lieh bad kaba ïong. Bad ïa kaba ïong u ong ba ka dei beit kaba sniew. U ïohi ïa ka pyrthei kum ka madan thma ha kaba ïa ki khun jong ka jingshai la set slung lang bad ki khun jong ka jingdum. Ha ka jingïathuh khana jong u na pulpit u la kren shaphang ki langbrot bad ki blang bad shaphang u kew bad u ñiut. U ngeit ruh ha ka jingpynïapnoh ïa ki nongïathuhlypa jong u Baal.

U Mr. Smith u la sngewsih tyngeh namar ka jingbymtip jong ka kynhun jong u wat ïa ka jingngeit ïa ki Lai ha U Wei bad ïa ki sakramen. Kane ka pyni ba kine ki dei kita ki symbai ba la bet ha ka dewshyiap. Ñiuma, u Mr. Brown imat u khlem peit ïa kaei kaei lait noh tang ïa ka jingbun paid. U la dei ban tip ba ka hima U Blei kam shaniah ha u paid ba bun. U Trai jong ngi hi da Lade u la ban ïa ka jingdonkam jong ki khyndiat ngut ki nongbud . A katno kaba khim ka lynti bad khyndiat ki nongbud. Ban shu pyndap ïa ka ïing ba kyntang jong U Trai da ki nongmane blei thaw kiba ïa pyrta ïa ki dak ka myntro, kane ka long ka jingbakla bad ka ban ktah junom la junom. U Trai jong ngi u pyndonkam ïa u dieng sympat tang shisien ha ka jingim jong U —ban beh noh ïa u paid na ka ïingmane jong U.

Tang hapoh ki khyndiat taïew ba u la poi ha Umophia, u Mr. Smith u la ot kyrteng noh tang shipor ïa kawei ka kynthei na ka

Balang namar ba ka la theh ïa ka waiñ thymmai ha ki bilor kiba la rim. Kane ka kynthei ka la shah ïa u tnga jong ka uba long u 'riewpyrthei ban ot lyngkhot lyngkhai ïa i khun ba la ïap jong ka. Ïa ine i khyllung la pynbna ba idei ita i *okbanje*, namar i la wanrah ïa ka khlam ha ka kmie da ka jingïap jong i bad nangta i leit rung biang ha ka pla khun jong ka kmie bad ap ba yn kha biang ïa i. Ïa kane ka kam ine i khyllung i la leh jin haduh kumba sawkylla. Dei kumta ba la ot noh ïa i lyngkhot lyngkhai khnang ban ym pynshlur shuh ïa i ba in wanphai biang.

U Mr. Smith u la dap da ka jingbitar haba u la ïohsngew ïa kane. Um shym la ngeit ïa ka khana kaba la ïathuh wat da ki briew kiba la tip thikna ïa kane ka khana shaphang kita ki khyllung ksuid, kiba lada shu ieh ïa ki kumto khlem da ot lyngkhot ïa ki, kine ki wan biang ban pynhiar kput ïa ki briew. Ïa kane u jubab ba kum ïa kita ki jait khana la pynphriang sha pyrthei da u Ksuid khnang ban ïalam bakla ïa u briew. Kito kiba ngeit ïa kum kita ki khana kim don hok satia ban wan sha ka miej U Trai.

Don ruh ka jingong ha Umophia ba katba u briew u dang shad ka ksing ruh kan tied na ka bynta jong u. U Mr. Smith ruh u shu shad lamwir khlem pyrkhat ïa ka rukom kynthih bad kumta ki ksing ruh ki la tied tyngeh. Ki 'riew shongshit niam ki la leh palat ha ka por ka jingïalam jong u Mr. Brown bad mynta ki la nang man roi bha ha ka jingleh ka jong ki. Uwei na kita u dei u Enok, u khun jong u lyngdoh-bseiñ ïa uba baroh ki ngeit ba u la pynïap bad bam ïa u seiñïong uba kyntang. Ka jingaiti jong u Enok sha ka jingngeit thymmai ka long kham khraw ban ïa ka jong u Mr. Brown bad ka shnong ka thaw ka khot ïa u da u briew uba nabar uba ïam kham sawa ban ïa kito ki trai nongshem jynjar.

U Enok u long u briew uba lyngkot bad uba ïar ka met ka phad bad uba shu ikyrkieh beit. Ki kjat jong u ki long kiba lyngkot bad kiba ïar, bad haba u ïeng ne ïaid ki khongdong jong u ki ïajan bha bad ki sla jat pat ki ïakad la ka jong la kumba ki ïamai i wei ïa iwei

bad kumta ki ïaid noh la la ka jong ka lynti. Katta ka long ka bor ba khlaiñ ba la tyrsat ha ka met kaba rit jong u Enok bad barabor kane ka bor ka jong u ka bthei ha ka ïashoh ka ïadat. Ha ki sngi U Blei u ju mutdur ba ka jingïathuhkhana kan long na ka bynta ka jingmyntoi ïa ki nongshun jong u. Bad lada jia ba u ïoh shong hajan uwei na kine ki nongshun jong u, un phai bunsien sha u bad un peit ha kata ka rukom kaba don jingmut la kum ba un ong, "Nga la ong em ïa me ïa kata." Dei u Enok uba la wanrah ïa ka jingïakynad hapdeng ka Balang bad ki nong Umophia kaba la sdang naduh ki por ba u Mr. Brown u la mih noh.

Kane ka la jia ha ka por ka jinglehniam kaba ju leh man la ka snem ban nguh ïa ka blei mariang. Ha kum kata ka por, ïa ki longshwa man shwa jong kane ka jait, ïa kiba la aiti noh sha ka 'Mei Mariang ha ka por ba ki ïap, kine ki mih biang ha ka dur ki *ekwukwu* bad ki mih lyngba ki thliew dkhiew kiba rit.

Kawei na ki kam sang kaba u briew u lah ban leh ka long ban weng ïa ka jingkah jong ki *ekwukwu* ha khmat u paitbah lane ban ong ne ban leh eiei kaba lah ban pynduh bor ïa ka kyrdan ka bym ju ïap jong ki ha khmat jong kiba shu sngap beit. Bad ïa kane la leh da u Enok.

Ka jingnguh kaba ju pynlong man la ka snem ban nguh ïa ka blei mariang, mynta ka snem ka hap ha ka sngi U Blei bad kita ki mynsiem kiba la tap ïa ki dur khmat jong ki, ki ïadon sha jngai bah. Kumta ki kynthei Khristan kiba ïaleit ïingmane kim lah shuh ban wan phai ïing. Katto katne na ki rangbah jong ki, ki la leit ban kyrpad ïa ki *ekwukwu* ba kin sangeh shwa shipor bad ban shah ïa ki kynthei ban ïaid nangta. Ki ruh ki la mynjur bad ki la sangeh shwa bad ha kata ka por haba ki la sangeh u Enok u la kren kob tyngeh tyngeh ba kim dei satia ban ktah kti ïa ki Khristan. Mar ïa kumta hi baroh na ki, ki la wan mih biang bad uwei na ki u la tied eh ïa u da u siej uba u la kieng lypa. U Enok u la kyllon sha ka liang jong u bad u la tar lyngkhot lyngkhai ïa ka jingda jong u. Kiwei pat ki *ekwukwu* mar kumta hi ki la ïawan

tawiar ïa u lok jong ki uba la shah pynkhlemraiñ, ki wan ban da ïa u na ka jingïapeit sniew ki paitbah kynthei bad khynnah, bad hadien ki leit ïalam noh ïa u. U Enok u la pynïap ïa ka mynsiem ki longshwa, bad kumta ka shnong Umophia ka la don ha ka kulmar thlim.

Ha kata ka miet, ka Kmie jong ki Mynsiem ka la ïaid lut sha baroh ka jait ka khong, ka ïam na ka bynta u khun uba la shah pynïap noh. Ka long ka miet kaba sngewtieng bha. Ym don uwei ruh uba la tymmen tam ha Umophia uba la ju ïohsngew ïa kum kata ka sur kaba sngewngiew haduh katta katta, bad ïa kata yn ym lah shuh hi ruh ban ïohsngew biang. Ka long kumba kawei pa kawei ka mynsiem jong ki 'riewlum ka ïam na ka bynta kane ka jingsniew kaba khraw kaba la wan ---- ka ïam ruh na ka bynta ka jingïap la jong.

Ha ka sngi kaba bud baroh ki *ekwukwu* jong ka Umophia kiba la tap ïa la ki khmat, ki la ïalum lang ha jaka ïew jong ka Umophia. Ki la wan na baroh ki jait shnong bad wat na ki shong ba marjan ruh. U Otakaku ba triem u la wan na Imo, u Ekwensu uba talaiñ ïa u 'iar ryngkuh lieh, u la wan poi na Uli. Ka long ka jingïalang kaba ishyrkhei haduh katta katta. Ka la don ka sur ramïa jong ki mynsiem ki bym lah ñiew shuh, ki baje ruh ki la riew nadien jong ki katto katne bad ka la don ruh ka jingsawa jong ka jingïatyngkhuh ki waitsum katba ki dang ïamareh sha khmat bad shadien ban ïa nguh mar kylliang uwei ïa uwei bad kane kala pynkhynñiuh tieng ïa kawei pa kawei ka dohnud. Dei tang ha kane ka kynti katkum ka jinglah ban kynmaw ba u masi kyrtong ba kyntang u la kyrhuh ha ka por mynsngi mynïa.

Na jaka ïew la mih ki sur ba kieh lamwir ïa kiba la pynmih khnang na ka bynta ka ïing u Enok. Katto katne na ki 'riewrangbah jong ka shnong ki la leit lang bad ki la deng ïa ki jingïada kiba khia ki jong ki kiba kynthup ïa ka myntro bad ki kuboit ïa kiba ki la deng ha ki ksang kti jong ki. Kine ki dei kita ki rangbah kiba ki kti jong ki, ki khlaiñ bha ha ka *okwu*, lane ka dawai. Katba ki paitkar pat, shynrang bad kynthei ki shu ïasngap na ki trep kiba ai ka jingïada ïa ki.

Ki nongïalam jong ki Khristan ki la ïa kynduh lang shi jaka ha ïingbalang jong u Mr. Smith ha katai ka miet kaba la dep. Katba ki dang ïatai nia, ki ïohsngew ïa ka jingïam jong ka Kmie ki Mynsiem, ba ka ïam paitdohnud ïa la u khun jong ka. Kane ka sur ïam ba sngewramïa ka la ktah shisha ïa u Mr. Smith, bad kane ka dei ka sien ba nyngkong ba u Mr. Smith u la tieng shisha.

"Ki ïa thmu ban leh aïu sha mo?" u kylli. Mano mano ruh ym don ba tip ïa kata namar kum kata kaei kaei kam pat ju jia mynno mynno ruh. U Mr. Smith u mut ban phah khot ïa u District Commissioner bad ïa ki nonglum khubor jong ka ïingbishar jong u, hynrei ki la leit maphusor ha ka sngi kaba la leit noh.

"Ïa kawei te ngi la shai mynta," ong u Mr. Smith "Ngim lah ban ïaleh bad ki da ka bor. Ka jingkhlaiñ jong ngi ka shong ha U Trai." Kumta ki dem khohsiew lang baroh bad ki dwai ha U Blei na ka bynta ka jingpyllait im.

"Ko Trai to pyllait im ïa ki briew jong Me." la ïam kyang u Mr. Smith.

"Bad to kyrkhu ïa ki nongbud jong Me" la jubab ki rangbah.

Ki la rai ban pynrieh shwa ïa u Enok ha ka ïingbalang shi sngi ne arsngi. U Enok ruh ha lade hi u la sngewsih tyngeh haba u ïohsngew ïa kane, namar ba u la khmih lynti ba ka thma niam ka la jan wan, bad don tang khyndiat ngut kiwei pat ki Khristan kiba pyrkhat kum ma u. Hynrei ka jingstad ka jingshemphang ka la wan ha ka kynhun kiba ngeit bad ïa bun tylli ki mynsiem la pyllait im.

Ka kynhun jong ki *ekwukwu* ki ïakhih bitar kum ka 'erlangthari bad ki leit sha phyllaw ïing u Enok bad ki ïarah la ki waitsum bad ka ding ban pynlong ïa kata ka jaka kum ka them kaba kynjah. Bad nangta ki ïa leit sa sha ïingmane, da ka jingshongshit ban pynjot pynpra syndon ïa ka.

U Mr. Smith u dang don ha ïingmane haba u ïohsngew ïa kine ki mynsiem kiba la tap la ki khmat ba ki la wan. U ïaid sor sor sha ka jingkhang bah kaba lam lynti sha ka phyllaw ïingmane bad u ïeng hangta. Hynrei haba ki lai ne saw ngut ki *ekwukwu* ki la mih ha phyllaw ïingmane, u la jan khang ïa u narkhang. Hadien ba u la sngew kham ïohbor bad ha ka jaka ba un phet noh nangta u leit pynban sha ki ar tylli ki maw kyndon kiba lam sha ïingmane bad u ïaid shaphang ka lynti ba wan kine ki mynsiem.

Kine ki mynsiem ki khih puk puk ban wan sha khmat, bad ki tynrah kper siej kiba la sieh riang kiba ker sawdong ka phyllaw ïingmane ki la khyllem lut. Hangta don ka jingriew ki baje kiba khlem ïaid ryntih kiba shu sawa kulmar, ki waitsum ki ïa tyngkhuh para nar bad ka haw haw ka la dap da u lynguh, u pum pum ryngkat bad ka jingpah kaba sngew kynsha. Kumno re u Mr. Smith u ïohsngew ïa ka sawa jingïaid kjat nadien jong u. U phai sawdong bad u ïohi ïa u Okeke, u nongpynkylla ktien jong u. U Okeke um don ka jingïasuk mynsiem bad u kynrad jong u namar ba u la pynrem jur ïa ka jingleh jong u Enok ha ka jingïalang jong ki nongïalam jong ka Balang ha kata ka miet. U Okeke u la dom shisha ïa u Enok bad u ong ha kata ka jingïalang ba ïa u Enok ym dei ban pynrieh ha ka ïing Balang ïoh ba ka long pynban ka jingkhot ïa ka jingbitar jong ka shnong ha u Pastor. U Mr. Smith u la mai ïa u Okeke da ki kyntien kiba khor bad ha kata ka step u khlem pan jingïarap ei ei ruh na u Okeke. Hynrei mynta, namar ba u la wan bad u la ïeng lang bad u khnang ban ïaleh pyrshah bad kine ki mynsiem kiba la ing khong bha, u Mr. Smith u peit sha u bad u phuh samrkhie ïa u. Ka dei ka jingphuh samrkhie kaba isynei bha, hynrei pat ka don ka jingsngewgnguh kaba khraw hangta.

Tang shipor ïa ka jingwan tuid ki *ekwukwu* la pynsangeh noh da ka jingleh jai jai jong ki ar ngut ki rangbah kiba khlem da khmih lynti ba kin don hangta. Hynrei kane ka la neh tang shipor, la kumba sangeh syndet u pyrthat hapdeng ki jingkyrhuh. Ka jingtuid ha kaba arsien ka long kaba kham palat ban ïa kaba nyngkong. Ka tap lut ïa ki ar ngut ki rangbah. Nangta sa ka sur kaba shai bad kaba sawa kynsan kynsan ka la tap lut ïa kata ka huri hura bad mar kumta hi ka la don ka jingjar

jar. La pyllait jaka sawdong ïa ki ar ngut ki rangbah, bad nangta u Ajophia u sdang ban kren.

U Ajophia u dei u *ekwukwu* ba pawkhmat eh jong ka Umophia. U dei u khliehduh bad u nongmihkhmat ban kren na ka bynta ki khyndai ngut ki thawlang bad dei ma u, uba pynïaid ïa ka synshar khadar ha ka jait ka khong. Ka sur jong u ka long kaba shai bad u lah ban wanrah ïa ka jingjai jai ha pdeng kat kane ka jingkiew khluit jong kine ki mynsiem. U khot kyrteng ïa u Mr. Smith, bad katba u dang kren ki lyoh tdem ki mih na ka khlieh jong u.

"Ka met jong u dohlieh, nga nguh ïa pha," u ong, u pyndonkam da ka ktien ramïa aïu re kaba ki bym ju ïap shuh ki shait kren ïa ki briew.

"Ka met jong u doh lieh, pha ithuh ïa nga?" u kylli.

U Mr. Smith u phai sha u nongpynkylla ktien, hynrei u Okeke, uba long u nongshongshnong jong ka Umuru, ka shnong kaba jngai bah, u ruh u la dum buit ha kane ka por.

U Ajophia u rkhie da ka sur pdot ka jong u. Ka long kum ka sawa jong ki nar sarang. "Ki long tang ki nongwei," u ong, "bad kumta ki la shu sah ha ka biej ka lyngngoh. Hynrei to ngin ym ïa sngap ïa kata" u phai sawdong sha ki paralok jong u bad u ai khublei ïa ki, bad u khot ïa ki da ki kpa ka Umophia. U sieh ïa u sum uba nep jong u ha khyndew bad ka khyndew ruh ka la khih la kum ka jingriew jong ka nar hi. Nangta u phai biang sa shisien sha u mishoneri bad sha u nongpynkylla ktien u jong u.

"Ïathuh ïa une u dohlieh ba ngin ym pynmynsaw ei ei ruh em ïa u," u ong ïa u nongpynkylla ktien. "Ong ïa u ba un leit noh sha la ïing bad ba un ieh noh ïa ngi hangne marwei. Ngi sngewtynnat ïa u para u jong u uba ïa don lang bad ngi mynshwa. U dei uba tasngeng tang ba ngi sngewtynnat ïa u, bad dei na ka bynta jong u ba ngin ym pynmynsaw ïa une u para jong u, uba mynta. Hynrei ïa kane ka ïing

kyntang kaba u la shna te ngin pynjot noh. Ngin ym shah da lei lei ruh ba kan don hapdeng jong ngi. Dei kane kaba la pynthylleng lut ïa ki jakhlia jakhlaid baroh, bad mynta ngi la wan ban pynkut noh ïa kane." U phai sa sha ki paralok jong u. "Ko ki kpa jong ka Umophia, nga nguh nga dem ïa phi," bad ki ruh ki jubab lang da ka sur pdot ka jong ki. U phai biang sha u mishoneri. "Me lah ban sah bad ngi lada me sngewtynnat ïa ka lynti kaba ngi im. Me lah ban mane ïa u blei u jong me hi. Ka long kaba dei eh ba u briew u dei ban mane ïa ki blei bad ïa ki mynsiem jong ki kpa jong u. Khie leit noh sha la ïing khnang ba men ym shah pynmynsaw. Ka jingdom jong ngi ka la khraw bha hynrei ngi shu tyngkan noh ïa ka khnang ba ngi lah ban ïakren bad me."

U Mr. Smith u phah ïa u nongpynkylla ktien jong u ban ong : "ong ïa ki ba kin leit noh nangne. Kane kadei ka ïing U Blei bad ngan ym lah ban peit haba nga ïohi ba la pyntngit ïa ka."

U Okeke u batai shai bha ïa ki kyntien ha kine ki mynsiem bad ha ki nongïalam jong ka Umophia : "Une u dohlieh u ong ba u la kmen tyngeh ba phi la wan sha u kum ki paralok bad la ki lanot ki jong phi. Un jin da la kmen eh lada phi ieh ïa kine kiei kiei baroh ha ki kti jong u."

"Em ngim lah ban aiti ïa kine kiei kiei baroh ha ki kti jong u namar um sngewthuh ei ei ruh em ïa ka dustur ka jong ngi, kumjuh kumba ngi ruh ngim sngewthuh ei ei ïa ka jong u. Ngi khot ïa u da u tasngeng namar ba um tip ïa ka rukom im ka jong ngi, bad lehse u ruh un ong ba ngi long ki tasngeng namar ngim sngewthuh ïa ki jong u. Te kumta to ai ba un mih noh nangne."

U Mr. Smith u ïeng beit ha la ka nongrim. Hynrei u khlem lah ban pyllait ïa ka ïingmane. Haba ki *ekwukwu* ki la leit noh nangta ka ïingmane khyndewsaw kaba la shna da u Mr. Brown, ka la kylla sha ka thup khyndew bad ka la kylla dpei. Bad tang shipor kine ki mynsiem jong ka jait ka khong ki la kylla pjah noh.

LYNNONG 23

Ka dei ka sien kaba nyngkong hadien bun snem ba u Okonkwo u ïoh pat ïa kata ka jingsngew kaba ïajan bad ka jingkmen. Ki por kiba la pynkylla shisha ïa ka shnong ha ki snem ba u shah pynryngkang par mynta i kumba ki la kylla biang. Ka jait ka khong kaba la wad sniew ïa u mynshwa, mynta i kumba ki la wan ban ïasuk noh bad u.

U lah dep kren khor ïa ki briew jong u haba u ïakynduh bad ki ha jaka ïew ban rai ïa ki kam kiba dei ban leh. Bad ki la sngap ïa u da ka burom. Ka long biang kum ha kito ki sngi kiba rim, ha kaba u khla-ka-wait u dei hi u khla-ka-wait. Wat la ki khlem ïa mynjur ban pynïap noh ïa u mishoneri ne ban beh noh ïa ki Khristan, hynrei ki la ïa mynjur pat ban leh ïa kaba donkam. Bad ki la leh ïa kata. U Okonkwo u la jan ïoh biang ïa ka jingsngewsuk mynsiem kaba pura.

Hadien ar sngi ba la pynkhyllem noh ïa ka ïingmane, ka khlem jia ei ei shuh hangta. Uwei pa uwei u rangbah ka Umophia u ïaid sawdong jong ka shnong ryngkat ka suloi ne ka waitsum. Dei kumta ba kin ym lah ban ïaleh kyndit pyrshah ïa ki khlem ka jingpynkhreh, ym kum ki rangbah jong ka shnong Abame.

Nangta u District Commissioner u la wanphai na ka jingïaid maphuṣor ka jong u. U Mr. Smith u leit mar mar sha u bad ki la ïakren slem bha. Ki briew ka Umophia ki khlem pynleit jingmut ei ei ruh ïa kaṇe, bad wat lada ki leh kumta ruh, ki pyrkhat ba kata, kam long kaba da ler eh. U mishoneri bunsien u ju leit ban jngoh ïa la u para dohlieh u jong u. Kam don ei ei kaba phylla ha kata ka jingleh.

Lai sngi hadien nangta u District Commissioner u phah ïa u nonglum khubor jong u, uba thiang ktien sha ki nongïalam jong ka Umophia bad bthah ïa ki ba kin ïakynduh ïa u ha ka ophis treikam jong u. Kata ruh kam shym la pynphylla ei ei ruh em ïa ki. Bunsien u ju khot hi kumne ba kin wan sha ki jingïalang dorbar. U Okonkwo u dei uwei na ki hynriew ngut uba la shah khot sngewbha ban wan sha kata ka jingïalang.

U Okonkwo u la maham lypa ïa kiwei ki rangbah ba kin long kiba la pynkhreh bha ha ki tiar ïaleh. "Uwei pa uwei u nong Umophia u khlem kyntait ïa kane ka jingpynkynmaw" u la ong. "U lah ban kyntait ban leh ïa kaei kaei ba la phah ban leh; hynrei um shym kyntait ruh ïa ka jingshah phah ban leh ei ei. Hynrei ki por ki la kylla, bad ngi dei ban long kiba la pynkhreh bha."

Bad kumta ki hynriew ngut ki rangbah ki leit ïakynduh ïa u District Commissioner, bad ki la kieng la ki waitlam ki jong ki. Ki khlem ïarah suloi, namar kata kan pyni ba ki long khlem akor. La ïalam ïa ki sha ka ïingbishar sha ba shong u District Commissioner. U la pdiang sngewbha ïa ki da ka akor. Ki ruh ki la pynhiar ïa ki pla snieh blang jong ki bad ki waitsum ba la sop, ki buh ïa ki ha madan bad ki shong hangta.

"Nga la phah ïa phi ba phin ïa wan," la sdang u Commissioner, "namar kiei kiei kiba la jia ha ka por kaba ngam don. Ïa nga la ïathuh khyndiat kiei kiei, hynrei ngam lah ban ngeit ïa ki lymda nga ïohsngew da ki shkor lajong na phi hi. To ngin ïakren shaphang jong kane kaei kaei kum shiparalok bad ngin ïit ki lad ki lynti ban pynthikna ba kum kine kin ym jia shuh hadien."

U Okbiwphi Ekwume u ïeng naba shong bad u sdang ban ïathuh ïa ka khana :

"Ap shi minit" ong u Commissioner, "nga ruh nga kwah ban wanrah ïa ki briew jong nga khnang ba ki ruh kin lah ban ïohsngew lang ïa ka lanot ka jong phi bad kin sumar bha ïalade. Bun na ki, ki

wan na ki jaka kiba jngai bad watla ki ïa kren da kajuh ka ktien kumba phi ïakren hynrei kim tip pat ïa ka dustur ka jong phi. Jakob! khie leit khot ïa ki baroh ba kin wan lang hangne." U nongpynkylla ktien jong u, u la leit noh na kamra bishar bad tang shiphang u la wan ryngkat bad ki khad-ar ngut ki rangbah. Ki ïashong lang hangta ryngkat bad ki rangbah. Ka Umophia, bad u Okbiwphi Ekwume u sdang ban ïathuh ïa ka khubor ka jong u shaphang kumno ba u Enok u la pynïap ïa u *Ekwukwu*

Ki hynriew ngut ki rangbah kim poi pyrkhat ei ei ruh ïa kaei ka ban jia hangta. Ka shu wan kyndit kyndit, bad hangta ka la don ka jingïashoh kulmar bad kine ki rangbah kim shym la kloi satia ban sei wat ïa ki waitsum ba la sop ki jong ki. Kumta ïa ki hynriew ngut ki rangbah la teh het kheri bad la ïalam ïa ki sha ka kamra ba don u nongap.

"Ngin ym pynmynsaw ei ei ruh ïa phi" ong u District Commissioner, "tang lada phi ïa mynjur ban ïatrei lang bad ngi, ngi la wanrah ïa ka rukom synshar kaba suk sha phi bad sha ki briew jong phi khnang ba phin ïa im suk im saiñ. Lada uno uno u briew u leh beiñ ïa phi ne u leh khlem akor ïa phi, ngi, ngi kloi ban ïarap ïa phi. Hynrei ngin ym shah ïa phi ba phin leh beiñ ïa kiwei. Ngi don ka aiñ ban bishar ïa kaba ngi bishar ïa ki mokotduma bad ngi bishar hok kumba leh ha ka ri ka jong nga hapoh ka jingpynïaid ka syiem kaba khraw. Nga la wanrah ïa phi hangne namar phi la ïasnoh kti lang ban pynsajia ïa kiwei, ban thang ïa ki ïing briew bad ïa ki jaka mane ki jong ki. Kine baroh kim dei ban jia ha ka jingsynshar jong ka syiem jong ngi, kaba long ka syiem synshar ba khraw ha ka pyrthei. Nga la rai ba phin hap ban siew ïa ka kuna kaba shongdor haduh kumba arspah byrni ki pisa sbai. Ïa phi yn pyllait noh lada phi mynjur ban leh ïa kane bad phin leh kumne da kaba lum ïa kane ka kuna na ki briew ki jong phi hi. Phi don aiu ban ong ïa kata?"

Ki hynriew ngut ki rangbah ki shu ïasngap dukhi jar jar bad u Commissioner u iehnoh ïa ki hangta shipor. U bthah ïa ki nonglum

khubor jong ka ïing bishar haba u leit noh na kamra ba ki dei ban leh donburom ïa ki namar ki dei ki nongïalam jong ka Umophia. Ki ruh ki ong, "To babu" bad ki sa lam artat ïa u.

Tang shu mar ïa mih hi u District Commissioner, u khlieh jong ki nonglum khubor, uba long ruh u napit jong ki koidi, u shim ïa ka syrti bad u khi lut ïa ki shñiuh jong kine ki rangbah. Ha kane ka por ki dang shah teh het kheri hi bad kumta ki shu ïa shong dum buit hangta.

"Uei uba heh duh napdeng jong me baroh?" Kylli danda u nonglum khubor. "Ngi ïohi ba uwei ba uwei u 'riew rai toi kum mame u ïa deng ïa ka khadu ksangkti jong ka nam ha Umophia. Kane ka shongdor mo kat ki shiphew tylli ki pisa sbai?"

Kine ki hynriew ngut ki rangbah ki khlem ïa bam eiei ruh em ha kata ka sngi bad ruh ha ka sngi kaba bud. Ki khlem ai ïa ki wat tang ka um ruh ba kin dih, bad kumta kim shym la lah ban leit pynjhieh bad ki khlem sam leit khyndew hi ruh. Ha ka por mynmiet pat kine ki nonglum khubor ki wan leh pharshi ïa ki bad ki shim ïa ki khlieh lyndum jong ki ban pynïa pakhuh ha kajuh ka por.

Wat haba la ieh ïa kine ki rangbah tang para maki hi ruh, hynrei kim lait shuh ban kren iwei ïa iwei. Dei tat haduh ka sngi kaba lai, ba kim lah shah shuh ïa ka jingthngan bad ïa ka jingleh pharshi ba ki sa sdang ban ïa kren noh shaphang ka jingïasuk.

"Ngi la dei ban shu pynïap beit ïa une u dohlieh lada phi la ïa sngap ïa nga" la byrngem tyngeh u Okonwko.

"Katta ngi lah dei ban don ha Umuru bad ap sa tang lano ba kin sdien phasi ïa ngi" ong sa uwei pat ïa u.

"Mano ba kwah ban pynïap ïa u dohlieh? la kylli u nonglum khubor uba shu rung syndet hangta. Mano mano ruh ym don jubab.

"Mem pat ïa hun ïa kane ka kam sniew kaba me la leh, hynrei

men pyniïap sa ïa u dohlieh nalor kata." U rah da u dieng uba sdung bha bad u tangon ïa uwei pa uwei na khlieh bad na met. U Okonkwo te u la dap smam da ka jingbitar bad ka jingdom.

Hadien ba la dep set byndi ïa kine ki hynriew ngut ki rangbah, ki nonglum khubor ka ïingbishar ki leit noh sha Umophia ban ïathuh ïa ki briew jong ki ba ïa ki nongïalam jong ki yn ym lah ban pyllait noh lymda ki siew ïa ka kuna kaba shongdor haduh arspah san phew byrni ki sbai rupa.

"Lymda phi ïasiew noh mar mar ïa ka kuna" ong u rangbah shnong jong ki, "ngin leit ïalam noh ïa ki nongïalam jong phi sha Umuru ha khmat u dohlieh uba heh ka met bad un sdieng phasi lut ïa ki baroh."

Kane ka khana ka la ïaid saphriang sted bha sha ki shnong ki thaw, bad ka la nang heh nang heh katba ka nangïaid. Don kiba ong ba ïa kine ki rangbah la dep ïalam ïa ki sha Umuru bad kin sa sdien phasi ïa ki ha ka sngi kaba bud. Don pat kiba ong ba ïa ki ba haïing hasem jong ki ruh kin sa sdien phasi. Kiwei pat ki ong ba ki shipai ki la don lypa ha ka lynti jong ki ban siat ïap lut ïa ki briew jong ka Umophia kumba ki la leh ha Abame.

Ka la dei ka por pyllun bnai. Hynrei ha kata ka miet, ym ïohsngew jingsawa ei ei ruh kaba mih na ki khynnah. Ka madan *Ilo* jong ka shnong kaba ki ju ïalum ban ïaleh kai ha ka por ba shai bnai ka la suda mynta. Ki kynthei jong ka Ikiwdo ki khlem ïakynduh shuh ha i jaka barieh jong ki ban ïa pyrshang shad ïa ka jingshad thymmai jong ki ban pyni ha ka shnong. Ki samla shnong pat kiba ju leit sha jngai shnong ha ki por pyllun bnai ki ïadon ha la ki trep ha kata ka miet. Ym lah shuh ban ïohsngew sur shynrang ha ki lynti shnong ki ban ïaleit kai ha ïing ki paralok ne ha ïing ki baieit ki jong ki. Ka Umophia ka la long kum uto u mrad uba pyniïeng ïa ki shkor jong u, uba sma ïa ka jingkynjah, ïa ka jingsngew ngiew ka lyer bad um tip pat sha kano ka lynti ba un phet.

Ïa kane ka jingkynjah la pynpra noh da u nongpyrta shnong uba tied artad ïa ka jingtem *ojin* ka jong u kaba sawa bha. U pyrta lut sha baroh ki briew ka Umophia, ba kito kiba la kot sha ka ryta Akakanma sha jrong, kin wan sha ka jingïalang ha ka jaka ïew hadien ba ki la dep bam ja step. U leit na kawei ka dong sha kawei pat ka dong sha baroh ki jaka kyndong. U khlem iehnoh wat tang kawei ruh ka surok ïaid kjat kaba ki ju kham ïaid.

Ka ïing u Okonkwo ka long kum ka ïing jah mynta. Ka long kumba la theh umpjah ha ka. Baroh ki khun ki kti jong u ki don lut hangta, bad baroh na ki, ki shu ïakren siaw siaw. Ka khun kynthei jong u, ka Esinma ka la pynkheiñ ïa ki arphewphra sngi ba ka dei ban sah ha ïing jong u briew u ban long u tnga jong ka, bad namar ba ka ïohsngew ba ki la set byndi ïa u kpa jong ka bad kin sa sdien phasi ïa u, te kumta ka la wanphai noh khlem pat da dap arphewphra sngi. Tang mar shu poi ha ïing ka leit sha u Oberika ban kylli aïu kiwei pat ki rangbah jong ka Umophia ki la leh shaphang kane. Hynrei u Oberika um shym la don ïing naduh mynstep. Ki tnga jong u ki pyrkhat ba u la leit sha ka jingïalang kaba sop sop. Ka Esinma ka la shu hun noh ba ki la leh ei ei hi ïa kane.

Ha ka por mynstep hadien ka jingkyrpad jong u sangot, ki dkhot jong ka Umophia ki la ïakynduh lang ha jaka ïew bad ki la rai ban ym pynslem ha ka ban lum ïa ki arspah sanphew pla ki pisa sbai khnang ban ïasuk bad u dohlieh. Kim tip ba kata ka sanphew pla kan leit sha ki nonglum khubor, kiba la shu pynheh hi ïa ka kuna na ka bynta ka pla ka jong ki.

LYNNONG 24

Ïa u Okonkwo bad kiwei pat ki nongshah set along la pyllait noh mar ïa dep siew ka kuna. U District Commissioner u kren biang ïa ki shaphang ka syiem kaba khraw, bad shaphang ka jingsuk bad ka sorkar synshar kaba bha. Hynrei kine ki rangbah kim shym la shah shkor satia ïa u. Ki shu ïashong bad ki peit ïa u bad ïa u nongpynkylla ktien u jong u. Ha kaba khatduh la pynphai noh sha ki ïa ki pla bad ïa ki waitsum ba la sop jong ki bad la ong ïa ki ba kin leit noh sha ïing. Ki ruh ki ïeng bad ki mih noh nangta na ïingbishar, ki khlem kren ïano ïano ruh bad wat para ma ki hi ruh ki khlem ïa kren eiei.

Ïa ka ïingbishar la shna kum ka ïingmane hi kham sha jngai na ka shnong. Ka lynti ïaid kjat kaba pynïasnoh bad ki, ka long ka lynti kaba bun briew namar ba ka dei ruh ka lynti ban leit sha ka wah rit, kaba don hadien jong ka ïingbishar. Ka long ka lynti kaba kylluid bad ka long shyiap ha ka aïom rkhiang. Hynrei ha ka por slap te u ñiut u san bha ha baroh arliang bad ki tap lut ïa ka lynti. Mynta ka dei ka aïom rkhiang.

Katba ki dang ïaid sha la shnong, kine ki hynriew ngut ki rangbah ki la ïakynduh ïa ki kynthei bad ki khynnah kiba leit sha wah bad la ki khiewum. Bad namar ba kine ki rangbah ki ikhia jingmut bad ki don ka dur kaba itieng, kine ki kynthei bad khynnah ki khlem ong "*nno*" lane "*khublei*" ïa ki, hynrei ki kynriah noh sharud ban ai jaka ïaid ïa ki. Ynda ki la poi ha shnong don khyndiat ngut ki rangbah kiba ïabud lang noh bad ki haduh ba kin da kham ïa bun mynta. Baroh ki ïa ïaid jar jar khlem kren. Haba uwei pa uwei na ki u la poi ha la ki phyllaw,

u shu rung beit shapoh, bad u khot lang khyndiat ngut na kita kiba ïabud lang bad ki. Ka shnong ka la khih ha ka jingjar jar bad ha ka rukom ba i shah ñiom beiñ bha.

Ka Esinma ka tang shu ïohsngew ïa ka khubor ba kin pyllait noh ïa ki hynriew ngut ki rangbah, ka la pynkhreh jingbam na ka bynta u kpa jong ka. Ka rah ïa ki jingbam ha ka *obi* jong u. U ruh u shu bam la ka bam khlem sngewthuh sngewthaw. Um don hi ruh kata ka jingsngew kwah bam; u shu bam tang kat ban pynsngewbha ïa ka. Ki ba haïing shynrang bad ki paralok jong u ki la ïalum lang ha ka *obi* jong u, bad u Oberika u pynbor ïa u ba un bam. Ym don mano mano ruh uba kren hangta, hynrei baroh ki la ïohi ïa ki dak kawut kiba jrong ha ka met u Okonkwo, ha kaba u shabuk jong u nongpeit along u la ot ïa ka doh ka jong u.

U sangot u la ïaid biang ïa ka shnong sawdong sawdong, ha kata ka miet. U tied da u nar tied jong u bad u pynbna ba sa kawei pat ka jingïalang kan sa don biang ha ka por mynstep. Baroh ki tip ba ka shnong Umophia kan sa kren khatduh ban pyni ïa la ki nia shaphang kiei kiei baroh kiba la jia.

U Okonkwo u ïohthiah tang shiphang ha kata ka miet. Ka jingkthang ka dohnud jong u mynta ka ïakhleh lang bad ka jait jingshongshit kaba ju don ha ki khynnah. Shwa ba un leit thiah u la pynhiar noh ïa ki jingriam thma ki jong u, ïa kiba u khlem ktah shuh naduh ba u wan phai na ka jingshah pynryngkang par ka jong u. U kynther lut ïa ka sopti ïong tdem raphia bad u peit bniah ïa ki sner kiba jrong jong ka jingdeng khlieh bad ïa ka stieh ka jong u. Baroh ki dang ibiang ha ka jingpeit ka jong u.

Katba u dang thiah ha ka jingthiah siej ka jong u, u pyrkhat shaphang ka jingshah leh beiñ jong u ha ka ïingbishar u dohlieh bad u smai ba un pynhiar kput ïa ki. Lada baroh ha Umophia ki mynjur ban

ïaleh thma, kata kan biang lut ïa baroh. Hynrei lada ki jied pat ban long ki khawpud, u, un mih hi marwei bad un wad ïa ka kput. U mutdur ïa ki thma kiba mynshwa. Ka thma kaba don burom, u pyrkhat kadei kaba la ïaleh pyrshah ïa ki Isike. Ha kito ki por u Okudo u dang im. U Okudo u nang ban phawar ïa ka jingrwai thma ïa kaba mano mano ruh kin ym lah ban leh kumta. U, um dei u 'riew ïaleh, hynrei ka sur jong u ka pynlong ïa uwei pa uwei u briew ba un kylla kum u sing.

"Ki 'riew khraw kim don shuh bad ngi mynta" u Okonkwo u pynhiar mynsiem jylliew katba u dang kynmaw ïa kito ki sngi. "Ki Isike kin ym klet shuh kumno ba ngi pynïap ïa ki ha kata ka thma. Ngi pynïap ïa ki khatar ngut ki rangbah jong ki bad ki pat ki pynïap tang arngut ki jong ngi. Ha shwa ban kut ka taïew kaba saw, ki phah noh da ki kyrwoh ïasuk. Kito ki dei ki sngi kiba ki rangbah te ki long hi ki rangbah."

Katba u dang pyrkhat ïa kine kiei kiei u ïohsngew ïa ka jingtied jong u nar tied na sha jngai. U sngap bha bad u lah ban ïohsngew tang ïa ka sur u sangot. Ka sur ka shu long ngut ngut nget nget bad kam da shai bha. U kyriat ïa ki bniat. U sangot u nang wan hajan haduh ba u la ïaid lyngba ïa ka phyllaw u Okonkwo.

"U mawjynthut uba heh tam eh ha Umophia," u Okonkwo u pyrkhat kthang mynsiem, "u dei uto u khawpud, Ekonwane, ka khaweit sala, u thylliej jong u te uba la thiang sat, u lah ban pynkylla ïa ka ding sha u dpei ba pjah sam sam. Ki rangbah jong ngi ki shu ang tynghung haba kren ma u. Lada kin ym sngap ïa kane ka jingstad jong u kaba long kum ka kynthei san snem mynshwa ngin ym poi hi haduh kat kane" u kyriat bniat biang. "La shai un sa ong ha ki ba ki kpa jong ngi kim ju ïaleh ïa 'ka thma ban sa shah kynnoh.' Lada ki sngap ïa u, ngan ieh noh ïa ki bad ngan sa pynkhreh ïa ka jingpynhiar kput tang marwei hi.

Ka sur u sangot ka la sdang jah biang, bad ka jingjngai ka la shim noh ïa ka jingeh jong u nar tied u jong u. U Okonkwo u phai na kawei ka liang sha kawei pat bad u ïoh ka jingsngewtynnat kaba kumno re na ka jingpang jong ka met jong u. "Ai ba u Ekonwane un kren shaphang 'ka thma ka ban ïoh ka jingshah kynnoh hadien habud,' la shai ka sngi ngan sa pyni ïa u ïa ka met bad ka khlieh jong nga" u kyriat bniat artat.

Ka jaka ïew ka la sdang ban dap briew tang shu mih ka sngi, u Oberika u dang ap ha ka *obi* jong u haba u Okonkwo u dang wan ban khot noh ïa u ban ïaleit lang noh. U kieng ïa ka pla snieh blang jong u ha ka tyrpeng bad u leit lang noh bad u Okonkwo. Ka trep jong u Oberika ka don harud surok bad kumta u ïohi lut ïa uwei pa uwei u rangbah uba leit sha jaka ïew. U la ai khublei ïa bun ngut ki briew kiba ïaid lyngba nangta ha kata ka step.

Haba u Okonkwo bad u Oberika ki la poi sha ka jaka ïalang, la don bun ki paitbah kiba la don lypa hangta bad tharai lada kawang ïa uwei u shyiap, une u shyiap un ym lah ban shem lynti shuh ban hap biang sha khyndew. Bad ki briew ki la nang wan tuid shuh na baroh ki khyndai tylli ki shnong. Kane ka la pynsyaid ïa ka mynsiem u Okonkwo ban ïohi ïa kat uta u paid. Hynrei u kwah eh ban ïohi ïa uwei u briew, uba u thylliej jong u, u la pynshyrkhei ïa u bad u la kheiñ dew thala ïa u haduh katta katta.

"Me lah ban ïohi ïa u?" u kylli ïa u Oberika

"Ïano?"

"Ïa u Ekonwane me," u ong, ki khmat jong u ki shad na kawei ka dong jong kane ka ïew bah kaba heh sha kawei pat. Jan baroh ki rangbah ki ïashong ha la ki lyngknot kiba ki la wanrah hi.

"Em ngam ïohi ïa u" ong u Oberika, bad u da pynshang ïa ki khmat sha u paitbah. "Oh hooid utai u don hangtai ha trai u dieng kynphad rusom. Balei me tieng ïoh u pynbor ïa ngi ba ngin ym ïeng ban ïaleh?"

"Tieng? Ngam salia aiu un leh ïa *me.* Nga kheiñ 'dew thala ïa u bad ïa baroh kiba sngap ïa u. Lada nga mon nga lah ban ïeng ïaleh marwei."

Ki da ïakren sawa tyngeh namar ba baroh baroh ki ïa kren, bad sngew kumba sawa ka ïew bah aïu re.

"Ngan da ap shwa haduh ba un da dep kren," la pyrkhat u Okonkwo, "Nangta ngan sa kren."

"Hynrei kumno me tip ba un kren pyrshah ïa ka ïaleh thma?" U Oberika u kylli sa kham shiphang.

"Namar ba nga tip ba u long u khawpud," ong u Okonkwo. U Oberika u khlem ïohsngew ïa kiwei pat kiei kiei kiba u kren namar ha kata ka por don ba ktah ïa ka tyrpeng jong u na shadien bad kumta u phai ban ai khublei kti bad ki san ne hynriew ngut ki paralok jong u. U Okonkwo te u khlem phai shadien wat la u la sngewthuh ïa ka sur ka jong ki. Um sngewkwah ban ai khublei mar kylliang badno badno ruh. Hynrei uwei u briew u ktah ïa u bad u kylli shaphang ki briew jong ka ïing ka sem ka jong u.

"Ki shait ki koit bha" u jubab khlem da kwah ban jubab shaphang kata.

U rangbah uba dei ban kren nyngkong ha kata ka step sha ki Umophia u dei u Okika, uba long uwei na kita ki hynriew ngut kiba la shah set along. U Okika u dei u briew uba khraw bad u dei u nongkren paitbah uba tbit. Hynrei um don pat ka sur kaba khor kaba u nongkren nyngkong u dei ban pyndonkam ban pynïoh ïa ka jingjarjar ha kata ka dorbar jong ka jait ka khong. U Onïeka pat u don kum kata ka jait sur; bad kumta la ong ïa u ba un ai shwa ki kyntien khublei shwa ba u Okika un kren.

"*Umophia kwenu*" u kyrhuh, bad u sei artat ïa la kti ka diang ban kaweh ïa ka lyer da kata ka kti kaba laitluid jong u.

"*Hu-uui*" la byrthen ki nong Umophia.

"*Umophia kwenu*!" u kyrhuh shi kyrhuh jin haduh lai sien, bad shiphang u phai sha kawei ka liang bad sa shiphang u phai pat sha kawei ka liang. Bad u paitbah u ai jubab "Hu-uui!"

Mar kumta ka la don ka jingsngap jar la kumba theh da ka umpjah ïa ka ding ba kyrhuh.

U Okika u ïeng na ka jaka shong ka jong u ban ai khublei ïa ki briew jong u jin haduh sawsien. Hadien nangta u sdang ban kren.

"Phi baroh phi ïatip hi balei ngi ïadon lang kumne hangne, ha ka jingshisha, ngi la dei ban shna ïa ki ïingrep ki jong ngi, lane ngi la dei ban syrdep ïa ki trep ki jong ngi bad ngi la dei ban lum ban lang ïa ki phyllaw ïing ki jong ki ha ka rukom kaba ryntih. I pa jong nga i shait ong ïa nga: 'Haba phi ïohi ïa ka hynroh kaba kynthih mynsngi mynïa, to tip ba ka don kaei kaei kaba bud dien ïa ka jingim jong ka.' Haba nga ïohi ïaphi baroh ba phi ïatuid lut sha kane ka jingïalang na kawei pa kawei ka jait mynta la dang step, nga tip ba ka don kaei kaei kaba beh thong ïa ka jingim ka jong ngi." U sngap shwa shiphang bad u sdang biang ban kren :

"Baroh ki blei jong ngi ki la jaw ummat. U Idemli u jaw ki ummat, u Okwukwu u jaw ki ummat, u Akbala u jaw ki ummat, bad kiwei kiwei ruh. Ki kpa jong ngi kiba la ïap noh ruh ki la ïam namar ka kam sang, ka kam ijli bad ïa kata ngi baroh ngi la ïohi da la ki jong ki khmat" u sangeh biang ban pynjai jai ïa ka sur kyrhuh ka jong u.

"Kane ka dei ka jingïalang kaba heh. Ym don kano kano kawei pat ka jait ka ban kob ïa ka jingbunbriew ne ïa ka jingshlur kaba kat kane. Hynrei phi la ïa don lut em hangne? Nga kylli ïaphi : Baroh ki khun shynrang ka Umophia ki la ïa don lut ne em hangne bad ngi?" Ka jingkren pasiaw ka la sar lut ïa uta u paitbah.

"Em baroh ki khlem ïa don lut hangne," u ong. "Ki la pynpra ïa ka jait ka khong bad ki la ïa leit la ka jong ka lynti. Ngi kiba ïa don hangne mynta ka step ngi long kiba kohnguh ïa ki kpa jong ngi, hynrei

ki hynmen bad para shynrang jong ngi ki la ieh noh ïa ngi bad ki la leit ïasoh noh bad ki nongwei shisngi ban pynjot pynsniew ïa ka ri ki kpa jong ki. Lada ngi ïeng pyrshah ïa kine ki nongwei kata ka mut ba ngin hap trei lang ïa kine ki jong ngi ruh bad lehse ngin pjiar ïa ka snam u parajait. Hynrei ngi dei ban leh ïa kane. Ki kpa jong ngi kim pat ju phohsniew ïa kum kane kaei kaei, kim ju pynïap ïa la u jong u doh u snam. Hynrei u ne u dohlieh pat um pat ju tur sha ki. Te ngi dei ban leh ïa kaei kaba ki kpa jong ngi kim ju leh. Ïa u sim Eneke la kylli balei ba u ju don beit barabor bad ki thapniang, bad u jubab : 'U khun bynriew u nang beit ban thew bad siat ïa ka dak khlem lait bad nga te nga la nang pat kumno ba ngan her khlem shongthait ha ki tnatdieng? Ngi dei ban rat diengkhong ïa kane ka jingsniew. Bad lada ki hynmen bad ki para shynrang jong ngi ki ïa snoh sha ka liang ka jingsniew, ngi dei ban rat ïa ki ruh. Bad ngi dei ban leh ïa ka *mynta* hi. Ngi dei ban khawoh noh ïa kane ka um mynta ba ka dang poi dang tang ha khongdong jat..."

Ha kane ka por ka la don ka jingkhih kynsan ha u paitbah bad kawei pa kawei ka khmat ka phai beit tang sha kawei ka liang. Ka don kawei ka lynti kaba khun bha kaba sdang na jaka ïew sha ka ïingbishar jong u dohlieh bad sha ka wah kaba don shadien ka ïingbishar. Bad dei kumta ba ym don ba ïohi ïa ka jingwan mih jong ki san ngut ki nonglum khubor haduh ba kin da khun sawdong ïa kata ka surok khongdong kaba long tang khyndiat kam na kynriang ba shong uta u paid. U Okonkwo ruh u shong ha kynriang duh.

U tang shu ïohi mano ba wan u shu ïeng joit nangta. U tur markhmat pyrshah ïa u khlieh ki nonglum khubor, u da khynñiuh ryngkat bad ka jingisih bad um lait shuh ban kren wat tang shi kyntien ruh. U ïeng beit pyrshah ïa u, bad ki saw ngut ki briew jong u pat ki ïa ïeng uwei hadien uwei pat nadien jong u.

Ha ita i por iba shiphang, ka pyrthei i kumba ka shu ïeng sah hajuh khlem khih bad ka ap ïa kata. Ka don ka jingjar jar hangta. Ki rangbah jong ka Umophia ki la kylla long kum kito ki dur dieng bad

ki jyrmi heh jong ka jaiñ kaba buh kham shadien ka rynsan ïalehkai sawangka, kine ki shu ïeng beit dngong

Ïa kane ka jingpynthame shoh biej la pynpra noh da une u khlieh ki nonglum khubor. "Ai ngan ïaid" u la hukum.

"Me kwah aïu hangne?"

"U dohlieh, uba ïa ka bor jong u me la tip bha, u la hukum ban pynsangeh noh ïa kane ka jingïalang"

Kum ka leilieh, u Okonkwo u la sei ïa ka waitsum na ka jingsop bad u la talaiñ ïa ka. Une u nonglum khubor ruh u dem ban lait na ka jingmait jong ka waitsum. Hynrei ka long lehnohei. Ka waitsum u Okonkwo ka la noh arsien bad ka khlieh jong une u briew ka don ha kynriang jong ka met kaba la phong da ka ïuniphom.

Kata ka jaiñwah ha ka rynsan sawangka ka la shu khie im pat bad la pynsangeh noh ïa ka jingïalang. U Okonkwo u shu ïeng peit ïa uta u briew uba la ïap noh. U tip shai ba ka Umophia kan ym ïeng ban ïaleh thma. U tip ïa kane namar ki la pyllait suk ïa kiwei pat ki nonglum khubor. U ïohi ïa ka jingsheptieng jong ki ha kata ka jingkhih win. U ïohsngew ruh ïa ki sur kiba kylli : "Balei u la leh ïa kane?"

U pynkhuid ïa ka waitsum ha u shyiap bad u leit noh nangta.

LYNNONG 25

Haba u District Commissioner u la poi ha phyllaw ïing u Okonkwo, u ïeng ha khmat ki kynhun shipai kiba la pynkhreh la pynkhrum bha bad ki nonglum khubor jong ka ïingbishar, u shem ïa ki khyndiat ngut ki briew kiba shongngiah ha ka *obi.* U hukum ïa ki baroh ban mih shabar, bad ki ruh ki kohnguh khlem ka jingkhñium.

"Ïano napdeng jong me baroh la khot da u Okonkwo?" u kylli lyngba u nongpynkylla ktien u jong u.

"Um don hangne" la jubab u Oberika

"Shano u don?"

"Um don hangne!"

U Commissioner u la bitar bad ka khmat jong u ka la kiew saw. U maham ïa kita ki briew ba lymda ki lah ban pynmih ïa u Okonkwo, un set along ïa ki baroh. Ki rangbah ki la kren khñium para maki, bad u Oberika u kren biang.

"Ngin ïalam ïaphi shaba u don, bad lehse ki rangbah jong phi kin lah ban ïarap ïa ngi."

U Commissioner um sngewthuh ïa kaei kaba u Oberika u mut haba u ong, "Lehse ki rangbah jong phi kin ïarap ïa ngi." Kawei na ki jinglong ba pynibitar jong kine ki briew ka long ka jingieit jong ki ban kren pnah ktien ban pynheh ïa kaei kaba ki kren, u pyrkhat.

U Oberika bad kiwei ki san ne ki hynriew ngut ki ïalam lynti ïa ki. U Commissioner bad u briew jong u ki bud ïa kiba rah tiar siat pynbthei kiba la pynkhreh lypa. U la maham lypa ïa u Oberika ba lada ma u bad ki briew jong u ki leh khlieh shrieh kin shu siat beit ïa ki. Bad kumta baroh ki ïaleit lang shata.

Don ka khlaw kaba rit hadien ka phyllaw u Okonkwo. Ban leit shata sha khlaw na skut ïing ka long lyngba ka thliew rit kaba pyllun kaba don ha kynroh 'dewsaw bad dei nangta ba ki syiar ki rung bad ki mih ban ïai ktaid jingbam khlem kut bad khlem thait. U briew um lah ban rung nangta na thliew. Dei sha kata ka khlaw ba u Oberika u ïalam ïa u Commissioner bad ïa ki briew jong u. Ki ïa ïaid sawdong ka phyllaw bad ki nang tur artat sha kata ka kynroh. Ka sawa kaba lah ban mih nangta ka long tang haba ïuh pynlwet ïa ki sla tyrkhong.

Nangta ki poi ha u dieng ïa kaba ka met jong u Okonkwo ka sdien hangta, bad hangta ki sangeh noh kyndit kynsan.

"Lehse ki rangbah jong phi kin lah ban ïarap ïa ngi ban pynhiar ïa u ha madan bad ban tep ïa u" ong u Oberika. "Ngi la phah khot ïa ki nongwei na kawei pat ka shnong ban leh ïa kane, hynrei ki la shim por ban poi hangne"

U District Commissioner u la shu kylla ka dur hangta hi, ka maiñ nongsynshar kaba don ha u ka ai lad ïa ki nongpule bniah ïa ki dustur kiba la rim.

"Balei mem ïa pynhiar hi ma me? u kylli.

"Kane ka long pyrshah ïa ka dustur jong ngi," la ong uwei na ki rangbah. "Ka dei ka kam sang kam ma ïa u briew ba un shim noh ïa ka jingim la jong. Ka dei ka jingleh pyrshah ïa ka Mariang, bad ïa u briew uba leh ïa kane, yn ym lah ban tep da ki briew ki jong u. Ka met jong u ka la shong ksuid, bad dei tang ki nongwei kiba lah ban ktah ïa ka. Dei na kata ka daw ba ngi phah ïa ki briew jong phi ba phin ïa pynhiar lem ïa u ha khyndew, namar ba phi baroh phi long ki nongwei."

"Phin tep ïa u kumba tep ïa kiwei pat ki rangbah?" la kylli u Commissioner.

"Ngim lah ban tep ïa u. Tang ki nongwei kiba lah ban leh ïa kane. Ngin siew ïa ki briew jong phi ban leh ïa kane. Dei tat haduh ban da tep ïa u, ba ngin sa lah ban leh ïa ka kamram ba phah ma u. Ngi hap ban kñia ban khriam khnang ban sait ïa ka sang ka ma."

U Oberika uba la peit slem ïa ka met kaba sdien jong u paralok u jong u, u phai syndet sha u District Commissioner bad u ong da kaba kyrhuh artat: "U tai u briew, u dei uwei na ki 'riewkhraw jong ka Umophia. Dei ma me uba la pynlong ïa u ba un pynïap ïalade; bad mynta yn tep ïa u kum u ksew....." u khlem lait kren shuh nadien nangta. Ka sur jong u ka la khynñiuh bad kumta um lait shuh ban kren.

"Sngap me" la halla uwei na ki nonglum khubor khlem da donkam ei ei ruh ban halla.

"Pynhiar noh ïa ka met" u Commissioner u hukum ïa u nongïalam jong ki nonglum khubor, "bad sa ïalam lut ïa kine ki briew sha ka ïingbishar."

"To Babu," ong u nonglum khubor bad u salam artat ïa u.

U Commissioner u leit noh nangta, bad u ïalam de bad lai ne sawgnut ki shipai bad u. Ha ki snem kiba bun kiba u la trei theh syep ban wanrah ïa ka jingshai ha ki jaka kiba pher jong ka ri Aphrika, u la ïoh lum bun tylli kiei kiei. Kawei na kita ka long ba u District Commissioner um dei ban wan sha kita kiei kiei ki bym dondor kum ban ot ïa u tyllai phasi jong u briew uba la teh ha u dieng. Lada leh sa rat ïa kum kine kiei kiei, ki briew kin ym lah ban kheiñ kor ïa u. Ha ka kot kaba u la pynkhreh ban thoh, un ban bha ïa kane ka mat. Katba u dang ïaid sha ka ïingbishar u pyrkhat shaphang kata ka kot. Man la ka sngi u nangïoh lum ïa ki jingtip kiba thymmai. Ka khana

shaphang une u briew uba pynïap ïa u nonglum khubor bad u sdien phasi pat ïalade kan pynbang ïa ki nongpule. Lah ban thoh shi lynnong shaphang jong u. Lehse wat lada kam dei eh shi lynnong ruh, hynrei lah ban shu ñiewtang ha ki bynta jong ka jingthoh. Dang don shibun kiwei kiwei de kiba dang dei ban kynthup, bad uba leh ïa kane u dei ban long uba skhem jingmut ban ot noh ïa ki bym lerkam. Ha kane ka por u lah da dep jied lypa ïa ka kyrteng jong ka kot, hadien ba u la dep pyrkhat lypa. Ka kyrteng jong ka kot ka long : ***Ka jingwanrah ïa ka Jingshai ha ki Trai Ri ha ki thaiñ ba shathie jong ka Niger.***

KA JINGBATAI ÏA KI KYNTIEN NA KA KTIEN IBO

akadi-nwaïi	:	ka briew kaba la tymmen
Akbala	:	u blei
akbala	:	Ka kynthei; la pyndonkam ruh na ka bynta u rangbah uba khlem ïoh khur ïa ka nam
Ani	:	Ka blei kaba long ka trai muluk trai jaka.
ekwe	:	Ka tiar tem; ka ksing ba la shna na ka dieng
Ekwukwu	:	Ki mynsiem jong ki kpa tymmen kiba la leit noh.
ephulephu	:	u briew u bym ler kam
eneke-nti-oba	:	u jait sim
ese-akadi-nwaïe	:	Ki bniat jong ka tymmen
iba	:	ka khie shoh
ikenka	:	Ka dei ka stashu ba ki ju buh ha jaka kyntang,ka don ha ka bor ban ïada ïa ki briew.
ilo	:	ka madan phlang jyrngam, kaba shait pynlong jingïalang ne kaba shait pynlong jingïalehkai
inïangka	:	kopia
isa-iphi	:	ka jingleh niam. Lada don ka jingïaphet lok kaba long tang shipor bad nangta ka don ka jingïashong biang, ïa kane ka jinglehniam la leh ban pynthikna ba ka lok kam kohnguh ïa la u lok ha ka por ba ki ïa shongkhlad.
iïi-uwa	:	u kynja maw uba don ka bor ban pyniäsoh hapdeng ka *okbanje* bad ka pyrthei ki mynsiem. Lada lah ban pynjot ne pynpra

		noh ïa u *iïi-uwa* kata ka mut, i khyllung in ym ïap shuh.
jikida	:	ki kpieng ba deng ha syngkai
kotma	:	u nonglum khubor ïa ka ïingbishar. Kane kam dei ka ktien Ibo, hynrei la ïoh ïa kane ka ktien da kaba shim lyngkot na ki kyntien "Court Messenger"
kwenu	:	ka jingpyrta ban mynjur ne ka jingai khublei
ndishe	:	ki rangbah ne ki 'riew tymmen
nesa	:	ka sim kaba rit
nna aïi	:	u kpa jong ngi
nno	:	pdiang sngewbha
nso-ani	:	ka kyntien ba la tim ha ka niam, ka dei kaba la ijli lut da baroh, ka jingtim ka 'lei mariang
obi	:	ka ïing shong u khlieh ka ïing ne u Kpa
obodo dike	:	ka ri jong ka jingshlur
okbanje	:	u/ka 'riew bymneh jingmut; i khyllung iba ïai ap shi ïai ap bad iba phai biang sha ka kmie ban kha shi kha pat. Ka long kaba eh ban pynim ne sumar ïa u/ka khyllung *okbanje* khlem da pynjot ne pynpra syndon thiaw ïa u maw *iïi-uwa*
okwu	:	Ka dawai
ojin	:	u tar tied
oji odu ashu-ijiji-o	:	ka masi; kaba pyndonkam ïa u tdong ban beh skaiñ
osu	:	shah tait jait. Ïa u *osu* kim ju shah ban ïakhleh lang bad kiba kha laitluid
oshu	:	ka jingpynïap briew
oye	:	ka kyrteng jong kawei na ki saw tylli ki sngi ïew

oso	:	ka kyrteng jong kawei na ki nam ne ki kyrdan
Shi	:	U blei jong u /ka briew
tuphia	:	ka jingtim ne jingsmai
udu	:	ka tiar tem, ka ksing ba la shna da kaba oh dur da ka khyndew
uli	:	ka rong kaba pyndonkam ki kynthei ban dro ïa ki dur ha ka sniehdoh
umuada	:	ka jingïalang ki khun kynthei haba ki leit phai shnong na sha ka jaka ba ki wan
umunna	:	ka kynhun jong ka jait ka khong; kane ka long ïa ki shynrang, *umuada* ki ong ïa ki kynthei *umunna* ki khot ïa ki shynrang
Umophia kwenu	:	Ka jingpyrta bad ka jingkhublei kaba mut 'ka Umophia ka shnong ka jingïatylli'.
uri	:	ka jinglehniam ba shait leh ha ka por ba ïateh ktien haba la dep siew ïa ka dowri(dowry)

KA JINGBATAI ÏA KI KYNTIEN

ekusi : Ki dei ki jait shyieng kiba long kum ki shyieng pathaw. Ïa kine ki jait shyieng la ju tylliat ban ber ha ka syrwa jhur jyrngam.

Shriew koko : Ka dei ka jait shriew kaba ju bam kumba bam phan lane ki ju tylliat ni bha ïa ka khnang ba kan long bit nah bat ki ju pdem kyiad um ruh ïa ka. Ki shriew koko kiba ki nong Aphrika ki ong ba ki long ki jingthung kynthei ki kham long pyllon; bad ïa kiwei pat ki jait shriew kiba ki ju ong ba ki long ki jingthung ki rangbah ki long kiba kham jrong.

Bai shongkurim : Ka jingsiew ba u shynrang u dei ban siew ïa ka kynthei ha shwa ban shongkurim

Dieng Iroko : Une u dei u jait dieng uba mih ha Aphrika ba shaphang sepngi. La tip ïa u da u Nigerian Teak. U dieng u long uba eh bha ba ki ju shna jingshna.

Sohmrit Kuratia: U dei u kynja jingthung ba ki nong Aphrika ba shaphang sepngi ki ju pynlong musla. Ka snep jong u ka long thik kum ka snieh kuratia. Ïa une u jait jingthung ki ju ber ha ka jingtah khnang ba un ai ka jingsma iwbih bad ka jingmad jong u ka long jew lam byrsat artat.

Lyer Harmattan : Ka dei ka lyer pui-pui rkhiang jong ka Aphrika ba sha liang Sepngi ha ka por ba beh kane ka lyer, ka rong ruh ïa ki pui-pui bad ka ju sdang beh na Sahara bad ka ïaid

		shaduh Gulf of Guinea. Kine ki pui-pui namar ba ki rben palat ki ju kah ïa ka jingshai jong ka sngi bun bun sngi
Shriew phu-phu	:	Ka dei ka jait jingbam kaba ki nong Aphrika ba sha liang sepngi ki ju bam bha. La shna ïa ka phu-phu da u phandieng, ka shriew, ki kait bad u phan ba la pynlwet.
Ka ïingrep	:	Ka dei ka ïing kaba la shna ban buh ïa ki jingthung ba la ot, bad ruh ïa ki tiar kiba pyndonkam ha ka ban rep.
Sisal	:	U dei u jait jingthung ba pynmih ïa ki ksai kiba khlaiñ bha khnang ban shna tyllai ne shylliah.
Sohot kola	:	U dei u jait dieng uba mih bha ha ki jaka slap jong ka ri Aphrika u soh jong une u jait dieng u long uba kthang bad uba don kaphein. Lah ban bam ïa u ha k jingïalang bad ki ju ai sngewbha ruh ïa u khlieh jong ka jait ka khong bam pynpait ïa u. Ïa une u sohot ki ju shna ki jait jingdih kiba jem. (Cola soft drinks).
pyrdit	:	ka sharak (la shim na ka ktien pnar)

SHAPHANG U CHINUA ACHEBE

Ïa U Albert Chinualumogu Achebe la kha ha Nigeria ha ka 16 tarik u 'Naiwieng jong ka snem 1930 ha ka shnong Ogidi kaba don shaphang mihngi jong ka Onitsha, ka bynta ba shaphang mihngi jong ka Nigeria. U Achebe u heh u san bad u hynmen jong u u Rev. John Chukwuemeka Achebe. U pule ha Nekede Central School haduh ka kyrdan kaba hynriew. Hadien nangta u ïoh ban pule medicine ha ka University College ha Ibadan ha ka snem 1948 bad nangta u sa kylla noh ïa ka jingpule jong u na ka medicine sha ka arts. U Achebe u la ïoh pule ïa ka kot ba pawnam jong ka Joyce Cary kaba kyrteng *Mister Johnson* (1939) bad dei ka jingbym sngew ïahap jingmut jong u ïa ka jingthoh jong ka ba pyni ïa ka jingñiom jong ki dohlieh ïa ka rukom im jong ki nong Aphrika, dei kane kaba pynlong ïa u Achebe ba un thoh ïa kane ka nobel ba nyngkong jong u kaba kyrteng ka *Things Fall Apart*. Kane ka nobel ka long kawei na ki nobel kaba pawnam jong ka spah snem kaba arphew.

U Achebe u la trei ruh kum u director jong ka External Broadcasting ha Nigeria ha ka por jong ka jingïaleh thma Biafran bad u la ieh noh ïa kane ka kam ha u snem 1966.

Naduh u snem 1972 haduh 1976 bad biang naduh u snem 1987 haduh 1988, u Achebe u la long u professor jong ka English ha ka University of Massachusetts, Amherst bad u la trei ruh ha University of Connecticut, Storrs.

U Achebe u dei u nongthoh uba la pawnam bha bad u la thoh ruh ïa kine ki kot harum :

1. *Anthills of the Savanna* (1987)
2. *Arrow of God* (1964)
3. *Girls at War and Other Stories* (1972)
4. *A Man of the People* (1966)
5. *No Longer at Ease* (1960)

Ka thup poitri jong u kaba kyrteng, *Christmas in Biafra* kaba u thoh ha ka por thma Biafra ka la long kaba u la ïoh khur ïa ka prize na ka Commonwealth Poetry Prize. Na ka Nobel pat, ka *Arrow of God* ka dei kaba u la ïoh award bad ka *Anthills of the Savannah* ka long kaba u la ïoh ïa ka Booker Prize na England ha u snem 1987.

U Achebe u la ïoh ruh ïa ka Honorary Fellowship of the American Academy and Institute of Arts and Letters bad u la ïoh palat arphew tylli ki Honorary doctorates na ki University ka England, Scotland, United States, Canada bad Nigeria. U la pdiang ruh ïa ka award kaba heh tam ha Nigeria na ka bynta ka jingkhraw ka jingtrei ka jong u bad ka kyrteng jong kane ka award ka dei ka Nigerian National Merit Award.

